

XI ROCZNIK LUBUSKI

2

TOWARZYSTWO
LUBUSKIE W NAUKOWE
ZIELONA GÓRA

NIK LUBUSK
cz. 1-2 (1981)

277

**ROCZNIK
LUBUSKI**

ROCZNIK LUBUSKI XI

poświęcony
Wojewódzkiej Radzie Narodowej
w Zielonej Górze
CZĘŚĆ 2

LUBUSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE
ZIELONA GÓRA 1981

KOLEGIUM REDAKCYJNE

Kazimierz Bartkiewicz, Józef Grzelak, Marian Kopij, Maria Jakowicka, Józef Jerczak, Kazimierz Mamak, Jan Muszyński, Franciszek Pastwa, Albert Pawłowski, Tadeusz Sojka, Eugeniusz Szafranski, Jan Wasiński

REDAKTOR TOMU
JAN WĄSICKI

WOJEWÓDZKA RADA NARODOWA W II KADENCJI (1958—1961)

Warunki do właściwego działania rad narodowych powstały w Polsce po VIII Plenum KC PZPR, które odbyło się w październiku 1956 r. i zapoczątkowało doniosłe przemiany polityczne i społeczno-gospodarcze. Sejm PRL uchwalił 25 stycznia 1958 r. ustawę o radach narodowych, która otworzyła nowy etap w działalności rad, a łącznie z aktami wydanymi w trybie wykonania ustawy stworzyła ich podstawy prawne. Powyższa ustawa była aktem prawnym regulującym działalność rad narodowych, określała sposób ich powoływania, skład i kadencję, a także ordynację wyborczą po wygaśnięciu mandatu radnego.

Powoływanie rad w drodze wyborów określone zostało już w ustawie marcowej z 1950 r. i w Konstytucji PRL z 1952 r., która określała zasady prawa wyborczego. Pierwsze wybory do rad odbyły się jednak dopiero w grudniu 1954 r. na podstawie ordynacji wyborczej uchwalonej przez Sejm w tymże roku. W 1954 r. rozpoczęła się pierwsza kadencja rad narodowych. W dniu 31 października 1957 r. wydano nową ordynację wyborczą, do której 22 grudnia 1960 r. wprowadzono zmiany i uzupełnienia. Wybory do rad drugiej kadencji odbyły się na zasadach ustalonych w nowej ordynacji.

Czynne i bierne prawo wyborcze do rad narodowych przyznano obywatelom polskim, którzy ukończyli 18 lat. Wybory były powszechne, równe, bezpośrednie i tajne. Zarządzała je Rada Państwa na miesiąc przed upływem kadencji, a odbyć się miały w dwa miesiące po jej upływie. Liczbę radnych określała ordynacja w zależności od stopnia rad. Ustalenia liczby radnych wojewódzkich rad narodowych dokonywała Rada Państwa, a pozostałych — rady wojewódzkie i powiatowe.

Radni wybierani byli w okręgach wyborczych, a głosowanie odbywało się w obwodach głosowania. Wybory przeprowadzane były przez specjalnie w tym celu powołane komisje wyborcze. Prawo zgłaszania kandydatów przysługiwać miało organizacjom politycznym, zawodowym, społecz-

nym i innym organizacjom ludu pracującego, które mogą je wykonywać samoistnie lub łącznie. W wyborach 1958 r. organizacje zgłaszały ponadto po jednej liście kandydatów Frontu Jedności Narodu.

Wybory do rad narodowych wszystkich szczebli odbyły się w lutym 1958 r. i stanowiły poważną kampanię polityczną. W czasie tej kampanii społeczeństwo zainteresowane było problematyką gospodarczą, społeczną i kulturalną pracy rad. Dokonano też oceny i podsumowania działalności rad w okresie poprzednim, ukazano braki i niedomagania jej działalności. Ustalono wreszcie programy wyborcze i zgłoszono liczne postulaty wyborców pod adresem przyszłych radnych.

PROGRAM WYBORCZY FRONTU JEDNOŚCI NARODU

W WOJEWÓDZTWIE ZIELONOGÓRSKIM W LATACH 1958—1960

W czasie kampanii wyborczej, która trwała trzy miesiące (od listopada 1957 r. do stycznia 1958 r.), program wyborczy dyskutowany był na licznych spotkaniach kandydatów na radnych z wyborcami, które organizowały terenowe komitety FJN. Założenia tego programu przyjęte zostały i ogłoszone jako program wyborczy województwa przez plenum Wojewódzkiego Komitetu FJN w styczniu 1958 r. Po raz pierwszy nastąpiło ustalenie programu wyborczego według założeń wynikających z planu gospodarczego, co czyniło go zbiorem realnych zadań posiadających zabezpieczenie wykonania w możliwościach, jakimi w określonym czasie może dysponować rada na swoim terenie.

Program wyborczy ustalili na nadchodzącą kadencję rady zadania obejmujące następujący zakres:

1. Przemysł: uruchomienie około 20 dużych zakładów przemysłowych między innymi w Gubinie — obuwniczego i odzieżowego, w Gorzowie — jedwabniczego, w Iłowie Żagańskiej — włókienniczego, w Zielonej Górze — elektrotechnicznego, w Sulechowie — włókienniczego, w Żukowie (pow. nowosolski) — meblowego, w Słubicach — odzieżowego, w Żaganiu — włókienniczego, w Lesznie Górnym (pow. szprotawski) — garbarskiego, w Kunicach Żarskich — hutniczego (huta szkła), w Tuplicach i Łęknicy — ceramicznego. Niezależnie od tego planowano rozbudowę i uruchomienie wielu zakładów przemysłu terenowego, państwowego i spółdzielczego. Zadania te oznaczały aktywizację małych miast, które dotychczas nie posiadały zakładów przemysłowych. Były to miasta położone w rejonach środkowych i nadgranicznych województwa.

W związku z rozbudową przemysłu założono wzrost zatrudnienia w nim do 85 tys. osób, a wartość produkcji globalnej do 7,5 mld :

w cenach porównywalnych, tj. o 65% więcej w stosunku do roku 1955, w tym produkcji przemysłu terenowego o 40%.

2. Gospodarka komunalna i mieszkaniowa: wybudowanie około 18 tys. izb mieszkalnych z budownictwa rad narodowych i budownictwa zakładowego. Z pierwszego z nich założono uzyskać w 1958 r. 2.832 izby, w 1959 roku 4.112 i w 1960 r. 5.018. Zadania te zakładały stały wzrost budownictwa z równoczesnym rozszerzaniem go na miejscowości, w których nie było ono dotychczas realizowane, a zwłaszcza lokalizowanie go tam, gdzie wskazywały na to potrzeby uruchamianych zakładów przemysłowych, np. w Gubinie i Koszrzynie. Poważne zadania przewidziano w zakresie remontów kapitalnych mieszkań, rozbudowy sieci i urządzeń wodociągowo-kanalizacyjnych, komunikacyjnych, gazownictwa oraz utrzymania ulic i mostów. Nakłady na ten cel miały wynosić około 38 mln zł. Między innymi zakładano budowę zajezdni autobusów MPK w Zielonej Górze, budowę studni głębinowej w sześciu miastach i osiedlach, rozbudowę gazowni w Zielonej Górze i Nowej Soli, odbudowę stacji filtrów w Gorzowie.
3. Rolnictwo: wydatne podniesienie wzrostu produkcji rolnej i osiągnięcie w 1960 r. 12 tys. ton zboża, 340 tys. ton ziemniaków i 24 tys. ton buraków więcej niż w roku 1955. Planowano odbudowę 300 zagrod i budowę 1.700 nowych kosztem 370 mln zł oraz zwiększenie obsady bydła na 100 ha użytków rolnych z 35 do 43 szt., a trzody chlewnej z 56 do 60 szt., zaś zagospodarowania użytków zielonych postanowiono dokonać kosztem 220 mln zł. Jako nowe zadanie wysunięto przyspieszenie załatwienia spraw własnościowych gospodarstw chłopskich.
4. Oświata, zdrowie i handel detaliczny: wybudowanie 490 izb szkolnych, zwrócenie większej uwagi na postęp w budownictwie inwestycyjnym szkół, rozwój inicjatywy społeczeństwa przy rozwiązywaniu trudności lokalnych i dotyczących szkół, rozszerzenie kadry nauczycielskiej i podniesienie kwalifikacji nauczycieli. Założona została budowa szpitala wojewódzkiego w Zielonej Górze, sanatorium przeciwgruźliczego w Koszrzynie, budowa szpitala ortopedycznego oraz odbudowa szpitala powiatowego w Głogowie. Przewidziano wzrost liczby łóżek szpitalnych do 4.030 w roku 1960 i lekarzy medycyny o 240, a lekarzy stomatologów o 120. W związku z tym założono także wzrost liczby średniego personelu medycznego, stwierdzając konieczność uruchomienia szkół pielęgniarских w Gorzowie i Zielonej Górze.

Planowano wzrost obrotu handlu detalicznego na jednego mieszkańca o 25%. Uchwalono między innymi konieczność odbudowy chłodni i rzeźni w Międzyrzeczu oraz dalszej rozbudowy sieci handlu detalicznego w mieście i na wsi. Tak przedstawiały się w ogólnym zarysie założenia programu wyborczego województwa zielonogórskiego na lata 1958—1960.

WYBORY

Pierwsza kadencja rad zakończyła się 5 grudnia 1957 r. Miesiąc przed upływem tej kadencji Rada Państwa zarządziła wybory do rad narodowych, wyznaczając ich termin na dzień 2 lutego 1958 r. Kampania wyborcza, rozpoczęta z początkiem listopada 1957 r. i trwająca do dnia wyborów, odbywała się w atmosferze ogólnej mobilizacji politycznej i społecznej. Historyczne przemiany w życiu politycznym, gospodarczym i społecznym, zapoczątkowane VIII Plenum KC PZPR i wytyczone w uchwale tegoż plenum kierunki demokratyzacji życia, dominowały we wszystkich czynnościach przygotowawczych i w czasie samych wyborów.

W wykonaniu tych czynności zacieśniła się współpraca rad narodowych i ich organów z organizacjami politycznymi i społecznymi oraz Frontem Jedności Narodu.

W wyborach do WRN w drugiej kadencji Rada Państwa uchwalała z dnia 4 listopada 1957 r. ustaliła liczbę radnych na osiemdziesiąt osób, dokonując podziału województwa na osiemnaście okręgów wyborczych z wyznaczeniem liczby mandatów przypadających na każdy okręg. W zasadzie każdy powiat stanowił odrębny okręg wyborczy, z wyjątkiem lub-

Tabela 1

Podział na okręgi wyborcze wraz z liczbą mandatów i kandydatów
w poszczególnych okręgach

Nr okręgu	Nazwa okręgu	Liczba mandatów	Liczba kandy- datów
1	Głogów	5	7
2	Gorzów	5	7
3	powiat gorzowski	5	7
4	Krosno Odrzańskie	3	4
5	Lubsko-Gubin	5	7
6	Międzyrzecz-Skwierzyna	6	9
7	Nowa Sól	6	9
8	Słubice	3	1
9	Strzelece Krajeńskie	5	7
10	Sulechów	4	6
11	Sulęcin	3	1
12	Swiebodzin	4	6
13	Szprotawa	3	4
14	Wschowa	4	6
15	Zielona Góra	5	7
16	powiat zielonogórski	3	4
17	Zagan	5	7
18	Zary	6	9
	Razem	80	114

skiego i gubińskiego oraz skwierzyńskiego i międzyrzeckiego, które w połączeniu ze sobą tworzyły dwa okręgi. Liczba mandatów w poszczególnych okręgach ustalona została proporcjonalnie do liczby mieszkańców, a liczbę kandydatów w stosunku do mandatów zwiększono o 34, w związku z czym do Wojewódzkiej Rady Narodowej kandydowało 114 osób.

Rada Państwa ustaliła jedynie liczbę mandatów, zaś liczbę kandydatów ustalił Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu. Kandydatów na radnych do WRN komitety wojewódzkie partii i stronnictw politycznych oraz organizacje społeczne zgłosiły do Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu, który sporządził listy wyborcze.

Przy ustalaniu kandydatów zwracano szczególną uwagę na ich kwalifikacje społeczne i polityczne z zachowaniem proporcji odpowiedniego przedstawicielstwa.

O tym jak wielką wagę przypisywano właściwemu doborowi kandydatów świadczy fakt, że w stosunku do wysuniętych pierwotnie kandydatów do WRN, Wojewódzka Komisja Porozumiewawcza dokonała dwudziestu zmian w drodze wewnętrznych konsultacji, a trzech na skutek spotkań kandydatów z wyborcami. W odniesieniu do radnych stopnia powiatowego i gromadzkiego zmiany kandydatów były daleko liczniejsze. W powiecie krosieńskim sięgały one prawie 50% liczby wysuniętych kandydatów. Po przyjęciu ostatecznie ustalonej listy kandydatów Wojewódzki Komitet FJN zgłosił ją do zarejestrowania w Wojewódzkiej Komisji Wyborczej.

W czasie kampanii wyborczej odbyło się w województwie 1.057 spotkań kandydatów na radnych z wyborcami, wspólnie z kandydatami na radnych rad niższych stopni. Każdy kandydat na radnego WRN odbył kilka spotkań cieszących się dużą frekwencją wyborców. Omawiano na nich działalność rad ubiegłej kadencji i program wyborczy, unikając obietnic i powierzchowności. Cechowała je przede wszystkim ożywiona dyskusja nad sprawami gospodarczymi, kulturalnymi i społecznymi terenu. Wystąpienia wyborców, poza nielicznymi wypadkami, nacechowane były głęboką troską o to, aby do rad narodowych weszli ludzie dający gwarancję wywiązania się z obowiązku radnego, posiadający właściwą postawę polityczną i moralną, cieszący się zaufaniem i szacunkiem społeczeństwa. Zgłoszono przy tym także wiele słusznych krytycznych uwag i zarzutów pod adresem dotychczasowej pracy rad oraz postulatów dotyczących rozwiązania problemów nurtujących teren.

W wyborach do Wojewódzkiej Rady Narodowej, które odbyły się w dniu 2 lutego 1958 r., wzięło udział 90,5% ogólnej liczby osób uprawnionych do głosowania. Na listę kandydatów FJN oddało swe głosy 96,7% wyborców. Z liczby 114 kandydatów wybrano 80 radnych do Wojewódzkiej Rady Narodowej, 960 do powiatowych rad narodowych, 1.056 do miejskich i 4.266 do gromadzkich rad narodowych.

SKŁAD WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ I JEJ ORGANÓW

Tabela 2

Skład Wojewódzkiej Rady Narodowej w dniu 2 lutego 1958 r.
w porównaniu z kadencją minioną

Radni WRN	Stan na dzień 31. III. 1958 r.		Stan na 1. III. 1953 r.
	liczba	procent	procent
mężczyźni	72	90,0	82,4
kobiety	8	10,0	17,6
członkowie: PZPR	41	51,2	47,9
ZSL	21	26,3	17,6
SD	6	7,5	6,7
bezpartyjni	12	15,0	27,8
robotnicy	6	7,5	25,2
rolnicy indywidualni	11	13,8	12,6
członkowie spółdzielni produkcyjnych	3	3,8	10,9
pracownicy umysłowi	35	43,6	51,3
pracownicy nauki, oświaty, kultury	8	10,0	—
inni	17	21,3	—
do 25 lat	—	—	2,5
25—29 lat	8	10,0	13,5
30—39 lat	31	38,7	42,0
40—49 lat	25	31,3	36,2
50 i więcej	16	20,0	5,8
wykształcenie podstawowe nie ukończone	8	10,0	28,8
podstawowe	29	36,2	31,1
średnie	26	32,5	26,9
wyższe	17	21,3	13,3

Z poprzedniej rady, liczącej 120 radnych, w skład nowej weszły 22 osoby, co stanowiło 25,6%. Skład ten został więc zmieniony i obejmował 3/4 radnych. Zmniejszył się także udział kobiet i młodzieży, radnych bezpartyjnych, robotników i rolników oraz radnych z niepełnym wykształceniem podstawowym. Zwiększył się natomiast udział mężczyzn, osób powyżej pięćdziesięciu lat, członków PZPR, ZSL i SD, pracowników umysłowych i radnych posiadających wykształcenie podstawowe, średnie i wyższe.

Na pierwszej uroczystej sesji, która odbyła się w dniu 11 lutego 1958 r., nowo wybrana Wojewódzka Rada Narodowa dokonała wyboru prezydium i stałych komisji. Wzięli w niej też udział: I sekretarz KW PZPR Tadeusz Wleczorek, prezes WK ZSL Stanisław Romanowski, prezes Komitetu Wojewódzkiego SD Mieczysław Mierzyński, minister przemysłu spożywczego i skupu Feliks Pisula, posłowie na Sejm PRL (z okręgów wyborczych województwa zielonogórskiego) i liczni goście reprezentujący środowiska społeczno-gospodarcze i kulturalne województwa.

W imieniu partyjnych zespołów radnych PZPR, ZSL i SD proponowany skład osobowy kandydatów do Prezydium WRN przedstawił radzie na sesji radny Zygmunt Kokot. Były to następujące osoby: Jan Lembas —

kandydat na przewodniczącego Prezydium WRN, Jan Koleńczuk i Jerzy Rumianek — na zastępców przewodniczącego, Henryk Wiciński — na sekretarza, Franciszek Wachholz, Zbigniew Krzyżaniak i Antoni Tuhi — kandydatów na członków prezydium. W tajnym głosowaniu kandydatury te zostały przyjęte jednomyślnie.

Wybrane prezydium, w porównaniu z działającym w poprzedniej kadencji, było liczebnie mniejsze o sześciu członków — w skład poprzedniego wchodziło trzynaście osób: przewodniczący, czterech zastępców, sekretarz i sześciu członków. Zmniejszenie liczby członków prezydium do maksimum dziewięciu nastąpiło zgodnie z ogólnym obniżeniem składu prezydiów wojewódzkich rad narodowych, ustalonym rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1958 r. Odpowiadało to postulatowi uczynienia prezydiów organami bardziej prężnymi, operatywnymi, zajmującymi się problemami podstawowymi wobec ogólnej zmiany struktury rad i powołania wydziałów jako terenowych organów administracji państwowej. W skład prezydium weszło czterech członków PZPR, dwóch ZSL i jeden SD. Wszyscy byli radnymi WRN i pełnili już funkcje członków prezydium w poprzedniej kadencji.

Na tej samej sesji rada dokonała ustaleń rodzaju, liczby i składu osobowego stałych komisji. Na wniosek wysunięty w imieniu radnych zespołów partyjnych przez Stanisława Obrębskiego, po przyjęciu wniesionych poprawek i uzupełnień, rada podjęła w tej sprawie uchwałę ustalając w niej powołanie następujących komisji: Finansów, Budżetu i Planu, Oświaty, Kultury, Rolnictwa i Leśnictwa, Budownictwa i Gospodarki Komunalnej, Przemysłu, Drobnej Wytwórczości i Rzemiosła, Handlu, Zdrowia, Kultury Fizycznej i Pomocy Społecznej, Komunikacji oraz Porządku Publicznego.

Ustalono liczbę 9—15 członków poszczególnych komisji, a także ich osobowe składy. Na przewodniczących komisji powołani zostali następujący radni: Zygmunt Kokot — Komisja Finansów, Budżetu i Planu, Czesław Wieliczko — Komisja Oświaty, Zygmunt Rostkowski — Kultury, Stanisław Obrębski — Rolnictwa i Leśnictwa, Kazimierz Dobrzański — Budownictwa i Gospodarki Komunalnej, Antoni Konieczny — Komunikacji, Andrzej Łukasik — Zdrowia, Kultury Fizycznej i Pomocy Społecznej, Paweł Mokrzan — Handlu, Edward Bilowicz — Przemysłu, Drobnej Wytwórczości i Rzemiosła, Tadeusz Włodarski — Porządku Publicznego.

Utworzono także jedną komisję niestałą dla opracowania projektu regulaminu obrad rady oraz planu pracy na rok 1958. Komisję Mandatową, której przewodniczącym został radny Michał Kusiak, powołano w liczbie dziewięciu osób na sesji rady w dniu 28 marca 1958 r. Ogółem w skład jedenastu stałych komisji WRN weszły 124 osoby, w tym 74 radnych i 50 osób spoza rady.

Tabela 3

Skład społeczny komisji w porównaniu z poprzednią kadencją

Członkowie komisji WRN	Stan na 31. III. 1958 r.		Stan na 1. III. 1955 r.
	liczba	procent	procent
mężczyźni	111	89,5	87,8
kobiety	13	10,5	12,2
członkowie:			
PZPR	57	45,9	45,0
ZSL	26	21,0	15,8
SD	15	12,1	6,1
bezpartyjni	36	31,0	33,3
robotnicy	7	5,6	29,4
rolnicy indywidualni	12	9,7	9,5
członkowie spółdzielni produkcyjnych	4	3,2	12,2
pracownicy umysłowi	58	47,6	48,9
inni	42	33,9	-
radni	74	59,7	58,3
osoby spoza rady	50	40,3	41,7
członkowie komisji z po- przedniej kadencji	10	8,1	18,9

W czasie trwania kadencji w składzie Wojewódzkiej Rady Narodowej przeprowadzono trzy zmiany dotyczące przypadków, w których radni zrzekli się mandatów na skutek wyjazdu z terenu województwa lub innych przyczyn utrudniających im wykonywanie swych funkcji. Po stwierdzeniu wygaśnięcia tych mandatów rada dokonała wprowadzenia w swój skład takich kandydatów na ich miejsce, którzy w wyborach uzyskali na liście największą ilość głosów.

Czterokrotnie zmieniano skład niektórych komisji. Zmiany te w trzech przypadkach objęły kilku członków komisji, w jednym zaś związane były ze zmianami w składzie rady. Zmiany o charakterze organizacyjnym, dotyczące Komisji Budownictwa i Gospodarki Komunalnej, rada przeprowadziła na sesji w dniu 13 listopada 1959 r. Komisję tę zniesiono, a w jej miejsce powołano dwie nowe: Budownictwa, której przewodniczącym został Kazimierz Dobrzański i Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej z Józefem Kulejem jako przewodniczącym. W ten sposób liczba komisji wzrosła do dwunastu.

Prezydium pracowało w pełnym składzie bez zmian osobowych przez okres całej kadencji.

GLÓWNE KIERUNKI DZIAŁANIA WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

W swej trzyletniej działalności Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze główną uwagę zwróciła na realizację tych zadań, które nakreślone były w programie wyborczym w postaci założeń podstawowych, a w pla-

nie 5-letnim w ujęciu bardziej szczegółowym, konkretyzując ich wykonanie w rocznych planach gospodarczych.

W odróżnieniu od poprzedniej kadencji, w której prezydium było autorem treści poczyniń rady, w kadencji obecnej — zgodnie z nową ustawą o radach narodowych (art. 30 ust. 1) — wprowadzone zostało roczne planowanie pracy przez Wojewódzką Radę Narodową. To novum posiadało podwójne znaczenie. Po pierwsze ustalając roczny plan działania zerwano z praktyką przypadkowego doboru zagadnień określając z góry zasadnicze problemy do rozpatrzenia na sesjach. Po drugie, punkt ciężkości decydowania o tym, co ma być przedmiotem pracy rady, przesunięty został z prezydium na samą radę.

Pierwszy plan pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej na rok 1958 przygotowany został przez specjalnie powołaną w tym celu komisję na sesji inauguracyjnej kadencji. Projekt planu opracowany przez nią przedstawiono radzie i uchwalono na sesji w dniu 29 marca 1958 r. W czasie sesji radni wnieśli do tego projektu poprawki i uzupełnienia. Następne roczne plany pracy były uchwalane każdorazowo na ostatniej sesji przed zakończeniem roku. Projekt planów na podstawie wniosków poszczególnych komisji w porozumieniu z prezydium ustalono na konferencjach przewodniczących komisji i dopiero po ich szczegółowym przekonsultowaniu przedstawiano radzie do uchwalenia. Uwzględniając ograniczoną ilość sesji możliwych do odbycia (4—6 w ciągu roku), uwaga rady, zwłaszcza na tym szczeblu, mogła być zwrócona tylko na sprawy mające zasadnicze znaczenie dla województwa.

Działalność Wojewódzkiej Rady Narodowej w drugiej kadencji obejmowała:

— 1958 r.: a) zadania rad narodowych w świetle uchwał XI Plenum KC PZPR, b) sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego za rok 1956, c) pracę służby zdrowia w województwie, d) węzłowe zagadnienia rozwoju rolnictwa, e) społeczny udział mieszkańców w rozwoju województwa, f) uchwalenie planu i budżetu na rok 1959, g) sprawy bezpieczeństwa, porządku publicznego i przestrzegania praworządności ludowej.

— 1959 r.: a) rozwój oświaty, budowę szkół z inicjatywy ludności, b) działalność państwowego przemysłu terenowego, c) sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu za rok 1958, d) sprawy gospodarki leśnej i drzewnej, e) sytuację ekonomiczną wsi ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju hodowli, f) uchwalenie planu gospodarczego i budżetu na rok 1960.

— 1960 r.: a) wykonanie zadań dotyczących gospodarki komunalnej, b) sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu, c) uchwalenie planu 5-letniego na lata 1960—1965, d) uchwalenie planu gospodarczego i budżetu na 1961 r., e) działalność rad narodowych w zakresie mecha-

nizacji rolnictwa i rozwoju kółek rolniczych, f) ocenę działalności gromadzkich rad narodowych.

Z wyjątkiem dwóch spraw, tj. działalności państwowego przemysłu terenowego i rad narodowych w zakresie mechanizacji rolnictwa i rozwoju kółek rolniczych, pozostałe były rozpatrywane na sesjach rady i w związku z tym podjęto odpowiednie decyzje i ustalenia. Niezależnie od zadań, które rada ustaliła w planie, na sesjach rozpatrywano również wiele innych spraw, którymi musiała zająć się z obowiązku ustawowego, bądź na skutek wniosków wysuniętych przez radnych w toku działalności komisji lub prezydium. Całość tych spraw składała się na tematykę sesji WRN w drugiej kadencji, które to sesje stanowiły podstawową formę pracy rady.

Ustawa z 25 stycznia 1958 r. w ogólnych zarysach regulowała tryb zwoływania, przygotowywania i przeprowadzania sesji. Całość tych spraw określał szczegółowo regulamin rady. Regulamin, przygotowany przez specjalnie powołaną do tego celu komisję, Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze uchwaliła na sesji w dniu 29 marca 1958 r. W czasie kadencji sesje odbywały się zgodnie z regulaminem. Odbyło się ich sześć, w tym sześć w 1958 r., pięć w 1959 r. i pięć w 1960 r. Były to sesje zwyczajne, robocze, zwoływane w myśi rocznego planu pracy. Niezależnie od nich odbyły się trzy uroczyste sesje rady z okazji rocznicy Święta Odrodzenia Polski w dniu 22 lipca w 1958, 1959 i 1960 r., organizowane w przeddzień tego święta i jedna wyjazdowa w Głogowie w sierpniu 1959 roku, zwołana z okazji 850-lecia tego miasta. Lipcowe sesje, między innymi wspólnie z MRN i PRN w Zielonej Górze, były poświęcone podsumowaniu dorobku minionego okresu. Sesje robocze rady składały się z jednego lub dwu posiedzeń (jedno- i dwudniowe) w zależności od ilości spraw, ich wagi i czasu potrzebnego na obrady. Odbyło się sześć sesji dwudniowych — cztery w 1958 i dwie w 1959 r., natomiast dziewięć jednodniowych. Sesje dwudniowe stosowano do maja 1959 r., a w latach następnych organizowano już tylko sesje jednodniowe.

Właściwe przygotowanie sesji, ich przebieg i treść obrad decydowały o podejmowanych przez radę decyzjach. Każda sesja stanowiła w województwie wydarzenie wielkiej wagi. Uczestniczyli w nich obok radnych przedstawiciele instytucji i organizacji wojewódzkich, posłowie na Sejm PRL, kierownicy wydziałów i inni zaproszeni goście. W kilku sesjach brało udział kierownictwo komitetów wojewódzkich Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego i Stronnictwa Demokratycznego oraz przedstawiciele władz centralnych.

Przed każdą sesją rozsyłano radnym materiały uprzednio przygotowane. W związku z tym odstąpiono od czytania referatów na sesjach, ograniczając się jedynie do krótkich wprowadzeń tematycznych do dyskusji.

Uzyskano w ten sposób wiele cennego czasu na dyskusję nad problemami i projektem uchwały znanych już radnym. Nie dotyczyło to jednak planów gospodarczych i budżetów. Na każdej sesji przy uchwalaniu planu gospodarczego i budżetu przewodniczący Prezydium WRN Jan Lembas wygłaszał referat programowy, zawierający założenia i kierunki działalności gospodarczej i społecznej oraz zadania, sposoby i możliwości ich realizacji, przypadające na planowany rok.

Przewodniczący Jan Lembas i niektórzy członkowie prezydium byli głównymi referentami spraw na sesjach. W czterech przypadkach wprowadzenie do dyskusji, a w jednym sprawozdanie z działalności referowali na sesji kierownicy wydziałów i zarządów państwowych gospodarstw rolnych. Ponadto prezentowane były sprawy Zarządu Lasów Państwowych i Komendy Wojewódzkiej MO. Przyjęcie zasady referowania większości spraw, przede wszystkim przez przewodniczącego i członków prezydium, podnosiło rangę obrad i problemów. Nie wykluczało to jednak kierowników jednostek podporządkowanych i nie podporządkowanych radzie, np. Zarządu Lasów Państwowych, od bezpośredniego składania sprawozdania ze swojej działalności przed radą. W zasadzie podczas omawiania na sesji spraw problemowych przedstawiciel odpowiedniej komisji występował z koreferatem. Niekiedy wystąpienie to, prezentujące stosunek członków komisji do omawianego problemu, choć nie nosiło w tytule oficjalnej nazwy koreferatu, było nim istotnie i łącznie z referatem stanowiło podstawę do dyskusji.

Na każdej sesji prezydium przedkładało radzie sprawozdanie z wykonania uchwał i działalności w okresie między sesjami (referował sekretarz). Sprawozdanie dotyczyło czterech grup spraw:

- wykonania uchwał podjętych przez radę,
- działalności prezydium w okresie międzysesyjnym z uwzględnieniem problemów omawianych na posiedzeniach oraz poczynań o charakterze organizacyjno-masowym,
- zmian na stanowiskach kierowniczych jednostek podporządkowanych prezydium,
- sposobu załatwiania wniosków i interpelacji złożonych przez radnych na poprzedniej sesji.

Taka struktura sprawozdania dawała przegląd całej działalności prezydium, a przyjęcie go przez radę równało się akceptacji dokonywanych przedsięwzięć. (Ustawowy obowiązek przedkładania radzie do zatwierdzenia decyzji dotyczącej zmian na stanowiskach kierowniczych w jednostkach jej podporządkowanych wprowadzony został dopiero przez nowelę czerwcową.) Obrady na sesjach przebiegały zgodnie z regulaminem obrad WRN, ustalającym między innymi szczegółowy ich tok.

Odmienny nieco przebieg miała wspólna sesja Wojewódzkiej Rady Narodowej z Komitetem Frontu Jedności Narodu w dniu 3 lipca 1958 r. Przeprowadzona została według ogólnie przyjętych zasad na zjazdach i konferencjach z pominięciem obowiązującej WRN procedury regulaminowej. Na sesji tej przewodniczący Prezydium WRN Jan Lembas przedstawił projekt programu obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego na terenie województwa. Po dyskusji program ten został przez zebranych przyjęty, uchwalono apel do społeczeństwa oraz list do przewodniczącego Rady Państwa Aleksandra Zawadzkiego. Oba te akty przygotowała w czasie sesji specjalnie do tego celu powołana Komisja Wnioskowa złożona z radnych i działaczy FJN. Procedury regulaminowej nie stosowano także na uroczystych sesjach organizowanych z okazji Święta Odrodzenia i na sesji wyjazdowej w Głogowie.

AKTYWNOŚĆ RADNYCH NA SESJACH

Po szczególne sesje WRN, odbyte w czasie drugiej kadencji, charakteryzowały się ożywionym tokiem obrad, dużą ilością dyskutantów, złożonych wniosków oraz aktywnością radnych, w wielu wypadkach szukających w drodze ostrej polemiki jak najbardziej właściwych rozwiązań spraw i problemów. Na aktywność tę składało się wiele przyczyn, a przede wszystkim atmosfera polityczna tego okresu, aktywność prezydium i wytworzenie atmosfery sprzyjającej tego rodzaju działalności, dobór terminów sesji, ich tematyka i jakość przygotowania spraw pod obrady, rozwinięcie różnorodnych organizacyjnych form pracy rady, duże interesowanie jej działalnością przez instancje partyjne i FJN, wreszcie skład osobowy rady. Obok nich działało jeszcze wiele innych czynników. Miarą aktywności radnych, nie jedyną, aczkolwiek podstawową, był przede wszystkim ich udział w sesjach i dyskusjach prowadzonych podczas jej trwania.

W porównaniu z poprzednią kadencją aktywność radnych znacznie wzrosła. W latach 1955—1957 średnia frekwencja radnych na sesjach wynosiła w czasie kadencji 62,5%, przy czym w pierwszym roku obejmowała 65,5%, w następnym 61,8% i w ostatnim 60,8%. Największą frekwencję w tym czasie zanotowano na sesjach w październiku 1955 i grudniu 1956 r. (tematem sesji była ocena stylu pracy prezydium i zmiany w jego składzie). W sesjach tych uczestniczyło 75% ogółu radnych, jednakże mniej niż w okresie całej kadencji w latach 1958—1960, w których uczestnictwo to wynosiło 75,6% (rok 1958 — 81,3%, 1959 — 72,5%, 1960 — 74,5%). Krzywa spadku frekwencji radnych na sesjach w miarę wpływu czasu, wystąpiła także w drugiej kadencji, choć w nieco innym układzie.

Do radnych najbardziej aktywnych na sesjach drugiej kadencji należeli: Zygmunt Kokot, Karol Kowalski, Mikołaj Strychanin, Henryk Staw-

ski, Antoni Konieczny, Wiesław Sauter i Michał Oszczędlowski. Radni chętnie zabierali głos w dyskusjach, podobnie jak inni uczestnicy sesji. Średnio na jedną sesję przypadało szesnastu dyskutantów, w tym trzynastu radnych, co stanowiło znaczny procent (ok. 21%) dyskutujących w stosunku do liczby obecnych na sesji.

Niewątpliwy wpływ na aktywność radnych miało przyjęcie przez radę zasady nieograniczania dyskusji w czasie oraz liczby dyskutantów przez zamykanie listy zgłoszonych do dyskusji (zdarzało się natomiast, że radny rezygnował z głosu po wyczerpaniu interesującego go tematu przez innych). Radni w czasie dyskusji zgłaszali liczne konstruktywne wnioski i postulaty. Niezależnie od wniosków wysuniętych w sprawach problemowych omawianych na sesji zgłaszali wiele innych, jak również interpelacje pod adresem prezydium, umieszczane w stałym punkcie sesji o nazwie „zapytania i wolne wnioski”.

O aktywności radnych świadczy również ilość zabierających głos w dyskusji w stosunku do osób nie będących radnymi. Radni stanowili na sesjach 78,6% ogółu dyskutujących, a osoby spoza rady tylko 21,4%. Mimo dużej liczby stałych uczestników, sesje nie przekształcały się jednak w narady dzięki licznie zapraszanim gościom, ale miały charakter odpowiadający obradom organu władzy państwowej.

Obok omówionych już czynników związanych z okresem czasu, doborem i jakością przygotowanych na sesję materiałów, o wpływie na aktywność radnych decydował w dużym stopniu stosunek prezydium do rady i radnych oraz twórcza atmosfera dyskusji nad problemami i nie skrepowana krytyka błędów i poczynąń. Wyrażało się to między innymi w szybkim reagowaniu na krytyczne oceny, w informowaniu radnych i zapamiętywaniu ich w niezbędne materiały, nie tylko sesyjne, lecz także pomocnicze na spotkania z wyborcami.

Prezydium zastosowało ostry rygor załatwiania wniosków, skarg i interpelacji zgłaszanych przez radnych, zastrzegając wydziałom prawo do uzgadniania sposobu ich załatwiania z członkami prezydium i udzielania na nie odpowiedzi radnym przez członków prezydium. Wprowadzony został obowiązek przyjmowania radnych przez członków prezydium i kierowników wydziałów w pierwszej kolejności przed innymi interesantami itd.

Duży wpływ na aktywność radnych miały instancje polityczne PZPR, ZSL i SD oraz Wojewódzki Komitet FJN. Praca radnych w terenie, ich udział w sesjach i dyskusjach analizowane były w czasie kadencji przez powyższe organizacje. Badano przyczyny małej aktywności niektórych radnych, przeprowadzano z nimi rozmowę, a radnych obciążonych nadmiarem funkcji społecznych zwalniano z niektórych obowiązków w celu umożliwienia im pracy w radzie. Komitet Wojewódzki PZPR przyjmował

wobec radnych, członków partii, zasadę nieobciążania ich innymi zadaniami, traktując działalność w radzie jako podstawowe zadanie partyjne. Komitet FJN zalecił odbywanie spotkań radnych z wyborcami w okresie międzysesyjnym jako przygotowanie się radnych do sesji. Na aktywność radnych, zwłaszcza pod względem uczestnictwa w sesjach, wpływał również termin sesji.

DZIAŁALNOŚĆ UCHWAŁODAWCZA WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Efektem pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej były decyzje i ich realizacja. Rada podejmowała je przede wszystkim w formie uchwały opatrzonej lub nie opatrzonej nazwą, choć przybierały również inną formę. Wartość uchwał zależała między innymi od słuszności i trafności przyjętych w nich rozwiązań. Dlatego też działalności rady nie można mierzyć tylko ilością podjętych uchwał, gdyż ich wartość i waga w poszczególnych przypadkach mogą być różne. Niemniej ocenę ilościową należy wziąć pod uwagę przy uwzględnianiu innych dodatkowych kryteriów, np. podziałów tematycznych, koniecznych przy ocenie aktywności pracy rady w czasie trwania kadencji i w poszczególnych jej okresach.

WRN w Zielonej Górze podjęła w czasie drugiej kadencji łącznie pięćdziesiąt uchwał.

Tabela 4

Działalność uchwałodawcza WRN

Rok	Liczba uchwał	W tym		Projekty uchwał zgłoszone na sesje przez									
		proble- mowe	formalne	komisje		członków prezydium		przewod- niczących sesji		kierow- ników wydzia- łów		innych	
				p	f	p	f	p	f	p	f	p	f
1958	23	8	15	7	—	—	5	—	3	—	—	1	7
1959	18	6	12	6	3	—	4	—	3	—	2	—	—
1960	9	5	4	5	1	—	3	—	—	—	—	—	—
Razem	50	19	31	18	4	—	12	—	6	—	2	1	7

p — uchwały problemowe

f — uchwały formalne

UWAGA: W rubryce projektów uchwał zgłoszonych przez innych znalazły się przypadki zgłoszenia tych projektów przez radnych oraz specjalne komisje powołane do opracowania projektu uchwały. W liczbie uchwał wykazanych w roku 1960 mieszczą się także podjęte na sesji w 1961 r., na której uchwalono dwie problemowe i trzy dotyczące wyborów do rad narodowych.

Projekty uchwał przeznaczone do zatwierdzenia na sesjach przedstawiały radzie przede wszystkim komisje, prezydium i radni. Przewodniczący

komisji lub ich przedstawiciele zgłaszali prawie wszystkie uchwały w sprawach problemowych. Większość z nich, dotycząca spraw typu administracyjnego (w tym siedem o zmianie podziału administracyjnego), przedłożyła na sesji Wojewódzka Rada Narodowa. Część projektów uchwał o zmianach w składzie rady i komisji referował na sesji przewodniczący obrad. Projekty dotyczące wewnętrznych spraw rady, np. uchwalenia regulaminów, zgłaszali radni. Dwa projekty uchwał przedstawiły radzie specjalnie powołane komisje, zaś w dwu wypadkach projekty uchwał referowali na sesji kierownicy wydziałów Handlu i Gospodarki Komunalnej.

Przedłożenie projektu uchwały nie równało się w pełni inicjatywie uchwałodawczej w znaczeniu projektodawcy, który inspirował jej powstanie, przygotował projekt i ogłosił go na sesji. Praktycznie prawie żadna uchwała nie powstała w ten sposób. Projekty uchwał niezależnie od zgłaszających je na sesjach były wytworem wspólnych opracowań i uzgodnień w trybie już wspomnianym, z wyjątkiem tych, które zgłosiły komisje wnioskowe.

Powoływanie na sesjach komisji wnioskowych dla opracowania projektu uchwały, stosowane dość często w tym czasie, a nawet później,

Tabela 5
Uchwały problemowe Wojewódzkiej Rady Narodowej

Rok	Problematyka									
	Liczba uchwał	plany gospodarcze i budżetowe	rolnictwo	leśnictwo	oświata	zdro- wie	gospo- darka komu- nalna	bezpie- czeństwo publiczne	bu- dowl- nictwo	inne
1958	8	2	2	—	—	1	—	—	1	2
1959	6	2	1	1	—	—	—	1	—	—
1960	5	2	2	—	—	—	1	—	—	—
Razem	19	6	5	1	—	1	1	1	1	2

Tabela 6
Pozostałe uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej

Rok	Liczba uchwał	Uchwały dotyczące					innych
		rady, radnych i komisji	podzielnia administracyjnego	kolegium orzekającego	odwołania ławników	wyborów do rad narodowych	
1958	15	9	4	1	—	1	—
1959	12	5	3	—	1	—	3
1960	4	1	—	—	—	3	—
Razem	31	15	7	1	1	4	3

w niektórych województwach uznano za niesłuszne, gdyż wyłączało poszczególne stałe komisje z wykonywania zadań na nich ciążących. Toteż w dalszej działalności rady praktyka ta nie była stosowana. Problematyka uchwał rady odpowiadała tematyce jej obrad.

Z tabeli 5 wynika, że najczęściej, bo po 31,1% stanowią uchwały dotyczące planu gospodarczego i budżetu (uchwalenia i sprawozdania z wykonania) oraz rolnictwa i leśnictwa. W grupie uchwał dotyczących planu gospodarczego i budżetu występują dwa rodzaje: jedne dotyczą uchwalenia planu gospodarczego i budżetu (podjęte 25. X. 1958 r., 13. XI. 1959 r., 18. XI. 1960 r.) i określają zadania na rok planowany, ustalając jednocześnie zasadnicze kierunki polityki gospodarczej, jaką należy stosować. Ustalenie tych zadań następowało w oparciu o założenia planu 5-letniego oraz zgodne z nim założenia programu wyborczego. Ograniczona ilość wskaźników dyrektywnych do kilku niezbędnych wynikających z ogólnej polityki w państwie pozwalała radzie decydować o tym, co należy uznać za słuszne i w pierwszej kolejności wykonać. W pracach przygotowawczych nad projektami i na samych sesjach prowadzono obszerną gospodarską dyskusję (w poprzednich latach uchwalanie budżetu i planów gospodarczych odbywało się często formalnie, gdyż zadania poszczególnych wskaźników były szczegółowo, odgórnie ustalone). Druga grupa uchwał (podjęte 23. V. 1958 r., 20. V. 1959 r. i 5. V. 1960 r.) dotyczyła wykonania zadań planu gospodarczego i budżetu za rok poprzedni. Nie są to jednak uchwały formalne i kwitujące działalność organów wykonawczych rady w tym zakresie. Każda z nich z jednej strony ocenia krytycznie błędy i niedomagania w realizacji planów gospodarczych i budżetów, a z drugiej strony ustala zadania, co należy robić, by uniknąć błędów w bieżącej działalności budżetowo-gospodarczej, a w miarę możliwości usunąć ujemne skutki okresu przeszłego.

W grupie uchwał dotyczących spraw rolnictwa i leśnictwa na uwagę zasługuje rozpoczęcie w tej kadencji ustalania długookresowych zadań w formie programów kilkuletniej działalności w określonym zakresie. Rada uchwalała trzy tego typu programy rozwoju i działania w odniesieniu do warzywnictwa i sadownictwa na lata 1958—1960 oraz nasiennictwa i ochrony roślin na lata 1961—1965.

Również w uchwałach dotyczących rozwoju hodowli i działalności państwowych gospodarstw rolnych, gospodarki leśnej, melioracji i uporządkowania spraw własnościowych rolników indywidualnych nie ograniczano się do spraw bieżących, lecz zadania ustalano perspektywicznie, starając się odpowiedzieć na pytanie, co należy zrobić i w jakich okresach czasu w latach przyszłych. Forma ustalania długookresowych zadań, wypracowana w praktyce działania rady, stosowana była w odniesieniu do wszystkich prawie uchwał podejmowanych w sprawach problemowych. Nabyte

bowiem przez radę doświadczenia wykazały, że doraźne, bieżące rozwiązania nie dają trwałych efektów, a przy ograniczonej możliwości rozpatrywania spraw na sesjach wracanie ponownie w krótkim czasie do tego samego tematu jest bardzo trudne.

Trzecią grupę stanowiły uchwały podjęte w sprawach oświaty, zdrowia, gospodarki komunalnej, budownictwa, porządku i bezpieczeństwa publicznego, rozwoju czynów społecznych i zadań rad w świetle uchwał XI Plenum KC PZPR. Wszystkie uchwały charakteryzuje kompleksowość ujęcia spraw składających się na określony problem. Ich wykonawcą rada czyniła przeważnie prezydium. Niekiedy jednak uchwały określały konkretnego adresata jako wykonawcę zadań, na przykład wydział lub inną jednostkę podporządkowaną radzie.

W pozostałej grupie najliczniej występują uchwały związane z działaniem rady i komisji oraz zatwierdzaniem regulaminów działania komisji i radnych. Dużą stesunkowo pozycję stanowią tu także uchwały związane ze zmianami w podziale administracyjnym. Dotyczyły one zniesienia niektórych gromad w województwie, zmian granic oraz siedzib gromadzkich rad narodowych i utworzenia osiedli Łągów i Małomice. Podejmowane były w drodze korekty podziału administracyjnego gromad z roku 1954.

Uchwały związane z wyborami do rad narodowych dotyczyły rozwiązania komisji wyborczych (1958 r.), ustalenia liczby członków powiatowych i miejskich rad narodowych oraz powołania komisji przed wyborami do rad narodowych (1961 r.). Obowiązki te spoczywały na radzie w wyniku postanowień ordynacji wyborczej.

Niezależnie od tych uchwał podejmowane były na sesjach również inne decyzje będące w istocie uchwałami, gdyż wyrażały wolę rady wyraźnie odzwierciedloną w jawnym lub tajnym głosowaniu z odpowiednią adnotacją w protokole sesji. Obok tego rodzaju decyzji związanych z procedurą obrad, jak przyjęcie protokołu z ostatniej sesji, uchwalenie porządku obrad i innych oraz dotyczących wyboru prezydium i uchwalenia planu pracy występowały także dodatkowe, którym rada nadała nazwę apelu czy rezolucji.

Wybory przewodniczącego (oddzielnie), jego zastępców, sekretarza i członków prezydium odbywały się w głosowaniu tajnym. Przeprowadzenie go powierzono powołanej przez przewodniczącego sesji komisji skrutacyjnej. Inicjatywę projektodawczą przejawiały tu partyjne zespoły radnych, działające w porozumieniu ze sobą i z radnymi bezpartyjnymi. Ogłoszenie wyników wyborów przez przewodniczącego sesji, z wpisaniem tego faktu do protokołu wraz z protokołem komisji skrutacyjnej ustalającej te wyniki, stanowiło potwierdzenie aktu wyboru. W drodze postanowienia wpisywanego tylko do protokołu rada uchwalała swoje roczne plany pracy.

Odminną formę decyzji nadała rada dwom uchwałom, określając je mianem apelu i rezolucji. Apel do społeczeństwa uchwalili w sprawie obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego, natomiast rezolucję na sesji w dniu 6 marca 1959 r. Postanowienia rezolucji zmierzały do prowadzenia szerokiej akcji popularyzacyjnej wytycznych Wojewódzkiej Konferencji Wyborecznej, rozwijania czynów społecznych i innych inicjatyw ludności. Adresatami byli mieszkańcy województwa, a zwłaszcza radni, członkowie komisji i inni działacze rad narodowych. Uchwały zapadały na sesjach zazwyczaj jednomyślnie. Zdarzały się jednak sporadyczne wypadki wstrzymania się radnego od głosu.

DZIAŁALNOŚĆ NADZORCZA I KONTROLNA WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

W toku swego działania rada pełniła funkcję nadzorczą w stosunku do rad niższego stopnia. Miało to wyraz w formie wytycznych i zaleceń pod adresem powiatowych rad narodowych. Spotkać je można w uchwałach, które w samym tytule określają jako adresata rady narodowe i w wielu innych uchwałach dotyczących różnego rodzaju spraw. Zalecenia te wskazują głównie na potrzebę przeanalizowania problemów na sesjach, zwiększenia kontroli nad organami wykonawczymi, uaktywnienia pracy komisji w określonym kierunku. Tak np. w uchwale z dnia 28 marca 1960 r. o usprawnieniu działalności rad narodowych na terenie województwa w zakresie gospodarki komunalnej i mieszkaniowej zawarte zostały zobowiązania i zalecenia pod adresem miejskich i powiatowych rad narodowych, dotyczące między innymi przeanalizowania norm zaludnienia i ustalenia nowych, odpowiadających aktualnej sytuacji w miastach, przeanalizowania przynajmniej raz w roku na sesjach powiatowych rad narodowych i dwa razy w roku na sesjach miejskich rad narodowych zagadnień gospodarki komunalnej, mieszkaniowej itp. W jednym wypadku rada uchylili na sesji w dniu 6 marca 1959 r. w trybie nadzoru uchwałę rady szczebla powiatowego, a mianowicie Miejskiej Rady Narodowej w Zielonej Górze, dotyczącą likwidacji przedsiębiorstwa „Delikatesy” w Zielonej Górze. Również w jednym wypadku rozpatrywała rada odwołanie radnego GRN z gromady Grębocice od decyzji pozbawienia go mandatu przez Gromadzką Radę Narodową, zatwierdzonej przez PRN w Głogowie. Odwołanie to uchwałą z dnia 13. XI. 1959 r. załatwione zostało negatywnie. Funkcje kontrolne, które wykonywała rada, miały charakter wewnętrzny w stosunku do podporządkowanych jej organów i zewnętrzny, tj. społeczny, w stosunku do jednostek jej nie podporządkowanych.

Podstawową formę kontroli pracy prezydium stanowiło rozpatrywanie na sesjach rady sprawozdań z jego działalności. Sprawozdania przy-

dium składało na każdej kolejnej sesji. Była to kontrola bieżąca. Okresową formę kontroli stanowiło składanie radzie sprawozdań z wykonania planu gospodarczego i budżetu za miniony rok. Kontrole te miały charakter stały i systematyczny.

Prezydium w przedkładanych radzie materiałach problemowych uwzględniało ponadto swoją dotychczasową — na danym odcinku — działalność, a także zamierzenia, które chce zrealizować w okresie przyszłym. W tych przypadkach kontrole rady sprowadzały się do oceny jakiegoś odcinka działalności prezydium. Były więc one doraźne i wycinkowe, po części wstępne, gdyż dotyczyły zdarzeń przyszłych.

Kontrola rady nad działalnością komisji była niestety zawężona i poza wysłuchaniem referatów wygłaszanych przez przedstawicieli komisji na sesjach rada nie oceniała w czasie kadencji działalności komisji i nie wpływała na nie dostatecznie, poza przypadkami zlecenia im zadań w poszczególnych uchwałach i interesowania się określonymi sprawami lub przeprowadzania koniecznych kontroli. Skuteczniejszy jednak nadzór społeczny nad jednostkami nie podporządkowanymi radzie sprawowały komisje w ramach swojego działania. Kontrolą w ramach własnych planów pracy, które wynikały w części z planu pracy rady, obejmowały one nie tylko jednostki podporządkowane radzie, lecz w równej mierze nie podporządkowane jej. Kontrolę społeczną rada zastosowała bezpośrednio w stosunku do Zarządu Lasów Państwowych przez rozpatrzenie na sesji sprawozdania z jego działalności i podjęcie w związku z tym odpowiedniej uchwały.

ORGANIZACJA PRACY RADNYCH

Partyjne zespoły radnych WRN w Zielonej Górze (PZPR, ZSL, SD) reaktywowane były po 1956 r. Rozwinięcie ich działalności nastąpiło jednak dopiero w okresie drugiej kadencji. Po wyborach do rad narodowych przed pierwszą sesją Wojewódzkiej Rady Narodowej odbyły się pierwsze posiedzenia tych zespołów, na których ustalono zasadnicze sprawy związane z wyborem prezydium i powołaniem stałych komisji. Zespoły konsultowały się i poruszyły tę sprawę na sesji, po uzgodnieniu swych stanowisk z grupą radnych bezpartyjnych.

W następnym czasie ustalone zostały w regulaminach zatwierdzonych przez instancje partyjne zasady pracy i organizacji partyjnych zespołów radnych. Z nieznacznymi różnicami regulaminy te określały zadania zespołu, obowiązki jego członków, zasady odbywania posiedzeń i występowania na sesjach. Przyjęto przy tym zasadę niekrępowania wypowiedzi członków zespołu na sesjach, z wyjątkiem wystąpień z określonym stanowiskiem w imieniu zespołu.

Posiedzenia zespołów odbywały się zazwyczaj na jeden lub kilka dni przed sesją. Odrzucono znane z praktyki poprzedniej kadencji posiedzenia

pięciominutowe przed rozpoczęciem obrad, gdyż uniemożliwiały one omówienie nawet podstawowych spraw. Z uwagi jednak na fakt dodatkowego obciążenia radnych koniecznością udziału w posiedzeniach zespołu przy stosunkowo dużej ilości posiedzeń, w których radny musiał uczestniczyć przy organizowaniu sesji dwudniowych, przyjęto odmienną zasadę. Sesje w pierwszym dniu rozpoczynała swe obrady w godzinach południowych natomiast posiedzenia zespołów odbywały się w tym samym dniu w godzinach przedpołudniowych.

Formę pracy organizacyjnej WK FJN z radnymi WRN stanowiły zespoły terenowe radnych w okręgach wyborczych. Organizację i tryb działania tych zespołów określały wytyczne WK FJN. W skład zespołu wchodziłi wszyscy radni danego okręgu wyborczego, a jego celem było przede wszystkim związanie radnego ze środowiskiem i problemami powiatu, przygotowanie do sesji przez wspólne zapoznanie się z materiałami sesyjnymi, omawianie problemów występujących w okręgu w nawiązaniu do zagadnień omawianych na sesjach, ustalanie i organizacja spotkań radnych z wyborcami.

W posiedzeniach zespołów uczestniczyli członkowie Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i kierownicy jednostek administracyjnych zainteresowanych zagadnieniami omawianymi na posiedzeniu. Odbywały się one w terminie 7—12 dni przed sesją. W czasie posiedzenia doręczano radnym materiały wraz z informacją dotyczącą sesji. Miejsce i termin spotkań radnych z wyborcami ustalano na posiedzeniach w formie kalendarzyka. Przy organizowaniu tego typu spotkań przyjmowano zasadę odbywania co najmniej dwóch w okresie międzysesyjnym: przed i po sesji. Założeniem spotkań przedsesyjnych było przedyskutowanie problemów — przedmiotu obrad rady i zebranie wniosków na ten temat od ludności, natomiast posesyjnych — zapoznanie wyborców z uchwałami rady i mobilizacja środowisk do ich realizacji.

Te formy organizacji pracy radnych pomagały im wywiązywać się ze swych obowiązków. W wystąpieniach na sesjach wielu radnych przedkładając swoje wnioski, powoływało się na opinie i postulaty wyborców zgłaszane im na spotkaniach bądź na opinie i ustalenia dokonane w zespole radnych w okręgu wyborczym.

Niektóre zespoły w okręgach wyborczych pracowały bardzo słabo. Dotyczyło to zwłaszcza okręgów trymandatowych. W wypadku, gdy jeden lub dwaj radni nie mogli wziąć udziału w posiedzeniu zespołu, a takie wypadki się zdarzały, posiedzenie nie dochodziło do skutku, co było błędem założenia organizacyjnego zespołu.

Utrzymanie więzi radnych ze społeczeństwem nie ograniczało się tylko do spotkań z wyborcami. Byli oni zapraszani i uczestniczyli często w sesjach rad terenowych, a także w różnego rodzaju zebraniach i zgro-

madzeniach ludności. Udział radnych w zebraniach wraz z obioma formami ich pracy organizacyjnej — polityczną i społeczną — poprzez pracę w zespołach partyjnych i terenowych w okręgach wyborczych wpływał na ich postawę i zaangażowanie w problemy rozwoju gospodarczego i społeczno-kulturalnego terenu, będącego miejscem ich działania.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA II KADENCJI WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Lata 1958—1960 stanowiły okres aktywnej działalności WRN w Zielonej Górze. Na aktywność tę składało się wiele przyczyn natury politycznej, gospodarczej i społecznej. W rezultacie uchwały VIII Plenum KC PZPR z 1956 r. oraz wydania przez Sejm PRL ustawy o radach narodowych 25 stycznia 1958 r., ustalającej nowe zasady ich organizacji i funkcjonowania, wzrósł autorytet rady, jej samodzielność, pogłębił się demokratyzm działania i uległ rozszerzeniu zakres jej uprawnień.

W okresie tym WRN otrzymała od szczebla centralnego szereg uprawnień i zadań gospodarczych. Między innymi podporządkowane jej zostały takie jednostki, jak: Wojewódzkie Zjednoczenie PGR, Wojewódzkie Zjednoczenie Mechanizacji Rolnictwa, Wojewódzki Zakład Higieny Weterynaryjnej, Stacja Chemiczno-Rolnicza i inne.

W związku z rozszerzeniem funkcji i rozwijaniem inicjatywy gospodarczej budżet zbiorczy województwa, uchwalany co roku przez radę, wzrósł po stronie wydatków z 1.475 mln zł w roku 1957 do 1.835 mln zł w roku 1960, tj. o 360 mln zł.

W tym klimacie, przy zwiększonej samodzielności, rada mogła rozwijać swą inicjatywę, a zadania wysunięte w programie wyborczym były przez nią konsekwentnie realizowane, co przy wysiłku całego społeczeństwa województwa zielonogórskiego zadecydowało o ich wykonaniu. Fakt ten potwierdziła rada na ostatniej sesji w dniu 27 stycznia 1961 r. Ocena realizacji tego programu, przeprowadzona na podstawie sprawozdania przewodniczącego Prezydium WRN Jana Lembasa, wykazała pełne wykonanie zadań, a na wielu odcinkach wysokie ich przekroczenie.

W województwie w latach 1958—1960 nastąpił poważny rozwój życia gospodarczo-społecznego i kulturalno-oświatowego. Pozytywną ocenę pracy rady i osiągnięć trzyletniej kadencji wyrazili w swych wystąpieniach na sesji radni WRN: Michał Kusiak, sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR, Karol Ciećerski, sekretarz Wojewódzkiego Komitetu ZSL, Henryk Stawski, sekretarz Wojewódzkiego Komitetu SD i Wiesław Sauter, który przewodniczył obradom. Podkreślając bardzo pomyślnie rozwinięcie i realizowanie w czasie kadencji zadań pierwszego etapu aktywizacji województwa oraz wkład WRN w realizację tego dzieła i liczne jej inicjatywy oraz

wysoką aktywność radnych i prezydium w czasie kadencji, mówcy stwierdzili, że działalności tej sprzyjały wysiłki Komitetu Wojewódzkiego PZPR, który wspólnie z komitetami ZSL i SD poświęcił wiele uwagi, aby zapewnić radom narodowym właściwą atmosferę, sprzyjającą ich działalności.

Miedzy innymi radny Wiesław Sauter w zakończeniu debaty nad wykonaniem programu wyborczego stwierdził, że ważny moment warunkujący osiągnięcia rad narodowych województwa stanowiła harmonia między czynnikiem społecznym a instytucjami decydującymi o wykonaniu zadań. Podejmowane inicjatywy społeczne znajdowały poparcie partii, stronnictw politycznych i Prezydium WRN. Ta harmonia — zdaniem radnego — decydowała o osiągnięciach i powodzeniu inicjatyw. Rada oceniła wykonanie programu wyborczego i ocena ta odpowiadała stanowi rzeczywistości. Z oceny tej i przeglądu działalności WRN można wnioskować, iż:

1. Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze, działająca w latach 1958—1960, zrealizowała te zadania, które zostały jej powierzone w programie wyborczym i planie gospodarczym uchwalonym przez radę w poprzedniej kadencji. Działalność WRN była aktywna, odpowiadała kierunkom wynikającym z polityki partii, zgodna z założeniami naczelnych władz państwowych i nowej ustawy o radach narodowych. W czasie kadencji nastąpiła poważna aktywizacja gospodarcza województwa i zapoczątkowane procesy jego wszechstronnego rozwoju.
2. W swej działalności rada zwróciła uwagę na stronę społecznego, masowego i organizacyjnego działania, o czym świadczą między innymi: wspólna sesja z WK FJN i apel do mieszkańców województwa, rezolucja w sprawie III Zjazdu partii, analizowanie problemów rozwijania czynów społecznych, sesja wyjazdowa w Głogowie poświęcona 850-leciu tego miasta i szereg innych poczyną.
3. W czasie kadencji wzrosła rola rady jako organu przedstawicielskiego, rozszerzyły się wydatnie jej uprawnienia i zadania, umocniła się pozycja komisji, co świadczy o praktycznym realizowaniu postanowień ustawy o radach narodowych. Jest to także wyraz prawidłowo układających się stosunków między radą a prezydium — jej organem wykonawczym i zarządzającym oraz komisjami rady.
4. Realizując swe zadania Wojewódzka Rada Narodowa rozwinęła szereg form organizacyjnych i metod działania wypracowanych w praktyce. Niektóre z nich znalazły wyraz prawny dopiero za kilka lat w uchwalonej w 1963 r. przez Sejm PRL noweli do ustawy o radach narodowych.
5. Szczególną rolę w rozwijaniu tych form i realizacji zadań odegrało Prezydium WRN i jego przewodniczący Jan Lembas, długoletni działacz rad narodowych, którego osobiste zaangażowanie w inspirowaniu

poczynañ i rozwijaniu działalności rady oraz w stwarzaniu odpowiedniego stosunku aparatu administracyjnego do niej wytwarzało atmosferę — jak stwierdził Wiesław Sauter — harmonijnego działania.

6. Prezydium współpracowało ze stałymi komisjami rady, udzielając im pomocy w wykonywaniu zadañ. Działalność komisji nie była jednolita, niemniej większość z nich pracowała aktywnie. Szczególnie godny uwagi jest fakt szerokiego ich udziału w przygotowywaniu uchwał rady poprzedzonych badaniem spraw i kontrolą w terenie, występowanie z projektami uchwał na sesjach i przyjmowanie roli gospodarza sesji. W wygłaszanych koreferatach bądź wystąpieniach komisje pozwalały spojrzeć na sprawy z punktu widzenia społecznego. Bardzo często oceniały krytycznie działalność organów wykonawczych i przedkładały wnioski dotyczące usprawnienia pracy, niezależnie od podstawowych spraw ujętych w projekcie uchwały.

W komisjach łącznie z radnymi pracowała pokaźna liczba osób spoza rady. Rozwijanie działalności komisji jako czynnika społecznego, kontrolującego działalność organów administracyjnych, pomagało radzie wykonywać swe zadania.

7. Rozszerzone zostały w czasie kadencji formy organizacyjne pracy z radnymi, sprzyjające rozwijaniu ich aktywności. Zwiększyło się oddziaływanie partyjne na radnych poprzez reaktywowanie zespołów radnych PZPR, ZSL i SD.
8. Dzięki pracy komisji i radnych oraz odbywanym spotkaniom z wyborcami, a także podejmowanej szeroko działalności społecznej przez radę i prezydium, nastąpiło w czasie kadencji większe niż poprzednio powiązanie rady z ludnością. W przypadku Wojewódzkiej Rady Narodowej miało to wielkie znaczenie w zwalczaniu przejawów samowoli biurokratyzmu i innych niedomagañ administracji, a także pomagało prezydium kierować aparatem wykonawczym.

¹ HENRYK WICIŃSKI urodził się 25 września 1917 roku w Krakowie, w rodzinie robotniczej. Po ukoñczeniu gimnazjum podjął studia na Wydziale Medycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Wybuch wojny w 1939 r. nie pozwolił mu na ich ukoñczenie. W czasie okupacji przebywał w Krakowie i pracował w różnych przedsiębiorstwach w charakterze robotnika, a później kierowcy samochodu. W ostatnich miesiącach okupacji był na przymusowych robotach w okolicy Krakowa.

Po wyzwoleniu Krakowa, w lutym, wstąpił do Polskiej Partii Socjalistycznej i został wysłany w grupie aktywu PPS na wieś krakowską w celu wzięcia udziału w realizacji reformy rolnej. W maju 1945 roku skierowany przez Wojewódzki Komitet PPS wyjechał na Dolny Śląsk z zadaniem udziału w organizowaniu polskiej administracji i życia społeczno-politycznego. Osiedlił się w Ząbkowicach Śląskich i podjął pracę w Starostwie Powiatowym w charakterze referenta. W listopadzie 1946 roku przeszedł do pracy w aparacie partyjnym, na stanowisko I sekretarza Powiatowego Komitetu PPS. Jego jednolitofrontowa postawa nie znalazła w pełni zrozumienia u części powiatowego aktywu PPS. Zrezygnował więc z funkcji I sekre-

tarza PK i w marcu 1947 roku objął stanowisko przewodniczącego Powiatowej Rady Narodowej. W listopadzie 1949 r. został przeniesiony na równorzędne stanowisko w Zaganiu, a po zmianie struktury administracji w połowie 1950 r. został przewodniczącym Prezydium Powiatowej Rady Narodowej. W lipcu 1952 r. przeniesiono go do Zielonej Góry, do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, na stanowisko kierownika Wydziału Organizacyjnego.

Od września 1957 r. do maja 1965 r. był sekretarzem Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej.

W działalności społecznej pełnił następujące funkcje z wyboru: od stycznia 1949 roku był członkiem Egzekutywy Komitetu Powiatowego PZPR w Ząbkowicach Śląskich, a następnie w Zaganiu. W czasie pracy na stanowisku sekretarza Prezydium WRN pełnił funkcję przewodniczącego Zarządu Wojewódzkiego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych i przewodniczącego Zarządu Wojewódzkiego Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Zmarł w 1971 r. (Oprac. *Marian Pietrzak*)

WOJEWÓDZKA RADA NARODOWA W III KADENCJI (1961—1965)

W dniu 2 lutego 1961 r. zakończyła się II kadencja rad narodowych wybranych w roku 1958. Koniec kadencji Sejmu PRL przypadł natomiast na dzień 20 lutego. Ten zbieg terminów końca urzędowania organów władzy państwowej — najwyższego i terenowych nie był zamierzony. Rady narodowe posiadały dotychczas ustawowy trzyletni okres kadencji, a Sejm — czteroletni. Sejm więc i rady narodowe zakończyły swoją działalność jednocześnie. W związku z tym wyłonił się problem wspólnego przeprowadzenia wyborów do Sejmu i rad narodowych, czego dotychczasowe przepisy prawa wyborczego nie przewidywały. Przepisy te zostały uzupełnione i zmienione ustawą Sejmu z dnia 22 grudnia 1960 r., na mocy której ustalono zasady przeprowadzenia wspólnych wyborów do Sejmu i rad narodowych. Korzystając z tej zmiany prawa wyborczego Rada Państwa 29 grudnia 1960 r. zarządziła łączne wybory do Sejmu i rad narodowych, wyznaczając datę ich odbycia na dzień 16 kwietnia 1961 r. Od tego czasu wybory odbywają się wspólnie. Stało się to możliwe dzięki wydłużeniu okresu urzędowania rad narodowych do lat czterech i tym samym zrównania z kadencją Sejmu.

W czasie kampanii wyborczej prowadzonej w województwie od grudnia 1960 r. do 16 kwietnia 1961 r., tj. do dnia wyborów, rozwinięta została szeroka działalność społeczna i polityczna, której główną treść stanowiły następujące sprawy:

- a) ocena trzyletniego dorobku ostatniej kadencji rad narodowych oraz ustalenie programu wyborczego na okres nowej kadencji,
- b) wysunięcie kandydatów do nowych rad narodowych,
- c) zapewnienie sprawnego przeprowadzenia wszystkich prac przewidzianych kalendarzem wyborczym, łącznie z samym głosowaniem w dniu wyborów.

PRZEBIEG KAMPANII WYBORCZEJ

W kampanii wyborczej rozwinięta została dyskusja obejmująca różne kręgi społeczne. Dotyczyła ona głównie wykonania programu

wyborczego oraz oceny działalności rad narodowych i ich organów wykonawczych w wygasającej kadencji. Sprzyjały temu następujące fakty: WRN w czasie trwania II kadencji zrealizowała pierwszy konkretny program wyborczy, okres jej działalności przypadał na czas doniesłych uchwał VIII Plenum KC PZPR w październiku 1956 r. i nowej ustawy o radach narodowych ze stycznia 1958 r. Dyskusje nad dalszym wykształceniem nowego modelu rady narodowej, a zwłaszcza nad podniesieniem jej roli i autorytetu jako organu przedstawicielskiego ludności, rozszerzeniem uprawnień komisji, decentralizacją zadań i uprawnień były żywo prowadzone w różnych środowiskach. Kampania wyborcza stanowiła więc dogodną okazję do wysłuchania opinii społeczeństwa na ten temat. Wreszcie odbywała się w okresie zakończenia realizacji zadań planu 5-letniego na lata 1956—1960 i rozpoczęcia nowej pięcioletki obejmującej lata 1961—1965.

Ocena wykonania wojewódzkiego programu wyborczego przeprowadzana była na konferencjach i zebraniach z udziałem ludności. Przede wszystkim jednak dokonała jej WRN w kończącej się kadencji na swej ostatniej sesji w dniu 27 stycznia 1961 r. Wykonanie programu wyborczego ocenił także Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu na plenarnym posiedzeniu w dniu 7 marca 1961 r.

W obydwu wypadkach była to ocena pozytywna. Na sesji WRN i plenum WK FJN stwierdzono, że w wyniku realizacji programu aktywizacji województwa uzyskano następujące rezultaty:

- a) produkcja przemysłowa w województwie wzrosła dwukrotnie,
- b) uruchomiono 17 nowych, dużych zakładów przemysłowych, a kilka już istniejących zostało zmodernizowanych i rozbudowanych,
- c) wzrosła wydajność produkcji rolna, w tym przeciętne zbiory czterech podstawowych zbóż o 33%, buraków cukrowych o 67%, ziemniaków o 43%,
- d) obroty handlu wzrosły o 66%, przy czym liczba sklepów detalicznych zwiększyła się o 660,
- e) do użytku mieszkańców miast oddano 23.200 izb mieszkalnych, rozbudowano też urządzenia komunalne,
- f) liczba łóżek w szpitalach wzrosła o ponad 1.000, a lekarzy o przeszło 200 osób,
- g) wybudowano 57 nowych szkół podstawowych i średnich,
- h) rozbudowana została sieć placówek kulturalno-oświatowych.

W ten sposób zadania programu na wielu odcinkach zostały nie tylko wykonane, lecz przekroczone.

Również pozytywnie oceniono działalność rad narodowych i ich organów, wykazując owocną pracę na sesjach, ożywioną działalność komisji i prezydów, rozszerzenie samodzielności i inicjatywy rad, komisji i rad-

nych. W porównaniu do lat poprzedzających tę kadencję, były to bardzo rozrywane zjawiska, dokonujące się w ciągłym procesie umacniania roli rady i jej pozycji w myśli nowej ustawy o radach narodowych. Wskazywano także na niektóre słabości w pracy organów wykonawczych, a zwłaszcza w załatwianiu spraw obywateli. Uznano przy tym za konieczne dalsze usprawnianie działania administracji, szczególnie na styku urząd—obywatel.

W wyniku oceny przeprowadzonej na sesji styczniowej, WRN postawiła nowej radzie, która miała być wybrana 16 kwietnia 1961 r., swego rodzaju testament — jak to określali radni WRN w kulańskich dyskusjach — w postaci wniosków i zaleceń, czym należy się zająć w okresie najbliższych lat, czego rada kończąca kadencję nie zdążyła załatwić lub też uznała za słuszne do kontynuowania jako dzieło już rozpoczęte. Wraz z uchwalonymi na te lata programami rozwoju w zakresie nasiennictwa i ochrony roślin oraz planem gospodarczym na rok 1961, ustępująca WRN wytyczyła już nowej radzie pewne kierunki działania. Kierunki i zadania na lata 1961—1965 sformułowane zostały w programie wyborczym uchwalonym przez WK FJN na wspomnianym już plenum w dniu 7. 03. 1961 r.

Projekt programu przedstawiony wówczas powstał w wyniku kilkunastomiesięcznych badań, w których zaangażowany był aktyw polityczny, gospodarczy i społeczno-kulturalny. Wystarczy wspomnieć, że już w grudniu 1959 roku VIII Wojewódzka Konferencja PZPR w Zielonej Górze uchwaliła dokument pod nazwą „Program rozwoju”, określający zadania gospodarcze i kulturalno-oświatowe na lata 1961—1965. Na Plenum KW PZPR w Zielonej Górze w październiku 1960 r. uchwalono „Główne zadania lubuskiego rolnictwa w latach 1961—1965”. Podjęcie decyzji w tych sprawach przez wojewódzką instancję partyjną PZPR poprzedzone było opracowaniami i dyskusjami przeprowadzonymi na ten temat w niższych ogniwach instancji partyjnych. Sprawy te były również przedmiotem obrad rad narodowych, ich prezydiów i komisji, załóg w zakładach pracy oraz zebrań środowiskowych w miastach i wsiach województwa.

W ten sposób przygotowywany projekt programu uwzględniał więc z jednej strony możliwości realizacyjne państwa i własne rezerwy terenu; z drugiej zaś zadania uznane społecznie za najpilniejsze do wykonania w nadchodzących latach w celu zaspokojenia potrzeb ludności i zapewnienia województwu dalszego rozwoju.

W wystąpieniach na plenum WK FJN przy uchwalaniu programu kilku dyskutantów jednomyślnie stwierdzało, że przedstawiony do uchwalenia projekt programu zawiera zadania, które społeczeństwo lubuskie nie tylko aprobuje i uznaje za słuszne, lecz przyjmuje jako własne do wykonania. Zadania te określały przede wszystkim:

- dalsze tempo wzrostu produkcji przemysłowej województwa, której wartość w 1965 r. powinna wynieść ponad 165% poziomu z roku 1960,
- rozwój przemysłu, zwłaszcza chemicznego, budowy maszyn i metalowego, drogą rozbudowy istniejących zakładów i budowy czternastu nowych zakładów przemysłu kluczowego,
- dalszy wzrost produkcji rolniej, roślinnej i zwierzęcej poprzez wzrost nawożenia mineralnego, rozwój mechanizacji w rolnictwie i innych dziedzin gospodarki rolnej przy nakładach na inwestycje w rolnictwie w wysokości 1.910 mln zł, tj. o 50% większych niż w latach 1956—1960,
- wzrost spożycia ludności i dalszą poprawę struktury tego spożycia przy rozszerzeniu sieci handlu o 350 nowych placówek handlowych,
- wybudowanie 43,5 tys. nowych izb mieszkalnych, rozbudowę wodociągów w kilku miastach, dalszy rozwój urządzeń komunalnych,
- budowę 150 szkół podstawowych, 6 liceów ogólnokształcących, 12 szkół zawodowych i 27 innych obiektów oświatowych,
- budowę 20 domów kultury, uruchomienie 27 kin stałych, licznych klubów i świetlic w miastach i na wsi.

Program przewidywał ponadto szereg innych zadań związanych z ogólnym rozwojem województwa, poprawą jakości pracy i usług.

Rada Państwa PRL uchwałą z dnia 29 grudnia 1960 r. utrzymała liczbę osiemdziesięciu radnych WRN w Zielonej Górze, a uchwałą z 4 lutego 1961 r. dokonała podziału województwa na osiemnaście okręgów wyborczych. Zarówno ilość radnych, jak i okręgów oraz ich układ ustalone zostały w sposób podobny jak w wyborach do WRN w 1958 r. Uzależniając obowiązek zgłoszenia większej liczby kandydatów na radnych od liczby mandatów w okręgu, w ilości nie większej niż połowa, WK FJN w Zielonej Górze zgłosił w osiemnastu okręgach wyborczych 114 kandydatów do WRN, czyli o 34 osoby więcej niż powinno być wybranych.

Tryb wysuwania kandydatów był podobny jak w wyborach poprzednich. Wstępnego ustalenia poszczególnych kandydatów dokonano na konferencjach partyjnych organizacji politycznych PZPR, ZSL i SD. Propozycje wysunięte przez te organizacje uzgodnione zostały na posiedzeniu Wojewódzkiej Komisji Porozumiewawczej Partii i Stronnictw Politycznych, która przedłożyła je następnie Wojewódzkiemu Komitetowi Frontu Jedności Narodu. WK FJN ustalił jedną wspólną listę kandydatów według okręgów wyborczych i zarejestrował ją w Wojewódzkiej Komisji Wyborczej.

Forma zgłaszania wspólnej listy kandydatów przez Front Jedności Narodu, stanowiący platformę współdziałania wszystkich postępowych sił społecznych, reprezentujący ugrupowania społeczne i polityczne partyjnych i bezpartyjnych, utrwaliła się już w praktyce i stosowana jest we

wszystkich kolejnych wyborach. W okresie przedwyborczym kandydaci na radnych do Wojewódzkiej Rady Narodowej i rad pozostałych odbyli spotkania z wyborcami w swych okręgach wyborczych w miastach i na wsi. Były to spotkania, w których z reguły brało wspólnie udział kilku kandydatów do rad różnego stopnia: wojewódzkich, powiatowych, miejskich czy gromadzkich. Ogółem w województwie odbyło się 1.250 spotkań, przy stosunkowo dużej frekwencji wyborców, sięgającej na jednym spotkaniu liczyby 50—200 osób. Organizatorami tych spotkań były lokalne, miejskie bądź gromadzkie komitety Frontu Jedności Narodu.

Kandydaci na radnych do WRN odbyli średnio po osiem spotkań, na których dyskutowany był program wyborczy, wysuwane przez wyborców postulaty i wnioski, podejmowane czyny społeczne i zobowiązania produkcyjne. O atmosferze tych spotkań i dyskusji społecznej na nich prowadzonej świadczy fakt, że ilość zgłoszonych postulatów i wniosków wynosiła 200—500 w poszczególnych powiatach, a do załatwienia na szczeblu wojewódzkim zarejestrowano 450 spraw. Pozostałe zostały przyjęte do realizacji w powiatach i gromadach.

W wyborach po raz pierwszy na szerszą skalę zaznaczyło się nie tylko wysuwanie żądań pod adresem przyszłych władz terenowych, lecz przede wszystkim szukanie sposobów i możliwości rozwiązania pilnych problemów miejscowych przez poszczególne środowiska, w drodze wykorzystania terenowych rezerw i zasobów oraz inicjatywy społecznej. Rezultatem tego były czyny społeczne o łącznej wartości 10.856 tys. zł, a dotyczyły głównie: prac gospodarczo-porządkowych o wartości 3.219 tys. zł, budowy, naprawy dróg i mostów o wartości 2.705 tys. zł, rozbudowy i remontów obiektów socjalnych i kulturalno-oświatowych o wartości 2.493 tys. zł, czynów społecznych dotyczących budowy i remontów remiz strażackich, zadrzewienia i zalesienia terenów oraz innych prac.

Załogi zakładów produkcyjnych podjęły w czasie kampanii wyborczej zobowiązania produkcyjne o wartości 102.737 tys. zł. Dotyczyły one przede wszystkim uzyskania produkcji ponadplanowej, oszczędności materiałów i surowców oraz usprawnień organizacji pracy. Dzięki czynom społecznym i zobowiązaniom produkcyjnym pokaźna część postulatów realizowana była przez samych wyborców. W dniu wyborów, 16 kwietnia 1961 r., wartość prac wykonanych w czynach społecznych wyniosła już 2.333 tys. zł, a zrealizowanych zobowiązań produkcyjnych 10.395 tys. zł. W czasie spotkań kandydaci na radnych uzyskali poparcie wyborców i na listach nie wprowadzono już w związku z tym zmian do dnia wyborów.

Wspólne wybory do Sejmu i rad narodowych odbyły się w ustalonym terminie w dniu 16 kwietnia 1961 r. Posłowie i radni wybierani byli w okręgach wyborczych: do Sejmu PRL w dwu okręgach (Gorzów i Zielona Góra), do WRN w osiemnastu, do rad pozostałych w 926 okręgach. Głos-

wanie odbyło się w 440 obwodach utworzonych we wsiach i miastach województwa, a przeprowadziły je komisje wyborcze specjalnie w tym celu powołane.

Aprobata programu wyborczego i poparcie dla kandydatów Frontu Jedności Narodu znalazły wyraz w większej niż w 1958 r. frekwencji wyborców w głosowaniu i w ilości głosów oddanych na kandydatów. Świadczy o tym następujące porównanie wyników wyborów:

	Procent wyborców biorących udział w głosowaniu	Procent oddanych głosów na kandydatów FJN
1958 r.	90,5	96,7
1961 r.	96,1	98,9

W wyniku głosowania wybrano osiemdziesięciu radnych Wojewódzkiej Rady Narodowej, dwunastu posłów do Sejmu PRL oraz ponad 6 tys. radnych powiatowych i gromadzień rad narodowych.

SKŁAD KOMISJI I PREZYDIUM WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Nowo wybrana Wojewódzka Rada Narodowa reprezentowana była — podobnie jak w poprzedniej kadencji — przez przedstawicieli różnych ugrupowań, środowisk politycznych, społecznych i gospodarczych. Z wyjątkiem wydatnego zwiększenia się liczby kobiet i robotników nie nastąpiły w radzie zasadnicze zmiany, co ilustruje poniższa tabela.

Tabela 1
Skład Wojewódzkiej Rady Narodowej

Radni WRN	Stan w dniu 31. III. 1958 r.	Stan w dniu 1. VI. 1961 r.
Mężczyźni	72	83
Kobiety	8	17
Członkowie:		
PZPR	41	39
ZSL	21	20
SD	8	8
bezpartyjni	12	16
robotnicy	6	18
rolnicy indywidualni	11	13
inne zawody	63	49

Pod względem wykształcenia i wieku skład rady również nie uległ zmianie, natomiast wzrósł procentowy udział radnych wybranych ponow-

nie. O ile w skład Wojewódzkiej Rady Narodowej w okresie drugiej kadencji weszło 25,6% radnych ponownie wybranych do pełnienia tej funkcji, to w 1961 r. WRN liczyła 41,2% radnych piastujących mandat radnego WRN w kadencji ubiegłej.

W czasie urzędowania nastąpiły w radzie nieznaczne zmiany. Na skutek śmierci jednego radnego i zrzeczenia się mandatów przez pięć osób (wyjazd z terenu województwa, choroba i trudności w wykonywaniu mandatu) ubyło sześciu radnych. W ich miejsce rada wprowadziła pięć osób z listy kandydatów, którzy otrzymali w wyborach największą ilość głosów. W rezultacie przy końcu kadencji rada liczyła siedemdziesięciu dziewięciu radnych.

Pierwsza sesja inauguracyjna działalności WRN w latach 1961—1965 odbyła się 28 kwietnia 1961 r. w Sali Kolumnowej Prezydium WRN w Zielonej Górze. Sesja ta miała charakter uroczysty. Obok nowo wybranych radnych, którzy przybyli na nią w komplecie, brało w niej udział kierownictwo Komitetu Wojewódzkiego PZPR z I sekretarzem KW PZPR Tadeuszem Wieczorkiem, członkowie WK ZSL z prezesem Stanisławem Romanowskim i KW SD z prezesem Mieczysławem Mierzyńskim. Władze centralne reprezentował przewodniczący Komitetu Pracy i Płacy, poseł na Sejm PRL okręgu zielonogórskiego, Aleksander Burski. Licznie uczestniczyli w sesji przedstawiciele organizacji społecznych i gospodarczych, zakładów pracy i instytucji.

Sesję otworzył przewodniczący Prezydium WRN Jan Lembas. Po przyjęciu od radnych ślubowania przez najstarszego wiekiem radnego WRN, Antoniego Koniecznego, w imieniu WK FJN przemówił I sekretarz KW PZPR Tadeusz Wieczorek.

W wystąpieniu swym dokonał oceny kampanii wyborczej oraz przedstawił aktualne zadania rad narodowych województwa na najbliższy okres. Po tym wystąpieniu rada przed dokonaniem wyboru prezydium ustaliła jego liczbowy skład. W porównaniu z poprzednią kadencją liczbę zastępców przewodniczącego zwiększono o jedną osobę, podobnie jak liczbę członków prezydium.

W imieniu klubów radnych PZPR, ZSL i SD radny Michał Kusiak przedstawił Wojewódzkiej Radzie Narodowej propozycje osobowe kandydatów na przewodniczącego i jego zastępców oraz sekretarza i członków prezydium. Propozycje te zostały przyjęte i przeprowadzono tajne wybory, w rezultacie których przewodniczącym Prezydium WRN został ponownie Jan Lembas, jego zastępcami: Jan Koleńczuk (pełniący tę funkcję w poprzedniej kadencji), Franciszek Aleksandrowicz, dotychczasowy kierownik Wydziału Rolnictwa i Leśnictwa Prezydium WRN, a w latach 1955—1958 zastępca przewodniczącego Prez. WRN, Czesław Słówek, dotychczasowy kierownik Wydziału Handlu Prez. WRN, członek tegoż pre-

zydium w latach 1953—1958, zaś sekretarzem wybrano Henryka Wicińskiego, który funkcję tę pełnił już w ubiegłej kadencji. Członkami prezydium zostali następujący radni: Elżbieta Duczmał, przewodnicząca Zarządu Okręgowego Związku Zawodowego Pracowników Państwowych i Społecznych oraz Zarządu Wojewódzkiego Ligi Kobiet, Zbigniew Krzyżaniak, dotychczasowy członek Prez. WRN, przewodniczący Wojewódzkiej Komisji Planowania Gospodarczego, Antoni Tuhi, dotychczasowy członek Prezydium WRN, prezes Wojewódzkiego Związku Kółek Rolniczych, Henryk Stawski, dyrektor Izby Rzemieślniczej, wiceprzewodniczący KW SD w Zielonej Górze.

Nowe prezydium rozpoczęło swoją działalność w dniu wyborów. Na sesji inauguracyjnej powołano trzynaście stałych komisji Wojewódzkiej Rady Narodowej. Ich rodzaje, skład liczbowy członków i nazwiska radnych WRN powołanych na przewodniczących tych komisji prezentuje poniższe zestawienie:

Komisja	Liczba członków	W tym radni	Przewodniczący komisji
Mandatowa	5	5	Michał Kusiak
Finansów, Budżetu i Planu	12	6	Zygmunt Kokot
Oświaty	12	6	Adam Natanek
Kultury	12	6	Hieronim Szczegółka
Rolnictwa i Leśnictwa	12	6	Antoni Tuhi
Handlu	12	6	Helena Kostrzyńska
Zdrowia i Pomocy Społecznej	12	6	Elżbieta Duczmał
Sportu i Turystyki	12	6	Mieczysław Mazur
Przemysłu, Drobnej Wytwarzalności i Rzemiosła	12	6	Henryk Stawski
Budownictwa	12	6	Zbigniew Krzyżaniak
Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej	12	6	Kazimierz Dobrzański
Komunikacji	12	6	Antoni Konieczny
Porządku Publicznego	10	5	Tadeusz Włodarski

Ogółem w skład komisji powołano 147 osób, w tym 76 radnych i 71 osób nie będących radnymi. Do Komisji Mandatowej składającej się wyłącznie z radnych wchodziło pięć osób, Komisja Porządku Publicznego liczyła dziesięć, natomiast pozostałe po dwanaście osób. W porównaniu z poprzednią kadencją rady w układzie komisji wprowadzono istotne zmiany, a liczbę ich zwiększono dzięki powołaniu Komisji Sportu i Turystyki. Przewodniczącymi niektórych komisji byli członkowie prezydium, np. Rolnictwa i Leśnictwa, Zdrowia i Pomocy Społecznej, Przemysłu, Drobnej Wytwarzalności i Rzemiosła oraz Budownictwa.

W porównaniu do składu rady poprzedniej kadencji udział robotników i chłopów w komisjach był zaniżony. Najliczniejszą grupę w komisjach

reprezentowali pracownicy umysłowi (63 osoby, tj. 43%) i inżynierzy techniczni (21 osób, tj. 14%). W czasie kadencji Wojewódzka Rada Narodowa dokonała w komisjach dwudziestu zmian personalnych; w dziewięciu wypadkach wynikały one z różnych przyczyn, jak wyjazd z terenu województwa lub choroba, w jedenastu zaś były spowodowane małą aktywnością członków komisji.

DZIAŁALNOŚĆ WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Po upływie dwóch miesięcy od czasu wyborów, w czerwcu 1961 r., odbyło się VIII Plenum Komitetu Centralnego PZPR poświęcone omówieniu działalności rad narodowych. Plenum podjęło doniosłą uchwałę „O podstawowych kierunkach dalszego rozwoju rad narodowych”. W okresie poprzedzającym jego obrady toczone były dyskusje w gronie działaczy partyjnych i radnych rad narodowych nad kierunkiem działania rad i zapewnieniem dalszego ich rozwoju. Szukano nowych dróg i rozwiązań, które byłyby najlepsze dla umocnienia pozycji i znaczenia Wojewódzkiej Rady Narodowej. Na sesjach WRN wprowadzono zasadę składania przez prezydium sprawozdań z wykonania uchwał wraz ze sprawozdaniem z jego działalności między sesjami. Wysłunięte hasło „Komisja gospodarzem sesji” było wprowadzane w praktyce, bowiem przedstawiciele komisji WRN nie tylko wygłaszali na sesjach koreferaty, lecz także przedkładali projekty uchwał oraz występowali na sesjach jako główni referenci spraw.

Program dalszego rozwoju rad narodowych, ustalony na VIII Plenum KC PZPR, ujęty był w pięć zasadniczych punktów dotyczących: a) zadań rad narodowych w dziedzinie koordynacji całości gospodarki na ich terenie, b) decentralizacji w systemie rad, c) usprawnienia gospodarki mieszkaniowej, d) umocnienia gromadzkich rad (planowania w gromadzie), e) umocnienia roli rad jako terenowych organów władzy państwowej.

Uchwała VIII Plenum KC PZPR wprowadzała więc szereg nowych elementów do działalności rad narodowych. Niektóre z nich mogły być wcielane w życie w ramach obowiązującego porządku prawnego, inne natomiast wymagały znowelizowania ustawy styczeniowej o radach narodowych. Nowelizacja ustawy nastąpiła w czerwcu 1963 r. a więc po upływie dwóch lat od podjęcia uchwały przez VIII Plenum KC PZPR. Okres ten w działalności rad narodowych, w tym również WRN w Zielonej Górze, wykorzystany był dla rozwijania różnorodnych form działalności.

Po ogłoszeniu uchwały Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze na początku lipca 1961 r. powołało cztery specjalne zespoły robocze dla opracowania poszczególnych zadań wynikających z tej-

że uchwały oraz ustalenia sposobów i form ich realizacji. W tym czasie w gronie radnych WRN i działaczy rad narodowych prowadzona była dyskusja na temat praktycznego zastosowania w codziennej pracy wskazań VIII Plenum KC PZPR. Na sesjach wielu rad narodowych, jakie odbyły się na przełomie 1961 i 1962 r., rady podejmowały kierunkowe uchwały i decyzje w tych sprawach.

Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze decyzje takie podjęła na sesji w dniu 17 listopada 1961 r. po wysłuchaniu sprawozdania prezydium o sposobie dotychczasowej realizacji uchwały VIII Plenum KC PZPR. W uchwale rady, podjętej na sesji w celu dalszego umocnienia jej roli oraz komisji WRN, postanowiono: rozpatrywać na sesjach problemy związane z działalnością instytucji nie podporządkowanych radzie oraz sprawozdania z działalności prezydium w okresach międzysesyjnych, wzmocnić funkcje kontrolne komisji, wprowadzić organizowanie stałych okresowych narad z przewodniczącymi komisji WRN, upoważnić komisje do kierowania wniosków również bezpośrednio do kierowników wydziałów, nadać radnym prawo wnoszenia interpelacji również w okresie międzysesyjnym, w tym także do organów nie podporządkowanych radom, nawiązać ściślejszą więź przez radnych z ludnością, upoważnić komisje do wydawania opinii w sprawach, w których decyzja należy do kierownictwa wydziału, jeżeli ma ona znaczenie ogólnospołeczne, zobowiązać prezydium do przedstawiania na sesjach rady, w celu zatwierdzenia, decyzji o zmianach na stanowiskach kierowniczych Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, zobowiązać komisje WRN do współpracy z komisjami rad niższego stopnia i udzielania im pomocy. WRN uznała także za konieczne wydawanie przez komisje zaleceń i opinii wiążących kierownikom wydziałów, uzależniła jednak ich stosowanie od wprowadzenia niezbędnych zmian w przepisach prawnych, w związku z czym podjęto postulat, by zmiany tych dokonały władze centralne.

Na sesji w dniu 28 czerwca 1962 r. Wojewódzka Rada Narodowa uchwaliła nowy regulamin pracy w miejsce dotychczas obowiązującego. W nowym regulaminie pracy, który stał się faktycznym statutem działania WRN, sprecyzowane zostały główne zadania rady, uprawnienia i obowiązki komisji oraz radnych. Utrzymano w tym regulaminie postanowienia dotyczące sposobu obradowania na sesjach. Regulamin uwzględniał wszystkie te uprawnienia rady, radnego i komisji, które wynikały z uchwał VIII Plenum KC PZPR, z wyjątkiem tych, których wprowadzenie w życie wymagało zmiany obowiązujących przepisów.

Śród wielu wprowadzanych w tym czasie i dyskutowanych form działania, WRN nie przyjęła koncepcji zorganizowania tzw. konwentu seniorów. Konwenty takie powstały w wielu województwach, między innymi w sąsiadujących z zielonogórskim, szczecińskim i koszalińskim. Składały

się one z przewodniczących komisji, stałego przewodniczącego sesji i przewodniczących klubów radnych. Pracę ich oparto na statutach organizacyjnych ustalonych przez rady narodowe.

Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze nie powołała konwentu seniorów, przyjęła natomiast inną formę współpracy między przewodniczącymi komisji i z prezydium rady, polegającą na odbywaniu kwartalnych narad. Były one poświęcone przede wszystkim informacji przewodniczących o aktualnych zadaniach i przedsięwzięciach podejmowanych przez prezydium, sprawom związanym z przygotowaniem sesji rady i włączeniu do tych przygotowań poszczególnych komisji. Uzgadniano także wszelkie problemy związane z funkcjonowaniem rady, jak ustalenie projektu rocznego planu pracy, współdziałania poszczególnych komisji w kontroli realizacji uchwał itp. Zapoczątkowany już w 1958 r. proces decentralizacji po VIII Plenum KC PZPR został wydatnie rozszerzony. Prace w tym zakresie podjęte zostały przez WRN w lipcu i sierpniu 1961 r. Ustalono w tym zakresie wnioski ujmowały uprawnienia i sprawy podlegające przekazaniu powiatowym radom narodowym przez instancję wojewódzką. Dotyczyły zarówno zadań gospodarczych, jak i uprawnień administracyjnych. Wiązało się to ze zmianą systemu organizacyjnego i zakresu działania wojewódzkich jednostek administracyjnych i przesunięciami na niższy szczebel odpowiedniej ilości etatów i środków, w celu zagwarantowania wykonania zadań na szczeblu powiatowym.

Wnioski w sprawie decentralizacji zadań i uprawnień po licznych konsultacjach i uzgodnieniach z powiatowymi radami narodowymi i komisjami zostały przyjęte przez Prezydium WRN w dniu 12 września 1961 r. i przesłane do zatwierdzenia przez Radę Ministrów. Proponowano przekazanie powiatowym radom narodowym następujących zadań: spraw liceów ogólnokształcących wszystkich typów, zasadniczych szkół zawodowych o zasięgu powiatowym oraz szkół specjalnych i zakładów opiekuńczych, prowadzenia prewentoriów oraz zakładów opieki społecznej wraz z gospodarstwami pomocniczymi i średnich szkół medycznych w Gorzowie i Zielonej Górze, realizacji inwestycji melioracyjnych zamykających się w granicach powiatu, zatwierdzania nieruchomości i gruntów Państwowego Funduszu Ziemi przeznaczonych do sprzedaży i orzecznictwo w sprawie klasyfikacji gruntów, koordynację całości zagadnień państwowego przemysłu terenowego i spółdzielczego oraz działalności usługowej wszystkich jednostek gospodarczych świadczących usługi, wreszcie dyspozycyjność przy zakupie książek do bibliotek oraz wyposażeniu świetlic i zespołów amatorskich.

Równocześnie postanowiono przekazać powiatom odpowiednią ilość etatów pracowniczych i środków finansowych. Realizując zadania wynikające z uchwały VIII Plenum KC PZPR, Wojewódzka Rada Narodowa

wiele uwagi poświęciła nowym zasadom polityki mieszkaniowej oraz zagadnieniom produkcji rolniej. Podjęte w tej mierze decyzje dotyczyły wprowadzenia na terenie województwa normy mieszkaniowej, zasad przydziału mieszkań, reorganizacji służby gospodarki komunalnej i mieszkaniowej oraz powołania w województwie Zjednoczenia Gospodarki Komunalnej. W sprawach rolnych główna uwaga WRN dotyczyła zagadnień planowania rozwoju rolnictwa w gromadach, zagospodarowania wszystkich posiadanych w województwie gruntów i zwiększenia kadry specjalistów takich dziedzin jak: melioracja wodna, hodowla, nasiennictwo i ogrodnictwo. Niemal wszystkie zadania gospodarcze i uprawnienia postulowane do przekazania powiatom zostały przez Radę Ministrów zaakceptowane, w związku z czym w latach 1961—1965 nastąpił wydatny wzrost budżetów powiatowych rad narodowych.

Dnia 28. VI. 1963 r. Sejm PRL dokonał nowelizacji ustawy o radach narodowych z 25. I. 1958 r. Sprawy, których po VIII Plenum KC PZPR Wojewódzka Rada Narodowa nie mogła wprowadzić w życie z braku wyraźnego przepisu prawa, po ukazaniu się wspomnianej noweli ujęte zostały w nowym regulaminie pracy z 29 września 1964 r. Tak odległe w czasie uchwalenie nowego regulaminu wynikało z faktu, iż po nowelizacji ustawy trzeba było oczekiwać ukazania się aktów wykonawczych do powyższej noweli. Nowy regulamin określał między innymi takie sprawy, jak: uprawnienia WRN w stosunku do jednostek nie podporządkowanych radzie, wydawanie przez komisje zaleceń i opinii wiążących kierownikom wydziałów, uprawnienia radnych w zakresie ochrony stosunku prawnego, np. brak możliwości rozwiązywania stosunku pracy z radnym przez zatrudniający go zakład pracy bez zgody prezydium i inne.

Można więc stwierdzić, że w latach 1961—1965, w wyniku VIII Plenum KC PZPR oraz nowelizacji ustawy o radach narodowych, w działalności WRN w Zielonej Górze zaznaczyły się bardzo wyraźne procesy pogłębiania ludowego demokratyzmu. Wzrosła zarówno rola Wojewódzkiej Rady Narodowej jako organu przedstawicielskiego, jak też jej komisji. W rezultacie rozszerzenia uprawnień WRN oraz rad stopnia niższego stały się one w większym zakresie gospodarzami swojego terenu. Sesje Wojewódzkiej Rady Narodowej zwoływało prezydium w oparciu o roczne plany pracy uchwalane przeważnie na sesji ostatniej. W porównaniu do okresów poprzednich nastąpiły tu jednak istotne zmiany. W przeszłości najczęściej uchwalanie planów pracy sprowadzało się do zatwierdzania projektów przygotowanych i przedstawionych przez prezydium, obecnie następowało to na podstawie zgłoszonych problemów przez poszczególne komisje w uzgodnieniu z Prezydium WRN. Projekt taki zgłaszał na sesji z upoważnienia przewodniczących komisji przeważnie przewodniczący Komisji Finansów, Budżetu i Planu. Została też wprowadzona zasada doręczania radnym

kompletu materiałów na 2—3 tygodnie przed terminem sesji, co pozwalało im nie tylko na wcześniejsze zapoznanie się z treścią spraw będących przedmiotem obrad rady, ale również na odbycie spotkań z wyborcami w celu ich przedyskutowania. Średnio w roku miały miejsce trzy spotkania tego typu. Co najmniej 8 dni przed sesją WRN radni obradowali w swych okręgach wyborczych, w tzw. zespołach radnych, by omówić wiele spraw dotyczących terenu i ustalić terminarz spotkań z wyborcami. Zakładano odbycie dwóch spotkań przez każdego z radnych — jednego przed, drugiego po sesji.

Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze odbyła w latach 1961—1965 dziewiętnaście sesji. W siedmiu wypadkach były one dwudniowe, a w dwunastu — jednodniowe. Sesje dwudniowe organizowano w latach 1961—1963. W każdym roku miały miejsce cztery sesje, zaś w roku 1964 odbyło się sześć sesji jednodniowych. W 1965 r. rada zorganizowała sesję dwudniową przed nowymi wyborami do rad narodowych. W czasie tej kadencji komisje WRN, poczynwszy od 1962 r., przyjęły funkcję gospodarza sesji. W dniu 26 kwietnia 1962 r. Komisja Sportu i Turystyki zapoczątkowała nowy sposób prowadzenia obrad, który stał się wzorem dla innych sesji rady. W miejsce obszernego referatu przewodniczący komisji zaproponował dyskusję, a następnie zgłoszono projekt uchwały dotyczącej rozwoju sportu i turystyki. W czasie kadencji komisje WRN przedstawiły na sesjach 32 koreferaty oraz 57 projektów uchwał. Wniosły także do nich 82 poprawki jako rezultat propozycji zgłoszonych przez radnych w czasie dyskusji. W czasie trwania kadencji jako stały punkt przyjęto sprawozdanie z działalności prezydium w okresie międzysesyjnym oraz z wykonania uchwał, jak również zapytania i wolne wnioski.

Zgodnie z regulaminem pracy rada powoływała stałego przewodniczącego i sekretarza obrad na okres jednego roku. Przewodniczącym sesji

Tabela 2
Aktywność radnych na sesjach Wojewódzkiej Rady Narodowej

Rok	Liczba sesji	Liczba radnych na sesji	Procent	Liczba zabierających głos w dyskusji	Liczba zgłoszonych wniosków i interpelacji
1961	4	68	85	51	5
1962	4	56	70	90	4
1963	4	64	80	73	14
1964	6	60	75	69	1
1965	1	60	75	7	—
Razem	19	62	77,5	290	24

w okresie kadencji został wybrany Edmund Hyża, a sekretarzem Teresa Szyszka.

W porównaniu z poprzednią kadencją zwiększyła się aktywność radnych w trakcie dyskusji sesyjnych. Średnio na jednej sesji zabierało głos piętnastu radnych, w przeciwieństwie do poprzednich kadencji, gdzie na sesjach zabierały głos przede wszystkim osoby nie będące radnymi.

We wszystkich sesjach brali udział licznie zapraszani goście, a więc przedstawiciele organizacji i instytucji działających w województwie, posłowie na Sejm PRL, działacze i kierownicy różnych jednostek społecznych i gospodarczych, zapraszani na poszczególne posiedzenia zależnie od tematu stanowiącego przedmiot obrad.

Władze centralne na poszczególnych sesjach WRN reprezentowali: wiceminister rolnictwa Stefan Kuhl — w dniach 14 i 15 września 1961 r. (temat: uchwalenie programu rozwoju hodowli), wiceminister oświaty Ferdynand Herok — 15 i 16 lutego 1962 r. (uchwalenie programu rozwoju oświaty), wiceminister rolnictwa Józef Okuniewski — 28 września 1962 r. (główne kierunki inwestycji melioracyjnych w rolnictwie), wiceminister kultury Michał Rusinek — 20 i 21 września 1963 r. (ustalenie głównych kierunków życia kulturalnego województwa), komendant główny MO gen. Ryszard Dobieszak — 29 września 1964 r. (rozpatrywanie przez WRN sprawozdania z działalności Wojewódzkiej Komendy MO), członek Rady Państwa PRL Jan Dąb-Kocioł — 1 i 2 kwietnia 1965 r. (zakończenie kadencji).

Na dziewiętnastu sesjach Wojewódzka Rada Narodowa rozpatrzyła 32 zagadnienia o tematyce gospodarczej, społeczno-kulturalnej i oświatowej, podejmując odpowiednie decyzje w następujących sprawach: planu gospodarczego, budżetu i finansów, socjalnych i kulturalno-oświatowych, przemysłu terenowego, handlu i usług, rolnictwa, budownictwa i gospodarki komunalnej, społeczno-gospodarczych (rozwój czynów społecznych, realizacja wniosków i postulatów wyborców), działania rad narodowych, dróg i komunikacji, porządku publicznego. Sprawy socjalne i kulturalno-oświatowe obejmowały: zdrowie, kulturę, kulturę fizyczną i oświatę; przemysł terenowy, handel i usługi — zagadnienia przemysłu spożywczego, materiałów budowlanych, rozwój usług i handel wiejski; działanie rad narodowych — umocnienie roli rad i komisji, przekazanie uprawnień i zadań w systemie rad; rolnictwo — rozwój hodowli, melioracji i praca kółek rolniczych.

Na sesjach jednodniowych rozpatrywano w zasadzie jeden problem, zaś na dwudniowych dwa lub trzy. Średnio w roku omawiano osiem zagadnień problemowych, w tym trzy dotyczyły uchwalenia planu gospodarczego i budżetu, podziału nadwyżki budżetowej oraz sprawozdań z wykonania planu gospodarczego i budżetu.

Sposób konkretyzowania zadań w postaci programów uznano za słuszny. Stanowił on rozszerzenie zadań ogólnych planu 5-letniego na lata 1961—1965, uchwalonego na sesji w dniu 16 listopada 1961 r. na odcinkach, które uznano za szczególnie ważne w rozwoju gospodarczym i społeczno-kulturalnym województwa. Dwukrotnie na sesji rozpatrywano działalność jednostek nie podporządkowanych bezpośrednio radzie. Na sesji w dniu 21 września 1963 r. omawiana była działalność gospodarza Wojewódzkiego Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, a 26 czerwca 1964 r. — rozwój kółek rolniczych ze szczególnym uwzględnieniem mechanizacji rolnictwa. Obok zagadnień gospodarczych i społeczno-kulturalnych poruszono 35 spraw organizacyjnych.

Tematyka sesji w czasie kadencji uwzględniała więc w miarę istniejących możliwości zasadnicze problemy województwa. Była ona zgodna z rocznymi planami pracy uchwalanymi przez radę. Być może za mało uwzględniano problemy wchodzące w obręb działalności organów podporządkowanych radzie, a dotyczące poruczonych im zadań. Sprawozdania, jako zasadniczy punkt sesji, rada rozpatrzyła tylko dwukrotnie, a mianowicie złożone przez prezydium w dniach 16 i 17 listopada 1961 r., prezentujące realizację uchwał VIII Plenum KC PZPR oraz przedstawione przez komendanta wojewódzkiego MO w dniu 29 września 1964 r., dotyczące działalności Milicji Obywatelskiej w województwie.

Rezultatem omówionych na sesjach zagadnień było podjęcie przez radę odpowiednich uchwał.

Tabela 3

Uchwały podjęte przez Wojewódzką Radę Narodową

Rok	Liczba sesji	Liczba uchwał ogółem	Liczba uchwał w sprawach gospodarczych i społeczno-kulturalnych	Liczba uchwał organizacyjnych
1961	4	20	8	12
1962	4	11	8	3
1963	4	23	7	16
1964	6	26	7	19
1965	1	5	2	3
Razem	19	85	32	53

Liczba podjętych uchwał w sprawach gospodarczych, społeczno-kulturalnych i oświatowych odpowiadała rozpatrzoną na sesji problemom. W sprawach organizacyjnych podjęto więcej uchwał niż omówiono spraw. W stosunku do 35 spraw podjęto 53 uchwały tego rodzaju. Wynika to

z faktu, że w niektórych sprawach, ze względów formalnych, trzeba było podejmować kilka uchwał. Rada ustalała w nich zadania dla odpowiednich organów czy jednostek organizacyjnych lub zobowiązywała je do usunięcia istniejących zaniedbań i niedociągnięć na analizowanych odciinkach.

W grupie uchwał o charakterze organizacyjnym, odpowiadających tematycznie omówionym już zagadnieniom, kilka zasługuje na uwagę. Na sesji w dniu 15 września 1961 r. rada rozpatrywała zmiany w podziale administracyjnym, zniesienie dwóch powiatów — gubińskiego i skwierzyńskiego oraz trzynastu gromad. Sprawa ta wywołała żywą polemikę. Uchwała o zmianach w podziale administracyjnym podjęta została niejednomyślnie. Na sesji tej uchwalono także utworzenie Wojewódzkiego Funduszu Turystyki i Wypoczynku.

W dniu 29 czerwca 1962 roku rada podjęła uchwałę o ustanowieniu honorowej odznaki „Za zasługi dla rozwoju województwa zielonogórskiego”, ustalając równocześnie regulamin jej nadawania. Kierowano się tu intencją wyróżnienia osób lub grup społecznych za szczególny wkład pracy włożony w rozwój województwa. Wykonując swe uprawnienia nadzorcze na sesji w dniu 10 grudnia 1963 r. rada dokonała częściowego uchylecia uchwały Miejskiej Rady Narodowej w Zielonej Górze z dnia 8 lipca 1963 r., dotyczącej realizacji nowej polityki mieszkaniowej. W czasie kadencji, stosując już przepisy uprawniające rady do wydawania zarządzeń porządkowych, Wojewódzka Rada Narodowa dokonała również zatwierdzenia zarządzenia porządkowego wydanego przez Prezydium WRN w sprawie bezpieczeństwa żeglugi na statkach turystycznych i sportowych.

Zapoczątkowany częściowo w poprzedniej kadencji tryb przygotowywania zgłaszanych uchwał na sesjach został wykształcony i utrwalony w praktyce. Polegał on na wspólnym przygotowaniu projektów uchwał przez trzy organy: wydział, komisję i prezydium. Stopień udziału każdego z nich w opracowaniu projektu był różny, zależnie od sprawy i zaangażowania w niej jednego z tych organów. Większość projektów na sesji zgłaszały komisje (57 na 85 ogółem zgłoszonych). Uzupełniano je w czasie obrad wnioskami wynikającymi z dyskusji. Uchwały zapadały na sesjach w drodze jawnego głosowania.

Aktywność pracy radnych oraz ich udział w różnego rodzaju zebraniach i posiedzeniach związanych z mandatem radnego były wysokie. Dość przy tym trzeba, że radni WRN obarczeni byli wieloma funkcjami społecznymi, a także licznymi obowiązkami zawodowymi. Tę aktywność radnych potwierdzała stosunkowo wysoka frekwencja na sesjach, ożywiona działalność w poszczególnych komisjach, ilość odbytych

spotkań z wyborcami i zgłoszonych wniosków i interpelacji bezpośrednio do prezydium i kierowników wydziałów w okresie między sesjami.

Oceny pracy radnych dokonała przy końcu kadencji Komisja Mandatowa uwzględniając nie tylko ich udział w posiedzeniach rady czy komisji, lecz także wiele innych czynników, jak więz z wyborcami, udział w dyskusjach, opracowaniu wniosków itp. Według tej oceny 39 radnych WRN pracowało bardzo aktywnie. Pozostali, zdaniem Komisji Mandatowej, wykonywali swe obowiązki zadowalająco.

Trzecia kadencja WRN w Zielonej Górze przebiegała pod znakiem rozwijania form i metod działania oraz pogłębiania procesów demokratyzacji, decentralizacji, usamodzielnienia i podnoszenia roli rady jako organu przedstawicielskiego i jej komisji. Niewątpliwy wpływ na tę działalność miało VIII Plenum Komitetu Centralnego PZPR oraz znowelizowanie ustawy o radach narodowych, w której wprowadzono nowe instytucje umacniające pozycje rad.

Treścią pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej i jej organów w czasie całej kadencji była realizacja programu wyborczego województwa, uchwalonego na lata 1961—1965. Program ten został w zasadzie pomyślnie wykonany. Potwierdza to ocena dokonana przez WRN na swej ostatniej sesji w dniu 1 i 2 kwietnia 1965 r. oraz ocena dokonana przez plenum WK FJN w dniu 22 kwietnia 1965 r. W obu wypadkach stwierdzono, że podstawowe założenia programu zostały zrealizowane, dzięki czemu nastąpił w województwie dalszy rozwój wielu dziedzin gospodarki i życia kulturalno-oświatowego.

Postęp ten osiągnięty został mimo występujących trudności w realizacji poszczególnych zadań rocznych. Nieurodzaj w rolnictwie w roku 1962, wolniejsze tempo produkcji i wykonania zadań inwestycyjnych w roku 1963, przy równoczesnym wystąpieniu kilku niekorzystnych zjawisk w gospodarce krajowej, spowodowały konieczność dokonania zmian pierwotnych założeń programu. Zwiększone zostały przede wszystkim nakłady na rolnictwo o kwotę 700 mln zł, zmniejszono natomiast nakłady na rozbudowę przemysłu. Budowa niektórych obiektów przemysłowych przesunięta została na lata następne, rozpoczęto natomiast budowę poprzednio nie planowanych zakładów, np. mieszalnię pasz treściwych dla rolnictwa w Nowej Soli i Strzelcach Krajeńskich.

Kosztów 50 mln zł wybudowano przekątnikową Stację Telewizyjną w Jemiołowie, która nie była ujęta w planie. W wyniku realizacji programu nastąpiła dalsza rozbudowa urządzeń socjalnych, komunalnych, oświatowych i kulturalnych. Wiele zadań, dotyczących zwłaszcza budowy lub remontu obiektów użyteczności publicznej, jak kluby, świetlice itp., wykonali sami mieszkańcy województwa w czynie społecznym przy pomocy finansowej i materiałowej państwa. Szczególnie w 1964 r., w którym od-

bywał się IV Zjazd PZPR i obchodzono 20-lecie powstania PRL, nastąpiło nasilenie inicjatywy społecznej. Wartość wykonanych czynów społecznych w tym roku osiągnęła najwyższą dotychczas wielkość 86,9 mln zł. Zrealizowane zostały postulaty wyborcze dotyczące spraw gospodarczych i usprawnień organizacyjnych oraz większość postulatów o charakterze inwestycyjnym.

Organizatorska działalność WRN oparta na planowej pracy, ustalaniu konkretnych zadań swym organom wykonawczym w postaci programów i kierunków działania, z równoczesną kontrolą realizacji tych zadań, stanowiła istotny element poprawy i postępu w funkcjonowaniu rady w porównaniu do lat poprzednich. Nastąpiło w województwie usprawnienie form i metod zarządzania, wzrosły wydatnie kwalifikacje pracowników i stabilizacja aparatu wykonawczego rad wobec postawionych mu zadań i wymogów. W sumie trzecia kadencja WRN stanowiła dalszy pomyślny okres rozwoju działania rady i podległych jej organów.

WOJEWÓDZKA RADA NARODOWA W IV KADENCJI (1965—1969)

PROGRAM I WYNIKI WYBORÓW

Przygotowanie wyborów do Sejmu PRL i rad narodowych rozpoczęło się w styczniu 1965 r. Podjęte zostały prace zmierzające do oceny działalności radnych celem wysunięcia odpowiednich wniosków dla ukształtowania nowego składu rad narodowych. W okresie od lutego do kwietnia 1965 r. na sesjach rad narodowych dokonano oceny działalności radnych po uprzednim omówieniu jej w zespołach partyjnych i w klubach politycznych.

Kampania wyborcza rozpoczęła się po zakończeniu obrad III Plenum KC PZPR, które odbyło się w marcu 1965 r.

Ustalono na nim, że w pierwszej fazie kampanii wyborczej należy dokonać oceny pracy rad narodowych, rozliczyć się z programów wyborczych i przyjętych do realizacji postulatów, w drugim natomiast etapie spopularyzować ogólnopolski i lokalne programy wyborcze, a w ostatniej fazie wysunąć kandydatów i przeprowadzić spotkania z wyborcami. Zadania instancji i organizacji partyjnych w wyborach na terenie województwa zielonogórskiego określone zostały w oparciu o uchwały III Plenum KC PZPR i na plenarnym posiedzeniu Komitetu Wojewódzkiego PZPR, jakie odbyło się w końcu marca 1965 r. Zalecono między innymi, by programy wyborcze były realne i mobilizujące wysiłek społeczny, by skupiały uwagę na kluczowych dla danego terenu problemach i nie stanowiły zbioru obietnic. Program wyborczy uchwalony został przez Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu w kwietniu 1965 r. i obejmował lata 1966—1970, a więc kolejny plan 5-letni.

Na czołowe miejsce w programie wysunięto sprawę zatrudnienia 62 tys. młodzieży wchodzącej w wiek produkcyjny i zorganizowanie dla niej nowych miejsc pracy. Jako miejsce zatrudnienia wskazano przemysł, drobną wytwórczość, budownictwo, oświatę, handel, służbę zdrowia, rzemiosło oraz chałupnictwo. Program nie formułował, jaka wielkość zatrudnienia przypadnie na poszczególne dziedziny gospodarki wojewódzkiej, podkreślał jednak, że cały wyż demograficzny przy wykorzystaniu

rezerw produkcyjnych i zwiększonych nakładów inwestycyjnych będzie można zatrudnić.

Ogólne rozmiary inwestycji w latach 1966—1970 określono na kwotę ponad 14 mld zł, a kapitalne remonty na 3,6 mld zł. Znaczną wielkość, bo blisko 8 mld zł wynosić miały inwestycje planu terenowego, tj. o 38% więcej aniżeli w poprzedniej 5-latce. Nakłady inwestycyjne dotyczyły głównie przemysłu (38%), rolnictwa (28%), gospodarki mieszkaniowej (12%), transportu i łączności (5%) oraz działów pozostałych (16%).

W obliczu tak poważnych zadań inwestycyjnych jako kluczowe zadanie postawiono rozwinięcie potencjału budowlanego, zwłaszcza przez Zielonogórskie Zjednoczenie Budownictwa, Zjednoczenie Budownictwa Rolniczego oraz przedsiębiorstwa budowlano-remontowe gospodarki komunalnej i mieszkaniowej. Postulat zwiększenia usług budowlanych wysunięto w programie również pod adresem spółdzielni remontowo-budowlanych, brygad budowlanych WZGS oraz rzemiosła. Do 1970 r. przewidziano wzrost zatrudnienia w przedsiębiorstwach budowlanych o około 5 tys. osób. Program nie zakładał tworzenia nowych przedsiębiorstw, a jedynie rozbudowę i umocnienie istniejących.

W programie wyraźnie eksponowano przemysł jako dział wiodący. Założono znaczny wzrost wartości produkcji przemysłowej, bo z 18 mld zł do 26 mld zł w roku 1970, z wyraźną preferencją takich działów, jak przemysł chemiczny i elektromaszynowy. W tym celu zapowiedziano szeroko zakrojoną rozbudowę Gorzowskich Zakładów Włókien Sztucznych, Kostrzyńskiej Fabryki Celulozy i Papieru, budowę w Krośnie Zakładów Płyt Pilśniowych i Wiórowych oraz znaczną rozbudowę zielonogórskiego „Zastalu”, Zakładów Mechanicznych w Gorzowie, „Lumelu” i „Zgrzeblarek” w Zielonej Górze, Zakładów Metalurgicznych w Nowej Soli i Szprotawie, Zakładów Urządzeń Termotechnicznych w Świebodzinie i wielu innych. Program zapowiedział też budowę wielkiej huty miedzi koło Głogowa oraz lokalizację przedsiębiorstwa poszukiwań naftowych w Zielonej Górze z blisko 3-tysięczną załogą. Nowy zakład przemysłu terenowego miał powstać w Lubsku (obuwniczy), a przetwórstwa owocowo-warzywnego w powiecie strzelecko-krajeńskim. Założono też duże tempo rozwoju usług — około 50% usług przemysłowych i 35% nieprzemysłowych. Rozbudowa i urowocześnienie produkcji przemysłowej miały między innymi doprowadzić do znacznego wzrostu produkcji eksportowej.

W oparciu o obszerną analizę dotychczasowego rozwoju rolnictwa, program precyzował rozległe zadania produkcyjne w tej dziedzinie. Założono zwiększenie wartości produkcji globalnej z 7 mld zł do ponad 8,6 mld zł, tj. o 21%. Wydajność z hektara w 1970 r. miała wynosić: dla zbóż 22,4 q, buraków cukrowych 300 q i ziemniaków 180 q. Pogłowie bydła miało wzrosnąć w tym samym czasie o 55 tys. szt., a trzody chlewnej

o 32 tys. szt. Planowano wzrost nakładów inwestycyjnych, który miał wynosić 3,8 mld zł, czyli o 60% więcej aniżeli w poprzedniej 5-latce. Nakłady te nie obejmowały środków Funduszu Rozwoju Rolnictwa, sięgających około 480 mln zł, lecz głównie mechanizację, meliorację, zaplecze techniczne, budownictwo i remonty budynków. Założono też wydatne zwiększenie nawożenia mineralnego do 135 kg na ha oraz dwukrotnie wyższe zużycie wapna nawozowego. Zapowiedziano poprawę gospodarki nasiennej i szybki rozwój bazy paszowej, by w 1970 r. województwo mogło być samowystarczalne pod względem pasz. Nie sformułowano natomiast zadań w dziedzinie szkolenia kadry fachowej dla potrzeb rolnictwa.

Program wyborczy postanawiał wybudować około 46 tys. izb mieszkalnych. Przedsięwzięcie to oznaczało zbudowanie 10 tys. izb więcej aniżeli w poprzednim planie 5-letnim. Jako podstawową formę budownictwa przyjęto budownictwo spółdzielcze, a mieszkania uzyskane ze środków rad narodowych miały być przeznaczone tylko dla rodzin o najniższym dochodzie na jednego członka rodziny. Nakłady na inwestycje komunalne kształtować się miały w wysokości 260 mln zł, a remonty budynków mieszkalnych postanowiono zwiększyć o około 30% w stosunku do poprzedniej 5-latki.

Poważne zadania przewidziano w komunikacji. Obok skierowania znacznych środków na przebudowę i modernizację dróg państwowych, ponad 230 mln zł zamierzano przeznaczyć na utrzymanie bądź poprawę dróg lokalnych, będących w zarządzie rad narodowych. Obok wprowadzenia nowoczesnych autobusów program zakładał znaczną rozbudowę zaplecza usługowo-technicznego, zwłaszcza w Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze.

Pozostałe dziedziny działalności rad narodowych ujęto w programie wyborczym następująco:

- handel: wartość towarów przeznaczonych na zaopatrzenie ludności miała wynieść w 1970 r. 11,6 mld zł, tj. o 39% więcej w stosunku do 1965 r. Zakładano, że sieć sprzedaży detalicznej wzbogacona zostanie o 350 sklepów, w tym około 120 na terenie wiejskim. Ponadto przewidziano oddanie do użytku 80 nowych zakładów i punktów gastronomicznych oraz wybudowanie chłodni składowej w Zielonej Górze;
- zdrowie i opieka społeczna: podstawowe zadania sformułowane w programie to podniesienie poziomu świadczeń profilaktyczno-leczniczych dla ludności oraz zapewnienie rozbudowy zakładów leczenia otwartego. Założono między innymi budowę 20 ośrodków zdrowia na wsi oraz przychodni obwodowych w Świebodzinie, Strzelcach Krajeńskich, Krośnie Odrzańskim i Gorzowie Wlkp. Projektowano także likwidację niedoboru kadr lekarskich poprzez rozwinięcie systemu stypendialnego;
- oświata: jako podstawowe zadanie wysunięto reformę szkoły podstawowej i w tym celu zapowiedziano zorganizowanie 582 szkół o ośmio-

letnim cyklu nauczania, obejmujących 94% uczniów. W związku z tym zapowiedziano skrócenie okresu nauczania w niektórych szkołach zawodowych. Poprawa warunków nauczania miała nastąpić między innymi przez zbudowanie 72 obiektów szkolnych, z tego 50 szkół podstawowych i 7 zawodowych, a 15 innych zamierzano wybudować z kredytów SFBS. Lepsze przygotowanie kadry pedagogicznej miało nastąpić poprzez studia nauczycielskie i zaoczne studia wyższe o różnej specjalności;

- kultura: planowano budowę wojewódzkiej i miejskiej biblioteki publicznej oraz pawilonu wystawowego w Zielonej Górze, rozwój sieci wiejskich ośrodków kulturalnych oraz zwiększenie oddziaływania powiatowych domów kultury.

Podkreślić należy, że program przewidywał do realizacji szereg zadań w ramach czynów społecznych, a zwłaszcza dotyczących kultury, urządzeń turystycznych i sportowych, dróg lokalnych oraz uporządkowania miast i wsi. Wobec rad narodowych sformułowano postulat zwiększenia funkcji koordynacyjnej, doskonalenia stylu i metod pracy aparatu wykonawczego.

W toku dyskusji, jakie odbyły się na spotkaniach radnych z wyborcami, mieszkańcy zgłosili 6.101 wniosków i postulatów. Według oceny Wojewódzkiej Rady Narodowej większość zgłoszonych spraw należało przyjąć do realizacji w nowej kadencji. Charakterystyczna była też duża wartość wniosków dotyczących spraw gospodarczych, które oszacowano na kwotę ponad 905 mln zł. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej przyjęło do realizacji 239 wniosków i postulatów, w tym 113 gospodarczych i 126 organizacyjno-usprawnieniowych.

Rada Państwa podjęła uchwałę o zarządzeniu wyborów w dniu 26 lutego 1965 r., a więc blisko trzy tygodnie przed ostatecznym terminem nadekreślonym przez ordynację wyborczą do rad narodowych, natomiast ogłoszenie tej uchwały w Dzienniku Ustaw nastąpiło 15 marca 1965 r., co przypuszczalnie miało związek z przyjętym w praktyce założeniem, że ogłoszenie zarządzenia oznacza początek kampanii wyborczej i nie powinno nadmiernie wyprzedzać daty wyborów. Wybory przewidziano na niedzielę, 30 maja 1965 r.

W myśl uchwały Rady Państwa dla województwa zielonogórskiego ustalono dziewięćdziesięciu członków Wojewódzkiej Rady Narodowej oraz dokonano podziału jego obszaru na osiemnaście okręgów wyborczych. Liczbę członków rad narodowych w stosunku do poprzedniej kadencji zwiększono o dziesięciu, a ilość okręgów wyborczych pozostała bez zmian, przy czym pokrywały się one z granicami administracyjnymi powiatów. Prezydium WRN i prezydium stopnia powiatowego podjęły uchwały o podziale miast i gromad na obwody głosowania w okresie od 19 marca do

2 kwietnia 1965 r. Łącznie utworzono 468 obwodów głosowania, w tym 204 w miastach, 7 w osiedlach oraz 257 w gromadach. Ponadto 33 obwody powołano w szpitalach, wojsku i zakładach pomocy społecznej. Terytorialne komisje wyborcze rozpoczęły swoją działalność w pierwszej dekadzie kwietnia 1965 r.

Wojewódzka Komisja Wyborcza powołana przez Radę Państwa dnia 26 lutego 1965 r., składała się z piętnastu członków, zaś nowo wybrana Wojewódzka Rada Narodowa z dziewięćdziesięciu radnych, w tym dwudziestu dwóch kobiet. Do PZPR należały 44 osoby, do ZSL — 22, SD — 7, bezpartyjni stanowili 17 osób, przedstawiciele ZMS — 5 i ZMW — 4 osoby. Wśród wyżej wymienionych radnych 20 osób to robotnicy, 15 — rolnicy, 53 — pracownicy umysłowi, zaś dwie legitymowały się pochodzeniem innym niż wymienione. Należy dodać, że w wyborach wzięło udział 96,9% wyborców. Głosów ważnych oddano 472.802, zaś nieważnych 30. Na listę Frontu Jedności Narodu oddano 468.771 głosów, tj. 99,1%.

Inauguracyjna sesja Wojewódzkiej Rady Narodowej odbyła się dnia 11 czerwca 1965 r. przy udziale 87 radnych. W obradach udział wzięli między innymi: sekretarz Rady Państwa Julian Horodecki, członkowie Egzekutywy KW z I sekretarzem i posłem do Sejmu PRL Tadeuszem Wieczorkiem, a ponadto prezes WK ZSL, poseł do Sejmu PRL Stanisław Romanowski, zastępca przewodniczącego WK SD, poseł do Sejmu PRL Edmund Ujma, członkowie Wojewódzkiej Komisji Wyborczej i niektórzy działacze Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu. Pierwszą uroczystą sesję otworzył przewodniczący Prezydium WRN Jan Lembas, który między innymi stwierdził, że zgodnie z art. 46 ustawy o radach narodowych wszyscy nowo wybrani radni składają ślubowanie. Na przewodniczącego obrad wybrano Edmunda Hyżę, a na sekretarza Reginę Żakiewicz. Przemówienie na temat oceny kampanii wyborczej oraz węzłowych zadań wynikających z programu wyborczego wygłosił przewodniczący WK FJN Tadeusz Wieczorek.

Zgodnie z uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej, ustalającą skład liczbowy prezydium, dokonano wyboru przewodniczącego, trzech zastępców, sekretarza i czterech członków. W imieniu Komisji Porozumiewawczej Partii i Stronnictw Politycznych kandydatów na członków prezydium zgłosił radny Tadeusz Włodarski. Komisja Skrutacyjna w wyniku tajnych wyborów stwierdziła, że członkami prezydium zostały następujące osoby: Jan Lembas — przewodniczącym, Franciszek Aleksandrowicz, Czesław Słówek i Jan Koleniczuk — zastępcami przewodniczącego, Tadeusz Zalcwski — sekretarzem, Wacław Waluk, Henryk Stawski, Karol Cieciński i Czesław Ławeczko — członkami prezydium.

Powołano komisje Wojewódzkiej Rady Narodowej, ich przewodniczących oraz określono skład liczbowy tych komisji. Ponadto dokonano wielu

zmian w nazwach komisji, jak też w zakresie ich działania. Komisję Oświaty zmieniono na Komisję Oświaty i Nauki, co uzasadniono powołaniem Wyższej Szkoły Inżynierskiej oraz sześciu punktów konsultacyjnych wyższych uczelni. Do obowiązków Komisji Porządku Publicznego dodano załatwianie skarg i wniosków oraz wprowadzanie usprawnień organizacyjnych w układzie międzywydziałowym. Rozszerzony zakres działania otrzymała również Komisja Budownictwa, do której obowiązków dodano sprawy przemysłu materiałów budowlanych, a więc pełna jej nazwa brzmiała odtąd: Komisja Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych. Wreszcie tradycyjną dotąd nazwę Komisji Handlu zmieniono na Komisję Zaopatrzenia Ludności.

Można więc stwierdzić, że podjęte przez radę decyzje o rodzajach komisji i ich zakresie działania objęły wszystkie ważniejsze agendy Wojewódzkiej Rady Narodowej i zmierzały do bardziej precyzyjnego sformułowania tak ich nazewnictwa, jak również zadań. Ogółem komisje liczyły 164 osoby, w tym 85 radnych i 79 osób spoza rady, a zatem w porównaniu do składu liczbowego ubiegłej kadencji powołano o 17 osób więcej. W tej sytuacji w skład poszczególnych komisji wchodziło od 12 do 16 osób, jedynie Komisja Mandatowa liczyła pięciu członków.

Wobec tego, że znowelizowany regulamin pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej uchwalono krótko przed nową kadencją, na inauguracyjnej sesji podjęto uchwałę o przyjęciu go na lata 1965—1969. Ponadto uchwałą w sprawie realizacji wniosków i postulatów wyborców zobowiązano prezydium do opracowania programu ich realizacji, a komisje do pełnienia funkcji kontrolnej nad sposobem ich załatwiania przez wydziały i zjednoczenia.

Wobec faktu, że 50% składu osobowego nowej rady stanowili nowo wybrani członkowie, Prezydium WRN, działając w porozumieniu z organizacjami politycznymi, uchwaliło plan pomocy nowo wybranym radnym i członkom komisji. W tym celu zapoznano ich ze strukturą organizacyjną, uprawnieniami i formami pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej, komisji i radnych oraz sposobem współdziałania rady z Wojewódzkim Komitetem Frontu Jedności Narodu i organizacjami polityczno-społecznymi. Szczególną uwagę zwrócono na zaznajomienie radnych i członków komisji z uprawnieniami w zakresie wydawania wiążących zaleceń i opinii. Wykładowcami szkolenia byli członkowie Prezydium WRN oraz przedstawiciele Kancelarii Rady Państwa.

Zorganizowany został gabinet radnego, wyposażony w Dzienniki Ustaw i Monitory oraz literaturę pomocniczą. Każdy radny otrzymywał ponadto tygodnik „Rada Narodowa”, Biuletyn Informacyjny Prezydium WRN, Rocznik Statystyczny Województwa Zielonogórskiego, a przewodniczący komisji otrzymywali ponadto miesięcznik „Gospodarka i Administracja

Terenowa". Zgodnie z regulaminem pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej radni zaopatrywani byli na sesje w materiały, które przesyłano im co najmniej dziesięć dni wcześniej, natomiast o aktualnej sytuacji gospodarczej i politycznej informowano ich na posiedzeniach Wojewódzkiego Zespołu Partyjnego oraz klubów radnych ZSL i SD. Tego rodzaju pomoc wpływała na aktywność radnych, co znajdowało wyraz w obradach sesji i działalności komisji.

DZIAŁALNOŚĆ WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Koncepcja pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej zawarta była w rocznych planach, jakie uchwalano na plenarnych posiedzeniach. W całej kadencji rada odbyła 20 sesji, a więc na przestrzeni jednego roku zbierała się średnio pięć razy.

Najwięcej uwagi poświęcała problematyce planowania i zagadnieniom finansowo-budżetowym. Sprawy te znalazły wyraz na siedmiu posiedzeniach plenarnych i obejmowały takie tematy, jak: uchwalenie rocznych planów gospodarczych, wysłuchanie sprawozdań z ich wykonania, ustalenie dodatkowych kredytów z nadwyżki budżetowej, zatwierdzenie perspektywicznego planu regionalnego Lublińsko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego. Na jednej sesji, odbytej dnia 20 grudnia 1966 r., uchwalono plan gospodarczego rozwoju województwa zielonogórskiego na lata 1966—1970. Uchwalanie rocznych planów gospodarczych i budżetów miało miejsce z reguły w grudniu, a rozpatrywanie sprawozdań z ich wykonania — w kwietniu. Syntezę tego działania odzwierciedla wielkość środków budżetowych uchwalonych z myślą o rozwoju poszczególnych dziedzin życia gospodarczego i społecznego.

W latach 1965—1968 ogólne kwoty budżetowe wzrosły z 2.915 mln zł do 3.621 mln, tj. o 706 mln zł, zaś wydatki inwestycyjne z 889 mln zł do 956 mln, a zatem o 67 mln zł.

Przeciętna kwota wydatków budżetowych na jednego mieszkańca województwa wzrosła o 692 zł i wyniosła na koniec 1968 r. 4.134 zł. Według danych Henryka Tłomaka, przewodniczącego Komisji Planów, Budżetu i Finansów WRN, przedstawionych na sesji WRN w dniu 28 marca 1969 r., wielkość wydatków budżetowych na jednego mieszkańca w poszczególnych działach gospodarczych kształtowała się następująco: w gospodarce narodowej — 1.115 zł, szkolnictwie — 790 zł, w ochronie zdrowia — 825 zł, kulturze — 82 zł, sporcie i turystyce — 39 zł. Na gospodarkę narodową wydatkowano 38% środków budżetowych, na szkolnictwo — 27%, ochronę zdrowia — 28%, kulturę — 3%, sport i turystykę — 2% i inne cele — 2%.

W dziale gospodarki narodowej szczególnie dynamicznie wzrosły wydatki na rolnictwo, tj. o około 250 mln zł, czyli o 76%, zaś zmniejszyły się,

gdy chodzi o przedsiębiorstwa gospodarki komunalnej, na skutek większych wpłat ludności.

Charakterystycznym zjawiskiem w gospodarce budżetowej kadencji lat 1965—1969 było wyraźne zmniejszenie działalności deficytowej, a zwłaszcza przedsiębiorstw gospodarki terenowej. Dotacje na pokrycie niedoborów środków budżetowych zmalały z 23,8 mln zł w 1965 r. do 9,8 mln zł w 1968 r. Korzystnym zjawiskiem było również doprowadzenie do likwidacji deficytowości budżetów rad niższego szczebla, szczególnie gromadzkich rad narodowych.

Jeśli w 1965 r. było 50 jednostek budżetowych z niedoborem 2,5 mln zł, to począwszy od 1967 r. niedobory zostały zlikwidowane i zaczęły kształtować się wyraźne nadwyżki budżetowe. Dalszą tendencją w działaniu rady, komisji i Prezydium WRN było przesuwanie środków z budżetu wojewódzkiego do budżetów rad niższych stopni. Zbiorcze budżety powiatów wzrosły o 17%, budżety gromad o 26%, a w miastach o 6%.

Mimo to wiele zadań i środków koncentrował nadal budżet wojewódzki, który wzrósł w tym okresie czasu o 50%. Miało to związek z przejęciem niektórych zadań z ministerstw i przeznaczeniem większych środków na rozwój PGR-ów podległych bezpośrednio Wojewódzkiej Radzie Narodowej. Pozytywne zjawisko zarysowało się również w kształtowaniu nadwyżek budżetowych, które w dużej mierze pochodziły z przekroczenia planu dochodów.

Można więc stwierdzić, że realizacja zadań planu gospodarczego nie napotykała na brak środków budżetowych. Dzięki inicjatywie rady, prezydium oraz operatywnej pracy wydziałów, rzeczowe zadania znalazły pełne pokrycie w środkach pieniężnych, a pozostałe tematy obrad sesji tak w dziedzinie rolnictwa, gospodarki komunalnej, jak i zdrowia, komunikacji, kultury, ukierunkowały zasadniczą działalność organów wykonawczych na terenie województwa i zmierzały do rozwiązania najważniejszych zagadnień w tej dziedzinie.

Główne kierunki działania Wojewódzkiej Rady Narodowej w zakresie rolnictwa dotyczyły zwiększenia produkcji towarowej zbóż oraz przyspieszenia tempa rozwoju hodowli, ze szczególnym uwzględnieniem wzrostu pogłowia bydła. Tym zagadnieniem podporządkowane zostały poczynania organizacyjne, środki materiałowe, finansowe i inwestycyjne. Formy i metody działania sprecyzowała rada w uchwalonych dwóch programach: „Programie zwiększenia produkcji towarowej zbóż” (na sesji WRN w dniu 28 listopada 1967 r.) oraz „Programie rozwoju zwierząt gospodarskich” (na sesji WRN w dniu 16 czerwca 1967 r.). Programy te ustalały zadania do 1970 r. i zawierały wytyczne dla prezydiów rad narodowych, jednostek oraz instytucji działających na rzecz rolnictwa, w tym również nie podporządkowanych radom narodowym. Stanowiły one nadto

punkt wyjściowy dla opracowania szeregu programów szczegółowych, zatwierdzonych przez Prezydium WRN, takich jak: nasienny, nawozowy, ochrony roślin, wapnowania gleb, rozwoju gospodarki łakowo-pastwiskowej. W oparciu o wymienione programy prezydium powiatowych rad narodowych konkretyzowały zadania dla poszczególnych gromad i wsi, mobilizując rolników i służbę rolną do ich wykonania. Wyniki produkcji rolnej, osiągnięte w latach 1965—1968 potwierdziły trafność przyjętych kierunków, form i metod działania, co znalazło szczególnie wyraz w produkcji roślinnej.

Po raz pierwszy w historii Wojewódzkiej Rady Narodowej rozpatrzono na sesji w dniu 18 listopada 1966 r. węzłowe zagadnienia gospodarki wodnej w województwie. Tak w dyskusji na sesji, jak w podjętej uchwale zwrócono uwagę Prezydium WRN i organów gospodarki wodnej na konieczność większego inwestowania w budowę oczyszczalni ścieków oraz lepszego zaopatrzenia ludności miejskiej i wiejskiej w wodę, a także na tle wielu wniosków i postulatów zgłoszonych w kampanii wyborczej rada rozpatrzyła działalność Państwowej Komunikacji Samochodowej. Przed sesją odbyły się spotkania z ludnością szeregu środowisk, spotkania radnych z załogami niektórych oddziałów PKS oraz przeprowadzono kontrole, zwłaszcza na stacjach autobusowych. Wyniki badań i konsultacje społeczne znalazły wyraz w podjętej uchwale na sesji w dniu 26 września 1967 r. Postanowienia uchwały zmierzały do rozbudowy zaplecza technicznego oddziałów, poprawy szkolenia kadry dla potrzeb PKS, tworzenia odpowiednich warunków socjalno-bytowych dla załóg oraz budowy szeregu krytych przystanków, według typowej dokumentacji.

Podobny zakres prac podjęli radni oraz Komisja Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej WRN, przygotowując pod obrady rady ocenę działalności służby zdrowia na terenie całego województwa. Obok szeregu kontroli, przeprowadzonych w otwartej i zamkniętej służbie zdrowia, rozpisano ankietę na temat jakości pracy personelu, którą wypełniło kilkuset pacjentów. W oparciu o zgromadzony materiał, Komisja Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej przedstawiła uchwałę w dniu 25 czerwca 1968 r., precyzującą zadania do końca 1970 r. dla służby zdrowia. Wśród nich między innymi wymienić należy:

- koncentrację wysiłku nad rozwojem przemysłowej służby zdrowia,
- rozwinięcie systemu stypendiów fundowanych w celu pozyskania nowej kadry lekarskiej,
- podniesienie poziomu pracy lekarzy zatrudnionych w otwartej służbie zdrowia i obsługi pacjentów przez personel,
- rozbudowę sieci placówek służby zdrowia na wsi, w tym również w państwowych gospodarstwach rolnych, jak również lepszą rejonizację aptek.

Z interesujących spraw wymienić należy rozpatrzenie przez radnych WRN na sesji w listopadzie 1967 r. studium pt. „Kierunki aktywizacji małych miast w województwie zielonogórskim”. Opracowane wytyczne zawierały kierunki rozwoju każdego z małych miast w zależności od pełnionych przez nie funkcji społeczno-gospodarczych, tj. obsługi rolnictwa, przemysłu, węzłów komunikacyjnych czy ośrodków rekreacyjnych.

Obok zadań, ujętych w planie 5-letnim, w uchwale założono realizację inwestycji finansowych z funduszu aktywizacji małych miast, z funduszu miejskiego oraz w ramach czynów społecznych, zwłaszcza poprzez uczestnictwo szeregu miast w konkursie „Mistrz gospodarności”. Z funduszu aktywizacji małych miast w latach 1967—1970 planowano osiągnąć kwotę 136,5 mln zł, z przeznaczeniem na budowę oraz rozbudowę zakładów produkcyjnych i sieci usługowej. Rozpatrując problem szkolnictwa zawodowego, rada zwróciła główną uwagę na zwiększenie liczby szkół i internatów dla potrzeb budownictwa i przemysłu elektryczno-maszynowego.

Oceniając działalność przedsiębiorstw remontowo-budowlanych, działających w gospodarce komunalnej, Wojewódzka Rada Narodowa zobowiązała prezydium do:

- rozbudowy zaplecza technicznego szeregu przedsiębiorstw,
- zwiększenia mocy produkcyjnej i poprawy rentowności ich działania,
- poprawy jakości wykonywanych remontów w drodze lepszej organizacji robót w obiektach,
- zwiększenia kadry fachowej w poszczególnych przedsiębiorstwach oraz utworzenia nowych jednostek remontowo-budowlanych w Sulęcinie, Sulechowie i we Wschowie.

Na wszystkich sesjach członkowie rady wysłuchiwali sprawozdań z działalności prezydium, zatwierdzali zmiany personalne na stanowiskach kierowników wydziałów i dyrektorów zjednoczeń, dokonywali zmian w składzie osobowym WRN i komisji, podejmowali uchwały o podziale administracyjnym województwa na gromady, wysłuchiwali sprawozdań z wykonania uchwał podjętych na sesjach. Ponadto w 1967 roku rada dokonała wyboru Kolegium Karno-Administracyjnego przy Prezydium WRN oraz ławników Sądu Wojewódzkiego i Okręgowego Sądu Ubezpieczeń Społecznych. Wydała też zarządzenia porządkowe w sprawie ochrony pszczoł przed zatruciem środkami owado- i chwastobójczymi oraz dotyczące organizacji porządku i bezpieczeństwa w kąpieliskach.

Na wniosek rad narodowych niższego stopnia Wojewódzka Rada Narodowa podjęła uchwałę o wyrażeniu zgody na decentralizację niektórych zadań i uprawnień z powiatowych do miejskich rad narodowych nie stanowiących powiatów. W całej kadencji Wojewódzka Rada Narodowa rozpatrzyła 74 sprawy, w tym 31 zagadnień problemowych. Ogółem podjęła 73 uchwały, a 31 o charakterze problemowym.

Przeciętna frekwencja na sesjach wynosiła 78,1%, a w dyskusji brało udział średnio ośmiu radnych na każdej z nich. Łącznie radni zgłosili 32 interpelacje lub wnioski dotyczące zwłaszcza takich spraw, jak: wyrządzanych szkód przez zwierzynę leśną, zaopatrzenia sklepów w niektóre artykuły, wykonawstwa wodnych melioracji i spraw gospodarki komunalnej. Biorąc pod uwagę ilość rozpatrzonych tematów na sesji, podjętych uchwał oraz uczestników dyskusji i ogólną frekwencję radnych można stwierdzić, że Wojewódzka Rada Narodowa prowadziła bardziej intensywną działalność aniżeli w poprzedniej kadencji. Tematyka sesji była bogatsza, o istotnym znaczeniu dla mieszkańców, a radni na jednodniowych sesjach musieli rozwiązywać wiele spraw.

Dużą aktywność w przygotowywaniu sesji wykazywały komisje i Komwent Seniorów, szeroko współdziałający z prezydium. W ten sposób Wojewódzka Rada Narodowa rozwinięta w latach 1965—1969 swe funkcje kierownicze jako organ władzy terenowej.

PRACA KOMISJI WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Komisje Wojewódzkiej Rady Narodowej planowały swoją działalność w okresach kwartalnych. Wyjątek stanowiły: Komisja Administracji i Ochrony Porządku Publicznego oraz Oświaty i Nauki, które uchwałyły półroczne plany pracy. Przy układaniu projektów planów komisje korzystały z tematyki zawartej w rocznym planie pracy rady, kwartalnych planach pracy prezydium, z sugestii wydziałów i zjednoczeń oraz własnych spostrzeżeń. Przy opracowywaniu planów pracy korzystano również z propozycji organizacji społecznych, zwłaszcza Wojewódzkiej Komisji Związków Zawodowych, organizacji młodzieżowych i kobiecych.

Z cenną inicjatywą przy planowaniu pracy wychodzili członkowie komisji pracujący w Delegaturze Najwyższej Izby Kontroli, będący członkami dziewięciu komisji. Materiały z kontroli przeprowadzonych przez Delegaturę NIK były każdorazowo przedkładane zainteresowanej komisji.

Problematyka, którą zajmowały się komisje była różnorodna, a najczęściej dotyczyła: opiniowania projektu planu gospodarczego i budżetu oraz oceny wykonania zadań przez poszczególne wydziały i zjednoczenia. Dla ilustracji można podać niektóre zagadnienia rozpatrzone przez komisje w okresie od 1 czerwca 1965 r. do 30 czerwca 1966 r. Należały do nich:

- usuwanie skutków powodzi 1965 r.,
- realizacja inwestycji w rolnictwie,
- koncentracja i usprawnienie działalności usługowej PKS,
- rozwój usług w latach 1966—1970,
- działalność gospodarcza lasów państwowych,

- problem rozliczenia niedoboru mocy przerobowej przedsiębiorstw budowlanych i realizowanych zadań przez te przedsiębiorstwa,
- realizacja planu zadrzewień,
- przygotowanie handlu do zaopatrzenia ludności na okres jesienno-zimowy,
- działalność rewizyjna aparatu finansowego,
- ochrona wód przed zanieczyszczeniami,
- analiza remontów na wsi,
- ocena stanu zdrowotności mieszkańców województwa,
- aktualizacja zadań inwestycyjnych na rok 1966,
- ocena działalności przedsiębiorstwa PKS,
- usprawnienie ochrony przeciwpożarowej,

Tabela 1

Działalność komisji WRN

Nazwa komisji	Liczba				Średnia frekwencja na posiedzeniach
	posiedzeń	kontroli	wniosków	opinii	
Administracji i Ochrony Porz. Publicznego	30	21	50	1	58,3
Budżetu, Planu Gospodarczego i Finansów	35	14	27	18	61,8
Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budow. Gospodarki Komunalnej	24	12	80	5	70,4
i Mieszkaniowej Gospodarki	31	13	27	11	53,8
Wodnej	37	18	106	4	63,1
Kultury	26	15	61	4	58,3
Komunikacji	36	33	50	7	54,7
Oświaty i Nauki	37	22	56	5	62,1
Przemysłu i Drobnej Wytwórczości	34	27	98	11	56,0
Rolnictwa i Leśnictwa	35	20	101	12	50,0
Sportu i Turystyki	36	12	86	7	54,1
Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej	32	37	91	7	57,8
Zaopatrzenia Ludności	35	51	84	7	53,8
Mandatowa	15	—	—	9	63,1
Razem	443	295	917	108	58,4

- ocena sprawności działania administracji w załatwianiu spraw obywateli,
- jakość i struktura produkcji rynkowej drobnej wytwórczości.

Spośród trzech prawnych środków działania komisje najczęściej korzystały z prawa do wnioskowania i opiniowania, a nie podejmowały zaleceń wiążących. Dowodzi to, że w praktycznej działalności komisji nie zachodziła konieczność stosowania najbardziej wiążącego środka, jaki stanowią zalecenia wiążące, skierowane do wydziałów lub zjednoczeń.

Charakterystycznym zjawiskiem w pracy komisji w okresie trwania kadencji było dążenie do rozwinięcia kontaktów z komisjami rad narodowych stopnia powiatowego. Działania te, mające na celu koordynację niektórych zagadnień w skali wojewódzkiej, znajdowały wyraz w zapraszaniu przewodniczących komisji na narady organizowane na stopniu wojewódzkim i do wspólnych kontroli. Niektóre komisje poświęciły pierwsze kontakty omówieniu form i metod pracy pomiędzy komisjami rad obydwoh stopni. Łącznie odbyło się 21 spotkań. Komisje Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych oraz Zaopatrzenia Ludności zapraszały trzykrotnie przewodniczących komisji PRN. Z kolei przewodniczący Komisji Oświaty i Nauki, Kultury, Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej, Mandatowej, Rolnictwa i Leśnictwa, Budżetu, Planu Gospodarczego i Finansów uczestniczyli w wymianie doświadczeń na naradach krajowych, organizowanych przez Kancelarię Rady Państwa. Także kontakty między komisjami sejmowymi i komisjami WRN uległy rozszerzeniu, zwłaszcza w dziedzinie sportu, turystyki i handlu.

DZIAŁALNOŚĆ RADNYCH I KONWENTU SENIORÓW

W czwartej kadencji uległy rozszerzeniu spotkania radnych WRN z wyborcami, służące zbliżeniu terenowych organów władzy państwowej do społeczeństwa i realizacji zasad ustrojowych. Wskazuje na to fakt, że radni WRN odbyli od 1 czerwca 1965 r. do 1 stycznia 1969 r. 952 spotkania, a zatem o 445 więcej aniżeli w poprzedniej kadencji. Charakterystyczne jest, że intensywność tej formy więzi z wyborcami nie podlegała dużym wahaniom w poszczególnych latach. I tak na rok 1965 przypada 161 spotkań, na 1966 r. 267, na 1967 r. 288 i na 1968 r. 236. Przeciętnie radny WRN odbył w kadencji 10,5 spotkań.

Wyraźnie rozwijającą się formą były spotkania grupowe, w których brały udział jednocześnie większe zespoły radnych, a w szczególności posł na Sejm, radny WRN, radny PRN i grupy radnych GRN lub MRN w zależności od tego, gdzie spotkania odbywały się. Można stwierdzić, że dały one dobre i złe rezultaty. Z jednej strony posłowie przedstawiali szerszy krąg spraw i problemów ogólnokrajowych i w ten sposób uczyli

radnych ogólniejszego sposobu patrzenia na sprawy terenu, z drugiej zaś strony radni pozostawali w „dzeniu posłów” i przyzwyczajali się do biernej roli na spotkaniu.

Rozwinięta została też forma spotkań środowiskowych. Część radnych WRN spotykała się, kiedy zachodziła konieczność przedyskutowania jakiegoś problemu w środowisku ludzi o zbliżonym zainteresowaniu społecznym czy zawodowym, a więc z lekarzami, nauczycielami, pracownikami rad narodowych, MO, bądź pracownikami PKS w poszczególnych rejonach. Według opinii radnych spotkania te przynosiły dobre rezultaty, zarówno w odniesieniu do frekwencji, jak i aktywności wyborców, wyrażającej się zgłaszaniem licznych wniosków i postulatów.

Ponadto radni WRN uczestniczyli w spotkaniach z załogami zakładów pracy oraz w licznych zebraniach wiejskich. Łącznie odbyli 531 spotkań wiejskich, 261 z załogami zakładów pracy i 160 środowiskowych. Tematyka spotkań związana była najczęściej z realizacją zadań gospodarczych i budżetowych Wojewódzkiej Rady Narodowej, programu wyborczego, zasięganiami opinii ludności w sprawach rozpatrywanych przez sesję (działalność służby zdrowia, PKS, ustalenie kierunków rozwoju produkcji zbóż oraz produkcji zwierzęcej, aktywizacja gospodarcza małych miast i inne), jak i z aktualnymi zagadnieniami gospodarczo-społecznymi i politycznymi, np. dyskusja nad тезami na V Zjazd PZPR, 25 rocznica powstania Wojska Polskiego, obchody 1000-lecia Państwa Polskiego.

Przygotowując się do spotkań radni korzystali z materiałów opracowanych na sesję, z podjętych uchwał, z biuletynów informacyjnych, ze sprawozdań Prezydium WRN o realizacji uchwał rady i działalności międzysesyjnej, informacji przekazywanych przez partie polityczne i organizacje społeczne. Ze wszystkich spotkań radni WRN przeszli do realizacji 1066 wniosków. W większości dotyczyły one zaopatrzenia ludności, wykonawstwa wodnych melioracji, funkcjonowania placówek służby zdrowia, rozwinięcia usług rzemieślniczych oraz budownictwa mieszkaniowego i komunalnego.

Zwiększona aktywność radnych w utrzymaniu więzi z wyborcami podniosła ich autorytet i uznanie w opinii mieszkańców, o czym świadczyła między innymi duża frekwencja na wielu spotkaniach, zwłaszcza wiejskich i środowiskowych.

Komitet Wojewódzki PZPR powołał Zespół Partyjny złożony z radnych, członków partii, wkrótce po wyborach w 1965 r. Na przewodniczącego wybrany został Tadeusz Włodarski, członek Komitetu Wojewódzkiego PZPR, a funkcję sekretarza powierzono Tadeuszowi Zalewskiemu, sekretarzowi Prezydium WRN.

Wojewódzki Komitet Stronnictwa Ludowego powołał Klub Radnych z przewodniczącym Karolem Ciecierskim — zastępcą przewodniczącego

Wojewódzkiego Komitetu ZSL, natomiast z ramienia Wojewódzkiego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego obowiązki przewodniczącego klubu pełnił Henryk Stawski, sekretarz WK SD. Zespoły radnych w swej pracy koncentrowały się na ustalaniu wspólnej linii działania z Wojewódzką Radą Narodową oraz udzielaniu informacji politycznych i gospodarczych.

Wojewódzki Zespół Partyjny dużą uwagę skupiał na takich tematach, jak: plany gospodarcze i budżety, rozdział kredytów z nadwyżek budżetowych oraz na rozwiązywaniu innych problemów społecznych, np. dotyczących zaopatrzenia i usług, kwestii mieszkaniowej i budownictwa. Informacje polityczno-gospodarcze związane były z uchwałami Komitetu Wojewódzkiego i egzekutywy oraz ważniejszymi wydarzeniami w kraju. Całokształt działalności rad narodowych, a zwłaszcza pracy organów przedstawicielskich oceniono na plenarnym posiedzeniu Komitetu Wojewódzkiego w dniu 28 lutego 1968 r.

W oparciu o materiały przedstawione przez Komisję Mandatową wojewódzki Zespół Partyjny analizował pracę radnych, członków partii, na sesji, w komisjach oraz w okręgach wyborczych, co przyczyniało się do poprawy działalności radnych, znajdowało wyraz w lepszej frekwencji na sesji, jak i zwiększeniu ilości spotkań z wyborcami. Podobne metody w pracy z radnymi przyjęły stronnictwa polityczne, skupiając przy tym uwagę na przygotowaniu swych członków do udziału w dyskusji.

Kadencja lat 1965—1969 charakteryzowała się rozszerzeniem działalności Konwentu Seniorów jako organu koordynującego prace komisji oraz współdziałającego z prezydium w przygotowywaniu sesji. W tym celu rozbudowana została struktura organizacyjna konwentu i rozszerzono jego skład osobowy. Obok przewodniczącego wybrano dwóch zastępców, wprowadzono do składu przewodniczących klubów radnych, sekretarza Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu i członka Prezydium WRN.

Zakres działania i formy pracy Konwentu Seniorów dotyczyły: współdziałania z Prezydium WRN w przygotowaniu sesji, szczególnie w zakresie ustalania projektu porządku obrad, sposobu przygotowania sesji oraz miejsca, dnia i godziny jej otwarcia, ustalenia projektu rocznego planu pracy rady, kierunków, form i metod pracy komisji w oparciu o doświadczenia własne i innych województw, wymiany poglądów na temat pracy radnych w zespołach partyjnych w okręgach wyborczych oraz wytyczaniu kierunków tego działania w porozumieniu z Wojewódzkim Komitetem Frontu Jedności Narodu, zakresu i form pomocy udzielanej radnym i komisjom przez Prezydium WRN i wydziały oraz precyzowania wniosków w tej dziedzinie, zapoznawania się z aktami normatywnymi, przedstawiania kandydatów na przewodniczącego i sekretarza obrad.

Nie sprecyzowano natomiast środków prawnych, jakie przysługują konwentowi. W praktycznej działalności korzystał on z opinii i wniosków kierowanych do Prezydium WRN, wydziałów bądź zjednoczeń.

Obrady Konwentu Seniorów, prowadzone przed sesją rady, miały duży wpływ na jakość materiałów przygotowanych dla radnych, na formy i metody pracy komisji oraz działalność radnych w okręgach wyborczych. Konwent Seniorów umocnił pozycję Wojewódzkiej Rady Narodowej jako organu przedstawicielskiego.

Sumując działalność Wojewódzkiej Rady Narodowej w latach 1965—1969 można stwierdzić, że charakteryzowała się większym wpływem na kierowanie i zarządzanie życiem gospodarczo-społecznym i kulturalnym województwa. Dewodzi tego ulepszenie metod planowania działalności rady i jej komisji, podejmowanie problematyki o istotnym znaczeniu dla mieszkańców województwa i precyzowaniu wielu zadań do wykonania przez aparat wykonawczy. Jakkolwiek komisje rady nie korzystały z założeń i opinii wiążących, wykazały dużą aktywność w przygotowaniu materiałów na sesje oraz w działalności opiniodawczej i kontrolnej. Te prawne środki działania wykorzystały komisje w szerokim zakresie dla kształtowania więzi społecznej oraz rozwijania funkcji nadzorczych nad wydziałami. Liczniejsze aniżeli w poprzedniej kadencji kontakty z wyborcami i organizacjami społecznymi miały wpływ na wzrost autorytetu radnych Wojewódzkiej Rady Narodowej i przyczyniły się do zwiększenia aktywności w ich pracy.

Inicjatywa partii politycznych i Prezydium WRN w udzielaniu pomocy radnym, sprawowaniu większego nadzoru nad załatwianiem zgłaszanych przez nich spraw oraz prestiż Konwentu Seniorów miały istotny wpływ na doskonalenie pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej, co stwarzało odpowiedni klimat do prawidłowego wykonania programu wyborczego, jaki w IV kadencji realizowano. Wnioski te znajdują potwierdzenie w wykonaniu programu wyborczego Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu. Rezultaty te zwłaszcza znalazły wyraz w sferze ekonomiczno-społecznej.

„W okresie minionego czterolecia — stwierdził przewodniczący Prezydium WRN Jan Lembas — osiągnęliśmy wszechstronny postęp i rozwój poszczególnych dziedzin naszej gospodarki oraz poprawę warunków życia ludności naszego województwa”. Wykonane zostały zadania programu wyborczego oraz zrealizowano prawie wszystkie wnioski i postulaty, zgłoszone w ubiegłej kampanii wyborczej do Sejmu i rad narodowych.

¹ TADEUSZ ZALEWSKI (syn Stanisława) urodził się 20 października 1920 roku we Włocławku, w rodzinie robotniczej. W ostatnich latach międzywojennych i w czasie okupacji pracował jako robotnik w kilku małych przedsiębiorstwach Włocławka.

Po wyzwoleniu, od lutego 1945 r. brał udział w organizowaniu Tymczasowej Rady Narodowej i administracji państwowej. Początkowo pracował w Zarządzie Miejskim, a następnie w Starostwie Powiatowym we Włocławku. Od 1946 r. pełnił funkcję powiatowego pełnomocnika do spraw świadczeń rzeczowych, od kwietnia 1947 r. — sekretarza Zarządu Powiatowego Związku Samopomocy Chłopskiej w Lipnie, a następnie we Włocławku.

W lutym 1945 r. wstąpił do PPR, a od zjednoczenia jest członkiem PZPR. Od 1946 r. był członkiem Egzekutywy Komitetu Powiatowego PPR, następnie PZPR, radnym Miejskiej Rady Narodowej i Powiatowej Rady Narodowej oraz członkiem Prezydium PRN.

W latach 1948—1956 pracował w aparacie partyjnym, początkowo na stanowisku I sekretarza Komitetu Powiatowego PZPR w Lipnie, a po ukończeniu w 1952 r. dwuletniej Centralnej Szkoły przy KC PZPR został przeniesiony do Zielonej Góry i tutaj powierzono mu w Komitecie Wojewódzkim PZPR funkcję kierownika Wydziału Propagandy i Agitacji. W latach 1957—1958 był sekretarzem Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu. W październiku 1958 r. powrócił do pracy w aparacie partyjnym. Początkowo był I sekretarzem Komitetu Miejskiego, a następnie od 1960 r. — I sekretarzem Komitetu Miasta i Powiatu PZPR w Gorzowie Wlkp. Z kolei w roku 1963 przeszedł do administracji na stanowisko przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Zielonej Górze. W roku 1963 ukończył studia w Wyższej Szkole Nauk Społecznych przy KC PZPR.

Dnia 1 czerwca 1965 r. objął stanowisko sekretarza Prezydium WRN, a od 1 stycznia 1974 r. jest dyrektorem Biura WRN w Zielonej Górze. (Oprac. *Marian Pietrzak*)

WOJEWÓDZKA RADA NARODOWA W V KADENCJI (1969—1973)

PROGRAM WYBORCZY

Zarządzenie o nowych wyborach do rad narodowych wszystkich stopni wydała Rada Państwa dnia 12 marca. Kalendarz wyborczy przewidywał przygotowanie wyborów na dzień 1 czerwca 1969 r. Były one wspólne do Sejmu i rad narodowych. Oficjalną kampanię wyborczą rozpoczęto w kwietniu posiedzeniem Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu. Uchwalono program wyborczy na kolejną kadencję rad narodowych, omówiono zasady wysuwania kandydatów na posłów i radnych oraz całą organizację kampanii wyborczej. Budując program wyborczy dla województwa kierowano się zadaniami, jakie wynikały z uchwał V Zjazdu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej oraz z XI Wojewódzkiej Konferencji PZPR.

Myślą przewodnią programu było osiągnięcie dalszego rozwoju ekonomicznego i kulturalnego regionu oraz zapewnienie wzrostu stopy życiowej ludności. Na czoło wysunięto intensywny rozwój przemysłu. Wartość produkcji przemysłowej, która w 1968 r. wynosiła 24 mld złotych, w roku 1973 miała przekroczyć 38 mld złotych. W tych latach przewidywano zakończenie rekonstrukcji takich zakładów jak: „Odra”, „Dozamet” w Nowej Soli, Zakładów Odlewniczych w Szprotawie i Nadwozi Samochodowych w Koźuchowie oraz uruchomienie nowych oddziałów produkcyjnych w Gorzowskich Zakładach Przemysłu Jedwabniczego, Lubuskich Zakładach Tkanin Dekoracyjnych i Dywanów w Żarach oraz Lubuskich Zakładach Garbarskich w Lesznie Górnym. Nową gałęzią przemysłu województwa miało stać się hutnictwo metali nieżelaznych. W roku 1973 planowano oddanie do eksploatacji pełnej zdolności produkcyjnej huty, która będzie dawać 80 tys. ton miedzi elektrolitycznej o wartości ponad 5 mld złotych. Z inicjatywy załóg budujących hutę podjęto zobowiązanie skrócenia terminu oddania do użytku pierwszego etapu, wyznaczonego na 1971 rok, co przyniesie gospodarce znaczne korzyści. Budowa Huty Miedzi dawała trwałe przesłanki do szybkiego rozwoju Głogowa i całego południowego rejonu województwa.

Przewidywano kontynuowanie intensywnych poszukiwań ropy naftowej, ukończenie budowy bazy technicznej dla powołanego niedawno Zielonogórskiego Przedsiębiorstwa Poszukiwań Naftowych, niezmiennie ważnej placówki w życiu gospodarczym województwa, jak również rozbudowę przemysłu materiałów budowlanych. Planowano zakończenie budowy Zakładu Prefabrykatów Żelbetowych w Nowogrodzie, rozpoczęcie budowy zakładów ceramiki w Murzynowie i Nowym Miasteczku, zakładu betonów lekkich w Sarbiewie w powiecie strzelecko-krajeńskim oraz wielkich zakładów prefabrykacyjnych w większych ośrodkach budownictwa miejskiego, w pierwszym rzędzie w Gorzowie i Zielonej Górze.

Drobna wytwórczość, reprezentowana przez państwowy przemysł terenowy oraz spółdzielczość pracy i zakłady wytwórcze państwowych i spółdzielczych jednostek handlowych, została zobowiązana do szybkiego przyrostu wyrobów rynkowych i na eksport. W pionie państwowego przemysłu terenowego planowano rozbudowanie zakładów przetwórstwa owocowo-warzywnego w Drezdenku i Głogowie, zakładów spożywczych w Gorzowie, metalowych w Bytomiu Odrzańskim i Krośnie oraz obuwniczego w Nowej Soli i „Diana” w Sulechowie. Spółdzielczość pracy miała rozpocząć budowę zakładów przetwórstwa tworzyw sztucznych w Ośnie, obiektów dla zakładu stolarskiego w Świebodzinie oraz wielu pawilonów usługowych, zaś spółdzielczość inwalidzka — zakładów w Witnicy, Żarach, Gorzowie, Nowej Soli i Głogowie. Drobny przemysł nastawiono na rozwijanie usług dla ludności w celu zlikwidowania występujących braków w tej dziedzinie. Zapewniono dalszy rozwój rzemiosła usługowego przy utrzymaniu obecnych zasad polityki podatkowej oraz pomocy państwowej.

Za najpilniejsze zadania w dziedzinie rolnictwa program ustalał: rozszerzenie produkcji pasz dla uzyskania szybszego przyrostu pogłowia bydła i trzody chlewnej, rentowność wszystkich PGR-ów i umocnienie przedsiębiorstw świadczących usługi na rzecz rolnictwa. Dla osiągnięcia tych zadań za konieczne uznano podnoszenie poziomu kultury rolnej i wykorzystanie każdego hektara użytków. Przyspieszony wzrost pogłowia zwierząt gospodarskich zamierzano osiągnąć przez zwiększenie produkcji tanich pasz, rozszerzenie uprawy poplonów ozimych do obszaru co najmniej 20 tys. ha w 1970 roku, dalsze podnoszenie wydajności użytków zielonych i racjonalne ich wykorzystanie. Zamierzano wprowadzić nowoczesną technologię żywienia zwierząt z zastosowaniem mieszanek przemysłowych, suszu ziemniaczanego i koncentratów paszowych, jak również wykorzystać w województwie wszystkie rezerwy ujawnione przez zespoły specjalistów, działające zgodnie z uchwałą IX Plenum KC PZPR. Zwrócona została uwaga na intensywne zagospodarowanie gruntów Państwowego Funduszu Ziemi i gospodarstw słabych ekonomicznie, a ziemię przekazywać miano w trwałe użytkowanie PGR-om oraz w szerszym niż dotych-

czas stopniu kółkom rolniczym i dobrze gospodarującym rolnikom. Do roku 1973 obszar gruntów przekazanych na rzecz PGR winien wynieść około 25 tys. hektarów. Założono osiągnięcie w gospodarce chłopskiej następujących plonów: zbóż w ilości 24,5 q z ha, ziemniaków 295 q, buraków cukrowych 420 q oraz siana łąkowego w ilości 60 q z hektara. Pogłowie bydła w tym czasie miało osiągnąć około 61 sztuk, a trzody chlewnej 89 sztuk na 100 ha. Dla wykonania tych zadań zamierzano uzbroić rolnictwo w nowe środki produkcji, a także zrealizować poważny program budownictwa inwentarskiego, mieszkaniowego i socjalnego, przede wszystkim w PGR-ach. Do upraw planowano wprowadzić nowe odmiany, dające wysokie plony i przystosowane do intensywnego nawożenia mineralnego. Nawożenie mineralne w 1973 r. miało wzrosnąć do 210 kg NPK na hektar. W państwowych gospodarstwach rolnych zakładano zapoczątkowanie wielkoprzemysłowych form produkcji żywca wieprzowego i budowę tuczalni o produkcji 20 tys. sztuk tuczników rocznie.

W dziedzinie budownictwa mieszkaniowego program przewidywał stopniowe zwiększanie rocznych efektów tego budownictwa z 10 tys. izb do 15 tys. w 1973 roku. Przyjęcie takiego tempa wzrostu budownictwa winno pozwolić członkom spółdzielni zarejestrowanym do roku 1970 uzyskać samodzielne mieszkania spółdzielcze do roku 1975. Założono też poprawę jakości i wielkości oddawanych mieszkań, dzięki opracowaniu nowych projektów budynków, o mieszkaniach odpowiednio rozplanowanych, z większymi pomieszczeniami użytkowymi (kuchnie, łazienki, przedpokoje) i należycie oświetlonymi. Budownictwo skupiać się miało w większych ośrodkach miejskich. Realne możliwości poprawy warunków mieszkaniowych w mniejszych miastach program wyborczy wiązał z rozwijaniem budownictwa indywidualnego ludności. Pomoc finansowa na te cele ze strony państwa miała ulec zwiększeniu.

Wobec ograniczonych środków na gospodarkę komunalną zamierzano je skoncentrować i przeznaczyć na rozbudowę wodociągów i ujęć wody oraz sieci kanalizacyjnej. W pierwszym rzędzie zakładano zapewnienie dostaw wody dla miast będących w najgorszej sytuacji, przede wszystkim dla Koźuchowa, Żar, Nowej Soli, Gorzowa. Brak rezerw terenów uzbrojonych pod nowe budownictwo powodował konieczność przeznaczenia znacznych środków na uzbrojenie komunalne. Planowano oddanie do użytku nowych hoteli w Świebodzinie i Głogowie, rozpoczęcie budowy hotelu w Gorzowie oraz nowej zajezdni komunalnej w tym mieście. Wraz z Hutą Miedzi Głogów otrzyma gaz ziemny, dzięki czemu będzie można przyłączyć do sieci gazowej nowe osiedla, których mieszkańcy korzystali dotąd z gazu bezprzewodowego. Ponieważ gospodarka komunalna nie rozwiązywała samodzielnie wielu potrzeb społecznych, przewidziano udział zakładów przemysłowych w rozbudowie urządzeń, przede wszystkim w Gło-

gowie, Gorzowie, Zielonej Górze, Nowej Soli, Żaganiu i Żarach. Porządkowanie i podnoszenie estetycznego wyglądu miast, osiedli, ulic i domów, tworzenie miejsc zabaw dla dzieci i młodzieży program uznał za ważne zadanie administracji miejskiej, komitetów blokowych i terenowych ogniw Frontu Jedności Narodu.

W dziedzinie handlu program wyborczy zapowiedział daleko idące zmiany organizacyjne, polegające na połączeniu wyspecjalizowanych funkcji obrotu hurtowego i detalicznego, co doprowadzi do należytej współpracy. Dotyczyć to ma branży obuwniczo-galanteryjnej, papierniczo-sportowej, tekstylno-odzieżowej i artykułów gospodarstwa domowego. W roku 1973 zamierzano osiągnąć 15 mld zł wartości w sprzedaży detalicznej, tj. o 31 proc. więcej niż w roku 1969. Natomiast powierzchnia sklepów miała ulec zwiększeniu o około 22 proc., a liczba miejsc konsumpcyjnych w zakładach gastronomicznych o 35 proc. Znaczny wysiłek inwestycyjny skierowano na rozbudowę i budowę zakładów przetwórczych, w rezultacie czego zwiększy się liczba piekarni, powstanie zakład przetwórstwa mięsnego w Gorzowie, przetwórnia rybna w Zielonej Górze, zakłady garmaze-ryjne w Zielonej Górze, Gorzowie i Głogowie. Handel wiejski, obok zaopatrzenia ludności w artykuły konsumpcyjne, będzie dążył do usprawnienia skupu artykułów rolniczych i dostaw materiałów i wyrobów dla gospodarstw rolnych.

W zakresie oświaty program wyborczy przewidywał poprawę wyposażenia szkół w sprzęt i pomoce naukowe oraz nowoczesne urządzenia. Przyjęto zadanie rozbudowy przedszkoli państwowych i przyzakładowych, w celu objęcia w 1973 roku wychowaniem przedszkolnym 40% dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Znaczne zadania formułował program w dziedzinie rozbudowy bazy materialnej szkolnictwa. Wysiłek inwestycyjny planowano skupić na szkolnictwie zawodowym i średnim oraz na budowie internatów. Projektowano wybudowanie zespołów obiektów dla liceów ogólnokształcących w Zielonej Górze, Witnicy i Gorzowie, techników mechanicznych w Gorzowie, Zielonej Górze, Szprotawie, Krośnie Odrzańskim i Świebodzinie, Technikum Budowlanego w Żarach oraz Technikum Rolniczo-Ląkarskiego w Ślubicach. Z myślą o zapewnieniu młodzieży zamiejscowej warunków do nauki przewidziano budowę internatów w Krośnie, Szprotawie, Nowej Soli i Strzelcach Krajeńskich oraz przy szkołach rolniczych w Nowym Miasteczku, Kamieniu Małym, Szprotawie i Gubinie. Z uwagi na spadek liczby dzieci w wieku od 7 do 15 lat ograniczono w programie budownictwo szkolne na wsi. W dość szerokim zakresie program wyborczy traktował rozwój szkolnictwa wyższego w regionie. Obok trzech istniejących wydziałów w Wyższej Szkole Inżynierskiej przewidziano budowę obiektów dla wydziałów Mechanicznego i Budownictwa oraz obiektów socjalnych dla studentów i pracowników nauki. Zapowiedziano rów-

niez przekształcenie Studium Nauczycielskiego w Zielonej Górze w Wyższą Szkołę Nauczycielską.

Na czoło zagadnień kulturalnych wysunięto sprawy skupienia środków finansowych, rozproszonych w różnych źródłach, celem rozbudowy bazy lokalowej i poprawy wyposażenia placówek kulturalno-oświatowych. Program informował o staraniach w przygotowaniu budowy Wojewódzkiego Domu Kultury w Zielonej Górze, kina w Głogowie i budynku dla Średniej Szkoły Muzycznej w Zielonej Górze. Zapowiedziano remont Teatru im. L. Kruczkowskiego w Zielonej Górze oraz oddanie do użytku Państwowego Domu Kultury w Międzyrzeczu oraz Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zielonej Górze. Jej budowę rozpoczęto w roku 1968. Korzystając ze społecznego zaangażowania miejscowego społeczeństwa, zapowiedziano wprowadzenie do planów budowy powiatowych bibliotek w Świebodzinie, Słubicach, Krośnie i Międzyrzeczu.

Mniej konkretne były ustalenia w programie wyborczym w zakresie kultury fizycznej i turystyki. Planowano otoczyć szczególną opieką takie dyscypliny sportu jak lekkoatletyka, piłka nożna, sport żużlowy i strzelectwo. Przewidziano zakończenie budowy krytej pływalni i sali sportowej w Zielonej Górze oraz budowę sali gimnastycznej w Świebodzinie. Rozbudowę obiektów sportowych w Zielonej Górze i turystycznych program uzależniał od świadczenia na te cele zakładów pracy i organizacji społecznych oraz związków sportowych.

W dziedzinie rozwoju służby zdrowia na czoło zagadnień wysuwano powszechność i dostępność lecznictwa dla potrzeb mieszkańców. Przewidywano, że do 1972 roku powinny być zaspokojone potrzeby kadrowe personelu średniego. Rozszerzając fundowanie stypendiów dla nowych lekarzy, zakładano zwiększenie tej kadry w granicach od 80 do 100 osób rocznie. Planowano też inny układ sieci przychodni rejonowych, zmniejszając zasięg ich działania do około 4 tys. mieszkańców na jeden rejon. Postanowiono skoncentrować wysiłek na przychodniach międzyszakładowych oraz rozszerzeniu badań profilaktycznych. Projektowano zakończenie rozbudowy sanatorium w Torzymiu, kontynuowanie rozbudowy Szpitala Wojewódzkiego o nowe pawilony dla potrzeb położnictwa i ginekologii. Natomiast remontem kapitalnym planowano objąć przychodnie obwodowe w Krośnie, Nowej Soli, Sulechowie, Sulęcinie i Lubsku. We wszystkich działach gospodarki województwa zapowiedziano zwiększenie zatrudnienia dla licznych młodych roczników wchodzących do produkcji.

Na spotkaniach wyborczych mieszkańcy zgłosili 3.500 wniosków i postulatów do rozpatrzenia przez rady narodowe i jednostki im nie podporządkowane. Do realizacji przyjęto 2.276 spraw, w tym przez Prezydium WRN 245 wniosków i postulatów. Wartość wszystkich wniosków oszacowano na kwotę 1,2 mld zł. Najwięcej potrzeb zgłoszono w zakresie gospo-

darki komunalnej i mieszkaniowej, rolnictwa, oświaty i handlu. Dominowały wnioski o charakterze inwestycyjnym.

WYNIKI WYBORÓW DO WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Rada Państwa ustaliła dla Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze stu członków, czyli o dziesięciu więcej niż w poprzedniej kadencji. W skład Wojewódzkiej Komisji Wyborczej Rada Państwa powołała piętnaście osób. Jej przewodniczącym został Jerzy Waszczyk. Komisja zarejestrowała 145 kandydatów na radnych, którzy wybierani byli w osiemnastu okręgach wyborczych. Tryb wysuwania kandydatów był podobny jak w poprzednich wyborach.

W wyborach do Wojewódzkiej Rady Narodowej, które odbyły się dnia 1 czerwca, udział wzięło 97,7% wyborców, czyli 534315 uprawnionych do głosowania. Na listy kandydatów Frontu Jedności Narodu głosowało 99,4% wyborców. Na 100 wybranych członków rady 53 radnych sprawowało mandat również w poprzedniej kadencji.

Według przynależności politycznej, 50 radnych należało do PZPR, 24 — ZSL, 8 — SD, 18 było bezpartyjnych, natomiast 13 radnych to członkowie organizacji młodzieżowych, a więc ZMS (6), ZMW (6) i ZHP (1). Udział kobiet w składzie WRN zwiększył się o 5 osób. Przynależność do grup społeczno-zawodowych ukształtowana została następująco: robotników było 25, rolników — 18, pracowników umysłowych — 57. Wykształcenie wyższe posiadało 30 osób, średnie — 25, poniżej średniego — 45. W stosunku do poprzedniej kadencji zmiany w przekroju politycznym i zawodowym były nieznaczne. Wzrost o 10 członków rady decydował o zwiększeniu udziału członków PZPR oraz ZSL, a bezpartyjni utrzymali się na nie zmienionym poziomie. W składzie zawodowym udział robotników zwiększono o 5 członków.

SKŁAD PREZYDIUM I KOMISJI WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Inauguracyjna sesja Wojewódzkiej Rady Narodowej odbyła się dnia 10 czerwca 1969 r. Udział w obradach wzięło dziewięćdziesięciu siedmiu radnych na stu wybranych. Obecny na posiedzeniu był I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR Mieczysław Hebda, posłowie na Sejm, członkowie Wojewódzkiej Komisji Wyborczej oraz przedstawiciele Kancelarii Rady Państwa i Urzędu Rady Ministrów. Do udziału w pierwszej sesji zaproszono również grupę przodujących robotników i rolników. Na wniosek zgłoszony przez przewodniczącego ustępującego prezydium, Jana Lembasę, rada wybrała Edmunda Hyżę na przewodniczącego obrad i Reginę

Zakiewicz na sekretarza. Najstarszy wiekiem radny Stanisław Sauter odczytał tekst ślubowania i następnie przyjął ślubowanie od pozostałych radnych. W imieniu Komisji Porozumiewawczej Stronnictw Politycznych sekretarz KW PZPR Władysław Zaremba przedstawił kandydatury członków prezydium. W wyniku tajnego głosowania do prezydium weszli następujący radni: Jan Lembas — przewodniczący prezydium, Franciszek Aleksandrowicz, Czesław Słówek i Józef Wolanin' — zastępcy przewodniczącego, Tadeusz Zalewski — sekretarz prezydium, Kazimierz Dobrzański, Romuald Jurgoński, Hieronim Szczegóło i Wacław Waluk — członkowie prezydium.

Rada ustaliła też rodzaje i składy liczbowe komisji oraz wyznaczyła ich przewodniczących. Powołała 13 komisji stałych, które miały objąć zakresem działania wszystkie zasadnicze dziedziny pracy rady narodowej. W poprzedniej kadencji powołano czternaście komisji. Aktualnie nie powołano Komisji Gospodarki Wodnej, gdyż zagadnienia, którymi ta komisja się zajmowała, włączono do zakresu pracy Komisji Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej oraz Rolnictwa i Leśnictwa. Do prac w komisjach powołano 179 osób, w tym 94 radnych i 85 członków spoza rady. W porównaniu do poprzedniej kadencji skład osobowy komisji powiększony został o 17 osób.

Tabela 1

Skład liczbowy
komisji Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej i ich przewodniczący

Nazwa komisji	Skład liczbowy członków	Przewodniczący komisji (radny)
Mandatowa	7	Władysław Zaremba
Kultury	13	Jan Kołodziej
Komunikacji	12	Janina Konopacka
Oświaty i Nauki	14	Adam Natanek
Zaopatrzenia Ludności	16	Regina Zakiewicz
Rolnictwa i Leśnictwa	17	Karol Ciecierski
Sportu i Turystyki	12	Wacław Waluk
Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej	16	Helena Kaszuba
Administracji i Ochrony Porządku Publicznego	14	Tadeusz Włodarski
Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych	14	Dionizy Gajny
Budżetu, Planu Gospodarczego i Finansów	14	Henryk Tiomak
Zdrowia, Pracy i Pomocy Społecznej	16	Andrzej Łukasik
Przemysłu i Drobnej Wytwórczości	14	Feliks Moszkowicz

Obok spraw związanych z ukonstytuowaniem się rady i jej organów podjęta została uchwała w sprawie głównych kierunków działalności Wojewódzkiej Rady Narodowej w nowej kadencji. Jej podstawowe zobowiązania dotyczyły:

- przyjęcia Programu Wyborczego Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu jako zasadniczego dokumentu, ustalającego zadania na bieżącą kadencję,
- prawidłowej realizacji zadań wynikających z uchwał II Plenum Komitetu Centralnego PZPR, a dotyczących metod bardziej intensywnego gospodarowania, zmian w metodologii planowania w przemyśle i systemie zarządzania,
- zapewnienia sprawnej realizacji blisko 3 tys. wniosków i postulatów zgłoszonych przez wyborców w kampanii wyborczej, głównie w dziedzinie rolnictwa, gospodarki komunalnej i komunikacji,
- kształtowania ścisłej więzi radnych z wyborcami, samorządem robotniczym, chłopskim oraz organizacjami politycznymi i społecznymi w miejscu pracy zawodowej.

działalność wojewódzkiej rady narodowej

Praca Wojewódzkiej Rady Narodowej posiadała charakter planowy. Rokrocznie uchwalane były podstawowe zagadnienia, które podejmowała rada do rozpatrzenia na posiedzeniach plenarnych. Obok działalności ekonomicznej, która miała niewątpliwie charakter podstawowy, plany obejmowały także działalność oświatową, kulturalną, dotyczącą bezpieczeństwa i porządku publicznego, jak również wiele innych spraw społecznych. Projekty planów pracy WRN były konsultowane z komisjami, Konwentem Seniorów, ważniejszymi organizacjami społecznymi i z prezydium rady. Liczbę sesji i ich tematykę programowano powyżej ustawowego minimum. Średnio na każdy rok planowano odbycie sześciu sesji WRN. Według

Tabela 2

Sesje Wojewódzkiej Rady Narodowej i ich tematyka
(czerwiec 1969 r. --- październik 1974 r.)

Kolejność sesji	Data sesji	Temat
I	10 VI 1969 r.	Ocena przebiegu kampanii wyborczej do Sejmu PRL i rad narodowych
II	12 IX 1969 r.	Zadania w rozwoju podstawowych dziedzin gospodarki komunalnej do 1975 r.
III	19 XII 1969 r.	Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu na rok 1970 Uchwalenie planu realizacji wniosków i postulatów zgłoszonych w kampanii wyborczej

Kolejność sesji	Data sesji	Temat
IV	20 II 1970 r.	Ocena bezpieczeństwa i porządku publicznego w województwie
	21 II 1970 r.	Program rozwoju kultury fizycznej w województwie
V	27 IV 1970 r.	Wykonanie planu gospodarczego i budżetu za 1969 r.
VI	2 VII 1970 r.	Uchwalenie kierunków zagospodarowania gruntów PRZ na lata 1971—1975
VII	18 IX 1970 r.	Ocena działalności i kierunków rozwoju drobnej wytwórczości w latach 1971—1975
VIII	22 XII 1970 r.	Ocena i kierunki rozwoju turystyki oraz program na lata 1971—1975
IX	26 I 1971 r.	Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1971
X	25 III 1971 r.	Uchwalenie programu rozwoju kultury na lata 1971—1975
XI	29 IV 1971 r.	Ocena zaopatrzenia miast w wodę w województwie zielonogórskim
XII	25 VI 1971 r.	Kierunki rozwoju szkolnictwa zawodowego, uwzględniające potrzeby gospodarcze województwa
XIII	24 IX 1971 r.	Program rozwoju produkcji zwierzęcej w latach 1971—1975
XIV	30 XI 1971 r.	Wybór ławników Sądu Wojewódzkiego, Okręgowego Sądu Ubezpieczeń Społecznych i członków Kolegium do Spraw Wykroczeń
XV	28 I 1972 r.	Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na 1972 r.
XVI	20 IV 1972 r.	Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa za rok 1971
XVII	22 VI 1972 r.	Uchwalenie planu rozwoju społeczno-gospodarczego województwa na lata 1971—1975
		Ustalenie regionów intensywnego rozwoju rolnictwa w województwie
XVIII	21 IX 1972 r.	Ocena zaopatrzenia ludności i kierunki rozwoju handlu w województwie
		Program walki z pijaństwem i alkoholizmem
XIX	5 XII 1972 r.	Ocena i kierunki działalności produkcyjnej i usługowej kółek rolniczych w województwie do 1975 roku
XX	19 XII 1972 r.	Uchwalenie planu społeczno-gospodarczego i budżetu województwa na 1973 r.
XXI	23 II 1973 r.	Uchwalenie programu rozwoju produkcji i zaopatrzenia w warzywa i owoce w latach 1973—1980
XXII	3 V 1973 r.	Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa za 1972 r.
XXIII	18 VI 1973 r.	Program poprawy warunków życia i wychowania młodzieży w województwie zielonogórskim
XXIV	18 IX 1973 r.	Program rozwoju drogownictwa oraz zaplecza technicznego motoryzacji w woj. zielonogórskim do 1980 r.
XXV	5 X 1973 r.	Ocena dorobku gospodarczego, kulturalnego i społecznej działalności rad narodowych w województwie w bieżącej kadencji

ustawy o radach narodowych minimum stanowiło jedną sesję na kwartał, czyli cztery w ciągu roku. Plany uwzględniały do rozpatrzenia przez radę 29 spraw problemowych, które w całości zostały zrealizowane. Tematykę tę ilustruje tabela 2.

Na każdej sesji prezydium składało dość obszerne sprawozdania z działalności w okresie międzysesyjnym. Radni otrzymywali materiały, przygotowane na piśmie, z reguły 10 dni przed rozpoczęciem obrad.

Frekwencja radnych na sesjach była zróżnicowana i wynosiła od 65 do 97%. Zwiększała się natomiast absencja radnych w końcu kadencji. Dyskusje nad podstawowymi tematami sesji odbywały się z udziałem od 8 do 17 radnych. Najwięcej wniosków zgłosili radni przy rozpatrywaniu spraw gospodarki komunalnej i mieszkaniowej, precyzowaniu kierunków rozwoju szkolnictwa zawodowego oraz ocenie funkcjonowania handlu. Mniejsze zainteresowanie w dyskusji przejawiano przy omawianiu planu i budżetu województwa, a opinie przedstawiane były najczęściej w imieniu komisji. Najbardziej konstruktywne były wystąpienia Komisji Planu Gospodarczego, Budżetu i Finansów, które cechowały się dużą znajomością merytorycznych spraw budżetowo-gospodarczych.

Tabela 3

Zbiorczy budżet województwa w latach 1970—1973
według uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej

Rok	Wielkość uchwalonego budżetu zbiorczego	Różnica w stosunku do roku poprzedniego (w proc.)	Zwiększenie w toku realizacji budżetu	Ogólna wielkość zbiorczego budżetu wojewódzkiego po zmianach	Wielkość nadwyżki budżetowej
1970	3.646.104.000	—1,2	393.700.000	4.039.804.000	46.294.000
1971	3.871.081.000	+ 5,7	411.200.000	4.282.281.000	213.665.000
1972	3.921.808.000	+ 1,3	892.900.000	4.814.708.000	260.000.000
1973	5.893.821.000	+ 21,0	809.700.000	6.703.521.000	239.611.000

Wojewódzki plan i budżet na 1970 r. posiadał szczególny charakter. Kierując się ustaleniami Rady Ministrów przyjęto mniejsze nakłady na inwestycje, zwolniono tempo zatrudnienia i rozwoju niektórych zakładów przemysłowych. Rozwój produkcji i usług dla ludności zachowano na poziomie roku poprzedniego. Założenia tego planu były kwestionowane w obradach niektórych komisji. Plan uwzględniał także przewyżczenie szeregu dysproporcji i trudności, jakie powstały w rolnictwie i zaopatrzeniu ludności. Inny charakter miały plany uchwalone przez Wojewódzką Radę Narodową po przemianach grudniowych 1970 r.

Obok dynamicznego rozwoju przemysłu i pełnego zatrudnienia wszystkich absolwentów szkół zawodowych, średnich i wyższych uczelni, znacznie rozszerzono w nich problematykę społeczno-socjalną. Znalazło to

wyraz szczególnie w 1973 r., kiedy budżet wzrósł o 21% w porównaniu do 1972 r. Realizacja budżetu tak w dochodach, jak i wydatkach była korzystna. Rokrocznie nie wykonywano w całości nakładów inwestycyjnych. Wydatki w tej dziedzinie wynosiły średnio około 95%, a na remonty kapitalne przeznaczano 98%. Dochody realizowane były z nadwyżką i stanowiły główne źródło nadwyżek budżetowych, których wielkość w roku 1970 wynosiła ponad 46 mln zł, a w 1973 r. 239.611 tys. zł. Nie brakowało więc środków na potrzeby gospodarki wojewódzkiej, natomiast istniały trudności w wykonawstwie budowlanym.

Wojewódzka Rada Narodowa, wykonując swoje ustawowe zadania, koncentrowała działalność na problematyce planów gospodarczych i budżetów, kontroli ich wykonania oraz przeznaczeniu nadwyżek budżetowych na pilne potrzeby regionu. Nie mniejszą wagę przywiązywano do tematów związanych z zaopatrzeniem ludności, umacnianiem dyscypliny społecznej, bezpieczeństwem i porządkiem publicznym oraz rozwojem rolnictwa i usług. Szeroki był też wgląd radnych w problematykę inwestycyjną oraz w poziom rozwoju urządzeń komunalnych i budownictwa mieszkaniowego w miastach. Z punktu widzenia potrzeb społecznych na sesjach WRN rozpatrywano tematy najważniejsze, a dyskusja i uchwały ustalały dla administracji hierarchię zadań, jaką należało przyjąć do realizacji.

W końcu 1972 roku rada rozpatrzyła zmiany w zarządzaniu, które dotyczyły gromadzkich rad narodowych. Kierując się uchwalonym na VI Zjeździe partii programem doskonalenia struktury i funkcjonowania terenowych organów władzy i administracji, WRN wprowadziła w życie reformę na podstawie ustawy z dnia 29 listopada 1972 r., dotyczącej gmin i rad narodowych. Dokonano istotnych zmian w podziale administracyjnym wsi oraz nowego ukształtowania kompetencji jednostek podstawowych. W miejsce stosunkowo małych 144 gromad utworzono w województwie 101 gmin, jednostek znacznie większych i ekonomicznie silniejszych. Według projektu przedstawionego radzie dnia 8 grudnia 1972 r. przeciętna wielkość tworzonej gminy wynosiła: 4,5 tys. mieszkańców, 12 sołectw, 138 km² obszaru, 63 km² użytków rolnych i 630 gospodarstw indywidualnych. Mimo to w ogólnej liczbie gmin pozostało nadal 15 jednostek nie przekraczających 3 tys. mieszkańców.

Dla zapoznania mieszkańców z założeniami reorganizacji władz terenowych na wsi i projektowanymi zmianami w podziale administracyjnym odbyto 362 zebrania wiejskie. Miały one charakter konsultacyjny i objęły wsie zmieniające swoją przynależność terytorialną. Koncepcja przyznania gminom szerszych uprawnień i wyposażenia ich w podstawowe urządzenia gospodarczo-usługowe zyskała aprobatę ludności wiejskiej.

Natomiast na 27 zebraniach mieszkańcy wysunęli wniosek o zmianę przynależności wsi do innej gminy, aniżeli przewidywały projekty. W 14 przypadkach postulaty uznano za słuszne, a 13 załatwiono negatywnie. Wszyscy radni łączonych gromad nadal piastowali mandaty w gminach, do których ich przyłączono.

Kandydaci na naczelników gmin zostali przeszkoleni na 6-tygodniowych kursach przygotowawczych w Wojewódzkim Ośrodku Szkolenia. Wojewódzka Rada Narodowa zatwierdziła plan sieci gmin i pozytywnie oceniła stan przygotowań do ich sprawnego funkcjonowania.

Dnia 18 czerwca 1973 r. Wojewódzka Rada Narodowa rozpatrzyła „Program działania na rzecz wychowania młodzieży i systematycznej poprawy warunków jej życia w województwie zielonogórskim”. Tego rodzaju temat podjęty został po raz pierwszy w obradach plenarnych rady. Upřednio omawiane były sprawy oświaty, zatrudnienia czy zdrowia młodzieży, a dyskutowany dokument na tej sesji w sposób integracyjny ujmował te zagadnienia. Uchwała rady określała zadania w tej dziedzinie dla rad narodowych niższego stopnia, dla Prezydium WRN, zakładów pracy i instancji oraz samej młodzieży. Wydano też apel WRN do mieszkańców Ziemi Lubuskiej w tej sprawie.

Na tej samej sesji, w sprawozdaniu ze swej działalności w okresie międzysesyjnym, Prezydium WRN poinformowało radę o utworzeniu pięciu gmin wzorcowych w województwie. Wytypowano do nich: Babimost, Deszczno, Grębocice, Szczaniec i Nowogród Bobrzański. Dnia 18 września 1973 r. WRN utworzyła wspólne rady dla miast i gmin: Skwierzyny, Kożuchowa, Witnicy i Drezdenka. Dnia 5 października odbyła się ostatnia sesja WRN. Oceniono na niej działalność w kadencji, ustalono liczbę członków dla powiatowych i miejskich rad narodowych oraz powołano komisje wyborcze w powiatach. Nowe wybory zarządziła Rada Państwa na dzień 9 grudnia 1973 r.

DZIAŁALNOŚĆ PREZYDIUM WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, jako kolegalny organ wykonawczo-zarządzający rady, działało w 9-osobowym składzie. W kolejnej kadencji odbyło ogółem 174 posiedzenia, czyli przeciętnie obradowało trzy razy w miesiącu. W ich toku rozpatrzono ogółem 1.511 zagadnień, z czego 347 problemowych, 284 personalnych i 880 organizacyjnych. Ze spraw problemowych 60 dotyczyło programów rozwoju różnych dziedzin gospodarki wojewódzkiej, 65 planu gospodarczego i budżetu oraz sprawozdań i informacji z ich wykonania, a 16 było o charakterze inwestycyjnym. Natomiast 206 tematów dotyczyło różnych dziedzin gospodarki. Stosunkowo mała ilość rozpatrzonych odrębnie zagadnień inwestycyjnych wynikała

stad, że znaczna część tego rodzaju spraw omawiana była ponadto przy analizie planów gospodarczych oraz rozpatrywaniu sprawozdań i informacji miesięcznych z wykonania ważniejszych zadań gospodarczych. Znamienne jest to, że bardzo często przedmiotem obrad były programy odnoszące się do rolnictwa.

W grupie 206 innych spraw problemowych znajdowały się różne informacje i oceny, dotyczące przede wszystkim gospodarki komunalnej i mieszkaniowej, budownictwa, rolnictwa, leśnictwa i skupu, zdrowia i opieki społecznej oraz handlu, przemysłu i usług.

Prezydium poświęciło wiele czasu sprawom organizacyjnym, gdyż przeciętnie 5 tematów tego rodzaju rozpatrywano na każdym posiedzeniu. Dotyczyły one różnych zagadnień, a zwłaszcza: struktur organizacyjnych wydziałów i zjednoczeń oraz zachodzących w nich zmian (regulaminy, statuty), powoływania lub likwidacji różnych jednostek organizacyjnych podległych Prezydium WRN, zmian w dochodach i wydatkach zbiorczego budżetu województwa, odstępstw od zatwierdzonego planu ogólnego zagospodarowania poszczególnych miast, przedterminowej likwidacji ementarzy oraz różnych informacji i harmonogramów.

W grupie spraw personalnych występowały zagadnienia dotyczące awansów, zmian na stanowiskach kierowniczych oraz odznak honorowych „Za zasługi w rozwoju województwa zielonogórskiego”, które przyznano 7.170 osobom.

W analizowanym okresie dokonano również oceny działalności ośmiu prezydiów powiatowych rad narodowych, w wyniku których podjęte zostały uchwały o dalszym usprawnieniu ich pracy. W rezultacie kolegiального rozpatrzenia spraw problemowych, organizacyjnych i personalnych podjęto 772 uchwały oraz wydano 272 zarządzenia i 141 decyzji. Tak więc działalność normatywna była rozległa i dowodziła dużych kompetencji tego organu. Kierownicy wydziałów podejmowali najczęściej decyzje w sprawie indywidualnych obywateli.

DZIAŁALNOŚĆ KONWENTU SENIORÓW I KOMISJI WRN

Konwent Seniorów rozpoczął działalność w 1968 roku. Instytucja ta ukształtowana została przez praktykę i nie posiadała formalnego oparcia w przepisach ustawowych. Powołując konwent w nowej kadencji, Wojewódzka Rada Narodowa unormowała jego skład i kompetencje w swoim regulaminie. Do Konwentu Seniorów, oprócz przewodniczących stałych komisji rady, powołano: przewodniczącego Zespołu Partyjnego i klubów radnych ZSL oraz SD, przewodniczącego obrad rady, a nadto sekretarza Prezydium WRN. Instytucja ta składała się z 16 osób. Na przewodniczącego konwentu powołano radnego Władysława Zarembe, sekretarza Ko-

mitetu Wojewódzkiego PZPR. Konwent, nie mając odrębnego planu pracy, rozwijał działalność w powiązaniu z planem pracy rady, a zwłaszcza jej sesyjną problematyką. Średnio w ciągu roku odbywał 6 posiedzeń, przy przeciętnej obecności 72% członków. Jako organ koordynacyjno-doradczy rady prowadził swoją działalność w trzech podstawowych grupach zagadnień. Pierwszą grupę obejmowało współdziałanie z Prezydium WRN w ustalaniu projektu porządku obrad sesji, sposobu jej przygotowania oraz miejsca, dnia i godziny jej otwarcia. Ta grupa zadań najwyraźniej odpowiadała postanowieniom zawartym w art. 32 ust. 2 ustawy o radach narodowych, który przewidywał, że czynności te Prezydium WRN podejmuje w porozumieniu z przewodniczącymi komisji. W drugiej grupie zadań, jakie realizował Konwent Seniorów, znalazły się sprawy koordynacji przygotowań poszczególnych komisji do sesji WRN. Znajdowało to wyraz w ustosunkowywaniu się do projektów uchwał, koreferatów komisji oraz udziału radnych w obradach sesyjnych. W trzeciej grupie znajdowały się inicjatywy własne Konwentu Seniorów, zmierzające do udzielenia pomocy radnym w odbywaniu spotkań z wyborcami, w załatwianiu wniosków i interpelacji radnych oraz pobudzaniu aktywności członków rady. W zakresie działania konwentu były również projekty rocznego planu pracy rady. Stwierdzić należy, że Konwent Seniorów na ogół nie wysuwał zastrzeżeń do przedkładanych przez Prezydium WRN materiałów na sesje rady czy będących na porządku obrad. Projekty te i propozycje były z reguły aprobowane, a rzadko wprowadzano do nich drobne uzupełnienia. Również zadania w zakresie koordynacji i inspiracji komisji WRN nie przynosiły poważniejszych wyników. Bardziej skuteczne były wnioski konwentu, które kierowano do prezydium, a dotyczyły pomocy dla radnych oraz sprawnego załatwienia ich interpelacji i wniosków komisji. Jedną z inicjatyw, jaką podjął konwent w 1971 roku, było wystąpienie do organizacji politycznych i społecznych, aby przedstawiły swoje propozycje do planów pracy rady, jej prezydium i komisji WRN. Nowa koncepcja planistyczna pozwoliła na lepszy dobór tematów do programowania działalności sesyjnej, ustalenia podstawowych kierunków pracy komisji i Prezydium WRN.

Działalność Konwentu Seniorów zmierzała w kierunku wyodrębnienia tej instytucji i nadania jej funkcji kierowniczo-koordynacyjnej Wojewódzkiej Rady Narodowej. Postulat ten został spełniony na stopniu gminnych rad narodowych przez utworzenie z dniem 1 stycznia 1973 roku prezydiów rad, jako organów kierowniczo-organizacyjnych samej rady. Podobne rozwiązania przyjęto w odniesieniu do wojewódzkich rad narodowych, które wprowadzono w życie w grudniu 1973 roku.

Zmniejszanie ilości komisji oraz zwiększanie ilości członków Wojewódzkiej Rady Narodowej pozwoliło na podwyższenie średniego stanu

osobowego komisji z 11 w ubiegłej do 13 członków w bieżącej kadencji. Według przynależności politycznej 108 osób w składach komisji było członkami PZPR, 28 — ZSL, 16 — SD i 27 bezpartyjnych. Pod względem społeczno-zawodowym do komisji powołano 30 robotników, 20 rolników, 120 pracowników umysłowych oraz 9 osób nie pracujących zawodowo. Spośród członków komisji 81 osób posiadało wyższe wykształcenie, 43 średnie i 55 podstawowe. Z analizy wynika, że 48,6% członków komisji pracowało drugą i trzecią kadencję. Członkowie spoza rady rekrutowani byli spośród aktywu związków zawodowych, organizacji społecznych i politycznych oraz pracowników różnych instytucji i samorządu robotniczego. Udział kobiet w komisjach zwiększył się o 16 osób. Wszystkie komisje WRN odbyły pierwsze posiedzenia do końca lipca 1969 roku, na których dokonały wyboru zastępcy przewodniczącego i sekretarza, opracowały plany pracy oraz uchwaliły regulaminy, określające ich organizację i tryb pracy.

Kierownicy wydziałów i dyrektorzy zjednoczeń zapoznali komisje z podstawowymi kierunkami i zadaniami swoich jednostek organizacyjnych. Komisje prowadziły działalność w oparciu o kwartalne plany pracy, powiązane tematycznie z planem pracy rady i Prezydium WRN. W poszukiwaniu lepszych form swojej działalności niektóre komisje uchwaliły półroczne i roczne zadania. Zasadą, jaką przyjęto w praktyce działania, było odbywanie jednego posiedzenia w ciągu dwóch miesięcy. Średnia frekwencja na posiedzeniach wynosiła 64%. Najwięcej spraw rozpatrywały komisje w pierwszym i czwartym kwartale każdego roku, a przede wszystkim projekty planów gospodarczych i budżetów, bądź sprawozdania z ich wykonania. W toku kadencji komisje rozpatrzyły 550 zagadnień problemowych, z których najwięcej przypadało na Komisję Zaopatrzenia Ludności oraz Finansów, Budżetu i Planu.

Znaczne zaangażowanie komisje wykazywały w przygotowaniu sesji WRN. W tym celu spotkały się z odpowiednimi komisjami powiatowych rad narodowych, prowadziły z nimi wspólne kontrole oraz odbywały spotkania z wyborcami. Na przykład Komisja Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego, w celu rozeznania stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w województwie, który stanowił przedmiot obrad w lutym 1970 roku, odbyła 6 spotkań z udziałem przewodniczących analogicznych komisji PRN. Pozwoliło to na sprecyzowanie uwag i wniosków do projektu uchwały oraz opracowanie własnego wystąpienia na sesji. Komisja Przemysłu i Drobnej Wytwórczości, przygotowując się do sesji WRN na temat podstawowych problemów rozwoju drobnej wytwórczości w latach 1971—1975, przeprowadziła konsultacje w pięciu powiatach, z udziałem zainteresowanych radnych i niektórych zakładów pracy. Komisja ta przedstawiła swoje stanowisko w formie koreferatu oraz wniosków, które uzupełniły projekt uchwały WRN. Szerszy zasięg miały prace komisji na temat

planów gospodarczych i budżetów. Komisja Planu Gospodarczego, Budżetu i Finansów spełniała tu funkcje koordynacyjne. Wnioski wypracowane przy analizie wycinków planów, przygotowywanych przez poszczególne komisje, służyły do opracowania zbiorczej opinii przez Komisję Planu Gospodarczego, Budżetu i Finansów. Komisja ta w swoich wystąpieniach proponowała często konkretne rozwiązania niektórych problemów, a szczególnie usprawnienie procesu inwestycyjnego. W całej kadencji komisje odbyły 375 posiedzeń i przeprowadziły 483 kontrole.

Aktywność komisji zwiększyła się zwłaszcza po przemianach grudniowych 1970 r. Rada w tym okresie otrzymywała więcej środków na rozwój gospodarczy i potrzeby województwa, co pozwalało radnym i komisjom na załatwianie wielu postulatów zgłaszanych w różnych środowiskach. Największą aktywność przejawiały takie komisje jak: Planu Gospodarczego, Budżetu i Finansów, Komunikacji, Zaopatrzenia Ludności oraz Oświaty i Nauki. W rezultacie czteroletniej działalności komisje zgłosiły 495 wniosków oraz wydały 159 opinii. Najaktywniejszą w dziedzinie wnioskowania była Komisja Administracji i Porządku Publicznego. Sfera tych wniosków była bardzo rozległa i dotyczyła: zabezpieczenia przed kradzieżą mienia państwowego, towarów na stacjach kolejowych, zabezpieczenia pożarowego terenów leśnych, zwiększenia bezpieczeństwa korzystających z wód oraz wyposażenia w sprzęt straży pożarnych. Wiele inicjatywy wykazała również Komisja Zaopatrzenia Ludności oraz Sportu i Turystyki, a także Komunikacji. Wnioski tych komisji zmierzały do usprawnienia poszczególnych dziedzin gospodarki wojewódzkiej oraz wskazywały na konieczność zwiększenia kontroli wewnętrznej. Natomiast Komisja Rolnictwa i Leśnictwa najczęściej postulowała o zwiększenie szkolenia traktorzystów i kombajnistów oraz o wyższy poziom świadczonych usług przez kółka rolnicze i państwowe ośrodki maszynowe. Rozpatrując informację o przygotowaniach do kampanii żniwnych i wykopkowych, zwracano uwagę na potrzebę usprawnienia działalności punktów skupu, lepszego zaopatrzenia w nawozy sztuczne i terminowego dostarczenia rolnictwu kwalifikowanego materiału siewnego. Według oceny Konwentu Seniorów wnioski komisji i radnych załatwiane były właściwie i w ustawowym terminie. Uwagi dotyczyły pojedynczych przypadków, gdzie zajęte stanowisko przez dyrektorów zjednoczeń lub kierowników wydziałów budziło zastrzeżenia, zwłaszcza przy negatywnym załatwianiu wniosków. Wnioskowanie radnych, bądź zgłoszenie interpelacji na sesji rady, nie miało szerszego zasięgu. Z reguły zgłaszano do trzech interpelacji bezpośrednio na sesji, natomiast wnioski pochodzące z działalności radnego w środowisku i ze spotkań zgłaszane były bezpośrednio do kierowników wydziałów i dyrektorów zjednoczeń celem ich załatwienia.

Doskonaląc system demokracji socjalistycznej w okresie kadencji wprowadzono wiele zmian dotyczących roli i znaczenia samorządów miejskiego, wiejskiego, robotniczego i związków zawodowych. Poszerzone zostały uprawnienia opiniodawcze i kontrolne tych organów oraz doprowadzono do ściślejszych związków we współdziałaniu samorządu z radami narodowymi.

JÓZEF WOLANIN urodził się 19 czerwca 1919 roku w Tarnorudzie, w pow. skałeckim, w woj. tarnopolskim (ZSRR), w rodzinie chłopskiej. Po ukończeniu gimnazjum, a następnie w latach 1937—1940 Liceum Pedagogicznego w Tarnopolu został skierowany przez radzieckie władze do pracy w szkole podstawowej. W końcu tego roku powołano go do służby wojskowej w Armii Radzieckiej. Brał udział w walkach z Niemcami pod Leningradem i w obronie Moskwy, gdzie dostał się do niemieckiej niewoli. Po ucieczce z niewoli w latach 1942—1944 przebywał w rodzinnej miejscowości i pracował na gospodarstwie rolnym rodziców. Z chwilą wyzwolenia w 1944 r. zgłosił się do Wojska Polskiego na terenie ZSRR i po ukończeniu Oficerskiej Szkoły został skierowany jako oficer do 14 Brygady Artylerii Przeciwpancernej II Armii, w której szeregach przeszedł cały szlak bojowy w ostatnim okresie II wojny światowej. Po zakończeniu wojny przydzielono go do szkolnictwa wojskowego. Pełnił funkcję wykładowcy, zastępcy komendanta Oficerskiej Szkoły Politycznej w Łodzi, a następnie Oficerskiej Szkoły Piechoty w Jeleniej Górze.

W roku 1950 w stopniu podpułkownika przeszedł do rezerwy i podjął pracę w szkolnictwie w Zielonej Górze. W latach 1950—1954 był dyrektorem szkół przyzwożenia zawodowego nr 19 i nr 23, a w następnym roku dyrektorem Zasadniczej Szkoły Zawodowej. W roku 1955 został mianowany dyrektorem Dyrekcji Okręgowej Szkolnictwa Zawodowego w Zielonej Górze, a po włączeniu w 1958 r. DOSZ-u do Kuratorium Okręgu Szkolnego został wicekuratorem. W latach 1963—1969 był kuratorem Okręgu Szkolnego Prezydium WRN.

W 1946 r. wstąpił do PPR, a od zjednoczenia jest członkiem PZPR. Brał aktywny udział w życiu społeczno-politycznym. W latach 1954—1959 był członkiem Egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR w Zielonej Górze, a w latach 1960—1962 członkiem Egzekutywy Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Należał do wielu komisji i zespołów działających przy instancjach partyjnych. Od 1962 r. był prezesem Zarządu Wojewódzkiego Ligi Obrony Kraju. Był również przewodniczącym Zarządu Wojewódzkiego TPPR.

Uzupełniał także swoje wykształcenie i kwalifikacje. W roku 1959 ukończył Zaoczne Studium Nauczycielskie w Piotrkowie, a w roku 1967 również zaocznie studia na Wydziale Historyczno-Socjologicznym Wyższej Szkoły Nauk Społecznych przy KC PZPR w Warszawie.

W czerwcu 1969 roku został powołany na zastępcę przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze i funkcję tę pełnił do 1973 roku. (Oprac. Marian Pietrzak)

WOJEWÓDZKA RADA NARODOWA W VI KADENCJI (1973—1975)

KAMPAANIA WYBORCZA I WYNIKI WYBORÓW

Nowa kampania wyborcza do rad narodowych była prowadzona w sposób odmienny od poprzednich akcji wyborczych. Dotyczyła wyborów do terenowych rad narodowych wszystkich stopni bez uwzględnienia wyborów posłów do Sejmu. Po raz pierwszy od wielu lat nie opracowywano też programu wyborczego.

Na plenum Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu, które odbyło się dnia 2 listopada 1973 roku, ustalono, że za polityczną platformę wyborczą przyjmuje się wytyczne I Krajowej Konferencji Partyjnej, określającej zadania na najbliższe dwa lata. Stwierdzono przy tym, że pomyślna realizacja zadań w sferze produkcji materialnej stworzyła warunki do szybkiego wzrostu dochodów ludności oraz wyraźnego postępu w zaspokajaniu potrzeb socjalnych. Wprowadzony został w życie kompleks przedsięwzięć, dzięki którym kobiety będą mogły łatwiej pogodzić pracę zarobkową z obowiązkami rodzinnymi i wychowaniem dzieci. Zrównano też uprawnienia pracowników fizycznych i umysłowych w dziedzinie ubezpieczeń społecznych, a ludność wiejską objęto bezpłatnym leczeniem. I Krajowa Konferencja zapowiedziała również sukcesywne skracanie wymiaru czasu pracy.

Dla zapewnienia w latach 1974—1975 zwiększenia dochodu narodowego od 8 do 9% rocznie postanowiono zwiększyć wartość produkcji i usług każdego roku o około 10%, natomiast produkcję rolną o około 4%.

Przyjmując zasadę nierozzerwalnej jedności i zależności między wykonaniem zadań społeczno-gospodarczych ustalono, że tempo wzrostu płac winno utrzymać się na poziomie 5%. Lepsza jakość pracy i efektywność gospodarowania stanowią czynnik decydujący w gromadzeniu dochodu narodowego. I Krajowa Konferencja aprobowwała również zamrożenie cen na podstawowe artykuły żywnościowe.

Wszystkie te zagadnienia znalazły wyraz w kampanii wyborczej i aktualizowane były w poszczególnych dziedzinach na terenie województwa zielonogórskiego. Na plenum podkreślono, że o powodzeniu dynamicznego

rozwoju gospodarki wojewódzkiej decydować będzie dobrze zorganizowana i wydajna praca, racjonalne wykorzystanie czasu pracy.

Jako cel działalności polityczno-wychowawczej w kampanii wyborczej przyjęto popularyzację wytycznych I Krajowej Konferencji Partyjnej, upowszechnianie zaangażowanych i aktywnych postaw obywatelskich oraz krzewienie szacunku i uznania dla ludzi wzorowej pracy zawodowej i działalności społecznej. Jako istotne zadanie przyjęto też wyjaśnianie ogółowi mieszkańców roli rad narodowych oraz znaczenia wprowadzonej reformy organów przedstawicielskich i administracji. Podstawowa zmiana polegała na oddzieleniu funkcji rad narodowych od organów wykonawczych na stopniu powiatu i województwa. Reforma ta miała na celu rozszerzenie i umocnienie przedstawicielskiego charakteru rad narodowych oraz utworzenie operatywnej i wyspecjalizowanej administracji przez powołanie wojewodów, prezydentów oraz naczelników powiatów. Wszystkie te zagadnienia były przedmiotem 458 spotkań radnych z wyborcami, które rozpoczęto w trzeciej dekadzie listopada 1973 r. Do Wojewódzkiej Rady Narodowej kandydowało 176 osób, w tym 56 na miejsca pozamandatowe. Spośród 120 kandydatów na radnych z miejsc mandatowych 55 było członkami PZPR, 27 — ZSL, 9 — SD, a 29 było bezpartyjnych. W stosunku do poprzedniej kadencji wzrósł znacznie udział kandydatów bezpartyjnych (7%). Według składu socjalno-zawodowego 70 kandydatów było pracownikami umysłowymi, 29 — robotnikami, a 21 rolnikami. Kobiet było 33, a z organizacji młodzieżowych weszło 18 kandydatów. Podobnie jak w poprzednich wyborach do WRN, województwo podzielone zostało na osiemnaście okręgów, w których kandydowało od 5 do 9 osób. W wyborach, jakie odbyły się 9 grudnia 1973 r., wzięło udział 95,5% wyborców. Na liście Frontu Jedności Narodu oddano 99,6% ważnych głosów. Wszyscy kandydaci z miejsc mandatowych zostali wybrani na radnych Wojewódzkiej Rady Narodowej. I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR Mieczysław Hebda został wybrany w Zielonej Górze, a wojewoda Jan Lembas w Gorzowie Wlkp.

SKŁAD PREZYDIUM I KOMISJI WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Pierwsza sesja Wojewódzkiej Rady Narodowej w nowej kadencji odbyła się 17 grudnia 1973 r. Uczestniczył w niej wiceprezes Rady Ministrów Zdzisław Tomal. Obrady przebiegały w uroczystej atmosferze. Po ślubowaniu radnych orkiestra odegrała Hymn Państwowy. Na porządku obrad znalazły się po raz pierwszy wybory przewodniczącego rady i jego zastępców oraz wyrażono opinię w sprawie kandydata na wojewodę zielonogórskiego. Radny Władysław Zaremba, z upoważnienia Wojewódzkiej Komisji Porozumiewawczej Partii i Stronnictw Politycznych oraz zespołów radnych,

zgłosił kandydaturę I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR Mieczysława Hebdy¹ do pełnienia funkcji przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Narodowej w VI kadencji. Połączenie stanowiska I sekretarza KW PZPR i przewodniczącego WRN — stwierdził mówca — winno sprzyjać doskonaleniu działalności rady, umocnieniu jej funkcji kontrolnych nad prawidłowym wykonaniem zadań przez administrację terenową. Radni jednogłośnie zaaprobowali tę kandydaturę.

Na zastępców przewodniczącego WRN wybrano: Zbigniewa Cyganika² — sekretarza KW PZPR, Czesława Słowka — prezesa Wojewódzkiego Komitetu ZSL, Henryka Stawskiego³ — sekretarza Wojewódzkiego Komitetu SD. Na wniosek prezesa Rady Ministrów kandydaturę Jana Lembasa na stanowisko wojewody zielonogórskiego przedstawił wicepremier Zdzisław Tomal. Podkreślił przy tym, że kandydat jest od 1956 r. przewodniczącym Prezydium WRN, jest powszechnie znanym i cenionym działaczem politycznym i państwowym, posiada duże doświadczenie w pracy i zdolności organizatorskie, wniósł ogromny wkład w rozwój społeczno-gospodarczy i kulturalny Ziemi Lubuskiej. W jawnym głosowaniu rada wyraziła pozytywną opinię o kandydacie na wojewodę i uchwaliła nowy regulamin swej pracy. Uwzględnił on założenia reformy rad narodowych, wytyczonej na I Krajowej Konferencji PZPR. Określone w nim zostały nowe zasady organizacyjnego działania Wojewódzkiej Rady Narodowej, prezydium i komisji oraz zakres kompetencji tych organów. Sprecyzowano też wzajemne stosunki między organem przedstawicielskim a wojewodą i Urzędem Wojewódzkim.

Myślą przewodnią tych rozwiązań było umocnienie wewnętrznej organizacji rady oraz kierowniczej roli partii w sterowaniu sprawami publicznymi. Zmiany te miały również na celu zwiększenie kontroli nad właściwym funkcjonowaniem administracji.

W miejsce kolegiального organu wykonawczego, jakim było Prezydium WRN, wprowadzono organ monokratyczny — wojewodę. W tej sytuacji ustanowione zostały jednolite organy administracji terenowej (wojewoda, prezydent, naczelnik miasta, naczelnik powiatu, naczelnik gminy), a wydziały przestały spełniać rolę samodzielnych organów. Uporządkowano więc sprawy kompetencji i odpowiedzialności administracji w załatwianiu spraw indywidualnych obywateli oraz w przedsięwzięciach społeczno-gospodarczych i koordynacyjnych.

Znaczne zmiany wprowadzono w układzie komisji jako pomocniczych organach rady. W miejsce trzynastu komisji WRN powołano 7, zasadniczo zmieniając nazwy i rzeczowy zakres działania. Ukształtowanie nowych komisji nastąpiło w oparciu o wytyczne Rady Państwa. Wśród 116 członków znajdowali się wyłącznie radni i po raz pierwszy

Tabela 1

Komisje WRN i ich przewodniczący

Nazwa komisji	Liczba członków	Imię i nazwisko przewodniczącego komisji
Rozwoju Gospodarczego i Zagospodarowania Przestrzennego	17	Henryk Tiomak
Zaopatrzenia Ludności i Usług	17	Stanisław Romanowski
Przestrzegania Prawa i Porządku Publicznego	15	Walerian Mikołajczak
Gospodarki Komunalnej, Komunikacji i Łączności	17	Teresa Cegielska
Wychowania, Oświaty i Kultury	16	Zygmunt Szafran
Zdrowia, Ochrony Środowiska i Spraw Socjalnych	17	Władysław Zaremba
Produkcji Rolnej	16	Stanisław Maciejewski

nie powołano do ich składu osób spoza rady. Przewodniczący komisji zostali jednocześnie członkami prezydium. Tak więc składało się ono z 11 osób. W myśl przepisów ustawy o radach narodowych prezydium miało organizować pracę rady, koordynować działalność komisji, spełniać rolę Komisji Mandatowej w postępowaniu z radnymi, zapewniać wykonanie uchwał rady, opiniować wnioski o nadanie odznaczeń państwowych i odznak regionalnych. Szczególne uprawnienia przewodniczącego rady sprawdzały się do kierowania obradami sesji i prezydium oraz podpisywania uchwał.

DZIAŁALNOŚĆ RADY I JEJ ORGANÓW

Uchwalony przez radę „Plan rozwoju społeczno-gospodarczego i budżet województwa” na rok 1974 zbudowany został na korzystnych przesłankach. Produkcja przemysłowa w 1973 roku wzrosła o 3 mld zł, plony zbóż o 3 q z ha, pogłowie bydła o 33 tys. sztuk, a trzody chlewnej o 131 tys. sztuk. Wartość świadczonych usług dla ludności zwiększona została o 140 mln zł oraz zbudowano ponad 300 mieszkań więcej, aniżeli przewidywano w planie. Założone na rok 1974 tempo podnoszenia poziomu życia mieszkańców znalazło wyraz w zwiększeniu przychodów pieniężnych ludności o 10,8%, a wynagrodzenia za pracę o 13,2%. Odpowiednio do wzrastającej siły nabywczej ludności planowano zwiększyć sprzedaż detaliczną o 12% oraz usługi o 17,7%. Wielkość efektów budownictwa mieszkaniowego miała wynieść 6.000 mieszkań, czyli o 24% więcej, aniżeli oddano do użytku w poprzednim roku. Wysokie tempo rozwoju przyjęto w przemyśle. Produkcja przemysłowa wg planu winna wzrosnąć o ponad 8 mld zł, czyli o 17%. Natomiast w rolnictwie plan przewidywał rozwój trzody chlewnej i bydła oraz zwiększenie wydajności zbóż z hektara. Na rozwój społeczno-gospodarczy regionu w 1974 roku ustalone zostały nakłady inwestycyjne

w wysokości 12 mld zł. W strukturze dominowały nakłady na przemysł, rolnictwo oraz na gospodarkę mieszkaniową i komunalną. Uchwalony przez radę zbiorczy budżet województwa zamykał się kwotą 6.647 mln zł. W stosunku do poprzedniego roku przyrost budżetu wynosił 12,7%. Wszystkie zadania zostały pomyślnie wykonane i przekroczone, z wyjątkiem usług dla ludności. Plan w tej dziedzinie został wykonany w 94,8%.

W grudniu 1974 roku WRN uchwaliła plan rozwoju społeczno-gospodarczego i budżetu województwa na rok 1975. Pomyślna realizacja zadań w poprzednich latach pozwoliła na znaczne ich przekroczenie w stosunku do założeń planu 5-letniego oraz na 1975 rok. Przychody pieniężne ludności planowano zwiększyć o 13%, sprzedaż detaliczną o 11,8%, a wartość usług o 16%. Budownictwo mieszkaniowe miało dostarczyć w tym roku 6.800 mieszkań, zaś wartość ze sprzedaży produkcji przemysłowej miała wynosić 67 mld zł, tj. o 17% więcej. Globalna wartość produkcji rolnej ulegnie zwiększeniu o 2,5%, czyli o 13 mld zł. Uchwalony przez radę zbiorczy budżet województwa na 1975 r., posiadający po stronie dochodów i wydatków kwotę 5.403 mln zł, uległ znacznym zmianom w trybie jego wykonywania. Zasadniczy wpływ na ukształtowanie się jego wielkości miały przesunięcia zadań i środków między budżetami województw i budżetem centralnym w wyniku nowego podziału administracyjnego państwa. Z ogólnej kwoty budżetu przekazano do innych województw 2.117 mln zł, do budżetu centralnego 34.545 tys. zł, natomiast z województwa poznańskiego przejęto kwotę 170.082 tys. zł. Na skutek centralizacji zarządzania, która objęła Państwową Komunikację Samochodową, zakłady obsługi hodowli zwierząt, stacje rolnicze oraz państwowe przedsiębiorstwa gospodarki rolnej, zmniejszono wydatki o dalsze 284 mln zł. Zwiększenia wydatków w toku wykonywania budżetu na kwotę 212.332 tys. zł dotyczyły regulacji płac nauczycieli i pracowników kultury, gospodarki komunalnej i mieszkaniowej, służby zdrowia oraz sześciu gmin wzorcowych. Wszystkie zadania skorygowanego planu gospodarczo-społecznego zostały pomyślnie wykonane, co zapewniło prawidłowy rozwój województwa w nowych granicach administracyjnych.

Inne zagadnienia rozpatrzone przez Wojewódzką Radę Narodową do czasu reformy w 1975 r. dotyczyły: wykonania planu społeczno-gospodarczego rozwoju województwa, zatwierdzenia perspektywicznego planu dla regionu, zaopatrzenia rolnictwa i wsi w wodę, oceny bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz rozwoju handlu i usług w województwie. Rada rozpatrzyła również kilka sprawozdań z wykonania swoich uchwał, zwłaszcza w sprawie rozwoju produkcji zwierzęcej, zaopatrzenia ludności miast w wodę, działalności kółek rolniczych i rozwoju szkolnictwa zawodowego.

Prezydium, jako organ kolegialny i organizator pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej, odbyło 15 posiedzeń, na których rozpatrzyło 42 zagad-

nienia, w tym 17 problemowych, 25 organizacyjnych oraz podjęło 27 postanowień. Działając w ramach uchwalonego planu prezydium zajmowało się przygotowywaniem dziewięciu plenarnych posiedzeń rady. Przy udziale wojewody zielonogórskiego podejmowało szereg czynności organizacyjnych w celu przygotowania materiałów dla radnych, sprawozdań z wykonania uchwał oraz opracowania ich projektów. Wspólnie z Egzekutywą Komitetu Wojewódzkiego PZPR prezydium oceniało okresowo wykonanie planu gospodarczo-społecznego, zwracając uwagę na utrzymanie tempa produkcji przemysłowej, rolnej i usług, na rozwój budownictwa mieszkaniowego oraz zapewnienia równowagi rynkowej. Znaczne miejsce w pracach prezydium zajęły sprawy socjalne, kulturalno-oświatowe oraz funkcjonowania władzy i administracji państwowej.

Na kilku posiedzeniach prezydium rozpatrzyło działalność powiatowych rad narodowych, pracę samorządu mieszkańców w miastach oraz działalność komisji WRN. Obok udziału komisji w sesjach rady, analizowały one 54 różne zagadnienia przedłożone przez wydziały Urzędu Wojewódzkiego, zjednoczenia oraz instytucje bankowe i obsługujące rolnictwo. Komisje WRN dokonały 76 kontroli, a nadto korzystały często ze sprawozdań Najwyższej Izby Kontroli w Zielonej Górze oraz innych organów kontroli zawodowej. Radni Wojewódzkiej Rady Narodowej odbyli 700 spotkań z wyborcami w różnych środowiskach. Dla wykonania zadań związanych z funkcjonowaniem WRN i jej organów prezydium powołało Biuro WRN w składzie siedmiu osób, nadało mu statut organizacyjny oraz określiło zakres jego działania.

WOJEWÓDZTWO ZIELONOGÓRSKIE W NOWYCH GRANICACH

Ustawą z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych (Dz. U. nr 16, poz. 91) utworzone zostało województwo zielonogórskie w nowych granicach administracyjnych. W jego skład weszło, zgodnie z nowym podziałem terytorialnym, 7 miast, 19 miast i gmin oraz 48 gmin. Powiaty zostały zniesione. Na powierzchni liczącej 8 800 km² zamieszkało 570 tys. osób, z tego 55,2% w miastach.

Rada Państwa uchwałą z dnia 31 maja 1975 r., ustaliła dla Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze stu członków. W tej liczbie znalazło się 79 radnych z dotychczasowego składu rady, 5 radnych dokooptowano z Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu i 16 radnych włączono z byłych powiatowych rad narodowych. Dnia 19 czerwca odbyła się sesja WRN, na której wprowadzono zmiany w regulaminie, uchwalono plan pracy rady na II półrocze 1975 r. oraz uzupełniono składy osobowe komisji.

W skład nowo wybranego prezydium weszli następujący radni: Mieczysław Hebda — przewodniczący, Zbigniew Cyganik, Czesław Słówek i Henryk Stawski — zastępcy przewodniczącego, Henryk Tłomak, Władysław Zaremba, Walerian Mikołajczak, Helena Kaszuba, Zygmunt Szafran, Jan Skrzetuski i Stanisław Romanowski — członkowie.

Wojewódzka Rada Narodowa uzupełniła składy komisji oraz na przewodniczących wyznaczyła dwóch nowych radnych: Helenę Kaszubową i Jana Skrzetuskiego. Ostateczny liczbowy układ komisji oraz ich przewodniczących był następujący:

1. Komisja Rozwoju Gospodarczego i Zagospodarowania Przestrzennego — 14 osób, przewodniczący — Henryk Tłomak
2. Komisja Zdrowia, Ochrony Środowiska i Spraw Socjalnych — 14 osób, przewodniczący — Władysław Zaremba
3. Komisja Przestrzegania Prawa i Porządku Publicznego — 13 osób, przewodniczący — Walerian Mikołajczak
4. Komisja Gospodarki Komunalnej, Komunikacji i Łączności — 14 osób, przewodnicząca — Helena Kaszuba
5. Komisja Wychowania, Oświaty i Kultury — 13 osób, przewodniczący — Zygmunt Szafran
6. Komisja Produkcji Rolnej — 13 osób, przewodniczący — Jan Skrzetuski
7. Komisja Zaopatrzenia Ludności i Usług — 14 osób, przewodniczący — Stanisław Romanowski

Zmniejszenie liczby radnych o dwadzieścia osób wpłynęło na mniejsze składy osobowe komisji.

Na stanowisku wojewody pozostał nadal Jan Lembas wraz z wicewojewodą Edwardem Hładkiewiczem. Pozostałe nominacje na stanowiska wicewojewodów otrzymali Romana Adamczak i Romuald Wrzyszczyński. Część pracowników Urzędu Wojewódzkiego przeszła do organizowania nowej administracji wojewódzkiej w Gorzowie. Rozpoczął się nowy rozdział w dziejach województwa, tak w działalności rady, jak i administracji terenowej.

¹ MIECZYŚLAW HEBDA urodził się 23 marca 1921 roku w miejscowości Gwoździec, w powiecie Brzesko. W pierwszych latach okupacji był uczniem w warsztacie ślusarskim w Wojniczu w pow. Brzesko. W 1943 r. został wywieziony na przymusowe roboty do Niemiec, skąd wrócił w sierpniu 1945 r. W latach 1945—1947 pracował w Przedsiębiorstwie Budowy Mostów Kolejowych w charakterze ślusarza-sprawacza, a następnie był kierownikiem spółdzielczego ośrodka maszynowego w powiecie Brzesko.

W kwietniu 1948 r. wstąpił do PPR i od tego czasu coraz aktywniej uczestniczył w życiu społeczno-politycznym swej gminy i powiatu. W 1950 roku przeszedł do pracy w aparacie partyjnym, początkowo pełniąc funkcję I sekretarza Komitetu Gminnego PZPR, a następnie kolejno instruktora, kierownika Wydziału Organiza-

cyjnego i sekretarza Komitetu Powiatowego PZPR w Brzesku. W 1951 roku został przeniesiony do Nowego Targu, gdzie powierzono mu stanowisko I sekretarza Komitetu Powiatowego PZPR. Po ukończeniu w latach 1952—1954 Centralnej Szkoły przy KC PZPR w Warszawie został skierowany do pracy w Komitecie Wojewódzkim PZPR w Krakowie. Początkowo pełnił funkcję zastępcy kierownika Wydziału Organizacyjnego, w 1957 r. — kierownika Wydziału Rolnego, a następnie — kierownika Wydziału Organizacyjnego. W latach 1960—1965 powrócił znowu na stanowisko I sekretarza Komitetu Miejskiego i Powiatowego w Tarnowie. W 1965 roku plenarne posiedzenie Komitetu Wojewódzkiego PZPR powierzyło mu funkcję sekretarza organizacyjnego KW w Krakowie. 18 grudnia 1968 r. plenarne posiedzenie Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Zielonej Górze wybrało go I sekretarzem KW.

Był delegatem na następujące zjazdy partyjne: IV, V, VI, VII i VIII. Na V Zjeździe partyjnym został wybrany w skład zastępców członków KC, a od VI Zjazdu był członkiem Komitetu Centralnego PZPR. Od 1961 r. jest posłem na Sejm PRL.

Od 1975 r. do 4. XII 1980 r. był przewodniczącym Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze. Ponadto był również przewodniczącym Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu. (Oprac. Marian Pietrzak)

* ZBIGNIEW CYGANIK urodził się 20 marca 1932 r. w Krakowie, w rodzinie inteligenckiej. Po wojnie wraz z rodziną osiedlił się w Rzepinie na Ziemi Lubuskiej. Po ukończeniu Liceum Ogólnokształcącego w Świebodzinie w 1951 r. studiował rolnictwo na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

Działalność społeczno-polityczną rozpoczął w Związku Młodzieży Polskiej i w Zrzeszeniu Studentów Polskich na uczelni. Do PZPR został przyjęty w 1958 r. Po ukończeniu studiów początkowo pracował w przedsiębiorstwie rolniczym, a następnie w Wydziale Rolnictwa Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Świebodzinie. Równocześnie obok pracy zawodowej aktywnie uczestniczył w działalności partii i organizacji młodzieżowych.

W 1961 roku przeszedł do pracy w Komitecie Wojewódzkim PZPR w Zielonej Górze, do Wydziału Rolnego. Po krótkim czasie pracy awansował na kierownika tego Wydziału. W 1967 r. powierzono mu stanowisko kierownika Wydziału Rolnictwa i Leśnictwa Prezydium WRN, a w kwietniu 1972 r. sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Zielonej Górze. Funkcję tę pełnił do końca 1979 r., to jest do czasu mianowania go wojewodą zielonogórskim. Był delegatem na VII i VIII Zjazd partii, jest członkiem Egzekutywy KW PZPR.

Od 1973 r. do końca 1979 r. pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze. (Oprac. Marian Pietrzak)

* HENRYK STAWSKI urodził się 21 października 1925 roku w Troyes we Francji w rodzinie rzemieślnika — powstańca wielkopolskiego, który w poszukiwaniu pracy zmuszony był emigrować do Francji. W roku 1933 wraz z rodziną przybył do kraju i zamieszkał w Poznaniu. W okresie okupacji niemieckiej pracował jako uczeń piekarski. W sierpniu 1945 r. przybył do Zielonej Góry, gdzie podjął pracę w Tymczasowym Zarządzie Państwowym oraz naukę w Liceum Ogólnokształcącym dla Pracujących.

Po złożeniu matury w 1947 roku rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, gdzie uzyskał dyplom magistra nauk ekonomiczno-politycznych, a następnie dyplom magistra praw.

Po ukończeniu studiów podjął pracę w PPK „Ruch”, następnie w Zjednoczeniu Przemysłu Terenowego oraz Wojewódzkiej Komisji Planowania Gospodarczego. W lipcu 1957 roku powołany został na stanowisko dyrektora Izby Rzemieśniczej w Zielonej Górze.

W styczniu 1956 r. wstąpił do Stronnictwa Demokratycznego, w którym pełnił szereg odpowiedzialnych funkcji: wiceprzewodniczącego miejskiego i powiatowego komitetu, członka Prezydium, a następnie wiceprzewodniczącego Wojewódzkiego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego w Zielonej Górze.

W lutym 1963 r. wybrany został na stanowisko sekretarza Wojewódzkiego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego. Funkcję tę powierzano mu kolejno na wojewódzkich zjazdach delegatów w latach 1966, 1970, 1974 i 1976.

W okresie od VIII do XI Kongresu Stronnictwa był członkiem Centralnego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego. Od 1952 roku jest aktywnym działaczem Frontu Jedności Narodu, w którym przez trzy ostatnie kadencje pełni funkcję wiceprzewodniczącego Wojewódzkiego Komitetu.

Od 1958 roku był radnym Wojewódzkiej Rady Narodowej. W latach 1961—1969 pełnił funkcję członka Prezydium WRN, a w 1973—1976 zastępcy przewodniczącego WRN. W trzech ostatnich kadencjach był posłem na Sejm PRL.

Za działalność społeczną i zawodową został odznaczony Krzyżem Oficerskim i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, odznakami honorowymi „Za zasługi w rozwoju województwa zielonogórskiego” i „Zasłużony działacz FJN” oraz medalem XXX-lecia PRL. (Oprac. Zygmunt Zadworny)

PROBLEMY GOSPODARKI ROLNEJ I WARUNKÓW ŻYCIA MIESZKAŃCÓW WSI W DZIAŁALNOŚCI WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ W LATACH 1950—1975

25-letni okres działalności Wojewódzkiej Rady Narodowej na odcinku produkcji rolniczej i przeobrażeń warunków życia mieszkańców wsi województwa charakteryzuje się olbrzymimi dokonaniem, które wystawiają jej jednoznacznie pozytywną ocenę, niezależnie od zmieniających się warunków realizacji polityki rolnej partii i państwa w poszczególnych podokresach naszej najnowszej historii.

Na przestrzeni całego rozpatrywanego okresu można dostrzec określone prawidłowości ogniskujące wysiłek i działania Wojewódzkiej Rady Narodowej, a także sterowanych przez nią rad narodowych niższego szczebla.

Do takich prawidłowości, do sformułowania których upoważnia nas szczegółowa analiza działalności uchwałodawczej, programującej, inicjującej i kontrolnej WRN, zaliczyć można:

1. Troskę o systematyczną poprawę warunków materialnych w jakich wieś realizowała wyznaczone jej zadania.
2. Wielokierunkowe zabiegi o wzrost poziomu produkcji rolniczej i kultury rolnej.
3. Ścisłe wiązanie wymogów dotyczących wzrostu produkcji z podnoszeniem poziomu życia ludności wiejskiej, rozbudową usług, szkolnictwa, komunikacji, ochrony zdrowia i kultury.
4. Stawianie przed rolnictwem, służbą rolną i organami władzy terenowej wskaźników przewyższających średnie krajowe wskaźniki w zakresie wzrostu produkcji, ustalane na poszczególne okresy w ramach planów pięcioletnich.
5. Aktywizowanie czynnika społecznego, rozbudzanie i popieranie inicjatyw społecznych zarówno w dziedzinie rozwoju produkcji, jak i rozbudowy infrastruktury na obszarze powiatów, gmin, wsi i osiedli.
6. Doskonalenie form i metod współdziałania z organizacjami społeczno-politycznymi we wszystkich płaszczyznach gospodarki rolnej województwa, życia ludności wiejskiej, oddziaływań wychowawczych, jak również kształtowania u rolników przekonań o potrzebie podnoszenia

kwalifikacji zawodowych, stosowania w gospodarstwie najnowszej wiedzy agrotechnicznej. Ten ostatni problem ze względu na słabą jakość gleb województwa odegrał i odgrywa nadal bardzo istotną rolę we wzroście produkcji rolniczej.

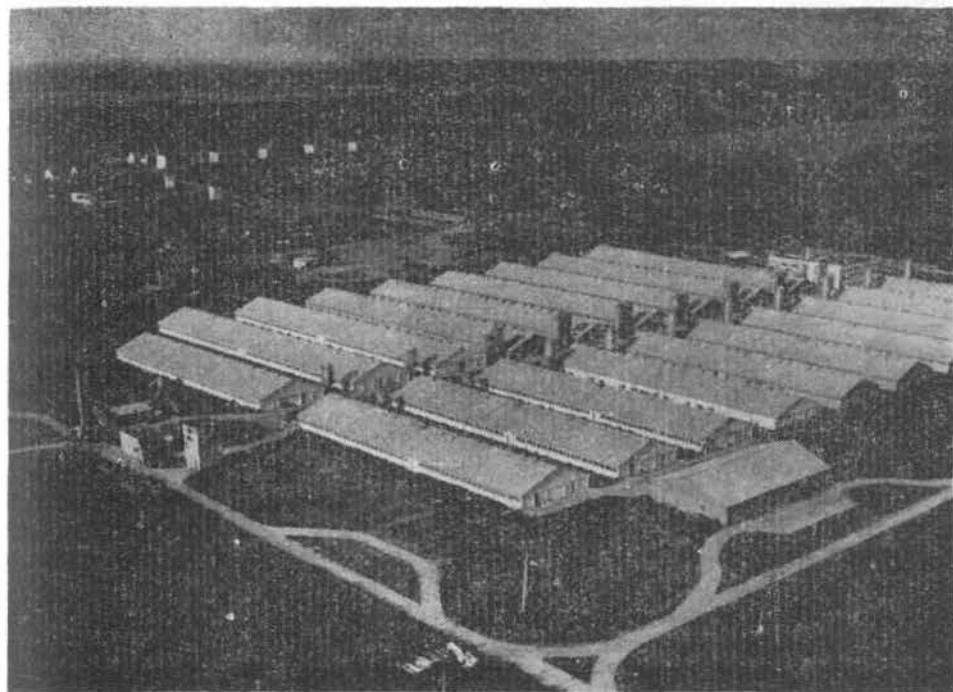
W poszczególnych kadencjach i okresach z różnym nasileniem przejawiały się w działalności WRN wymienione wyżej kierunki pracy. Siła i zakres przejawiania się tych tendencji w codziennej pracy realizacyjnej pozostawały na ogół w ścisłym związku z kierunkiem polityki rolnej określającym na szczeblu centralnym, zakresem kompetencji i samorządności rad narodowych, wielkością środków będących w dyspozycji WRN przeznaczonych na realizację zadań w rolnictwie. Dwudziestopięcioletnia działalność WRN w pełni potwierdziła słuszność podjętych decyzji przez zjazdy partii po 1970 roku, dotyczących potrzeby rozwijania i umacniania demokracji socjalistycznej, w której centralne miejsce wyznacza się organom władzy przedstawicielskiej. Występuje bowiem w historii działalności WRN widoczna współzależność między wzrostem zakresu kompetencji a wzrostem produkcji rolnej i aktywizacją społeczną ludności wiejskiej. W okresach wzrostu kompetencji i samorządności rad narodowych wyraźnie dynamizowała się gospodarka rolna, natomiast w okresach charakteryzujących się nadmiernym nasileniem dyrektywnych metod zarządzania rolnictwem, aktywność produkcyjna tak w sektorze uspołecznionym jak i indywidualnym malała. Wynika z tego wniosek, że wzrost odpowiedzialności jednostek terenowych za realizację powierzonych zadań może być w sposób prawidłowy i pełny realizowany przy odpowiednim poziomie zakresu ich kompetencji, a aktywność społeczno-gospodarcza jest funkcją samorządności podejmowania decyzji i kontroli ich realizacji na zarządzanym obszarze.

Naszym zdaniem możliwości rad narodowych, jako organów władzy przedstawicielskiej w zakresie aktywizacji gospodarczej na terenie ich działania, dotychczas nie zostały jeszcze w pełni wykorzystane i dalszy rozwój ich działalności traktować należy jako jedną z istotnych dróg wiodących do wzrostu produkcji rolniczej, gospodarności i zwiększenia bezpośredniego udziału obywateli w rozwiązywaniu skomplikowanych, ogólnokrajowych problemów gospodarki żywnościowej.

PODSTAWOWE WIELKOSCI DOTYCZĄCE WSI LUBUSKIEJ W 1950 ROKU

W momencie powołania do życia Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze (1950 r.) wieś miała już za sobą realizację podstawowych zadań, jakie stały przed rolnictwem polskim i Ziemią Odzyskaną bezpośrednio po wyzwoleniu. Proces osadnictwa w zasadzie został zakończony już w 1948 roku. Również na ukończeniu była realizacja drugiego

podstawowego zadania stojącego przed tymi ziemiami — zagospodarowanie ziemi. Olbrzymie zasługi w powojennej odbudowie wsi lubuskiej przypisać należy działalności Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu, która swoją działalnością obejmowała 12 spośród 19 powiatów, które weszły z dniem 6. VII. 1950 r. w skład województwa zielonogórskiego.

Ferma trzody chlewnej w PGR w Bieganowie koło Cybinki

W 1950 roku blisko 63% ludności województwa czerpało główne źródła do życia z rolnictwa (352,7 tys. na ogólną liczbę ludności wynoszącą 560,6 tys.)¹. Na 282,8 tys. osób czynnych zawodowo w województwie na wsi pracowało 187,8 tys., natomiast w rolnictwie 153,7 tys. (54,3%). Według spisu powszechnego z 3. XII. 1950 roku, ludności pozostającej w indywidualnych gospodarstwach rolnych było 214,6 tys. osób, z tego w gospodarstwach do 5 ha — 46,7 tys., od 5 do 7 ha — 34,9 tys., od 7 do 10 ha — 87,2 tys. i powyżej 10 ha — 40,0 tys.

Poważnym osiągnięciem polityki lat 1945—1950 było dokonanie przebudowy struktury rolnej w myśl zasad zawartych w podstawowych dokumentach państwa o reformie rolnej i osadnictwie na Ziemiach Zachodnich. Zlikwidowana została własność obszarnicza, znaczny odsetek ziemi po byłych majątkach junkierskich przekazano na cele reformy rolnej,

oświaty rolniczej itp. Z około 10% gruntów utworzono państwowe gospodarstwa rolne. Interesujące jest to, że właśnie Ziemia Lubuska była kolebką powstania państwowych gospodarstw rolnych. Organizacja ich, pod nazwą Państwowy Zarząd Rolny Ziemi Lubuskiej, rozpoczęła się tu jesienią 1945 roku.

W momencie powstania WRN w Zielonej Górze na obszarze jej podległym istniały i działały w rolnictwie trzy sektory: indywidualny, państwowy i spółdzielczy. Gospodarstwa indywidualne posiadały w swym władaniu w 1950 r. około 88% powierzchni użytków rolnych (ogólna powierzchnia użytków rolnych w województwie wynosiła 697.675 ha).

Tabela 1*

Struktura gospodarstw indywidualnych województwa zielonogórskiego w 1950 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa wg powierzchni ogólnej w ha								
	Ogółem	poniżej 2	2—3	3—5	5—7	7—10	10—14	14—20	20
Liczba gospodarstw w tys.	73,3	19,6	6,7	7,6	9,0	20,4	8,3	1,4	0,3
Liczba gospodarstw w odsetkach	100	26,8	9,1	10,3	12,3	27,8	11,3	2,0	0,4
Powierzchnia ogólna w odsetkach	100	4,3	3,9	7,0	13,0	41,4	22,9	5,6	1,9
Liczba gospodarstw w 1974 r. w odsetkach**	100	44,5	17,5		8,2	16,2	13,6		

* Rocznik Statystyczny GUS 1955, ss. 104 105, 106.

** Rocznik Statystyczny GUS 1975, s. 271.

Struktura własnościowa gospodarstw indywidualnych zbliżona była do struktury występującej w całej gospodarce rolnej kraju. 46,2% wszystkich gospodarstw posiadało obszar do 5 ha. Były to gospodarstwa nie pełni samowystarczalne. Z tej kategorii gospodarstw następował największy odpływ siły roboczej do rozwijających się innych działów gospodarki narodowej, a w pierwszym rzędzie do przemysłu.

Państwowe Gospodarstwa Rolne¹ posiadały w województwie 75,6 tys. ha powierzchni ogólnej, w tym 66,4 tys. ha użytków rolnych, co stanowiło 9,5% ogólnej powierzchni użytków województwa. Z ogólnej powierzchni 66,4 tys. ha użytków na grunty przypadało 52,2 tys. ha².

Sektor spółdzielczy reprezentowany był w dniu 31. XII. 1949 r. przez 17 spółdzielni produkcyjnych, a w końcu 1950 r. przez 70 spółdzielni. Pierwsze spółdzielnie produkcyjne, jak to miało miejsce w Różankach w powiecie gorzowskim, powstały z przekształcenia się spółdzielni osadniczo-parcelacyjnych w produkcyjne. W 1950 roku ich udział w produkcji rolniczej był jeszcze nieznaczny, zajmowały około 1% użytków rolnych.

Ważne miejsce w gospodarce województwa zajmowała gospodarka leśna. Lasy zajmowały około 40% ogólnej powierzchni województwa i jedno z czołowych miejsc w kraju w zakresie pozyskania drewna. Do 1950 roku rozwiązane zostały najpilniejsze potrzeby w zakresie obsady kadrowej, odbudowano i zasiedlono większość osad leśnych, opanowano szereg szkodników lasów, rozwiązano podstawowe problemy ochrony przeciwpożarowej lasów, przystąpiono na szeroką skalę do zalesienia gruntów nieużytecznych rolniczo. Dużym osiągnięciem było zorganizowanie produkcji leśnej, głównie w oparciu o pozyskanie do pracy sezonowej w lesie miejscowej ludności rolniczej z jednoczesnym wykorzystaniem żywej siły pociągowej ludności wiejskiej do wywozu drewna z lasu.

Tabela 2*

Ważniejsze wskaźniki produkcji rolniczej województwa zielonogórskiego

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Gospodarka całkowita		PGR	
		1950 r.	1974 r.	1950 r.	1974 r.
Powierzchnia użytków rolnych	tys. ha	697,7	637,2	66,4	203,5
Powierzchnia zasiewów	"	478,6	441,6	47,8	167,7
— w tym zboża (1)	"	296,0	223,7	22,7	66,1
— w tym pszenica	"	57,1	37,3	3,3	14,3
Uprawy przemysłowe	"	24,6	29,5		16,1
— w tym buraki cukrowe	"	9,0	12,3	0,6	6,0
Zbiory i zbóż	tys. ton	361,0	670,0	32,1	230,0
— w tym pszenica	"	69,0	165,0	5,0	36,0
Zbiory ziemniaka	"	885,0	1 180,0	42,6	234,0
Buraka cukrowego	"	191,0	356,0	10,0	171,0
Plony i zbóż	q/ha	12,2	29,9	14,1	34,7
— w tym pszenica	"	12,0	34,0	15,3	39,4
Plony ziemniaka	"	124,0	181,0	104,0	184,0
Buraka cukrowego	"	216,0	290,0	136,0	283,0
Zwierzęta gospodarskie					
Bydło	t/szt.	186,2	430,4	8,2	188,1
— w tym krowy	"	117,0	434,6	2,9	40,9
Trzoda chlewna	"	257,2	567,8	11,2	137,2
Konie	"	71,9	48,5	3,4	2,4
Bydło na 100 ha użytków rolnych	szt.	26,7	67,6	12,6	81,0
— w tym krowy	"	16,8	24,6	4,4	17,6
Trzoda chlewna	"	36,9	92,3	21,4	55,6
Konie	"	10,3	7,3	5,1	0,9

* Rozwój społeczno-gospodarczy województwa zielonogórskiego w okresie kadencji Sejmu PRL i rad narodowych 1965—1968. Zielona Góra 1969, s. 72. Dla 1974: Rocznik Statystyczny GUS 1974, s. 244, 246, 248, 252. Stany zasiewów i zwierząt — czerwiec. Dane dla 1974 r. obejmują wszystkie PGR.

Przedstawienie wybranych podstawowych wielkości charakteryzujących rolnictwo w 1950 roku pozwoli czytelnikowi w ogólnych zarysach ocenić dorobek wsi okresu odbudowy gospodarki ze zniszczeń wojennych a jednocześnie dostrzec te olbrzymie zadania, jakie ludność rolnicza i władze nowego województwa, a w pierwszym rzędzie wojewódzkie i powiatowe rady narodowe, musiały wykonać, by gospodarkę rolną zintensyfikować, by możliwie najbardziej celowo i racjonalnie wykorzystać ziemię — podstawowy środek produkcji żywności, by na ogół ze słabych gleb osiągnąć produkcję nie niższą od średniego krajowego poziomu.

GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁALNOŚCI WRN W ZAKRESIE GOSPODARKI ROLNEJ W LATACH 1950—1955

Podstawowe kierunki działalności WRN na odcinku wiejskim w latach 1950—1953 określone były głównie zadaniami polityki partii i państwa w tym zakresie. Napięte zadania w zakresie industrializacji kraju realizowane w ramach planu 6-letniego, jak również potrzeby obronne kraju obciążały i ograniczały w sposób dość istotny wzrost produkcji rolniczej. Dodatkowym czynnikiem ograniczającym aktywizację produkcyjną rolników indywidualnych było prowadzone w owym okresie intensywne przekształcanie rolnictwa indywidualnego w uspołecznione. W ówczesnej sytuacji, mimo dużych potrzeb społecznych w zakresie wzrostu produkcji żywności, rolnictwo, tak w kraju, jak i w województwie, nie mogło zaspokoić w sposób zadowalający popytu na żywność i surowce szybko wzrastającej ludności miast i przemysłu¹. Dopływ środków produkcji pochodzenia przemysłowego, szczególnie dla rolnictwa indywidualnego, był mocno ograniczony, po prostu rolnictwo musiało partycypować w realizacji polityki uprzemysłowienia kraju. Fakt powyższy wyjaśnia przyczynę, dla której WRN w swojej działalności koncentrowała uwagę głównie na wykonaniu bieżących zadań, jakie ciążyły na rolnictwie. Świadczą o tym tematy wnoszone na posiedzenia sesji WRN. W latach 1950—1956 dwadzieścia siedem razy sprawy wsi, rolnictwa i leśnictwa były przedmiotem obrad sesji WRN, z tego ośmiokrotnie stawiany był problem planowego skupu zboża, ośmiokrotnie przygotowania do wiosennych i jesiennych kampanii siewnych i trzykrotnie oceniano przygotowanie lub przebieg akcji żniwno-omłotowej. Tak więc na 27 spraw wnoszonych pod obrady sesji — 19 (70,4%) dotyczyło bieżącej oceny wykonawstwa przez rolnictwo planowych zadań i wskaźników w zakresie obowiązków wsi wobec państwa. Jeśli do powyższych tematów dodamy ocenę realizacji podatku grunтового i FOR-u, nad którą obradowała WRN w listopadzie 1950 r., i sprawozdanie z wykonania uchwał partii i rządu oraz bieżące zadania w zakresie rozwoju rolnictwa (14. VI. 1955) — otrzymamy razem 21 (77,8%)

tematów nie wnoszących wiele w sprawę rozwoju rolnictwa w województwie, a jedynie oceniających i analizujących stopień wywiązywania się wsi z obowiązków, zakres których określony był centralnie. Dobór tematów nie zawsze wynikał z dyrektyw centralnych. Konkretny dobór tematyki posiedzeń WRN w sprawach rolnych w dużym stopniu zależał od Prezydium WRN, którego doświadczenie w zakresie kierowania i zarządzania gospodarką rolną nie było zbyt duże. W dodatku w latach 1950—1956 czterokrotnie następowała zmiana na stanowisku przewodniczącego Prezydium WRN, co nie wpływało pozytywnie na usprawnianie działalności samej rady.

WRN dużo uwagi poświęcała realizacji polityki państwa w zakresie socjalistycznej przebudowy rolnictwa. Powyższy problem dwukrotnie był wnoszony na posiedzenie sesji. W lutym 1952 r. rada rozpatrywała zadania rad narodowych w walce o rozwój produkcji rolnej i spółdzielni produkcyjnych oraz we wrześniu 1952 roku na sesję został wniesiony temat „Rola rad narodowych w powstawaniu i umacnianiu spółdzielni produkcyjnych”. W obydwu przypadkach problem potraktowano w większym stopniu od strony formalno-statystycznej aniżeli analitycznej. Angażowanie się rad narodowych wszystkich szczebli w realizację zadań na odcinku rozwoju spółdzielni produkcyjnych posiadało dwie pozytywne strony. Do propagowania idei spółdzielczości włączany był w szerokim zakresie czynnik społeczny. Autorytet władzy terenowej oraz udział radnych, komisji radzieckich i rad terenowych w bezpośredniej pracy na rzecz rozwoju spółdzielczości produkcyjnej był w wielu przypadkach czynnikiem zapobiegającym różnego rodzaju nieprawidłowościom, a w pierwszym rzędzie zapobiegał administracyjnym metodom rozwiązywania sprawy socjalizacji wsi. Znane są przypadki ostrego wystąpienia radnych na sesjach PRN (Skwierzyna, Strzelce Krajeńskie, Gorzów) przeciwko próbom naruszania zasady dobrowolności przy zakładaniu spółdzielni.

Warunki rozwoju spółdzielni produkcyjnych w województwie zielonogórskim nie były najlepsze. Większość gospodarzy — osiedleńców nie zdążyła się jeszcze dobrze zagospodarzyć, stan inwentarza żywego i maszyn rolniczych był w latach pięćdziesiątych ciągle niski, a sam stosunek do przebudowy rolnictwa ludności wiejskiej, składającej się blisko w połowie z repatriantów wschodnich ziem, b. państwa polskiego, kojarzących sobie spółdzielnie produkcyjne z kołchozami okresu wojny, charakteryzował się dużą rezerwą.

Najbardziej intensywnie przebiegał w województwie proces zakładania spółdzielni produkcyjnych w 1952 i 1953 roku. Na 519 spółdzielni zarejestrowanych, jakie powstały w latach 1949—1954 (do czerwca włącznie), na okres wymienionych dwóch lat przypada 401, czyli 77,3%. Ilość spółdzielni zarejestrowanych wg stanu na 31. XII przedstawiała się w woje-

wództwie następująco: 1949 — 17, 1950 — 70, 1951 — 88, 1952 — 236, 1953 — 489, 1954 — 519¹. Liczba spółdzielni produkcyjnych dzielących dochód była niższa i w czerwcu 1956 r. wynosiła 509. Na koniec 1954 roku spółdzielnie produkcyjne posiadały 10,9 tys. rodzin zrzeszonych, w tym 10,4 tys. posiadających gospodarstwa i 11,5 tys. członków. Średnio na jednego członka przypadało 8,5 ha użytków rolnych². Gospodarstwa zrzeszone w spółdzielniach (31. XII. 1954) o obszarze do 2 ha stanowiły 4,1%, od 2 do 5 ha — 7,2%. Najbardziej licznie w spółdzielniach reprezentowane były gospodarstwa o obszarze od 5 do 10 ha i od 10 do 15 ha. Pierwsza grupa obszarowa stanowiła 69,0%, druga 18,3%. Pozostałe 1,4% przypadało na gospodarstwa od 15 ha wzwyż. Przyjmowano więc do spółdzielni również gospodarstwa, które obszarowo kwalifikowane były jako kułackie (powyżej 15 ha). Przed rozwiązaniem, w czerwcu 1956 roku, sektor spółdzielczy w rolnictwie posiadał w swej dyspozycji 8,5% ogólnej powierzchni województwa, 16,5% użytków rolnych i 29% ogólnej powierzchni użytków chłopskich. Strukturę własnościową gruntów przedstawia tabela 3.

Użytkowanie gruntów przez poszczególne sektory
Stan w czerwcu 1956 r.

Tabela 3

Wyszczególnienie	Użytki rolne					Lasy	Pozostałe grunty i nieużytki
	Razem	Grunty orne	Sady	Łąki	Pastwiska		
Ogółem	689.935	534.581	5.784	126.731	22.839	800.497	161.372
Gospodarstwa indywidualne	394.131	299.321	4.431	88.410	1.969	7.968	21.784
Spółdzielnie produkcyjne ¹	114.172	88.407	738	17.701	7.326	3.160	6.589
PGR Min.	—	—	—	—	—	—	—
Rolnictwa	175.456	142.014	330	19.906	13.206	5.496	22.624
Pozostałe PGR	6.176	4.839	285	714	338	213	670
Grunty nie stanowiące gospodarstw łącznie z PGR ²	639.365	—	—	—	—	583.660	109.705

Źródło: Rocznik Gospodarczo-Statystyczny Województwa Zielonogóskiego 1958. PWRN w Zielonej Górze, 1958, s. 101.

Po przemianach październikowych większość spółdzielni rozwiązała się; pozostało ich na koniec grudnia 1956 roku 19, zrzeszających 223 rodziny, w tym 210 z wkładem gruntów. Spółdzielnie te posiadały 2.832 ha gruntów, w tym 2.314 ha użytków rolnych, 1.692 ha ziemi ornej.

W latach 1950—1955, mimo przywiązywania dużej wagi do wzrostu skupu i dostaw obowiązkowych produktów rolnych, większych sukcesów w tym zakresie nie odnotowano. Dotyczy to tak województwa zielonogóskiego, jak i sytuacji na tym odcinku w całym kraju. Wręcz przeciwnie,

w skupie niektórych produktów z gospodarstw chłopskich, łącznie ze spółdzielniami, nastąpiło pogorszenie wskaźników. W skali województwa, z pewnymi wahaniami, poziom skupu i obowiązkowych dostaw wykazywał statyczność.

W gospodarce krajowej skup i dostawy obowiązkowe 4 zbóż w latach 1950—1955 (bez dostaw PGR) wzrosły jedynie z 2.244,3 tys. ton w 1950 roku do 2.310,8 w 1955 r. (o 66,5 tys. t), ale poziom skupu zbóż w 1953 i 1954 był niższy od wielkości uzyskanych w 1950 roku. Skup i dostawy pszenicy w 1955 roku były niższe o 269,4 tys. ton (652,8 tys. t w 1950 r., 362,1 tys. t w 1954 i 383,4 tys. t w 1955). Również pogorszyły się wskaźniki skupu i dostaw trzody chlewnej mięsno-słoninowej, bydła i cieląt. Znaczna poprawa nastąpiła w skupie i dostawach jęczmienia, owsa, ziemniaków, bekonów oraz mleka prawie o 68%.

Jeśli średnio w kraju w 1955 roku skupiono z każdych 100 ha gruntów ornych około 17,5 t 4 zbóż, to w województwie — 20,5 t. Natomiast wskaźniki skupu innych ważniejszych produktów rolnych były gorsze od ogólnokrajowych. Ziemniaków skupiono mniej o 1,09 t w przeliczeniu na 100 ha gruntów ornych, trzody chlewnej o 0,1 t, żywca rzeźnego o 1,0 t, mleka o 0,3 tys. litrów (na 100 ha użytków rolnych) i jaj mniej o 7,5 tys. szt. (na 100 ha upraw zbożowych).

Przyczyny powyższej sytuacji w zakresie skupu tkwiły w stagnacji produkcji rolnej w gospodarce chłopskiej. Powierzchnia zasiewów 4 zbóż w latach 1953—1955 była mniejsza w województwie aniżeli w 1950 roku (1950 r. — 295.981 ha, w 1955 — 279.107 ha), w tym powierzchnia pszenicy, jako bardziej plennego zboża, zmalała z 57 tys. ha do 43 tys. ha². Skurczeniu uległa również powierzchnia zasiewów roślin przemysłowych (o 551 ha). Znacznie rozszerzyła się jedynie w omawianym okresie uprawa buraków cukrowych (z 8.954 do 12.036 ha) i ziemniaków (z 71,4 tys. ha do 75,6 tys. ha). Nie uzyskano rekompensaty za zmniejszenie powierzchni upraw w drodze wzrostu plonów. W żadnym roku, w okresie 1951—1956, nie uzyskano wysokości plonów z ha, jakie osiągnięto w 1950 roku dla buraków cukrowych (216 w 1950 i 130 w 1956 r.) i ziemniaków (124 i 121). Plony 4 zbóż wynosiły w województwie w 1950 r. 12,2 q/ha, natomiast w 1953 r. — 10,9, w 1954 r. — 11,2 i w 1955 r. — 14,1 q/ha. Wydajność pszenicy utrzymywała się na poziomie mniej więcej 1950 r. z odchyleniem w dół w latach 1953 i 1954 i dopiero w 1955 roku uzyskano 15,1 q/ha.

Znacznie lepsze wyniki jak w produkcji roślinnej uzyskiwała gospodarka rolna województwa (całe rolnictwo) w dziedzinie wzrostu pogłowia zwierząt gospodarskich. Liczebność bydła wzrosła ze 186,2 tys. szt. w 1950 roku do 226,9 tys. szt. w 1955 r., w tym krów ze 117,0 do 144,7 tys. szt., trzody chlewnej z 257,2 do 366,9, owiec z 57,1 do 152,1 tys. szt. Natomiast pogłowie koni, co było zjawiskiem pozytywnym, w związku ze wzrostem stanu

Tabela 4

Pogłowie zwierząt domowych na 100 ha użytków rolnych w sztukach.
Stan w czerwcu

	L a t a							
	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Bydło								
1.	30,5	35,2	35,3	35,5	36,2	37,7	38,8	40,9
2.	—	25,8	26,0	26,9	28,2	30,8	32,7	34,4
3.	21,7	26,7	26,8	27,5	28,1	31,3	33,3	35,1
Trzoda chlewna								
1.	28,0	45,7	41,4	42,4	47,7	48,0	53,4	56,7
2.	—	37,7	31,0	37,5	45,8	45,8	51,0	52,0
3.	23,7	36,9	31,9	41,0	47,0	43,8	53,9	56,6
Owce								
1.	7,8	10,8	12,6	14,2	16,3	20,4	20,8	20,7
2.	—	8,3	10,3	12,6	15,1	19,9	20,5	20,1
3.	5,1	8,2	11,0	12,6	15,8	21,2	22,4	20,9
Konie								
1.	12,2	13,7	14,1	13,4	13,3	13,0	12,5	12,5
2.	—	10,1	10,1	9,9	9,8	9,9	9,4	9,2
3.	9,0	10,3	10,3	10,0	10,0	9,8	9,6	9,5

Źródło: Dane GUS za poszczególne lata, dotyczące gospodarki całkowitej.

1. Polska
2. Ziemie Zachodnie i Północne
3. Województwo zielonogórskie

traktorów zmalało z 71,9 do 65,4 tys. sztuk. Wzrost obsady zwierząt domowych na 100 ha użytków rolnych ilustruje tabela 4.

Jak wynika z tabeli 4 najszybciej w latach 1950—1956 wzrosło pogłowie owiec, następnie trzody chlewnej i bydła, w tym obsada krów wzrosła z 16,8 w 1950 r. do 21,8 w 1956 roku. Ciągłe jednak obsada zwierząt domowych na 100 ha użytków, a zwłaszcza dotycząca bydła i trzody chlewnej, była niska w stosunku do potrzeb i istniejących możliwości. Lepsze wskaźniki w zakresie wzrostu produkcji rolniczej od gospodarki całkowitej posiadały państwowe gospodarstwa rolne podległe Wojewódzkiemu Zjednoczeniu PGR. Powierzchnia użytków rolnych PGR wzrosła z 66,4 tys. ha w 1950 r. do 171,5 tys. ha w 1955 roku. Gospodarstwa te przejęły wiele resztówek, gruntów PFZ, a także przejmowały ziemię opuszczonych gospodarstw indywidualnych. Grunty orne zielonogórskich PGR powiększyły się z 52,2 do 139,0 tys. ha. Średni stan roczny (PGR przejmowały i zdawały ziemię) dla lat 1950—1955 ziemi ornej wynosił 118,6 tys. ha¹¹. Rozszerzeniu uległa baza paszowa PGR poprzez wzrost trwałych użytków zielonych z 14,0 do 31,3 tys. ha.

W związku ze wzrostem ogólnej powierzchni gruntów, powierzchnia zbiorów ogółem plonu głównego zwiększyła się z 47,8 w 1950 r. do 135,6 tys. ha w 1955, w tym obszar 4 zbóż (wraz z mieszanką zbożową) z 22,7 do 68,4 tys. ha.

W przeciwieństwie do gospodarki chłopskiej znacznie rozszerzono uprawę pszenicy (z 3,3 do 11,7 tys. ha). Czterokrotnie wzrosła powierzchnia zbiorów jęczmienia, trzykrotnie owsa, ponad 4-krotnie buraków cukrowych. Mimo podejmowania co roku znacznych obszarów niezagospodarowanych, PGR uzyskiwały plony na poziomie zbliżonym do gospodarki całkowitej województwa. (Dla 4 zbóż w 1955 r. — 13,1 q/ha, pszenicy 15,1, żyta 12,7, ziemniaków 70, buraków cukrowych — 147.) W 1955 roku PGR województwa, podobnie jak w całym kraju, nie osiągnęły wskaźnika wydajności z ha z roku 1950. Różnice jednak były nieznaczne, natomiast ogólne zbiory dla wielu kultur wzrosły parokrotnie. Ziarna 4 zbóż z mieszanką zbożową zebrano w 1955 r. 89,3 tys. ton, w 1950 — 32,1 tys. ton. Zbiory pszenicy wzrosły z 5,0 do 17,6 tys. ton, żyta z 15,3 do 44,2 tys. ton, jęczmienia z 4,8 do 14,4 tys. ton, owsa z 5,2 do 12,8 tys. ton, ziemniaków z 42,6 do 77,7 tys. ton, buraków cukrowych z 10,0 do 40,9 tys. ton, olejnych ogółem z 5,8 do 8,7 tys. ton. Pod względem wielkości produkcji roślinnej, w tym również towarowej, PGR województwa zielonogórskiego

Tabela 5

Stan inwentarza żywego oraz wielkość produkcji zwierzęcej

Wyszczególnienie		1950 r.	1955 r.
Bydło ogółem (30. VI.)	w tys. szt.	8,2	33,8
w tym krowy	w tys. szt.	2,9	13,3
Trzoda chlewna	w tys. szt.	11,2	79,6
w tym maciory	w tys. szt.	1,5	7,3
Owce	w tys. szt.	7,1	27,6
Owce matki	w tys. szt.	2,7	11,8
Konie	w tys. szt.	3,4	8,4
Drób ogółem	w tys. szt.	29,0	73,2
Sztuki duże ogółem	w tys. szt.	8,8	39,8
(Bez koni — własność państwa)			
Bydło na 100 ha UR	w szt.	12,3	19,7
Trzoda chlewna	w szt.	21,4	50,8
Maciory	w szt.	2,8	5,3
Owce	w szt.	10,7	16,1
Konie	w szt.	5,1	4,9
Odrzutowania cieląt od 100 krów	w szt.	75,0	77,0
Prosięta od maciory	w szt.	6,8	6,8
Jagnięta od 100 matek	w szt.	70,0	51,1
Produkcja—żywiec bydlęcy	w t	468,0	1 611,0
Wieprzowina	w t	852,0	3 748,0
Mleko	w mln l	7,6	26,9
Jaja	w tys. szt.	110,0	1 960,0
Wełna	w q	200,0	871,0
Udój mleka od krowy	w l	2 610,0	2 137,0
Wełna od owcy	w kg	2,8	2,9
Odstawa żywca państwu	w t	1 367,0	5 290,0

odnotowały w okresie planu 6-letniego znaczny dorobek. Produkcję zwierzęcą PGR województwa przedstawia tabela 5.

Gospodarka PGR za cały rozpatrywany okres nie była ani razu przedmiotem obrad WRN. Wyjaśnić ten fakt można podporządkowaniem sektora państwowego centrali. Jest to jednak tylko częściowe i formalne wyjaśnienie, ponieważ rady narodowe dysponowały możliwością stawiania pod obrady i ocenę jednostek bezpośrednio im nie podporządkowanych. Po raz pierwszy PGR województwa stały się przedmiotem obrad sesji 15 września 1960 roku. WRN dokonała wówczas oceny ich działalności za rok gospodarczy 1959/60. Również gospodarką leśną (w 1955 r. lasy zajmowały 41,4% powierzchni województwa) WRN w omawianym okresie nie zajmowała się na swych sesjach, nie licząc jednego sprawozdania Komisji Rolnictwa i Leśnictwa złożonego WRN na posiedzeniu wrześniowym 1952 roku.

W 1952 roku przedmiotem obrad WRN była również opieka zdrowotna ludności miast i wsi. Pod tym względem województwo szybko awansowało. Ilość lekarzy medycyny na 10 tys. mieszkańców zwiększyła się ponad 3-krotnie (100 w 1950 r. i 346 w 1955 r.), dentystów ponad 5-krotnie, pielęgniarek ponad 3-krotnie. Łóżka w szpitalach z 2.802 zwiększono do 6.002. Na koniec 1955 r. na wsi działało 40 ośrodków zdrowia.

REALIZACJA POLITYKI ROLNEJ PARTII PRZEZ WRN W LATACH 1956—1970

Po 1956 roku w działalności WRN na odcinku rolnym nastąpiły istotne, jakościowe zmiany. Zmiany te, u podstaw których legły wspólnie opracowane przez KC PZPR i NK ZSL w 1957 r. wytyczne polityki rolnej, polegały na:

- a) aktywnym oddziaływaniu na wzrost produkcji rolnej, głównie poprzez jej intensyfikowanie,
- b) zespalanu interesów producentów z interesem ogólnospołecznym,
- c) programowaniu bliższych i dalszych procesów rozwoju produkcji rolnej,
- d) inicjowaniu i popieraniu rozwoju aktywności zawodowej rolników indywidualnych, między innymi poprzez rozwój samorządu chłopskiego, zwiększenie kompetencji rad stopnia podstawowego, zacieśnienie więzi ludności rolniczej z organami przedstawicielskimi,
- e) zwiększeniu koordynacji wysiłków pomiędzy poszczególnymi sektorami i organizacjami społeczno-zawodowymi w zakresie wzrostu produkcji i doskonalenia metod gospodarowania,
- f) prowadzeniu polityki racjonalnego gospodarowania ziemią,
- g) integracji wysiłków na odcinku pracy polityczno-wychowawczej

z pracą szkoleniowo-zawodową ludności pracującej w rolnictwie i wzrostem jej poziomu życia.

Realizacji powyższych kierunków działalności WRN sprzyjały ważne decyzje władz państwowych na odcinku poprawy warunków ekonomicznych rolnictwa.

Do nowo uruchomionych mechanizmów oddziałujących kompleksowo na rozwój rolnictwa, pełniących funkcję podstawowych dźwigni wzrostu produkcji rolnej po 1956 roku, należy zaliczyć:

- zmniejszenie ogólnego wymiaru dostaw obowiązkowych, w tym zlikwidowanie dostaw mleka, podwyższenie cen w ramach dostaw;
- zmniejszenie progresji podatku gruntowego w województwie oraz doskonalenie systemu świadczeń wsi;
- podniesienie rangi cen jako ważnego instrumentu sterowania rozwojem produkcji;
- uznanie postępu technicznego — mechanizacji, chemizacji, naukowych metod wytwarzania itp. za główne czynniki wzrostu;
- zaktywizowanie istniejących form samorządu chłopskiego i uruchomienie nowych, głównie rolniczych i zrzeszeń branżowych;
- uznanie świadomości społecznej i wiedzy rolniczej wytwórców za ważny czynnik rozwoju rolnictwa, a stąd rozbudowa oświaty i szkolnictwa, różnych form kształcenia zawodowego rolników, zwiększenie rangi, służby rolnej, poradnictwa i doświadczalnictwa, rozbudowa instytucji obsługujących rolnictwo;
- zwiększenie środków na inwestycje w rolnictwie, w efekcie czego w 1970 roku nakłady inwestycyjne były 5-krotnie większe niż w 1956 roku, utworzenie Funduszu Rozwoju Rolnictwa¹² — instytucji służącej finansowaniu postępu technicznego w rolnictwie przez samą wieś;
- doskonalenie ustawodawstwa w zakresie obrotu i gospodarką ziemią, przejmowanie ziemi od gospodarzy nie posiadających następców, zabezpieczenie socjalne osób zdających państwu ziemię itp.

Działalność WRN i jej organów wykonawczych, jak również działalność powiatowych i gromadzkich rad narodowych w omawianym okresie koncentrowała się więc na kluczowych problemach z punktu widzenia wzrostu produkcji rolnej, przy czym problemami wsi i rolnictwa osobiście mocno interesował się i uczestniczył w ich rozwiązywaniu I sekretarz KW PZPR w Zielonej Górze Mieczysław Hebda i przewodniczący Prezydium WRN Jan Lembas. Osobiste zaangażowanie w realizację polityki rolnej partii osób kierujących życiem politycznym i państwowym województwa uznać należy za dodatkowy czynnik, sprzyjający rozwiązywaniu złożonych problemów tego działu gospodarki województwa.

W odróżnieniu od okresu do 1956 r., WRN po 1956 roku na swych plenarnych posiedzeniach rozpatrywała problemy o kluczowym znacze-

niu dla całego rolnictwa województwa, koncentrując uwagę na określeniu głównych kierunków jego rozwoju. Wzrost kompetencji ustawowych rad narodowych sprzyjał rozwijaniu nowych form działalności rad narodowych i ich prezydiów na odcinku gospodarki rolnej.

Poszukiwaniu nowych form kierowania i zarządzania rolnictwem poświęcono kilka sesji w okresie bezpośrednio po VIII Plenum KC PZPR w 1956 r. Dla wypracowania nowego stylu pracy WRN szczególne znaczenie miały sesje odbyte w październiku i grudniu 1956 roku oraz w lutym i maju 1957 roku. Aktywność radnych na sesji październikowej znalazła wprawdzie w krytycznej ocenie działalności Prezydium WRN na odcinku wiejskim i zgłoszeniu 25 wniosków dotyczących usprawnienia stylu pracy rad na odcinku rolnym oraz wniosków do nowego programu działania WRN w dziedzinie rozwoju rolnictwa.

Z całą odpowiedzialnością można stwierdzić, że ostatni rok działalności WRN I kadencji poświęcony był intensywnym poszukiwaniom nowego stylu i nowych form pracy w ogóle, w tym również na odcinku wiejskim.

Jedną z takich nowych form działania WRN było przygotowanie i uchwalenie kilkuletnich planów rozwoju rolnictwa. Powyższe plany stanowiły część składową ogólnego planu rozwoju społeczno-gospodarczego województwa (rocznego i wieloletniego), ale WRN przyjęła również zasadę wytyczania perspektywicznych planów rozwoju poszczególnych kierunków produkcji rolniczej (nasiennictwo, warzywnictwo, hodowla itd.).

Zadania rolnictwa w latach 1958—1960 ujęte zostały w pierwszym uchwalonym przez WRN planie rozwoju gospodarczego województwa we wrześniu 1957 roku. Zostały one następnie rozszerzone i uzupełnione przez wnioski i postulaty zgłoszone przez ludność wiejską w okresie kampanii wyborczej do Sejmu i rad narodowych na przełomie 1957 i 1958 roku i stały się składową częścią programu wyborczego FJN. Poczynając od 1958 roku programy wyborcze FJN jako wynik szerokiego współdziałania organizacji politycznych, rad narodowych i społeczeństwa odgrywać będą w programowaniu rozwoju wsi zielonogórskiej ważną rolę.

Do szczególnie ważnych zadań lat 1958—1960 zaliczono: wzrost produkcji roślinnej i zwierzęcej, zagospodarowanie użytków zielonych kosztem 220 mln złotych, rozwój warzywnictwa i sadownictwa, rozwój kółek rolniczych, przyspieszenie prac uwłaszczeniowych, właściwą organizację gospodarki nasiennej jako ważnego czynnika wzrostu plonów.

Kontrolę i ocenę realizacji powyższych zadań WRN przeprowadzała corocznie przy ocenie realizacji rocznych planów, a także na specjalnych sesjach poświęconych ocenie wybranych kierunków rozwoju rolnictwa. Zadania wzrostu produkcji rolniczej ujęte w planie gospodarczym woje-

wództwa na 3 ostatnie lata pierwszej pięcioletki (1958—1960) zostały pomyślnie wykonane.

W 1960 roku uzyskano w rolnictwie najwyższe plony w całym 15-leciu powojennym. Przeciętne plony w gospodarce całkowitej w 1960 roku wynosiły: dla 4 zbóż — 17,3 q, w tym dla pszenicy — 19,3 q, żyta — 16,2 q, jęczmienia — 18,8 q, owsa — 18,9 q, ziemniaków — 145 q, buraków cukrowych — 279,0 q, rzepaku i rzepiku — 15,9 q". W stosunku do 1956 roku wydajność 4 zbóż z ha w 1960 roku była wyższa o 37,3%, buraków cukrowych o 114,6%, ziemniaków o 19,8%. Średnie roczne zużycie nawozów mineralnych na ha powierzchni upraw w roku gospodarczym 1960/61 osiągnęło poziom 56,2 kg/ha, w tym azotowych 20,6 kg, fosforowych 13,2 kg, potasowych 22,7 kg (NPK). Zużycie wapna, bardzo potrzebnego składnika mineralnego dla gleb województwa, wzrastało znacznie wolniej: z 46,6 kg/ha w 1958/59 r. do 49,2 kg/ha w roku gospodarczym 1960/61. Plony zbóż i okopowych uzyskane w 1960 roku były wyższe od przeciętnych plonów kraju, natomiast wskaźniki obsady zwierząt domowych na 100 ha użytków rolnych w dalszym ciągu pozostawały poniżej średnich krajowych. W tym względzie rolnictwo nie wykonało zadań planowych określonych przez WRN. W latach 1956—1960 pogłowie bydła wzrosło ogółem o 20,5 tys. sztuk, z tym że cały przyrost odbył się w roku gospodarczym 1959/60. W 1960 r. było w województwie 262,6 tys. szt. bydła, w tym krów 162,4 tys. sztuk". Na 100 ha użytków rolnych przypadało 38,1 sztuk zamiast planowanych 43. Znacznie gorsza sytuacja istniała w hodowli trzody chlewnej. W pierwszych dwóch latach II kadencji WRN (1958—1959) nastąpił znaczny spadek pogłowia trzody chlewnej z 386,1 tys. szt. w 1957 r. do 371,6 tys. szt. w 1958 i do 306,4 tys. szt. w 1959 roku. Nie było to zjawisko właściwe tylko rolnictwu województwa. Również w kraju w 1959 roku pogłowie trzody chlewnej było najniższe od 1956 roku. Dopiero rok 1960 przyniósł na tym odcinku w województwie widoczną poprawę. Nastąpiło zwiększenie pogłowia trzody chlewnej do 382,8 tys. (wzrost 76,4 tys. sztuk). Również pogłowie owiec w 1960 roku było niższe w stosunku do 1956 r. o 15,4 tys. sztuk. Stan owiec w 1956 r. kształtował się w województwie na poziomie 144,5 tys. sztuk (20,9 szt. na 100 ha UR), a w 1960 — 129,1 tys. szt. (18,7 sztuk na 100 ha przy zmniejszonej powierzchni użytków rolnych w porównywanym okresie o 196 tys. ha). Pogłowie koni do 1958 roku wykazywało tendencję wzrostową, a od 1959 roku zaczęło maleć i w 1960 r. koni w województwie na 100 ha użytków przypadało 11 sztuk. Ogółem w województwie było wówczas 76,0 tys. sztuk koni.

W sektorze gospodarki państwowej, w obsadzie zwierząt" na 100 ha użytków rolnych również nie osiągnięto przeciętnego wskaźnika krajowe-

go". W 1960 roku w PGR województwa przypadało na 100 ha użytków 30,3 szt. bydła, w tym 14,7 krów, 18,9 szt. trzody chlewnej i 16,6 szt. owiec, w tym w gospodarstwach WZ PGR: bydła było 30,1 szt., trzody chlewnej 18,5 szt. i owiec 15,9 szt."

W latach 1956—1960 w gospodarstwach podległych WZ PGR pogłowie bydła zwiększono ogółem z 39,8 sztuk do 46,6, w tym krów z 15 do 22,7 tys. sztuk. Udział krów w bydle ogółem w 1960 r. wynosił 48,7% (w 1956 — 37,7%), co było zjawiskiem pozytywnym. Zmalało natomiast pogłowie trzody chlewnej z 68,3 do 28,6 tys. sztuk, owiec z 27,0 do 24,6 tys. sztuk". Ocena gospodarki PGR i rozwoju produkcji w sektorze państwowym była przedmiotem obrad sesji WRN 12 września 1960 roku. Wyniki produkcyjne, a w szczególności sytuację na odcinku hodowli oceniono krytycznie. Na sesji sformułowano wiele wniosków dotyczących wykorzystania rezerw dla wzrostu produkcji w tym sektorze, w posiadaniu którego w 1960 roku znajdowało się 164,0 tys. ha użytków rolnych, tj. 23,8% ogólnej ich powierzchni w województwie". Niekorzystne ukształtowanie się wskaźników w hodowli bydła i trzody chlewnej w województwie oraz przyczyny hamujące wzrost zwierząt domowych, jak i środki wiodące do polepszenia sytuacji na tym tak ważnym odcinku produkcji rolniczej stały się przedmiotem obrad sesji WRN w dniu 11 grudnia 1959 roku. Następnym realizacją uchwał i zaleceń sesji było podjęcie prac nad przygotowaniem wszechstronnego programu rozwoju hodowli. Program taki został przyjęty na sesji wrześniowej 1961 roku. Obejmował on rozwój hodowli zwierząt gospodarskich w województwie w latach 1961—1965. WRN w III kadencji przyjęła również takie kierunkowe programy, jak: rozwój gospodarki nasiennej i ochrony roślin (I 1961 r.), przemysłu spożywczego (IX. 1962 r.), melioracji (IX. 1962 r.), przedsiębiorstw budowlanych, w tym budownictwa rolniczego (II. 1963 r.).

Wszystkie te kierunkowe programy rozwoju rolnictwa, usług, zabezpieczania rolnictwa w środki produkcji składały się na kompleksowe traktowanie rozwoju gospodarki rolnej, stawiały wobec niej wymogi, ale i zabezpieczały rolnictwo w niezbędne środki inwestycyjne, a nawet w 1963 roku środki te dodatkowo zostały zwiększone o sumę 700 mln zł kosztem inwestycji przemysłowych, gwarantowały dopływ kadry fachowej, traktorów i wysokowydajnych maszyn rolniczych.

Za przykładem WRN poszły wszystkie powiatowe rady narodowe, programując rozwój poszczególnych dziedzin rolnictwa na własnym terenie, przy jednoczesnym określeniu skali pomocy państwa w planowanym rozwoju. Tak zaprogramowana działalność władz terenowych, w połączeniu z polityką państwa zabezpieczającą korzystne warunki ekonomiczne rozwoju rolnictwa, dały nadzwyczaj pozytywne wyniki. Średnie plony zbóż uzyskane w okresie III kadencji WRN (1961—1964), mimo nieurodzaju

w 1962 i 1963 roku były wyższe o 2,5 q, a ziemniaków o 29 q/ha od średnich plonów pierwszej pięciolatki. Odnotowano też wyższe tempo rozwoju hodowli. Pogłowie bydła średnio rocznie zwiększyło się o 4,7%, podczas gdy w latach 1956—1960 o 3,2%. Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych wzrosła z 38,1 w 1960 do 48,8 szt. w 1965 r., trzody chlewnej z 55,5 do 67,0 sztuk, owiec zmalała z 18,7 do 15,4 sztuk. Zmalało też pogłowie koni z 11,0 do 10,5 sztuk na 100 ha³. Wskaźnik zwierząt przypadających w 1965 roku na 100 ha użytków rolnych był dla bydła i trzody chlewnej w dalszym ciągu niższy od krajowego, natomiast dla owiec wyższy o 0,1 szt. W liczbach bezwzględnych pogłowie bydła w województwie dzięki wielokierunkowym zabiegom wzrosło w gospodarce całkowitej z 262,6 tys. w 1960 r. do 313,5 tys. sztuk w 1965 r. (o 19,4%), trzody chlewnej z 382,8 tys. do 430,6 tys. sztuk (o 12,5%). Zmalała ilość koni z 76,0 tys. do 67,7 tys. sztuk.

Zwiększone dostawy środków produkcji dla rolnictwa, bardziej umiejętne wykorzystanie nawozów, prawidłowa realizacja programu nasiennego, zwiększony zakres chemizacji rolnictwa, regulacja stosunków wodnych, lepsza praca służby rolnej łagodziły skutki nie sprzyjających warunków atmosferycznych, pozwalając na osiągnięcie w 1965 r. 18,7 q/ha 4 zbóż, w tym 20,1 q pszenicy, 164 q ziemniaków i 249 q buraków cukrowych. Korzystnie ukształtowała się struktura zasiewów. Rośliny zbożowe zajmowały 55,5% powierzchni zasiewów, ziemniaki — 17,1%, przemysłowe — 7,6%, pastewne — 13,3%. Wzrosła towarowość rolnictwa. W 1965 roku skup 4 zbóż był większy od skupu w 1960 r. o 23.300 t (94,0 tys. t w 1960 i 117,3 tys. t w 1965 r.), ziemniaków o 58.200 t (128,8 i 187,0 tys. t). Bezspornym dorobkiem w zakresie chowu zwierząt domowych był wzrost skupu żywca o blisko 60%. W 1960 roku skupiono bydła łącznie z cielętami 16,5 tys. t, natomiast w 1965 r. 26,4 tys. t. Skup trzody chlewnej w porównywalnych latach wyniósł 21,4 tys. t i 33,9 tys. t⁴. Z każdych 100 ha gruntów ornych w 1965 roku skupiono 25,1 t 4 zbóż (bez ziarna siewnego), 40,0 t ziemniaków i 7,3 t trzody chlewnej.

Podstawową formą dostaw żywca z gospodarki chłopskiej stała się kontraktacja. W ramach kontraktacji rolnictwo zielonogórskie dostarczyło w 1965 roku 202.030 szt. trzody mięsnośloninowej, podczas gdy w 1960 75.485 sztuk. Blisko 3-krotnie wzrosły również dostawy młodego bydła rzeźnego (10.208 sztuk w 1960 r. i 31.971 sztuk w 1965 r.).

Aktywizacja produkcyjna rolnictwa w omawianym okresie była możliwa między innymi dlatego, że uchwalony przez WRN 5-letni plan przewidywał w tej dziedzinie gospodarki daleko idącą pomoc państwa w zakresie zagospodarowania użytków zielonych, zaopatrzenia rolnictwa w nawozy sztuczne, materiały budowlane, traktory i maszyny. W 1965 roku na zaopatrzenie wsi skierowano blisko 5-krotnie więcej cementu niż w roku

1969, 2-krotnie więcej wapna palonego, ponad 5-krotnie więcej cegły, ponad 8-krotnie więcej dachówek. Nakłady inwestycyjne w gospodarce indywidualnej wynosiły w 1965 r. 144,3 mln zł (c. 1971 r.), w rolnictwie społecznym — 709,7 mln zł (w 1961 — 399,1), w leśnictwie — 34,9 mln zł. W poważnym stopniu prace polowe zostały zmechanizowane. Park traktorowy w rolnictwie wzrósł z 3.236 w 1960 do 5.748 sztuk w 1965 r., w tym w PGR Min. Rolnictwa z 1885 do 3.330 szt., a w kółkach rolniczych z 214 do 1.666 sztuk. Ilość zestawów maszyn będących w posiadaniu kółek rolniczych tylko za okres 1962—1964 wzrosła z 498 do 1.430.

Istotne zmiany zaszły w gospodarce leśnej. Lesistość województwa zwiększyła się z 41,7% w 1955 r. do 44,0% w 1965 r. Lasy państwowe w 1965 r. zajmowały powierzchnię 625.082 ha; w 1974 r. powierzchnia leśna zajmowała 45% gruntów województwa. Charakterystyczną cechą tej gałęzi gospodarki w województwie było stosunkowo bardzo niskie zatrudnienie. W 1965 roku zatrudnienie w przedsiębiorstwach lasów państwowych wynosiło 12,6 tys. osób. Przy tak niskim zatrudnieniu zadania swoje gospodarka leśna mogła realizować w wysokim stopniu dzięki mechanizacji prac i doskonaleniu organizacji wewnątrzzakładowej.

W latach 1961—1965 nastąpiła zmiana w polityce wyřębu lasu. Wprowadzono bardziej racjonalną gospodarkę w tym zakresie. Więcej zaczęto poświęcać uwagi pielęgnacji, zmniejszaniu powierzchni zřębów, rozwojowi szkółek, zalesianiu przekazanych przez rolnictwo nieużytków. W tym kierunku toczyła się dyskusja na sesji WRN w lipcu 1956 r. poświęconej sytuacji w gospodarce leśnej i drzewnej na terenie województwa.

Pozyskiwanie drewna zmniejszono z 1.563,2 tys. m³ w 1960 r. do 1.223,3 tys. m³ w 1965 r. Decyzje takie były w pełni uzasadnione zarówno słabym drzewostanem, jak i brakiem możliwości zagospodarowania powstających zřębów. Były one realizacją zaleceń WRN z 1959 roku, jak i decyzji IX Wojewódzkiej Konferencji PZPR z grudnia 1964 roku. W materiałach tej ostatniej, poświęconych gospodarce leśnej, czytamy: „Prawidłowa gospodarka leśna wymaga ograniczenia pozysku drewna do poziomu nie przekraczającego przeciętnego przyrostu rocznego”.

Mimo zmniejszonego pozysku udział województwa w dostawach drewna na potrzeby gospodarki narodowej był nadal wysoki i wynosił w 1964 roku 11%, natomiast w surowcu kopalniakowym 16% zapotrzebowania krajowego.

W latach sześćdziesiątych w gospodarce leśnej coraz więcej uwagi zaczęto przywiązywać do poprawy warunków pracy i życia załóg. Utrzymujące się stosunkowo niskie płace podniesiono do 1.433 zł brutto (1965 r.). Lasy Państwowe otrzymały więcej środków na remonty osad i leśniczówek oraz na budowę nowych domów dla pracowników. Zwiększono środki na bhp, usprętwienie pracy itp.

W oparciu o bazę leśną rozwinęła się produkcja niedrzewna. W 1965 roku pozysk owoców i jagód leśnych wyniósł 748 t, a świeżych grzybów — 472 tony. Eksport jagód i grzybów oraz dziczyzny stanowił ważną pozycję w eksporcie województwa (w 1970 r. — 6,8% wartości eksportu województwa do II obszaru).

Wybory WRN IV kadencji zbiegły się z wejściem w życie trzeciego planu 5-letniego. Kampania wyborcza na wsi stała się płaszczyzną szerokiej dyskusji nad dorobkiem rolnictwa zielonogórskiego po 1956 roku i jego rozwojem w latach 1966—1970. Rozmowy kandydatów na radnych przebiegały w atmosferze szczerzej dyskusji i wzrastającego zaufania społeczeństwa do programu rolnego partii i działalności władz państwowych. Pomyślne wykonanie programu wyborczego stworzyło optymistyczne warunki w zakresie wzrostu produkcji rolniczej w najbliższych latach.

Podstawowe kierunki rozwoju rolnictwa zielonogórskiego oraz zadania na lata 1966—1970 określone zostały w uchwałach IX Konferencji Wojewódzkiej PZPR (grudzień 1964) oraz w uchwałach WRN z marca 1966 r. zatwierdzających program rozwoju produkcji zbóż i pasz na lata 1966—1970, z listopada 1966 r. precyzujących zadania na odcinku gospodarki wodnej; z grudnia 1966 r., określających kierunki rozwoju gospodarczego województwa w nowym planie pięcioletnim; z czerwca 1967, zatwierdzających program rozwoju produkcji zwierzęcej w województwie.

Za główne kierunki rozwoju rolnictwa w latach 1966—1970 uznano:

1. intensyfikację produkcji zwierzęcej przy jednoczesnym wykorzystaniu wszystkich możliwości zwiększenia towarowej produkcji zbóż;
2. rozwój bazy paszowej z założeniem osiągnięcia w 1970 roku samowystarczalności w tej dziedzinie;
3. osiągnięcie zmechanizowania najbardziej uciążliwych prac polowych;
4. rozbudowę przedsiębiorstw budownictwa rolniczego;
5. racjonalne wykorzystanie całego zapasu ziemi;
6. rozwój usług produkcyjnych dla rolnictwa.

Określono też podstawowe środki służące realizacji powyższych zadań. Do takich środków zaliczono:

1. Wzrost nakładów inwestycyjnych o około 80% w stosunku do poprzednich 5 lat. W pierwszej wersji planu środki inwestycyjne dla rolnictwa WRN określiła na sumę 3.659,9 mln zł, w tym na inwestycje WZ PGR — 1.860,2 mln zł. W 1968 roku zwiększono nakłady do kwoty 3.783,2 mln zł, w tym na roboty budowlano-montażowe 2.501,5 mln zł. Na inwestycje WZ PGR przeznaczono 2.240,2 mln zł.

Z nakładów ogółem przeznaczono na:

- budownictwo mieszkaniowe — 329,9 mln zł (ok. 2.800 izb),
- budownictwo inwentarskie 332,8 mln zł (27.876 stanowisk),
- budownictwo domów dla gromadzkiej służby rolnej — 43,9 mln zł,

- budowę POM, ZNMR oraz filii POM — 153,7 mln zł,
- meliorację 880,0 mln zł (42,5 tys. ha i 12,3 tys. ha zagospodarowania użytków zielonych),
- mechanizację rolnictwa — 998,7 mln zł,
- budowę szkół i internatów — 87,4 mln zł.

Celem pełnego wykorzystania nakładów inwestycyjnych (w poprzedniej 5-latec środki na inwestycje nie zostały w pełni wykorzystane) za niezbędne uznano: zwiększenie mocy przerobowej przedsiębiorstw budownictwa rolniczego, powołanie specjalistycznych przedsiębiorstw w zakresie zaopatrzenia rolnictwa w wodę i elektryfikacji rolnictwa, rozwiązanie problemu terminowego przygotowywania dokumentacji technicznej dla tych przedsiębiorstw, rozbudowę biura projektów budownictwa ogólnorolniczego oraz unifikację elementów prefabrykowanych.

2. Zwiększenie nawożenia mineralnego i organicznego. Zużycie nawozów mineralnych w myśl założeń planu miało osiągnąć w 1970 roku 135,0 kg/ha NPK i 165,3 kg wapna nawozowego. W planie na rok 1970 podniesiono dodatkowo wskaźnik zużycia nawozów mineralnych do 155,9 kg/ha.

Lata 1965—1970 przyniosły najbardziej dynamiczne przemiany w rolnictwie zielonogórskim w zakresie nawożenia mineralnego. Zużycie nawozów sztucznych na ha powierzchni upraw zwiększyło się z 85,6 kg w roku gospodarczym 1964/65 do 210,9 w roku 1970/71, a wapna (CaO) z 84,9 kg do 225,7 kg. Na hektar użytków rolnych w 1969/70 roku w gospodarce całkowitej województwa zużywano nawozów 135,1 kg, wapna — 122,0 kg. Poprzez działalność oświatową służby rolnej wzrosła kultura stosowania nawozów mineralnych.

3. Rozwój nasienictwa, obok nawożenia mineralnego, uznano za decydujący czynnik wzrostu plonów. Realizując program rozwoju nasienictwa w latach 1963—1967 w gospodarstwach indywidualnych wprowadzono wymianę materiału siewnego co 3 lata (żyta co 4 lata), a wymianę ziemniaków sadzeniaków co 3—5 lat. Na odnowienie zbóż przeprowadzono rocznie około 8,5 tys. t kwalifikowanych nasion zbóż i 25 tys. t sadzeniaków. Reprodukację zbóż prowadziły głównie PGR, natomiast produkcję ziemniaków wyższych stopni odsiewu zlokalizowano w rejonach zamkniętych, w których umieszczono około 65% kontraktacji sadzeniaków. Od 1968 r. skrócono rotację odnawiania żyta do 3 lat, podobnie jak pozostałych zbóż, z wyjątkiem jęczmienia, którego wymiana od 1966 r. odbywała się poprzez kontraktację co 2 lata. Wprowadzono planowe odnawianie ziemniaków całymi wsiami. Usprawniono formy wymiany, upowszechniono bardziej plenne odmiany zbóż i ziemniaków, w większości wsi uruchomiono punkty czy-

szczenia i zaprawiania nasion. Przedsięwzięte środki pozwoliły na uzyskanie następujących plonów: 4 zboża: w 1965 r. — 18,8 q/ha, w 1967 — 20,2, w 1968 — 20,6, w 1969 — 19,9, w 1970 r. — 19,7 q/ha. Plony ziemniaków w q/ha wynosiły w analogicznych latach: 169, 185, 182, 157, zaś buraków cukrowych: 249, 380, 348, 270, 238 q/ha. Gospodarka indywidualna uzyskiwała nieco wyższe średnie plony od gospodarki społecznej.

W 1970 roku nie uzyskano wprowadzić planowanej wydajności z ha (22,4 q 4 zbóż) zarówno w zbożowych, jak i okopowych (planowano 300,0 q buraków cukrowych i 180 q ziemniaków) ale tylko ze względu na nie sprzyjające warunki atmosferyczne. Plony w województwie były jednak wyższe od średnich w kraju, co — uwzględniając znacznie słabsze gleby naszego województwa w stosunku do większości gleb występujących w kraju — podkreśla dorobek rolnictwa zielonogórskiego w okresie IV kadencji WRN.

Średnie roczne zbiory zbóż utrzymywane były na poziomie 490 tys. ton, natomiast skup 4 zbóż był wyższy w województwie w 1970 roku o 12,2 tys. ton w stosunku do 1965 roku.

4. Planowany wzrost pogłowia bydła do 362 tys. sztuk i trzody chlewnej do 450 tys. sztuk zakładano osiągnąć między innymi poprzez podniesienie wartości użytkowej produkcji materiału zarodowego, objęcie do 1970 r. sztucznym unasiennieniem 94,1% ogólnego stanu pogłowia, zwiększenie zakresu opieki weterynaryjnej, budownictwo inwentarskie w PGR, zabezpieczenie bazy paszowej poprzez rozszerzenie upraw i wzrost wydajności roślin pastewnych, szczególnie motylkowych i poplonów, zagospodarowanie użytków zielonych, uruchomienie 12 suszarni do produkcji około 25 tys. t suszu ziemniaczanego, upowszechnienie budowy silosów (tylko w 1966 r. wybudowano w województwie 2.722 silosy), racjonalną gospodarkę gruntami PFZ. Założenia powyższe były realizowane pomyślnie, jednak nakreślonych zadań w zakresie hodowli na 1970 rok rolnictwo nie wykonało.

W 1967 i 1968 roku nastąpił spadek pogłowia zwierząt domowych. Dodatkowe przedsięwzięcia podjęte przez WRN, zapobiegające spadkowi pogłowia głównie w gospodarce indywidualnej, przyhamowały ten proces i od 1968 roku ponownie obserwuje się wzrost hodowli, był to jednak minimalny wzrost. W 1970 roku pogłowie bydła w całej gospodarce wynosiło 335,9 tys. sztuk (krów 156,7 tys.) wobec 313,5 tys. w 1965 roku. Do planowanej liczby zabrakło 26,1 tys. sztuk. Pogłowie trzody chlewnej osiągnęło wielkość 369,1 tys. sztuk wobec 430,6 tys. w 1965 roku, tj. o 80,9 tys. sztuk poniżej wielkości planowanej na 1970 rok.

Zmniejszenie pogłowia pod koniec 5-latki było zjawiskiem ogólnokrajowym i znajduje wyjaśnienie w ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej, w jakiej ówczesna wieś się znalazła. Spadek pogłowia w województwie był większy niż przeciętnie w kraju. Pogłowia bydła w gospodarce krajowej w 1970 r. stanowiło 109% stanu 1965 r., trzody chlewnej — 97,1%. Dla województwa analogicznie wskaźniki wynosiły 107,1 i 85,7². Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych w 1970 roku wynosiła 52,3 szt. (krów — 24,4), trzody chlewnej — 57,5, owiec — 15,6, koni — 10. W gospodarstwach państwowych podległych WZ PGR przez całą pięciolatkę utrzymywał się trend znacznego wzrostu pogłowia. Stan bydła powiększył się o 21,8%, a trzody chlewnej o 32,3%³.

GLÓWNE PROBLEMY WZROSTU PRODUKCJI ROLNICZEJ W LATACH 1971—1975

Zasady polityki rolnej w okresie po grudniu 1970 roku określone zostały we wspólnej uchwale Biura Politycznego KC PZPR i Prezydium NK ZSL z kwietnia 1971 roku, a następnie zostały potwierdzone przez trzy kolejne zjazdy partii. Zdynamizowanie produkcji rolnej we wszystkich sektorach rolnictwa stało się przewodnią myślą przy wypracowaniu zasad polityki rolnej, a zasada kojarzenia wzrostu produkcji rolnej z socjalistycznymi przeobrażeniami w rolnictwie i na wsi, rozumiana jako ciągły proces, stanowi o istocie polityki rolnej partii i państwa w latach siedemdziesiątych.

Sianokosy w gospodarstwie indywidualnym — Jeziory, pow. świebodziński

Po 1970 roku podjęto szereg decyzji, które stworzyły bardziej dogodne warunki ekonomiczne i społeczne dla przyspieszenia rozwoju rolnictwa. Do ważniejszych należą:

1. Podwyżka, wiosną 1971 roku, cen skupu zwierząt rzeźnych, głównie trzody chlewnej i bydła, oraz cen skupu prosiąt i mleka. W następnych latach dokonano dalszych korekt cen, stwarzając w ten sposób ekonomiczne bodźce dla producentów, głównie gospodarzy indywidualnych.
2. Zniesienie od 1. I. 1972 roku dostaw obowiązkowych, przez co dochody wsi zwiększyły się o około 2,5 mld złotych rocznie.
3. Ustawą sejmową z 1971 roku uregulowano stosunki własnościowe. Realizacja ustawy stworzyła warunki dla pełnego i racjonalnego wykorzystania ziemi. U podstaw ustawy leżała dewiza polskich komunistów, mówiąca o tym, że ziemia powinna należeć do tych, co na niej pracują.
4. Objęcie, poczynając od 1972 roku, całej ludności wiejskiej opieką społeczną. Około 2 mln rodzin chłopskich w kraju (34% ludności) uzyskało pełną bezpłatną opiekę zdrowotną. Ze społecznego punktu widzenia, jak i zasad ustrojowych decyzja ta miała szczególnie doniosłe znaczenie.
5. Podjęcie szeregu decyzji mających na celu umocnienie i rozwój uspołecznionego rolnictwa, jak i pozostałych form kooperacji oraz specjalizacji, bez której trudno intensyfikować produkcję rolniczą. Gospodarka żywnościowa, poczynając od XV Plenum KC PZPR w 1974 r., podniesiona została do rangi problemu ogólnonarodowego, a zadaniami pracy na rzecz tworzenia coraz lepszych warunków wzrostu produkcji rolniczej obarczone zostały wszystkie gałęzie gospodarki narodowej.

Warunki rozwoju rolnictwa zielonogórskiego w latach 1971—1975 (V i VI kadencja WRN) wyznaczały powyższe decyzje partii i rządu, które rozwijane i poszerzane były przez KW PZPR, WK ZSL, WRN, kierownictwa poszczególnych jednostek gospodarczych, jak i organizacje społeczne. Okres po 1970 roku w województwie zielonogórskim charakteryzuje szczególnie wysoki stopień integracji inicjatyw instancji partyjnych, organów władzy terenowej oraz bezpośrednio producentów w zakresie osiągania najlepszych efektów produkcyjnych w gospodarce rolnej województwa we wszystkich sektorach. Bariery międzysektorowe ustępują miejsca zacieśniającej się współpracy i kooperacji. Dotyczy to zarówno problemu racjonalnego wykorzystania ziemi, rezerw produkcyjnych w hodowli, jak i wzrostu kultury rolnej. Tworzenie coraz to bardziej sprzyjających warunków wzrostu produkcji rolniczej stało się nadrzędną zasadą polityki władz wojewódzkich. Szczególna uwaga władz wojewódzkich zwrócona była na tworzenie coraz większego potencjału produkcyjnego w zielonogórskim rolnictwie, pogłębianie specjalizacji produkcji przy możliwie najlepszym wykorzystaniu własności glebowo-klimatycznych poszczególnych regionów województwa.

Doświadczenia poprzednich okresów wykorzystano w programowaniu i planowaniu rozwoju rolnictwa, a szczególnie w zakresie intensyfikacji produkcji zwierzęcej.

Wojewódzka Rada Narodowa V i VI kadencji przyjęła szereg dokumentów o doniosłym znaczeniu dla wzrostu produkcji rolniczej. Można tu wymienić między innymi: program rozwoju produkcji zwierzęcej w latach 1971—1975 (IX 1971), podział województwa na regiony intensywnego rozwoju rolnictwa (VI 1972), program rozwoju produkcji i zaopatrzenia w warzywa i owoce w latach 1973—1980 (II 1973), program zaopatrzenia rolnictwa i wsi w wodę (X 1974), kierunki działalności produkcyjnej i usługowej kółek rolniczych do 1975 roku (XII 1972), kierunki zagospodarowania PFZ w województwie na lata 1971—1975 (VII 1970).

W 1975 roku na sejmiku wojewódzkim przyjęto cztery dokumenty ukierunkowujące i określające zadania globalne dla rozwoju gospodarki żywnościowej, jak i programujące rozwój poszczególnych sektorów w rolnictwie zielonogórskim. Były to: program rozwoju gospodarki żywnościowej na lata 1975—1980, kierunki rozwoju produkcji rolnej województwa zielonogórskiego (w nowych granicach), program rozwoju państwowych gospodarstw rolnych na lata 1976—1980, program rozwoju zespołowych gospodarstw rolnych spółdzielni i kółek rolniczych w latach 1976—1980. Jeśli jeszcze uwzględnimy zadania stawiane przed rolnictwem przez WRN w rocznych planach rozwoju społeczno-gospodarczego oraz programy i plany działalności na odcinku wiejskich organizacji i instytucji, obszarem działania których jest wieś i rolnictwo, oraz niezwykle szeroką i wszechstronną działalność organizacji politycznych, otrzymamy obraz troski i wysiłku organizacyjnego włożonego w to, by zadania postawione przed rolnictwem przez partię możliwie jak najpełniej zrealizować.

Realizacja zadań na odcinku wzrostu produkcji rolniczej w latach 1971—1975 przebiegała przy niezmiennych zasadach polityki rolnej partii, co w pełni czyni możliwym zastosowanie mierników efektywności podejmowanych w województwie przedsięwzięć na rzecz rozwoju gospodarki rolnej.

Za zmienną wielkość należy uznać przemiany w strukturze agrarnej. Po 1970 roku wystąpił dość znaczny przepływ ziemi między sektorami. Przyczyną tego ruchu była głównie sytuacja demograficzna (proces starzenia się właścicieli gospodarstw indywidualnych). Za lata 1958—1972 przybyło 202,5 tys. ha gruntów PFZ. Łącznie ze sprostowaniami ewidencyjnymi obszar gospodarstw chłopskich zmniejszył się o 122,7 tys. ha. Każdego roku wypadało z tytułu przyznawanych rent około 1000 gospodarstw o obszarze od 8 do 9 tys. ha. Stan gruntów PFZ w województwie utrzymywał się na wysokim poziomie. Na dzień 31. XII. 1970 r. było ich 66,3 tys. ha, na 31. XII. 1973 r. 69,9 tys. ha. Za lata 1971—1974 rozdyspo-

nowano w województwie 56,6 tys. ha gruntów PFZ. Przy przekazywaniu gruntów PFZ użytkownikom kierowano się zasadą powierzenia ziemi tym, którzy zapewniali najwyższe przyrosty towarowej produkcji¹⁸.

W wyniku przejmowania ziemi z PFZ wzrósł udział sektora uspołecznionego w ogólnym posiadaniu ziemi z 34% w 1970 roku do 47% w 1974 roku¹⁹.

Najwyższy udział w trwałym zagospodarowaniu gruntów PFZ posiadały PGR podległe Wojewódzkiemu Zjednoczeniu. W latach 1965—1970 przejęły one i zagospodarowały 15,7 tys. ha ziemi, natomiast wg skorygowanego w górę planu miały one w latach 1971—1975 przejąć 33,9 tys. ha²⁰. Przejęły i zagospodarowały około 28,8 tys. ha. Obszar gruntów zagospodarowanych w latach 1971—1975 przez kółka rolnicze (SKR) wyniósł 18.745 ha²¹. Rolnicy indywidualni z PFZ zagospodarowali około 14 tys. ha (1971—1974)²².

Wśród gruntów zagospodarowanych przez kółka rolnicze przewagę stanowiły gleby o niskiej wartości bonitacyjnej, zaliczone głównie do V i VI klasy, użytkowane w niekorzystnym rozłogu i wymagające często dużych nakładów na rekultywację. W strukturze gruntów całego województwa gleby V i VI klasy stanowiły 47,7%, natomiast w zespołowych gospodarstwach kółek rolniczych w 1975 roku stanowiły 70,8%.

Miernikiem efektywności zabiegów organizacyjno-produkcyjnych WRN w okresie V i VI kadencji są wyniki produkcji globalnej, jak i wyniki uzyskane z jednostki powierzchni ziemi oraz w zakresie rozbudowy bazy produkcyjnej rolnictwa.

Wartość produkcji globalnej liczona w cenach stałych w okresie 5-letnia 1971—1975 zwiększyła się o 27,7%, w tym produkcji roślinnej o 15,6%, zwierzęcej o 41,7%. Była to pięciolatka najbardziej korzystna dla rolnictwa zielonogórskiego.

Zadania nakreślone w NPG na 1975 rok w głównych dziedzinach produkcji rolnej przekroczone zostały już w 1974 roku. Efekty produkcyjne 1974 roku były wyższe od założeń na 1975 rok w produkcji globalnej o 4,3%, w pogłowie bydła o 10,0%, w pogłowie trzody chlewnej o 17,5%, w produkcji towarowej żywca o 31,5%, mleka o 22,6%, zboża o 4,2%²³.

Zbiory 4 zbóż wzrosły w 1974 w stosunku do 1970 r. z 469 tys. t do 670 tys. t (tabela 2), ziemniaków z 1.124 do 1.180 tys. ton, buraków cukrowych z 287 do 356 tys. ton. Pogłowie bydła wzrosło z 335,9 tys. sztuk w 1970 r. do 430,4 tys. sztuk, trzody chlewnej z 369,1 do 587,8 tys. sztuk.

Wydajność z hektara w porównywalnym okresie zwiększyła się: 4 zboża z 19,7 do 29,9 q, w tym pszenicy z 22,8 do 34,0 q, ziemniaków ze 157 do 191 q, buraków cukrowych z 283 do 290 q. Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych wzrosła z 52,3 w 1970 r. do 67,6 sztuk w 1974 roku, a trzody chlewnej z 57,5 do 92,3 sztuk.

Wysiłki producentów rolnych i organizatorów produkcji wspierane były znacznie większymi dostawami środków produkcji i nakładami inwestycyjnymi. Te ostatnie za lata 1971—1974 były wyższe o 79,2% w porównaniu do analogicznego okresu poprzedniej 5-latki i wynosiły 7,1 mld złotych.

W latach 1971—1975 rozwiązano w województwie szereg problemów mających bezpośredni wpływ na wzrost produkcji rolnej, takich jak: upowszechnienie i udoskonalenie walki chemicznej z chwastami, chorobami i szkodnikami roślin; w strukturze zasiewów zwiększono udział gatunków odmian wysokowydajnych roślin uprawnych: jęczmienia, kukurydzy, pszenicy. W pełni wykorzystano dla potrzeb hodowli pomieszczenia w budynkach PGR, RSP i KR poprzez ich adaptację, rozwinięto na szeroką skalę działania na rzecz racjonalnego wychowu cieląt, chowu i rozprowadzenia jałowic cielných, zwalczania gruźlicy, brucelozy i jałowosci u bydła.

Do dorobku województwa na odcinku rolnym w okresie V i VI kadencji zaliczyć należy również inicjatywy, szeroko popularyzowane w krajowych środkach masowego przekazu, w takich dziedzinach jak: racjonalna gospodarka na użytkach zielonych, zwłaszcza organizowanie kwaterowych, dawkowanych wypasów bydła, produkcji kiszonek i siano-kiszonek, głównie w sektorze państwowym oraz rozwinięcie na szeroką skalę budownictwa inwentarskiego z drewna. Zapoczątkowane zostało wdrażanie do praktyki rolniczej postępowych metod organizacji i technologii produkcji, między innymi poprzez koncentrację wytwarzania, przemysłowe formy produkcji, specjalizację, kooperację oraz zespołowe działanie rolników.

W dorobku zielonogórskiego rolnictwa w latach 1971—1975 szczególnie duży udział przypada państwowym gospodarstwom rolnym. Sektor państwowy wykazał o wiele wyższą dynamikę wzrostu produkcji rolniczej, głównie zwierzęcej, od gospodarki całkowitej. Gospodarstwa podległe Zjednoczeniu Państwowych Przedsiębiorstw Gospodarki Rolnej uzyskały też wyższe wskaźniki wydajności głównych ziemiopłodów z jednostki ziemi. Średnie plony zbóż z ha wyniosły w 1974 roku 34,2 q, rzepaku — 23,3 q, buraków cukrowych 297 q. Łączna liczba nowych stanowisk (z inwestycji i modernizacji) dla bydła w latach 1971—1975 osiągnęła rekordową wielkość 80 tys., tj. ponad 4-krotnie więcej niż w pięcioletniej 1966—1970, w której oddano do produkcji 18,9 tys. stanowisk. Dla trzody chlewnej przewidziano 48,6 tys. nowych stanowisk z inwestycji i 23,6 tys. z adaptacji i modernizacji, tj. prawie 25 razy więcej w stosunku do poprzedniej 5-latki (2,9 tys.).

Zwiększony dopływ środków produkcji, wzrost kwalifikacji załóg i kadry kierowniczej, wyższy poziom pracy polityczno-organizatorskiej organizacji partyjnych, a przede wszystkim większe zaangażowanie pracow-

ników gospodarstw i zarządu wpłynęły na wyraźną poprawę organizacji i unowocześnienia gospodarki przedsiębiorstwa, co znalazło odbicie w wynikach ekonomicznych. Produkcja końcowa netto wzrosła z 920 tys. zł w roku 1970/71 do około 2 mln zł w roku 1974/75. Rok gospodarczy 1974/75 zjednoczenie zamknęło kwotą ponad 300 mln zł zysków, wobec 67 mln strat w roku 1970/71.

Osiągnięta wielkość produkcji końcowej netto w końcu 5-latki jest najlepszą wizytówką z jednej strony wysiłku i ofiarności, a z drugiej — osiągnięć społeczności Zjednoczenia Państwowych Przedsiębiorstw Gospodarki Rolnej w Zielonej Górze.

¹ Rocznik Statystyczny GUS (cyt. RS) 1957, s. 22.

² Podległe WZ PGR. Dane na 30. VI. 1950 r. Ministerstwa Rolnictwa. Generalny Inspektorat PGR.

³ Powierzchnia użytków rolnych, będąca we władaniu PGR podległych Ministerstwu Rolnictwa oraz innym resortom łącznie z działkami pracowników PGR w 1950 r., zajmowała obszar 67.285 ha.

⁴ Por. Skup płodów rolnych.

⁵ RS GUS 1955, s. 107, RS 1957, s. 138.

⁶ RS GUS 1955, s. 109—110.

⁷ Łącznie z działkami przyzagrodowymi członków.

⁸ Państwowe Gospodarstwa Leśne.

⁹ RS GUS 1957, s. 162.

¹⁰ Rocznik Gospodarczo-Statystyczny Województwa Zielonogórskiego 1958, WRN s. 99.

¹¹ Dane Ministerstwa Rolnictwa. Generalnego Inspektoratu PGR. PGR w latach 1961/62 — 1965/66. Część I i II. Produkcja.

¹² Por. uchwałę KC PZPR i NK ZSL, 22—23. IV. 1959 r.

¹³ Rocznik Statystyczny Województwa Zielonogórskiego w 1960—1962, s. 107, 108.

¹⁴ RS Województwa Zielonogórskiego 1960—1962. WUS. Zielona Góra 1963, s. 114.

¹⁵ Bydło, trzoda chlewna, owce.

¹⁶ Pogłowie zwierząt na 100 ha użytków rolnych w gospodarstwach państwowych kraju w 1960 r. wynosiło: bydła — 32,1 szt., trzody chlewnej — 23,4 szt., owiec — 13,7 szt. Dane dotyczą wszystkich jednostek organizacyjnych.

¹⁷ Państwowe gospodarstwa rolne w roku gospodarczym 1959/60. GUS 1961, s. 23.

¹⁸ Bez inwentarza pracowników PGR. Stan zwierząt w każdym przypadku w czerwcu danego roku.

¹⁹ Powierzchnia użytków rolnych dotycząca PGR Min. Rolnictwa.

²⁰ Rolniczy Rocznik Statystyczny 1945—1965. GUS 1966, s. 89.

²¹ Rocznik Statystyczny Województwa Zielonogórskiego 1974, s. 219. Skup dotyczy gospodarki całkowitej.

²² IX Wojewódzka Konferencja Sprawozdawczo-Wyborcza PZPR w Zielonej Górze, 18—19 grudnia 1964, s. 39.

²³ Obliczono w oparciu o dane GUS. RS 1977, s. XXXIX, RS Województwa Zielonogórskiego 1970, s. 202, 1974, s. 208.

²⁴ Obliczono w oparciu o dane: GUS, państwowe gospodarstwa rolne w roku gospodarczym 1969/70, s. 29.

¹⁵ XIII Wojewódzka Konferencja Sprawozdawczo-Wyborcza PZPR w Zielonej Górze, 11. IV. 1973 rok. Sprawozdanie Komitetu Wojewódzkiego, s. 31.

¹⁶ KW PZPR, WK ZSL w Zielonej Górze. Główne kierunki rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej do 1980 roku i w dalszej perspektywie w województwie zielonogórskim. Projekt materiału na wspólne plenum KW PZPR i WK ZSL — styczeń 1975 rok, s. 2 (materiał powielony).

¹⁷ Zjednoczenie Państwowych Przedsiębiorstw Gospodarki Rolnej w Zielonej Górze. Program rozwoju państwowych gospodarstw rolnych na lata 1976—1980. Zielona Góra, maj 1975 r., s. 1.

¹⁸ Program rozwoju zespołowych gospodarstw rolnych spółdzielni kolek rolniczych w latach 1976—1980. Zielona Góra 1975, s. 1.

¹⁹ Dane wg: K. Olesik, *Obrót i gospodarka ziemią w Polsce Ludowej*. KiW, Warszawa 1977, s. 164.

²⁰ KW PZPR, WK ZSL w Zielonej Górze. Główne kierunki rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej ..., s. 1. Referat egzekutywy KW na XII posiedzenie plenarne. Rolnictwo, s. 2.

**PROBLEMY PRZEMYSŁU I USŁUG W DZIAŁALNOŚCI
WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ
W LATACH 1950—1975**

W pierwszych latach po utworzeniu województwa zielonogórskiego Wojewódzka Rada Narodowa wykorzystując w pełni uprawnienia wynikające z ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej podjęła aktywne działania w celu rozbudowy istniejącego w regionie przemysłu, przede wszystkim drobnego.

Okres ten charakteryzował się nadmierną centralizacją decyzji gospodarczych. Podstawowy instrument polityki gospodarczej stanowiły wskaźniki dyrektywne i limity. Niemal wszystkie zadania dla jednostek przemysłowych podporządkowanych radzie ustalały organa naczelne (Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego, ministerstwo; w całej gospodarce terenowej obowiązywało około 1500 wskaźników). Większe inwestycje zatwierdzała Rada Ministrów, a o mniejszych decydowały ministerstwa, które dysponowały również środkami na kapitalne remonty. Wszystkie materiały były rozdzielane centralnie. W gospodarce budżetowej obowiązywał system dotacji wyrównawczych, limitujących środki finansowe na realizację poszczególnych zadań. W tych warunkach rola i oddziaływanie Wojewódzkiej Rady Narodowej na rozwój przemysłu i usług były niedostateczne, uzależnione w dużym stopniu od zachodzących zmian w procesie planowania i zarządzania.

Od 1955 r. w planowaniu i zarządzaniu nastąpiły dla gospodarki terenowej korzystne zmiany. II Plenum KC PZPR wskazało na konieczność pogłębienia demokratyzmu socjalistycznego, podnosząc rolę rad narodowych. Znacznie rozszerzona została samodzielność i uprawnienia Wojewódzkiej Rady Narodowej, powstały więc warunki do samodzielnej gospodarki finansowej przez stworzenie własnych źródeł dochodów.

Po VII Plenum KC PZPR Wojewódzka Rada Narodowa otrzymała szereg dalszych zadań i uprawnień również w dziedzinie zarządzania przemysłem. Uproszczono tryb i zakres planowania. Narodowy Plan Gospodarczy określał dla WRN jedynie zadania gospodarcze o znaczeniu ogólnopństwowym.

Ograniczona została ilość wskaźników dyrektywnych do ośmiu, które ustalała wyłącznie Rada Ministrów. Ministerstwa natomiast przekazywały prezydiom WRN tylko wskaźniki orientacyjne, nie mające charakteru wiążącego. Wojewódzka Rada Narodowa otrzymała więc możliwość decydowania o przeznaczeniu środków na poszczególne zadania w ramach globalnie ustalonej kwoty oraz o wpływach, między innymi z podatku od państwowych przedsiębiorstw terenowych, spółdzielczości, gospodarki nieuspołecznionej.

W maju 1957 r. na IX Plenum KC PZPR nastąpiło dalsze rozszerzenie uprawnień i samodzielności rad narodowych. Decydującym i istotnym krokiem w umocnieniu pozycji Wojewódzkiej Rady Narodowej stała się ustawa o radach narodowych z 25 stycznia 1958 r., która znacznie rozszerzyła kompetencje rady i jej prezydium, głównie w zakresie kontroli i koordynacji działalności podległych jej jednostek, jak również nie podporządkowanych organów państwowych, instytucji i jednostek gospodarczych. Realizowane zadania w tej dziedzinie zmierzały do lepszego zaspokajania potrzeb ludności i wszechstronnego rozwoju terenu w powiązaniu z zadaniami ogólnopaństwowymi. Od IV Zjazdu partii w 1964 r. zwiększony został wpływ rady na działalność i rozwój przedsiębiorstw zarządzanych centralnie, głównie przemysłowych, oraz wzmocniono planowanie i rozszerzono koordynację w układzie terenowym.

V Zjazd i II Plenum PZPR stworzyły niezbędne warunki i zobowiązały rady narodowe do opieki nad rozwojem całokształtu gospodarki terenu, między innymi poprzez szeroką koordynację inwestycji, zatrudnienia, urządzeń towarzyszących, opracowywanie kompleksowych regionalnych rocznych i wieloletnich planów gospodarczych.

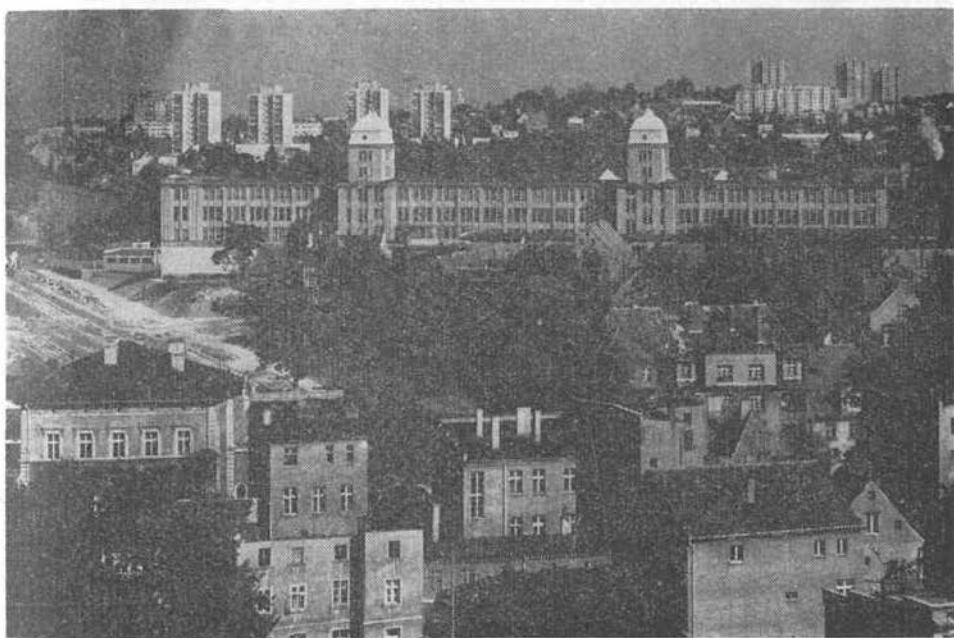
Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze od początku swej działalności obok organizowania życia społecznego i kulturalnego, mimo nie sprzyjających warunków omówionych uprzednio, szczególną uwagę koncentrowała na przemyśle. Wynikało to między innymi z roli, którą spełniał ten dział jako czynnik wiodący w kształtowaniu struktury gospodarczej regionu i zaspokajaniu potrzeb ludności.

Inicjatywy Wojewódzkiej Rady Narodowej aktywnie wspierała Komisja Rządowa powołana do aktywizacji ziem zachodnich i północnych, udzielając jej efektywnej pomocy i poparcia. Na szczególne podkreślenie zasługuje ofiarna działalność w tym zakresie Zenona Nowaka, wiceprezesa Rady Ministrów, Adama Wanga, zastępcy przewodniczącego PK PG, Eugeniusza Stawińskiego, ministra przemysłu lekkiego i Zbigniewa Krzyżaniaka, przewodniczącego Wojewódzkiej Komisji Planowania Gospodarczego w Zielonej Górze. Aktywną działalność prowadziło również Towarzystwo Rozwoju Ziem Zachodnich, przyczyniając się do inicjowania decyzji ważnych dla rozbudowy przemysłu województwa.

W wyniku realizacji planu trzyletniego w latach 1946—1949 odbudowane zostały przede wszystkim elektrownie ciepłne w Zielonej Górze, Gorzowie i Głogowie, małe, mniej znaczące elektrownie wodne na Bobrze, większe zakłady metalowe w Zielonej Górze, Nowej Soli, Gorzowie Wlkp. i Głogowie, zakłady materiałów budowlanych w Lubsku, Żarach i Żaganiu oraz szereg zakładów przemysłu włókienniczego w Zielonej Górze, Nowej Soli i Żarach. Uruchomiono również zdadne do odbudowy młyny, tartaki i zakłady przemysłu spożywczego. W efekcie zatrudnienie w przemyśle wzrosło z 18,2 tys. w roku 1946 do 40,6 tys. osób w roku 1949.

Utworzenie w dniu 28 czerwca 1950 r. województwa zielonogórskiego zapoczątkowało nowy okres w procesie budowy i rozbudowy przemysłu odpowiednio do warunków i potrzeb tych ziem. Przed Wojewódzką Radą Narodową stanęło wiele poważnych problemów wymagających pilnego rozwiązania.

W okresie realizacji planu 6-letniego (1950—1955) produkcja globalna przemysłu zwiększyła się z 2,3 mld zł w roku 1950 do 4,5 mld zł w 1955 r., a liczba zatrudnionych wzrosła o 17,8 tys., osiągając na koniec 1955 roku 58,4 tys. osób. Województwo zielonogórskie z uwagi na brak warunków dla lokalizacji nowych zakładów, nie uczestniczyło w takim stopniu w procesie industrializacji jak inne regiony, które te warunki spełniały.

Zakłady Przemysłu Wełnianego „Polska Wełna” w Zielonej Górze

Dalszej odbudowie i rozbudowie podlegały zatem istniejące i nowo uruchamiane zakłady metalowe w Zielonej Górze, Nowej Soli, Gorzowie, Szprotawie, Przemkowie i Kożuchowie, w wyniku czego znacznie rozwinęła się ta gałąź przemysłu. Na podkreślenie zasługuje w tym okresie odbudowa elektrowni wodnej w Dychowie i Zakładu Włókien Sztucznych w Gorzowie. Rozwój przemysłu był jednak zbyt jednostronny, a jego tempo w stosunku do istniejących rezerw niedostateczne. Takie gałęzie jak przemysł włókienniczy, spożywczy i drzewny były w tym okresie w niewielkim stopniu inwestowane.

W wyniku inicjatywy i wzrostu aktywności Wojewódzkiej Rady Narodowej oraz Prezydium WRN bardzo szybko rozwijał się przemysł terenowy, głównie w Gubinie, Słubicach, Babimoście, Jasieniu, Skwierzynie, wpływając w istotny sposób na aktywizację tych miejscowości. Wartość produkcji tego przemysłu na koniec 1955 roku osiągnęła wielkość 1,1 mld złotych, zatrudnienie zwiększyło się z 1,3 tys. w roku 1949 do 13 tys. w 1955 roku, zaś ludność województwa korzystała z usług ponad 2 tys. zakładów.

Mimo wzrostu produkcji oraz ilości zakładów i warsztatów, w niektórych powiatach występowały znaczne braki w sieci punktów usługowych, a ogółem w województwie odczuwano niedostatek usług kołodziejskich, bednarskich, rymarskich, kowalskich, wulkanizacyjnych, radiowych, elektrotechnicznych i optycznych oraz naprawy rowerów i motocykli.

Lata 1956—1960 cechował szybki wzrost tempa rozwoju przemysłu. Produkcja globalna zwiększyła się o ponad 7 mld zł i wyniosła na koniec 1960 roku 11,6 mld zł, a zatrudnienie osiągnęło wielkość 75 tys. tj. wzrosło o 16,5 tys. osób. W tym czasie owocują liczne inicjatywy Wojewódzkiej Rady Narodowej. Następuje planowa realizacja pierwszego Wojewódzkiego Programu Wyborczego, który między innymi przewidywał odbudowę szeregu dużych zakładów przemysłowych. Wiele zniszczonych w wyniku działań wojennych zakładów przemysłowych nie było w tym czasie jeszcze zagospodarowanych.

Stąd jednym z elementów założonego rozwoju gospodarczego województwa było uruchomienie nieczynnych lub niewłaściwie i nie w pełni wykorzystywanych dotąd obiektów przemysłowych. Prezydium WRN podjęło intensywne prace związane z wyżej wymienionym problemem. Nawiązano kontakty z szeregiem zjednoczeń przemysłowych zainteresowanych wolnymi powierzchniami produkcyjnymi. Wojewódzka Komisja Planowania Gospodarczego opracowała tzw. „album nieczynnych obiektów”, zawierający opisy i zdjęcia poszczególnych zakładów oraz szeroki program realizacyjny. Prezydium WRN aktywnie uczestniczyło w opracowywaniu przez władze centralne odpowiednich uchwał dotyczących ich zagospodarowania. W rezultacie powyższych przedsięwzięć przekazano do

zagospodarowania przez przemysł terenowy 42 obiekty i 19 dużych do uruchomienia przez resorty.

Inicjatywy WRN uchroniły przed dalszą dekapitalizacją wielomilionowy majątek trwały w postaci budynków fabrycznych, substancji mieszkaniowej, robót ziemnych i uzbrojenia terenów oraz pozwoliły znacznie szybciej i taniej uruchomić potrzebną dla kraju produkcję, niż przy budowie nowych zakładów. Istotne znaczenie miało zagospodarowanie większych zakładów przemysłowych w miastach pogranicza: Kostrzynie, Gubinie, Ślubicach. Uruchomienie nowych zakładów ożywiło gospodarczo również takie miasta i osiedla, jak: Jasień, Żagań, Żary, Sulechów, Sulecin, Rówia Żagańska, Leszno Górne. Rozwój przemysłu w omawianym okresie znacznie poprawił dotychczasową strukturę przestrzenną, co wpłynęło na bardziej równomierne rozmieszczenie sił wytwórczych na terenie województwa.

W latach 1961—1965 dynamika produkcji globalnej przemysłu województwa kształtowała się już na poziomie wyższym od przeciętnej w kraju (województwo 62 proc., Polska 51 proc.) i w poszczególnych latach procent jej wynosił odpowiednio (rok poprzedni = 100 proc.): 1961 r. — 110,3 proc., 1962 r. — 108,6 proc., 1963 r. — 105,5 proc., 1964 r. — 109,3 proc. i 1965 r. — 109,1 proc.

Osiągnięcie tak wysokiego wzrostu produkcji było między innymi rezultatem: efektów zagospodarowania w latach 1956—1960 nieczynnych obiektów przemysłowych w ramach aktywizacji gospodarczej podejmowanej przez Wojewódzką Radę Narodową, pełniejszego wykorzystania istniejących rezerw produkcyjnych w zakładach i zwiększonej wydajności pracy, wzrostu zatrudnienia o 16,5 tys. osób i rozbudowy zdolności produkcyjnych w wyniku budowy i modernizacji.

W omawianym okresie dokonały się dalsze zmiany w strukturze przemysłu, wyrażające się znacznym wzrostem udziału w ogólnej produkcji przemysłu rozwojowego: chemicznego, elektrotechnicznego i metalowego, przy spadku udziału przemysłu spożywczego. Najwyższe tempo rozwoju przemysłu wykazały Gorzów Wlkp., Zielona Góra i powiat nowosolski. Zwiększyła się liczba przedsiębiorstw produkujących na eksport, którego wartość w 1965 r. wynosiła 2,8 mld zł i była wyższa niż w 1960 r. o 73 proc. Dostawy eksportowe przemysłu elektrotechnicznego osiągnęły sześciokrotny wzrost, a ponad czterokrotnie wzrósł eksport przemysłu odzieżowego i włókienniczego. Przedsiębiorstwa przemysłu terenowego zwiększyły sześciokrotnie dostawy eksportowe. Łączne nakłady inwestycyjne na przemysł wyniosły ponad 4 mld zł i kierowane były głównie na rozbudowę i modernizację istniejących zakładów. W rezultacie nastąpił znaczny przyrost nowych zdolności produkcyjnych w większych zakładach przemysłowych: Lubuskich Zakładach Garbarskich w Lesznie Górnym, Zakładach

Ceramiki Budowlanej w Gozdrcy, Gorzowskich Zakładach Włókien Sztucznych, Lubuskich Zakładach Tkanin Dekoracyjnych i Dywanów, Gubińskich Zakładach Obuwia, Fabryce Maszyn Budowlanych w Jasieniu, Lubuskiej Fabryce Zgrzeblarek Bawełnianych, Dolnośląskich Zakładach Metalurgicznych w Nowej Soli.

Lubuska Fabryka Zgrzeblarek Bawełnianych w Zielonej Górze

W zakresie działalności produkcyjno-usługowej przemysłu terenowego lata 1961—1965 charakteryzowały się podejmowaniem przez Wojewódzką Radę Narodową szeregu przedsięwzięć organizacyjnych i technicznych. W szczególności opracowano i realizowano programy koncentracji oraz specjalizacji produkcji w przedsiębiorstwach i zakładach, wykorzystując przede wszystkim w większym stopniu rezerwy produkcyjne, oraz wprowadzano w szerszym zakresie postęp techniczny, uzyskując poprawę organizacji, jakości produkcji i usług.

Produkcja globalna przemysłu terenowego w tym okresie wzrosła z 1,9 mld zł w roku 1960 do 2,9 mld zł w 1965 r., tj. o 53%, przy jednoczesnym zwiększeniu się liczby zatrudnionych w analogicznych latach z 14,6 tys. do 17 tys. osób, tj. o 16%. Rozwinął się przemysł metalowy, elektrotechniczny, gumowy i paszowy związany z rozwojem produkcji rolnej, a więc gałęzie przemysłu wytwarzającego na zaspokojenie potrzeb rynku wewnętrznego, kooperacji i eksportu.

Usługi przemysłowe i nieprzemysłowe dla ludności w stosunku do roku 1960 wyniosły 65,8 mln zł, co stanowiło wzrost o 174 proc. Poprawiła się również struktura i jakość świadczonych usług na korzyść branż słabo rozwiniętych, a poszukiwanych. Jest to widoczny rezultat podejmowanych przez Wojewódzką Radę Narodową i Prezydium WRN skutecznych przedsięwzięć w zakresie rozwoju przemysłu i usług odpowiednio do potrzeb ludności regionu.

W toku realizacji zadań przemysł zarządzany terenowo borykał się z wieloma trudnościami, głównie w dziedzinie zaopatrzenia materiałowego, środków inwestycyjnych oraz lokali. Wynikały one z braku wykończonego budownictwa przemysłowego i usługowego, kwalifikowanych kadr dla zakładów zlokalizowanych w małych, mniej atrakcyjnych miejscowościach województwa. Przemysł planowany terenowo do tego czasu charakteryzował się dużym rozdrobnieniem produkcji w poszczególnych branżach. Przedsiębiorstwa i spółdzielnie odznaczały się wielobranżowością, co nie stwarzało odpowiednich warunków do specjalizacji, pełnego wykorzystania zdolności produkcyjnych poszczególnych zakładów, usprawnienia produkcji i podniesienia wydajności pracy. W związku z tym popyt ludności na produkcję rynkową i usługi przez przemysł terenowy nie był w pełni zaspokajany. Stanowiło to jeden z ważnych kolejnych problemów, który aktywnie rozwiązywała Wojewódzka Rada Narodowa.

W celu usunięcia występujących niedociągnięć w zaopatrzeniu rynku oraz stworzenia odpowiednich warunków dalszego rozwoju przemysłu, z inicjatywy Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej został opracowany kompleksowy program koncentracji i specjalizacji produkcji drobnej wytwórczości województwa zielonogórskiego. Program ten przyjęty do realizacji przez jednostki wojewódzkie, poparty oczywiście zwiększonymi nakładami inwestycyjnymi, umożliwił między innymi założenie przez Prezydium WRN już w planie na rok 1966 wydatnego wzrostu wszystkich zadań produkcyjnych i usługowych, poprawę poziomu zaopatrzenia ludności oraz wzrost zadań inwestycyjno-remontowych.

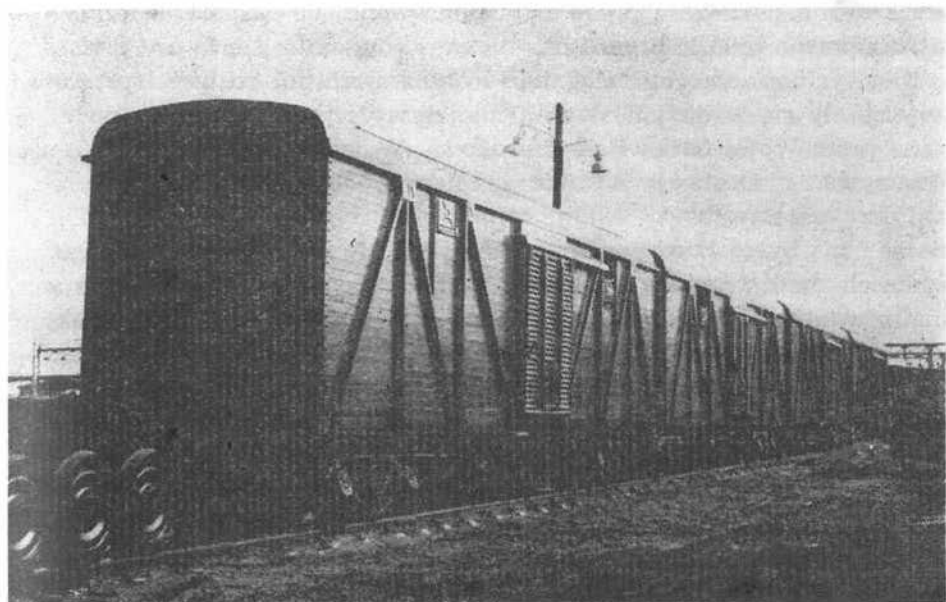
Z ważniejszych inwestycji zrealizowanych w pionach drobnej wytwórczości wymienić należy:

- budowę magazynów i hal produkcyjnych w krośnieńskich, skwierzyńskich i szprotawskich zakładach przemysłu terenowego,
- odbudowę Zakładu Przedsiębiorstwa Owocowo-Warzywnego w Głogowie,
- adaptację obiektów na zakład metalowy w Starym Kurowie i na farbiarnię w Gubinie dla potrzeb zakładu dziewiarskiego,
- adaptację obiektu na zakład produkcyjny w Żaganiu, a także szeregu zakładów usługowych,

— zakończenie i oddanie do użytku czternastu piekarni o łącznej zdolności produkcyjnej 47,5 ton na dobę, dwóch masarni o zdolności produkcyjnej 750 t rocznie, czterech wytwórni wód gazowanych o zdolności produkcyjnej 27 tys. l rocznie, dwunastu mieszalni pasz treściwych o zdolności produkcyjnej 56,5 tys. t rocznie oraz warsztatów usługowo-naprawczych i punktów usług, zwłaszcza dla obsługi rolnictwa.

Rozbudowane zostały zakłady drzewne w Babimoście i Drezdenku, hala produkcyjna do wyrobów z wikliny w Trzcielu, zakład spożywczy w Międzyrzeczu i pralniczy w Zielonej Górze. Rozbudowano zakłady chemiczne w Sulęcinie i materiałów budowlanych w Przemkowie. Zakończono budowę zakładu pracy chronionej branży metalowej w Żarach o wartości produkcji rocznej 6,4 mln zł i 51 osobach zatrudnionych oraz zaadaptowanie obiektu na punkt szkoleniowo-rehabilitacyjny dla niewidomych w Lubsku. Adaptowano sześć piekarni w Ślubicach, Krośnie, Gorzowie, Nowej Soli i jedną w Zielonej Górze, wybudowano nową piekarnię w Gorzowie Wlkp. o łącznej zdolności produkcyjnej 17,7 t na dobę, zmodernizowano i rozbudowano trzy masarnie o 4,7 t produkcji rocznej.

Szczególnie dynamiczny rozwój przemysłu miał miejsce w latach 1965—1975. W okresie tym rozpoczęto budowę nowych dużych zakładów: Huty Miedzi w Głogowie, Zakładu Żelbetowych Elementów Prefabrykowanych w Nowogrodzie Bobrzańskim, Wykańczalni Jedwabiu w Gorzowie. Jednocześnie kontynuowano lub rozpoczęto rozbudowę oraz modernizację szeregu istniejących zakładów posiadających duże znaczenie nie tylko dla gospodarki województwa, ale i kraju, a mianowicie: Zakładów Włókien Sztucznych „Stilon” w Gorzowie (wytwórnia stilonu, kordu, folii filmowej, obiekty pomocnicze), Kostrzyńskiej Fabryki Celulozy i Papieru (papiernia, bielarnia i celulozownia, urządzenia energetyczne i wodnociepłotowe), Nadodrzańskich Zakładów Przemysłu Lniarskiego „Odra” w Nowej Soli (przędzalnia, skręcalnia i niciarnia bawełny, modernizacja przędzalni i niciarni lniano-konopnej, wykańczalnia nici, energowzeź), Lubuskich Zakładów Tkanin Dekoracyjnych i Dywanów w Żarach (przędzalnia zgrzebno-odpadkowa), Lubuskiej Fabryki Zgrzeblarek Bawełnianych w Zielonej Górze, Lubuskich Zakładów Garbarskich w Lesznie Górnym (garbarnia nr 2), Lubuskich Zakładów Ceramiki Budowlanej (suszarnia, klinkiarnia Jasień II), Żagańskich Hut Szkła w Iłowie (oddział automatycznej produkcji butelek w Hucie Szkła w Łęknicy oraz oddział automatycznej produkcji słoików w Hucie Szkła w Wymiar-kach), Zaodrzańskich Zakładów Przemysłu Metalowego „Zastal” w Zielonej Górze (rozbudowa i modernizacja), Zakładów Budowy Nadwozi Samochodowych w Kozuchowie (rozbudowa i modernizacja), Dolnośląskich Zakładów Metalurgicznych w Nowej Soli (rozbudowa), Zakładów Sprzętu Motoryzacyjnego w Kozuchowie (budowa i rozbudowa).

Wagony towarowe produkowane przez Zaodrzańskie Zakłady Przemysłu Metalowego „Zastal” w Zielonej Górze

Efektom tych przedsięwzięć było osiągnięcie w roku 1970 produkcji globalnej przemysłu uspołecznionego o wartości blisko 30 mld zł, w tym na przemysł chemiczny przypadało 4,3 mld zł, a nowoczesny przemysł elektrotechniczny i maszynowy 2,8 mld zł. W kolejnym okresie na szczególne podkreślenie zasługują decyzje władz centralnych, podjęte w rezultacie inicjatywy i aktywnych starań Wojewódzkiej Rady Narodowej, zapewniające rozbudowę przemysłu w Zielonej Górze. Władze terenowe korzystając z możliwości terenowej koordynacji inwestycji w 1971 roku rozpoczęły budowę elektrociepłowni, która miała być stopniowo rozbudowywana. Kolejnym ważnym przedsięwzięciem było rozpoczęcie w 1973 roku budowy znaczącego dla kraju i regionu zakładu produkującego podłogowe wykładziny dywanowe — Fabryki Dywanów „Novita”, kosztem 1,1 mld zł, o zdolności produkcyjnej 10,4 mln m² tych wyrobów w ciągu roku. W 1974 roku rozpoczęta została budowa kombinatu mięsnego o wartości kosztorysowej 2,2 mld zł. Do zespołu obiektów należy zakład produkcji mięsa (ubojnia) o zdolności wytwórczej 60 tys. ton w ciągu roku na jednej zmianie oraz przetwórnia mięsa (mięso paczkowane, wędliny i wyroby wędliniarskie, szynki i konserwy, tłuszcze).

W rezultacie rozbudowy przemysłu w tym czasie wartość produkcji globalnej w końcu roku 1975 sięgała 55 mld zł. W regionie rozwinął się przemysł elektromaszynowy i chemiczny oraz stworzone zostały podstawy przemysłu miedziowego, zmodernizowano przemysł lekki. Równocześnie

zwiększyła się wielkość produkcji nakierowanej na eksport. W przemyśle zatrudnionych było 128 tys. osób.

Dla tych znaczących osiągnięć i dynamicznego rozwoju przemysłu przyczyniły się w dużym stopniu inicjatywy i przedsięwzięcia podejmowane przez Wojewódzką Radę Narodową. W jej pracach, a także Komisji Przemysłu i Drobnej Wytwórczości oraz Prezydium WRN problematyka przemysłu i usług zajmowała czołowe miejsce. Zagadnienia te były rozpatrywane przez WRN w ramach uchwalania 5-letnich bądź rocznych planów gospodarczych i budżetów oraz przy analizowaniu sprawozdań z ich realizacji, a także na sześciu specjalnych sesjach poświęconych wyłącznie problemom działalności oraz rozwoju przemysłu i usług. Ponadto w okresie między sesjami Prezydium WRN analizowało rozwój przemysłu na 340 posiedzeniach.

Sesje WRN w sprawach uchwalania wieloletnich i rocznych planów rozwoju gospodarczego oraz oceny wykonania planu i budżetu województwa odbyły się w następujących terminach: 21—22. X. 1950 r., 4. V. 1951 r., 11—12. XII. 1952 r., 28—29. V., 24—25. IX. 1953 r., 22. V. 1954 r., 26. IV. 1955 r., 14—15. V. 1956 r., 12. III., 4. X., 15. XI. 1957 r., 28—29. III., 22—23. V., 24—25. X. 1958 r., 19—20. XI. 1959 r., 5. V., 18. XI. 1960 r., 2. VI., 16—17. XI. 1961 r., 26. IV. 1962 r., 11—12. I., 3—4. V. 1963 r., 23. I., 24. IV., 22. XII. 1964 r., 1—2. IV., 28. XII. 1965 r., 26. IV., 18. XI. 1966 r., 17. I., 25. IV. 1967 r., 23. I., 26. IV. 1968 r., 17. I., 18. III., 28. IV., 19. XII. 1969 r., 27. IV. 1970 r.

Sesje, na których rozpatrywano wyłącznie problemy przemysłu i usług, dotyczyły:

- oceny działalności drobnego przemysłu i rzemiosła w zakresie produkcji i usług (18—19. XII. 1953 r.),
- działalności przemysłu terenowego i spółdzielczości pracy w zaspokajaniu codziennych potrzeb ludzi pracy (20—21. XII. 1955 r.),
- zatwierdzenia programu rozwoju usług dla ludności w województwie zielonogórskim w latach 1961—1965 (14—15. IX. 1961 r.),
- rozwoju przemysłu owocowo-warzywnego na terenie województwa (28—29. VI. 1962 r.),
- rozwoju przemysłu materiałów budowlanych na terenie województwa zielonogórskiego w latach 1966—1970 (19. XI. 1964 r.),
- perspektywicznego projektu planu regionalnego Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego (20. XII. 1966 r.).

W celu zabezpieczenia prawidłowego rozwoju drobnego przemysłu i usług odpowiednio do potrzeb ludności Wojewódzka Rada Narodowa na dwóch specjalnych sesjach dokonała generalnej oceny pracy drobnej wytwórczości, podejmując szereg kroków dla poprawy sytuacji w tej dziedzinie gospodarki.

Na sesji WRN w dniach 18—19 grudnia 1953 r. została przeprowadzona kompleksowa ocena działalności przemysłu terenowego i rzemiosła w zakresie produkcji i usług. Wojewódzka Rada Narodowa stwierdziła, że przemysł ten na przestrzeni czterech lat (1950—1953) wykazał znaczne osiągnięcia. Wyrazem tego był ponad pięciokrotny wzrost wartości produkcji, czterokrotny liczby zakładów i blisko sześciokrotny sieci punktów usługowych. W wyniku rozwoju współzawodnictwa wydajność pracy na jednego pracownika zwiększyła się ponad dwukrotnie. Szerzej, choć jeszcze niedostatecznie, rozwijał się ruch racjonalizatorski, przynosząc znaczne oszczędności gospodarce narodowej.

Obok tych osiągnięć w pracy przemysłu terenowego wystąpiło wiele niedociągnięć i braków, wskutek czego nie spełniał on należycie swojej roli w zaspokajaniu codziennych potrzeb ludzi pracy.

Szczególnie silnie w wielu zakładach zarysowała się pogoń za wykonywaniem planu kosztem jakości i planu asortymentowego, jak również wprowadzono niedostateczną ilość nowych wyrobów, szczególnie produkowanych dla wsi. Wciąż jeszcze była zbyt mała ilość punktów usługowych, przede wszystkim takich, które przyczynić się mogły do dalszego rozwoju rolnictwa.

W celu usunięcia tych niedomagań, podniesienia poziomu pracy przemysłu terenowego, rozszerzenia jego produkcji, a tym samym lepszego zaspokojenia potrzeb ludności w artykuły masowego spożycia, Wojewódzka Rada Narodowa zaleciła podjęcie następujących przedsięwzięć. Produkcja artykułów masowego spożycia wytwarzanych przez przemysł terenowy, państwowy i spółdzielczy winna zwiększyć się w 1954 r. o około 30 proc., a w roku 1955 o dalsze 20 proc. (rok poprzedni = 100 proc.). Wzrost ten miał nastąpić przez pełne wykorzystanie mocy produkcyjnej istniejących zakładów i uruchomienie nowych, szczególnie na terenie powiatów mało uprzemysłowionych, jak: gubiński, szprotawski, słubicki, międzyszycki i świebodziński, w oparciu o istniejące tam rezerwy ludzkie i materiałowe.

Do produkcji przemysłu terenowego należało wprowadzić nowe artykuły, których brak dawał się odczuć na rynku miejscowym, szczególnie dla zaspokojenia potrzeb ludności wsi. W tym celu Prezydium WRN ustaliło profil produkcji poszczególnych zakładów, biorąc pod uwagę potrzeby rynku i na podstawie okresowych porad, organizowanych wspólnie z pionem handlowym i drobnego przemysłu, kontrolowało stopień zaopatrzenia rynku, wprowadzając jednocześnie do produkcji nowe wyroby. Dla poszerzenia bazy materiałowej przemysł terenowy winien w pełni wykorzystywać w produkcji surowce wtórne i odpady przemysłu kluczowego.

Wojewódzką Komisję Planowania Gospodarczego zobowiązano do ustalenia potrzeb przemysłu terenowego i dokładnego rozeznania bazy mate-

riałowej znajdującej się w przemyśle kluczowym oraz systematycznego i równomiernego rozdziału materiałów do wszystkich zakładów produkcyjnych.

Kierownictwo pionów drobnej wytwórczości zostało zobowiązane do zabezpieczenia stałego podnoszenia jakości produkcji. Dla wykonania tego zadania zalecono wzmocnić kontrolę techniczną międzyoperacyjną, przeszkolić brakarzy zakładowych i ustalić premie za jakość pracy. Przy udziale związków zawodowych postanowiono szeroko rozwinąć współzawodnictwo pracy na odcinku jakości, przy jednoczesnym pogłębieniu szkolenia przyzakładowego. Piony dystrybucyjne zobowiązano do zaostrożenia kontroli przy przyjmowaniu artykułów do sprzedaży, a w wypadkach masowo powtarzających się braków należało kierować sprawy do prokuratora, w myśl obowiązującego ustawodawstwa o ochronie jakości produkcji.

Jednocześnie założono, że w latach 1954—1955 sieć punktów usługowych winna wzrosnąć o dalsze 40 proc., ze specjalnym uprzywilejowaniem wsi, przy znacznym podniesieniu jakości usług. W tym celu Prezydium WRN sporządziło plan sieci punktów usługowych z uwzględnieniem powiatów, pod tym względem zaniedbanych: ślubickiego, skwierzyńskiego, żagańskiego i szprotawskiego. Przy opracowaniu wzięto pod uwagę miejscowe warunki i rezerwy kadrowe, a także potrzeby ludności wsi. Jako minimum dla każdej gminy przyjęto po jednym punkcie usługowym branży stolarsko-kołodziejskiej, ślusarsko-kowalskiej, szewskiej, krawieckiej i fryzjerskiej. Ponadto Prezydium WRN przy współudziale Wojewódzkiej Komisji Cen i Komisji Drobnej Wytwórczości przeprowadziło rewizję cenników i wystąpiło do władz centralnych o dostosowanie ich do warunków województwa zielonogórskiego.

Prezydium rad narodowych wszystkich szczebli na posiedzeniach dokonywały okresowych ocen pracy przemysłu terenowego i wykonania kwartalnych planów operatywnych, przedstawiając je następnie na sesjach rad. Komisje drobnej wytwórczości wojewódzkich i powiatowych rad narodowych specjalną uwagę zwróciły na wykonanie planu asortymentów, podniesienie jakości i zaspokojenie potrzeb wsi zarówno przez zakłady produkcyjne, jak i punkty usługowe, występując do prezydiów rad narodowych z wnioskami usprawniającymi.

W dniach 20 i 21 grudnia 1955 r. Wojewódzka Rada Narodowa po raz drugi rozpatrzyła działalność przemysłu terenowego i spółdzielczości pracy. Po wysłuchaniu sprawozdania w oparciu o wnioski Komisji Drobnej Wytwórczości i radnych, zgłoszone w dyskusji, Prezydium WRN stwierdziło, że państwowy przemysł terenowy oraz spółdzielczość pracy w porównaniu do lat ubiegłych osiągnęły lepsze wyniki w dziedzinie zaspokojenia potrzeb województwa oraz jego zagospodarowania. Świadczy

o tym wzrost produkcji globalnej, podniesienie jej jakości, rozszerzenie usług oraz uruchomienie nowych zakładów wytwórczych, przede wszystkim w rejonie nadgranicznym, co pozwoliło zwiększyć zatrudnienie.

Jednocześnie Wojewódzka Rada Narodowa, mimo tych niewątpliwych osiągnięć, stwierdziła istnienie w dalszym ciągu szeregu braków i niedomagań w należyтым zaspokajaniu potrzeb ludności przez drobną wytwórczość. Realizacja planów produkcyjnych w większości zakładów nie była w pełni i rytmicznie wykonywana i nie podejmowano produkcji szeregu zaplanowanych nowych wyrobów. Nie dość skutecznie walczono z brakoróbstwem w poszczególnych zakładach produkcyjnych i punktach usługowych, powodując zrozumiałe niezadowolenie wśród konsumentów. Niedostateczna była także obniżka kosztów własnych, potanieenie produkcji, na co między innymi złożyło się marnotrawstwo materiałów, niewłaściwy stosunek do mienia społecznego, poważne przerosty administracyjne, występujące zwłaszcza w szeregu spółdzielniach pracy.

Wojewódzka Rada Narodowa stwierdziła pogłębianie się złego stanu finansowego przedsiębiorstw spółdzielczych. Niedociągnięcia te wynikały tak z niewłaściwej pracy przedsiębiorstw terenowych, państwowych i spółdzielczych, jak i z niedomagań w pracy Wojewódzkiego Zarządu Przemysłu i Wojewódzkiego Związku Spółdzielczości Pracy. W szczególności WZSP cechowało oderwanie się od spółdzielni, poświęcanie zbyt małej uwagi sprawom samorządu spółdzielczego i niedostateczna więź z prezydiami rad narodowych i komisjami drobnej wytwórczości.

Dla usunięcia stwierdzonych niedociągnięć oraz w celu należytego zaspokojenia potrzeb ludności, Wojewódzka Rada Narodowa zobowiązała swe prezydium i prezydium powiatowych rad narodowych do podjęcia szeregu środków zaradczych. Zalecono przyspieszenie uruchomienia produkcji nowych artykułów oraz rozszerzenie zakresu usług dla ludności, przede wszystkim wiejskiej. W tym celu WZP i WZSP winny energicznie zająć się sprawą uruchamiania dalszych zakładów, wykorzystując nieczynne obiekty przemysłowe i surowce miejscowe oraz wydawnie rozszerzyć produkcję w zakładach istniejących. Jednocześnie należy usprawnić współpracę między drobną wytwórczością a aparatem handlu, szerzej niż dotąd brać pod uwagę życzenia konsumentów, a także organizować okresowe publiczne przeglądy nowej produkcji celem uzyskania oceny społeczeństwa o przydatności i jakości wytworzonych artykułów.

Naczelnym zadaniem stało się podniesienie rentowności przedsiębiorstw państwowych i spółdzielni. Banki i wydziały finansowe prezydium rad narodowych WRN zobowiązała do włączenia się w podejmowane przedsięwzięcia o poprawienie wyników gospodarczych drobnej wytwórczości, a w I półroczu 1956 r. przewidywano ostateczne zlikwidowanie ponadnormatywnych zapasów.

Wojewódzki Zarząd Przemysłu oraz Wojewódzki Związek Spółdzielczości Pracy zobowiązane zostały do wykorzystywania w większym stopniu wniosków Komisji Drobnej Wytwórczości i prezydów rad narodowych, wyrażających postulaty ludności oraz załóg przedsiębiorstw. Powyższe piony miały za zadanie przeprowadzenie analizy całokształtu swej pracy i zabezpieczenie niezbędnych środków w celu poprawy warunków higieny i bezpieczeństwa pracy oraz zaspokojenia potrzeb socjalnych. Większą uwagę zwrócono na szkolenie kadr jako warunek wzrostu wydajności pracy.

Wojewódzka Rada Narodowa zobowiązała prezydów rad narodowych i ich organy do udzielania większej pomocy drobnej wytwórczości przez przyznawanie obiektów, lokali, maszyn i urządzeń, zabezpieczanie warunków socjalnych i kulturalnych jej pracowników. Zalecono również zwiększenie oddziaływania Izby Rzemieślniczej na rzemiosło indywidualne w kierunku stałej poprawy jakości, terminowości i kultury usług rzemieślniczych, ścisłego przestrzegania obowiązujących cenników, racjonalnego wykorzystywania materiałów i surowców. Rzemiosło indywidualne winno w jak najszerszym zakresie wykonywać usługi przede wszystkim dla indywidualnych konsumentów. Dla osiągnięcia wyższego poziomu usług rzemieślniczych WRN zaleciła stałe szkolenie rzemieślników indywidualnych na kursach Zakładu Doskonalenia Rzemiosła, zwłaszcza tych, którzy nie posiadają dowodów uprawnienia zawodowego. Prezydów rad narodowych, komisje rad i Izba Rzemieślnicza, mając na względzie wykonanie postawionych zadań, wzmocniły nadzór nad działalnością rzemiosła indywidualnego i zabezpieczeniem odpowiednich warunków dla produkcji.

Doceniając wagę i znaczenie usług w rozwoju życia gospodarczego regionu, w dniach 14 i 15 września 1961 r. Wojewódzka Rada Narodowa ponownie przeanalizowała stopień zaspokojenia potrzeb ludności w tej dziedzinie. W toku obrad stwierdzono konieczność dostosowania potencjału usługowego uspołecznionych zakładów i warsztatów rzemieślniczych do tych potrzeb. O niedostatecznym zaspokajaniu popytu ludności na usługi świadczy bardzo niska ich wartość, wynosząca w 1960 roku 164 zł na jednego mieszkańca województwa. Znaczny brak usług występował w zakresie naprawy nowoczesnego sprzętu gospodarstwa domowego, robót konserwacyjno-remontowych, usług elektrotechnicznych, metalowych, drzewnych, napraw drobnych artykułów codziennego użytku, instalatorstwa, wulkanizacji, szklarstwa, pralnictwa i fryzjerstwa damskiego oraz w zakresie napraw gwarancyjnych.

Niektóre usługi, zwłaszcza krawieckie, szewskie, pralnicze, tele- i radiotechniczne, charakteryzowała niska jakość, nietrwałość i nieterminowość. Szczególnie niekorzystnie ukształtowało się pokrycie potrzeb ludności wiejskiej na usługi o charakterze powszechnym i związane z produkcją

rolną. Występująca w tej dziedzinie sytuacja spowodowała konieczność podjęcia niezbędnych przedsięwzięć, które zwiększyłyby rozmiar i poprawiły jakość i terminowość świadczonych usług.

W związku z tym Prezydium WRN opracowało i przedłożyło do zatwierdzenia Wojewódzkiej Radzie Narodowej program rozwoju usług dla ludności województwa zielonogórskiego w latach 1961—1965. Program ten został zatwierdzony na sesji WRN, która zobowiązała prezydium, komisje przemysłu i zaopatrzenia rad narodowych wszystkich szczebli do systematycznej kontroli i pomocy w realizacji wymienionego programu. W celu zabezpieczenia pełnego jego wykonania prezydium rad narodowych podjęły następujące przedsięwzięcia. Opracowano plan terminowej rewinakacji lokali na cele usługowe w starym budownictwie, a także pełnego uzyskania lokali usługowych z nowego budownictwa.

Na terenie całego województwa w budynkach stanowiących własność rad narodowych za lokale użytkowane na usługi zastosowano ulgowe taryfy czynszowe. Organa finansowe bardziej niż dotąd wnikliwie rozpatrywały sprawy związane z obciążeniami podatkowymi placówek usługowych, stosowały odpowiednie ulgi podatkowe i skracaly terminy załatwiania wniosków i odwołań. Wymiary podatków miano ustalać najpóźniej do końca I kwartału każdego roku.

Aby zabezpieczyć w przedsiębiorstwach i zakładach usługowych prawidłowy przyrost pracowników wykwalifikowanych, prezydium rad narodowych zwiększyły kontrolę nad prawidłowością realizacji ustawy z dnia 2 lipca 1958 r. o nauce zawodu, przyuczeniu do określonej pracy oraz wstępnym stażu pracy. Zakład Doskonalenia Rzemiosła w Zielonej Górze zapewnił przeszkolenie odpowiedniej ilości fachowców potrzebnych do wykonania 5-letniego programu rozwoju usług. Państwowe przedsiębiorstwa podległe radom narodowym, spółdzielnie oraz Izba Rzemieślnicza zwiększyły ilość szkolonych uczniów do liczby zabezpieczającej wykonanie programu rozwoju usług, szczególnie w branżach elektrotechnicznej, metalowej, drzewnej, szklarskiej, krawieckiej, szewskiej oraz wszelkiego rodzaju instalatorstwie.

Wojewódzka Rada Narodowa zaleciła Prezydium WRN rozważenie możliwości zorganizowania wojewódzkiego przedsiębiorstwa zaopatrzenia drobnej wytwórczości, które obok prowadzenia zapasów materiałów reglamentowanych zajęłoby się uzupełnieniem zaopatrzenia drobnej wytwórczości i usług w materiały i surowce zbędne w innych, niekoordynowanych przez rady narodowe przedsiębiorstwach. Jednocześnie Prezydium WRN zaleciło wprowadzenie do sprzedaży detalicznej odpadów surowcowych i materiałowych posiadanych w większych ilościach przez przedsiębiorstwa przemysłowe i budowlane, a przydatnych dla ludności i zakładów usługowych.

Dla drobnej wytwórczości został ustalony wieloletni plan produkcji różnych znormalizowanych elementów i drobnych narzędzi oraz przyrządów umożliwiających wykonywanie nieskomplikowanych napraw i konserwacji we własnym zakresie. Przedsiębiorstwa i spółdzielnie wykonujące usługi zobowiązane zostały do uporządkowania stanu sanitarnego i podniesienia estetyki lokali usługowych, wzmożenia stopnia bezpieczeństwa pracy, usprawnienia informacji i reklamy w zakresie wykonywanych usług.

Wojewódzkie organizacje jednostek usługowych przeprowadziły analizę wyposażenia zakładów w urządzenia i maszyny oraz opracowały wspólnie z zainteresowanymi przedsiębiorstwami program maksymalnej mechanizacji robót oraz zabezpieczenia na jego realizację odpowiednich środków inwestycyjnych.

Wojewódzkie związki Spółdzielczości Pracy, Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” i Spółdzielni Inwalidów zobowiązane zostały do zorganizowania punktów przyjęć czynnych stale i okresowo oraz objazdowych form świadczenia usług. Ponadto WZGS miał uruchomić wymianę zboża na przetwory młynarskie w miejscowościach pozostających z dala od młynów gospodarczych.

Po problemach rozwoju drobnej wytwórczości i usług bardzo ważnym odcinkiem gospodarki, którym szczególnie interesowały się Wojewódzka Rada Narodowa i Prezydium WRN, był przemysł spożywczy. Rozwój tego przemysłu stanowił przedmiot obrad specjalnej sesji WRN w dniu 29 czerwca 1962 r. Wojewódzka Rada Narodowa po przeanalizowaniu stopnia zaopatrzenia ludności województwa zielonogórskiego w przetwory owocowo-warzywne oraz działalności przetwórci stwierdziła, że sytuacja na tym odcinku była niezadowalająca. Istniejące przetwórnice nie rozwijały produkcji, wytwarzając ograniczoną ilość asortymentów o niskiej jakości, wykazując brak skoordynowanych kierunków działania. Hamowało to rozwój produkcji i nie zapewniało pokrycia potrzeb społeczeństwa.

Istotnym zadaniem tej gałęzi przemysłu jest jak największe wykorzystanie surowców rolnych najbliższego zaplecza, oddziaływanie na rozwój produkcji rolnej, zaspokajanie potrzeb konsumpcyjnych miejscowej ludności. Dla osiągnięcia tych celów, a szczególnie poprawy zaopatrzenia ludności województwa w owoce, warzywa oraz przetwory, zapewnienia w ciągu roku równomiernej podaży i różnorodności asortymentowej, wyeliminowania nieprawidłowości istniejących w przetwórnicach oraz ustalenia kierunków prawidłowego rozwoju przemysłu spożywczego Wojewódzka Rada Narodowa podjęła szereg wniosków.

Zalecono zaktywizowanie działalności Wojewódzkiego Zespołu Koordynacyjnego do spraw produkcji i obrotu produktami ogrodnictwami. Zespół ten miał wytyczyć i koordynować zamierzenia w zakresie planowego

zwiększania powierzchni upraw owoców i warzyw, prawidłowego zagospodarowania regionalnych nadwyżek towarowych, całkowitego wyeliminowania wszelkiego rodzaju marnotrawstwa płodów rolnych. W celu zapewnienia lepszej współpracy i koordynacji branżowej zorganizowano porozumienie terenowo-branżowe w zakresie przetwórstwa owocowo-warzywnego.

W planie inwestycyjnym zostały zabezpieczone limity i środki inwestycyjne na budowę w latach 1964—1966 nowej przetwórni owocowo-warzywniej wraz z magazynami w Drezdenku, umożliwiającej zwiększenie przetwórstwa rocznego o 3 tys. ton owoców i warzyw. Zalecono również przyspieszenie robót inwestycyjnych przy budowie przetwórni w Głogowie, w takim stopniu, aby została ona zakończona w 1963 r., oraz dokonanie dalszych inwestycji w tym zakresie w następnej pięcioletce. Wojewódzki Związek Spółdzielczości Pracy podjął odpowiednie działania zmierzające do zwiększenia zdolności produkcyjnej będącej w budowie przetwórni owocowo-warzywniej w Międzyrzeczu do około 1100 ton owoców i warzyw rocznie. W celu zabezpieczenia dopływu do zakładów przetwórczych przemysłu spożywczego kadr kwalifikowanych została zapewniona odpowiednia ilość stypendiów fundowanych oraz zwrócona szczególna uwaga na szkolenie wewnątrzzakładowe. Jednocześnie WRN zaleciła zorganizowanie na terenie województwa technikum przemysłu spożywczego.

Niezależnie od powyższego Wojewódzka Rada Narodowa zobowiązała powyższe związki wojewódzkie do wykonania następujących zadań:

- opracowania w oparciu o bilanse produkcji i spożycia płodów ogrodnich wieloletnich asortymentowych programów produkcyjnych i wynikających z nich przedsięwzięć inwestycyjnych, które stworzyłyby prawidłową sieć przetwórni na terenie województwa;
- podjęcia kroków zapewniających poprawę jakości produkcji oraz zwiększenie asortymentu wyrobów, szczególnie w zakresie przetworów których brak daje się ludności szczególnie odczuć;
- wprowadzenia w przetwórnich postępu technicznego, modernizacji parku maszynowego, stosowania w coraz to większym stopniu automatyzacji procesów produkcyjnych oraz pełnego wykorzystywania zdolności produkcyjnych;
- rozszerzenia produkcji eksportowej;
- maksymalnego rozwinięcia kontraktacji upraw w takich rozmiarach by eliminowały ujemne skutki cykliczności urodzajów i zapewniały rytmiczne dostawy surowca dla przemysłu;
- zapewnienia plantatorom dostaw kwalifikowanych nasion i sadzonek oraz fachowego instruktazu.

Państwowe Przedsiębiorstwo „Las” zostało zobowiązane do rozwoju produkcji soków pitnych i owoców w płynie w wytwórni w Gronowie.

Jednocześnie prezydya powiatowych i miejskich rad narodowych miały zwiększyć pomoc organizacyjną dla lokalnych przetwórci, między innymi przez zabezpieczenie odpowiedniej ilości mieszkań dla zatrudnionych w zakładach absolwentów szkół wyższych i fachowców z długoletnią praktyką oraz roztoczyć operatywną kontrolę nad działalnością zakładów.

Kolejną dziedziną, która stanowiła przedmiot nieustannego zainteresowania i prac Wojewódzkiej Rady Narodowej, był przemysł materiałów budowlanych związany z miejscową bazą surowcową i mający znaczny wpływ na aktywizację całej gospodarki. Wyrazem tego były obrady specjalnej sesji WRN w dniu 19 listopada 1964 r., poświęcone problemom tej gałęzi przemysłu.

W wyniku analizy działalności przedsiębiorstw przemysłu materiałów budowlanych i rozpatrzenia perspektyw jego rozwoju w latach 1965—1970 Wojewódzka Rada Narodowa zobowiązała prezydium do poprawy organizacji zakładów produkcyjnych, zwiększenia wielkości produkcji, szczególnie rurek drenarskich, żwiru i cegły, zapewnienia niezbędnej siły roboczej, wprowadzenia postępu technicznego oraz podjęcia niezbędnych kroków w zakresie geologii. W związku z tym Prezydium WRN wystąpiło do ministra budownictwa i przemysłu materiałów budowlanych o ujednolicenie podporządkowania i zasad zarządzania przedsiębiorstwami produkującymi ceramikę budowlaną w drodze utworzenia zjednoczenia z siedzibą w Zielonej Górze, któremu będą podlegały przedsiębiorstwa planu centralnego i terenowego. Wszystkie zakłady (z wyjątkiem eksploatacji kruszywa na potrzeby własne), zajmujące się eksploatacją kruszyw naturalnych, przekazano Zielonogórskim Zakładom Eksploatacji Kruszywa. Jednocześnie zalecono, aby w miarę wprowadzania standaryzacji w budownictwie, produkcja prefabrykatów była koncentrowana w przedsiębiorstwach specjalistycznych. Należało zwiększyć produkcję wieloceglowych elementów cienkościennych oraz wprowadzić nowy asortyment tych wyrobów. Założono wydatne zwiększenie produkcji prefabrykatów betonowych oraz uzyskanie pełnej standaryzacji prefabrykowanych elementów dla budownictwa mieszkaniowego, szkolnego oraz w szerokim zakresie dla budownictwa wiejskiego, przemysłowego, handlu i usług.

W celu zapewnienia rozwoju postępu technicznego, Prezydium WRN przeprowadziło modernizację zakładów w ramach posiadanych środków inwestycyjnych i remontowych. Między innymi zwiększono ilość suszarni sztucznych dla eliminowania sezonowości prac i wprowadzono urządzenia oraz agregaty pozwalające na większą chemizację i automatyzację produkcji.

WRN wystąpiła z postulatem do Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych o uruchomienie nieczynnych zakładów ceramicznych w Gozdnicy i Lęknicy, wybudowanie zakładów ceramicz-

nych w Nowym Miasteczku, Siedlisku, Jasieniu i Kotli w celu wykorzystania znajdujących się w tych miejscowościach złóż surowcowych, uruchomienie zakładów eksploatacji kruszywa w rejonie Żagania i Dychowa, o częściowe pokrycie kosztów budowy zaplecza dla bazy remontowej w Zielonej Górze, której budowę przewidywano w 1956 r., rozważenie uruchomienia produkcji elementów kablo- i strunobetonowych oraz o przydzielenie odpowiednich środków na budowę mieszkań dla pracowników ceramiki budowlanej.

Dla zabezpieczenia potrzeb kadrowych WRN wskazała na konieczność zwiększenia stypendiów fundowanych na kierunkach technicznych i ekonomicznych. Ponadto rozważono możliwość utworzenia przy Technikum Ceramicznym w Żarach kursu zaocznego dla pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwach przemysłu materiałów budowlanych.

Prezydium WRN podjęło czynności w kierunku skoordynowania geologicznych prac badawczo-poszukiwawczych w celu szerszego i lepszego wykorzystania bogatych zasobów surowcowych województwa. Zalecono opracowanie programu badań geologicznych, w którym rozszerzone i ukierunkowane winny być poszukiwania i badania złóż potrzebnych do produkcji ceramiki szlachetnej i technicznej.

Odkrycie w 1957 r. znacznych zasobów złóż miedzi w rejonie Lubina—Polkowic—Sieroszowic stworzyło warunki dla powstania nowego okręgu przemysłowego obejmującego powiaty lubiński, legnicki i głogowski. Obszar ten nazwany został Legnicko-Głogowskim Okręgiem Miedziowym (LGOM), w którego skład weszły tereny w 2/3 należące do województwa wrocławskiego i w 1/3 do województwa zielonogórskiego.

W celu ustalenia kompleksowego programu rozwoju przemysłu i pozostałych działów gospodarki narodowej w tym okręgu prezydium WRN we Wrocławiu i w Zielonej Górze opracowały projekt szczegółowego planu regionalnego LGOM na lata 1961—1980. Prace nad tym planem były prowadzone od 1963 do 1966 r. przy współudziale fachowych jednostek organizacyjnych prezydiów, instytutów naukowych Biura Projektów Metali Nieżelaznych „Bipromet”. Całość prac koordynowała i konsultowała Komisja Planu Regionalnego pod przewodnictwem prof. dr B. Krupińskiego. Opracowano również programy i szczegółowe plany realizacji obiektów i urządzeń towarzyszących z zabezpieczeniem niezbędnych limitów i środków inwestycyjnych.

Odpowiednie syntetyczne materiały projektu planu regionalnego zostały przedstawione Wojewódzkiej Radzie Narodowej, która na sesji w dniu 20 grudnia 1966 r. rozpatrzyła i zatwierdziła główne kierunki rozwoju LGOM, koncentrując szczególną uwagę na zadaniach dotyczących województwa zielonogórskiego.

Założenia planu regionalnego przewidywały budowę czterech kopalń rud miedzi: „Lubin”, „Polkowice I”, „Polkowice II” i na terenie zielonogórskiej części regionu — kopalni „Sieroszowice”, rozbudowę Huty Miedzi w Legnicy oraz budowę nowej w Żukowicach koło Głogowa, o docelowej zdolności produkcyjnej 160 tys. ton miedzi elektrolitycznej. Nakłady na jej budowę wynieść miały ponad 4 mld zł, a obok nich blisko 1 mld zł przeznaczony został na inwestycje towarzyszące, jak budowa mieszkań, urządzeń kulturalnych, socjalnych i komunalnych. Zdolność produkcyjna huty w 1972 r., po ukończeniu budowy, miała wynieść 80 tys. ton miedzi elektrolitycznej. Przy realizacji budowy wymienionego przedsięwzięcia inwestycyjnego, największego w województwie, miało być zatrudnionych około 4 tys. osób.

W Głogowie, obok Huty Miedzi, przewidywano rozbudowę Fabryki Maszyn Budowlanych i budowę zakładu produkcyjnego, w celu zatrudnienia nadwyżek siły roboczej kobiet. W związku z powyższym planowano intensywną rozbudowę potencjału produkcyjnego przedsiębiorstw budowlanych. Utworzone zostało Głogowskie Przedsiębiorstwo Budowlane i Przedsiębiorstwo Budownictwa Rolniczego. Do budowy Huty Miedzi zostało skierowane Zielonogórskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego, które przy współudziale specjalistycznych przedsiębiorstw z terenu innych województw było odpowiedzialne za tę inwestycję.

Jednocześnie dla stworzenia niezbędnych warunków do działalności przedsiębiorstw budowlanych w Głogowie zaplanowano budowę hoteli robotniczych, ośrodka szkoleniowego, bazy transportowo-sprzętowej oraz niezbędną ilość mieszkań dla pracowników tych przedsiębiorstw.

Rozwój przemysłu miedziowego w Głogowie i powiecie stwarzał warunki dynamicznego rozwoju społecznego i gospodarczego regionu. Zatrudnienie (w tysiącach osób) w przemyśle w zielonogórskiej części LGOM, według przewidywań, kształtować się miało następująco:

	1960 r.	1965 r.	1970 r.	1975 r.	1980 r.
ogółem	2,9	3,4	4,6	7,9	11,4
w tym kobiety	0,9	0,9	1,1	2,6	3,1

Znacznie wzrosła liczba ludności regionu, a ludność Głogowa zwiększyła się z 16 tys. w 1970 r. do ponad 40 tys. w 1980 r. Znacznie rozwinie się budowa nowych osiedli mieszkaniowych. Wraz z rozwojem budownictwa mieszkaniowego planowano wybudowanie elektrociepłowni i doprowadzenie gazu ziemnego z rejonu Ostrowa oraz budowę sieci gazowej i ciepłowniczej. Plan regionalny zakładał również generalną rozbudowę urządzeń komunalnych, wodociągów i kanalizacji, oczyszczalni ścieków, budowę hotelu i nowych ulic. Rozbudowie miały ulec placówki handlowe, gastronomiczne, usługowe i socjalno-kulturalne.

Jednym z podstawowych zadań gospodarki wodnej było zapewnienie pokrycia wzrastającego zapotrzebowania na wodę rozwijającego się przemysłu i rolnictwa oraz zwiększającej się liczby ludności. Dla zapewnienia sprawnej działalności transportu samochodowego zaplanowano budowę stacji TOS, dalszy rozwój oddziału mieszanego PKS, uruchomienie warsztatów i szkoły kierowców PKS oraz rozbudowę zaplecza transportu branżowego w Głogowie. Przewidywano lepsze wykorzystanie Odry, jako drogi wodnej do przewozów masowych dla potrzeb regionu, a także Huty Miedzi i pozostałej gospodarki powiatu głogowskiego. Poważny wzrost przewozów towarowych i osobowych wymagał dokonania pewnych korekt i uzupełnień w sieci komunikacyjnej, a także modernizacji szeregu odcinków linii kolejowych i dróg. Do podstawowych zadań w tej dziedzinie należały: przystosowanie linii kolejowej Lubin—Rudna—Głogów do zwiększonych przewozów oraz modernizacja najbardziej obciążonych odcinków dróg, polegająca na poszerzeniu jezdni i korony dróg, łagodzeniu łuków i ulepszeniu nawierzchni. Dowóz pracowników do Huty Miedzi w Żukowicach oraz kopalni w Sieroszowicach odbywać się miał transportem kolejowym i autobusowym.

Rozwijający się przemysł oddziaływał w sposób istotny na poziom rolnictwa i życie mieszkańców wsi. Obok dynamicznego wzrostu Głogowa jako głównego ośrodka dla zielonogórskiej części LGOM odpowiednio rozwinięta została wiejska sieć osadnicza przy jednoczesnej koncentracji usług i urządzeń dla rolnictwa i ludności wiejskiej w miejscowościach: Kotla, Gaworzyce, Grębocice i Radwanice. Gospodarka rolna uległa zintensyfikowaniu.

W produkcji roślinnej generalnym kierunkiem rozwoju miała stać się uprawa zbóż, głównie pszenicy oraz uprawy pastewne, warzywnictwo i sadownictwo, przy zmniejszeniu upraw zbożowych i ziemniaków. W produkcji zwierzęcej dominować miał chów bydła mlecznego oraz trzody chlewnej. Założono znaczne podniesienie plonów oraz osiągnięcie ilości pogłównia na 100 ha użytków rolnych (bydło z 68,7 szt. w 1970 r. do 80 szt. w 1980 r. oraz trzoda chlewna odpowiednio z 76 szt. do 96,6 szt.).

Ze względu na deficyt siły roboczej w Legnicko-Głogowskim Okręgu Miedziowym szczególną uwagę zwrócono na maksymalną mechanizację prac podstawowych w rolnictwie oraz na rozbudowę sieci usług dla rolnictwa i ludności rolniczej. W celu zmniejszenia zasięgu szkodliwego oddziaływania Huty Miedzi na otoczenie tworzone pasy zieleni ochronnej w rejonie tego zakładu.

Po rozpatrzeniu problemów związanych z zagospodarowaniem przemysłowym Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego Wojewódzka Rada Narodowa przedłożyła Radzie Ministrów wnioski zmierzające do harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego ziemi głogowskiej i całego

LGOM. Dotyczyły one przede wszystkim następujących ważnych i pilnych przedsięwzięć:

Ministerstwo Przemysłu Ciężkiego winno rozpatrzyć przyspieszenie budowy kopalni rud miedzi „Polkowice II” i „Sieroszowice” w celu zachowania ciągłości robót inwestycyjnych, wykorzystania posiadanych maszyn i urządzeń do głębienia szybów oraz mocy przedsiębiorstw budowlanych. Ponadto wspólnie z Ministerstwem Zdrowia resort ten winien zapewnić stałe prowadzenie pomiarów opadu pyłów i stężeń siarki w Głogowie i w pobliżu huty.

Ministerstwo Przemysłu Chemicznego zobowiązane zostało do rozpatrzenia możliwości zagospodarowania kwasu siarkowego powstającego w toku produkcji miedzi w hucie „Głogów” (ponad 100 tys. ton rocznie w przeliczeniu na 100 proc.).

Ministerstwo Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych winno zbadać możliwość wykorzystania odpadów żużla piecowego z huty „Głogów” dla celów budowlanych i drogownictwa.

Centralny Urząd Gospodarki Wodnej winien zapewnić ochronę czystości wód Odry przez kompleksowe rozwiązanie odprowadzenia wód przemysłowych z LGOM do rzeki.

Wojewódzka Rada Narodowa zaleciła podjęcie budowy zakładu przemysłowego dla kobiet w Głogowie, celem zrównoważenia struktury zatrudnienia na rynku pracy, budowy elektrociepłowni i sieci ciepłej w mieście oraz rozwiązanie problemu zaopatrzenia miasta w gaz. Ponadto proponowano podjęcie przez Radę Ministrów, obok zatwierdzenia planu regionalnego LGOM, odrębnej uchwały ustalającej zadania resortów i innych jednostek centralnych oraz prezydów WRN we Wrocławiu i Zielonej Górze w latach 1966—1970 w zakresie kompleksowego zagospodarowania LGOM.

Realizując wytyczne i założenia Wojewódzkiej Rady Narodowej, Prezydium WRN systematycznie analizowało i podejmowało działania zmierzające do zabezpieczenia warunków wykonania przedstawionych zadań związanych z zagospodarowaniem zielonogórskiej części LGOM, w szczególności Głogowa. Do najważniejszych przedsięwzięć w tym zakresie należały: budowa zaplecza mieszkaniowego, socjalnego i usługowego, urządzeń komunalnych, modernizacja oraz budowa sieci handlowej i gastronomicznej, rozbudowa potencjału produkcyjnego przedsiębiorstw budowlanych. W celu wykonania tych zadań oraz ich harmonijnej realizacji w stosunku do inwestycji podstawowych Prezydium WRN prowadziło stałą koordynację wszystkich przedsięwzięć wielu różnych jednostek gospodarczych oraz organizowało współpracę między tymi jednostkami i organami rad narodowych. Działalność powyższą Prezydium WRN prowa-

dziło przy pomocy zespołu osób — przedstawicieli zainteresowanych jednostek terenowych i centralnych.

Ponadto Prezydium WRN czynnie uczestniczyło w pracach koordynacyjnych Komisji Rządu dla budowy Kombinatu Górniczo-Hutniczego w Lubinie, rozpatrującej na bieżąco problemy LGOM. Niezależnie od powyższych węzłowych problemów, WRN i jej prezydium, począwszy od 1963 r., prowadziły również szeroką koordynację pozostałych inwestycji przemysłowych.

Przedstawiony w skrócie przegląd podejmowanych przez Wojewódzką Radę Narodową podstawowych przedsięwzięć w zakresie problematyki przemysłu i usług wskazuje wyraźnie na znaczące oddziaływanie rad narodowych na podstawowe ogniwa gospodarki i kształtowanie ich rozwoju odpowiednio do potrzeb ludności regionu. Wraz ze wzrostem uprawnień WRN oraz dynamicznym rozwojem przemysłu województwa w latach 1971—1975 wzrastała rola funkcji koordynacyjnych Wojewódzkiej Rady Narodowej na tym odcinku gospodarki narodowej.

PROBLEMY OŚWIATY W DZIAŁALNOŚCI WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ W LATACH 1950—1975

Kompetencje rad narodowych w zakresie oświaty regulowane były aktami prawnymi, które stanowiły formalną podstawę działania terenowych organów władzy ludowej. Do najważniejszych z nich należą: ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej, Konstytucja z 22 lipca 1952 r., ustawa z 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych oraz ustawa z 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania.

Wspomniane ustawowe dokumenty prawne, będące ważnymi dla całości kształtu życia państwowego, mają również istotne znaczenie w dziedzinie polityki państwowej PRL. Ustawa z 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej zniósła tzw. organy administracji niezespolonej, do której dotąd należała administracja szkolna, przekazując jej kompetencje radom narodowym i ich organom wykonawczym. Ustawa owa akcentowała kompetencje rad narodowych do kierowania działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną. W praktyce samodzielne dotychczas kuratoria okręgów szkolnych włączono w system rad narodowych, na prawach wydziału spełniającego rolę organu wykonawczego Prezydium WRN w dziedzinie oświaty.

W dalszym ciągu funkcjonowała jednak poza radami narodowymi administracja nad szkolnictwem zawodowym, tzw. okręgowe dyrekcje szkolenia zawodowego. Wpływ wojewódzkich rad narodowych na działalność tego drugiego ogniwa zarządzania szkolnictwem nie był jeszcze pełny, niemniej otwiera to drogę rzeczywistej integracji działalności administracji szkolnej. Formalnoprawna integracja działalności administracji szkolnej oparta została na ustawie z dnia 10 września 1956 r. o przejęciu szkolnictwa zawodowego przez ministra oświaty oraz na przepisach wykonawczych. Faktyczne połączenie wydziałów oświaty prezydiów wojewódzkich rad narodowych i okręgowych dyrekcji szkolenia zawodowego nastąpiło w 1958 r. na mocy postanowienia § 1 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów, które określało, że organami administracji do spraw oświaty i wychowania, podległymi prezydium rad narodowych, są w województwach

kuratoria okręgów szkolnych. Powołanie jednolitej terenowej administracji oświatowej nastąpiło w całym kraju. Proces integracji zarządzania sprawami oświaty na szczeblu wojewódzkim w okresie 30-lecia PRL do końca nie został zakończony, a poza zasięgiem kuratoriów pozostawało szkolnictwo resortowe, z tego w województwie zielonogórskim do najważniejszych należały szkoły rolnicze, medyczne i artystyczne.

W systemie zarządzania sprawami oświaty, szkolnictwem wszystkich resortów i placówkami oświatowo-wychowawczymi na szczeblu wojewódzkim jedynym kompetentnym organem była Wojewódzka Rada Narodowa i jej prezydium; stąd tak istotna jej rola w polityce oświatowej. Wojewódzka Rada Narodowa swoje uprawnienia i obowiązki w sprawach oświaty i wychowania wyprowadzała także z ustaleń Konstytucji PRL, a zwłaszcza postanowień zawartych w artykułach 35, 37 i 40. Zakres zadań terenowych organów władzy państwowej określa rozdz. 5 Konstytucji PRL, stwierdzając między innymi (art. 40), że: „rady narodowe wykorzystują wszelkie zasoby i możliwości terenu dla jego wszechstronnego rozwoju gospodarczego i kulturalnego, dla coraz lepszego zaspokojenia potrzeb ludności w zakresie zaopatrzenia i usług oraz dla rozbudowy instytucji i urządzeń komunalnych, kulturalnych, sanitarnych i sportowych”.

Zasady polityki oświatowej w Polsce Ludowej kompleksowo określała ustawa z dnia 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania, która jednocześnie stanowi najważniejszą podstawę prawną w dziedzinie ustroju szkolnictwa, celów i treści funkcjonowania systemu oświatowego w naszym kraju.

Wyliczone dokumenty prawne, dotyczące działania rad narodowych, jak i odnoszące się do spraw oświaty, stanowiły podstawę, na mocy której Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze oddziaływała na całokształt życia społeczno-gospodarczego w województwie, w tym również na sprawy oświaty.

Opracowanie niniejsze daje przegląd problematyki oświatowej w pracach WRN w Zielonej Górze zarówno na jej sesjach, jak też w ramach działalności Komisji Oświaty.

Problematykę oświatową Wojewódzka Rada Narodowa prowadziła z inicjatywy prezydium oraz radnych, którzy występowali z postulatami za pośrednictwem komisji, bądź w drodze interpelacji.

Rozpartywanie problematyki z inicjatywy Prezydium WRN wyrażało się w kilku formach, z których najważniejszymi były:

1. specjalne sesje WRN poświęcone wyłącznie problematyce oświatowej;
2. analizowanie zagadnień oświatowych przy okazji uchwalania kolejnych planów 5-letnich bądź rocznych;
3. ujmowanie tej problematyki w rocznych sprawozdaniach z realizacji planu i budżetu województwa;

4. zwięzła ocena życia oświatowego na terenie województwa na uroczystych sesjach, organizowanych z okazji ważnych świąt i rocznic państwowych oraz podsumowujących dorobek poszczególnych kadencji.

Problematyka oświatowa podnoszona na sesjach WRN z inicjatywy radnych dotyczyła z reguły wąskich zagadnień określonego okręgu wyborczego, bądź wybranych spraw o zasięgu wojewódzkim. Inicjatywę tę radni przejawiali bądź w trakcie dyskusji, bądź w postaci wniosków i interpelacji.

Wyrazem najszerzego zainteresowania omawianą problematyką ze strony Wojewódzkiej Rady Narodowej są jej sesje poświęcone wyłącznie sprawom oświatowym. Częstotliwość sesji w tej sprawie, rodzaj rozpatrywanej problematyki, jej zgodność z polityką oświatową państwa i teorią pedagogiczną oraz osiągnięte efekty w dziedzinie oświaty na danym terenie można uznać za główne kryteria oceny wpływu WRN na życie oświatowe województwa. Jest to też probierz oceny rangi szkolnictwa w życiu gospodarczo-społecznym regionu, bowiem sesja WRN stanowi najwyższy konstytucyjny szczebel państwowego kierownictwa na terenie województwa.

Wprawdzie częstotliwość rozpatrywanej na sesji problematyki nie zawsze musi decydować o jej społecznej randze, jednak jej pomijanie lub przemilczanie uzasadniałoby tezę, że zagadnienie nie uwzględnione w pracach najwyższego organu terenowej władzy państwowej traktowane jest marginesowo.

W latach 1950—1975 sesje Wojewódzkiej Rady Narodowej, poświęcone wyłącznie sprawom oświaty, uwzględniały następujące problemy: przebieg walki z analfabetyzmem na terenie województwa zielonogórskiego (29 marca 1950 r.), osiągnięcia i dorobek województwa zielonogórskiego w dziedzinie gospodarki, kultury, oświaty, zdrowia i innych (21 lipca 1952 r.), rozwój życia kulturalnego na terenie województwa (24—25 września 1953 rok), działalność Wydziału Oświaty Prezydium WRN w zakresie wychowania i podniesienia wyników nauczania w szkołach (12—13 marca 1954 rok), rozwój życia kulturalnego w województwie zielonogórskim (29—30 czerwca 1956 r.), rozwój oświaty na terenie województwa oraz budowa szkół z inicjatywy ludności (5—6 marca 1959 r.), pięcioletni plan rozwoju oświaty na terenie województwa zielonogórskiego (15—16 lutego 1963 r.), kierunki rozwoju życia kulturalnego w województwie zielonogórskim w okresie do roku 1965 (20—21 września 1963 r.), zadania szkolnictwa zawodowego na tle potrzeb rozwoju województwa (3—4 marca 1966 r.), sprawozdanie z działalności Prezydium WRN z realizacji uchwały WRN o aktualnym stanie szkolnictwa zawodowego i średniego w województwie zielonogórskim (25 kwietnia 1967 r.), program rozwoju kultury fizycznej w województwie zielonogórskim w latach 1971—1975 (20—21 lutego 1970 rok), kierunki rozwoju szkolnictwa zawodowego, uwzględniające potrzeby

gospodarcze województwa (25 czerwca 1971 r.), uchwalenie planu rozwoju społeczno-gospodarczego województwa na lata 1971—1975 (22 czerwca 1972 r.), program poprawy warunków życia i wychowania młodzieży w województwie zielonogórskim (18 czerwca 1973 r.), ocena dorobku XXX-lecia i główne kierunki rozwoju województwa zielonogórskiego do 1990 r. (12 lipca 1974 r.), sprawozdanie z wykonania uchwały WRN z dnia 25 czerwca 1971 r. w sprawie kierunków rozwoju i unowocześnienia szkolnictwa zawodowego oraz dostosowania do potrzeb społeczno-gospodarczych województwa (4 marca 1975 r.).

Do tematycznego rejestru sesji WRN w sprawach oświaty należałoby dodać jeszcze co najmniej jedną w każdym roku, poświęconą sprawom budżetowym, na której w sposób skondensowany i sumaryczny oceniano życie oświatowe, a zwłaszcza jego efekty ilościowe. Problematyka życia oświatowego była również eksponowana na sesjach WRN przy okazji omawiania zagadnień kultury oraz na wszystkich sesjach organizowanych z okazji Święta Odrodzenia Polski. Na podstawie analizy tematyki sesji WRN możemy stwierdzić, że rada podejmowała najbardziej newralgiczne problemy aktualnej dla całego kraju polityki oświatowej. Rozpatrzmy te zagadnienia na podstawie wybranych przykładów. W dniu 7 kwietnia 1949 r. Sejm PRL uchwalił ustawę o likwidacji analfabetyzmu w Polsce. Na mocy tej ustawy powołano Pełnomocnika Rządu do Walki z Analfabetyzmem oraz Główną Komisję Społeczną do Walki z Analfabetyzmem. Odpowiadające im organa powołano również na szczeblu wojewódzkim. W całym kraju intensywna akcja likwidacji analfabetyzmu została w zasadzie zakończona na początku 1952 r. Było to gigantyczne przedsięwzięcie oświatowe w Polsce, nie mające precedensu w dziejach naszego kraju.

Na Ziemi Lubuskiej największy zasięg akcji likwidacji analfabetyzmu przypadł na lata 1950—1951. Włączyły się do niej aktywnie partie polityczne, organizacje społeczne, Związek Młodzieży Polskiej i związki zawodowe. Największy zaś wkład pracy do walki z analfabetyzmem wnieśli nauczyciele. Przebiegiem tej akcji rada zajmowała się przy różnych okazjach, a dwukrotnie problem ten stanowił oddzielny przedmiot jej rozważań na sesjach.

W trakcie analizowania tej problematyki precyzowano obowiązki terenowych organów władzy w tym zakresie oraz polityczno-społeczne znaczenie walki z analfabetyzmem. Podkreślano często, że analfabetyzm jest haniebną spuścizną kapitalizmu, a Polska Ludowa udostępnia wiedzę wszystkim swym obywatelom, zwłaszcza robotnikom i chłopom — klasom dawniej odsuniętym od szkolnictwa, oświaty i kultury.

W wyniku skoordynowanych wysiłków analfabetyzm jako zjawisko masowe został zlikwidowany. W tym czasie w całym kraju akcją nauki

czytania i pisanie objęło ponad milion osób, z których świadectwa ukończenia kursów otrzymało ponad 800 tys., a na Ziemi Lubuskiej ponad 18 tys. Poświęcenie przez WRN w przeciągu krótkiego okresu czasu dwóch sesji tylko temu problemowi, świadczy o nadaniu wysokiej rangi akcji walki z analfabetyzmem, a wysiłki rady w tym zakresie uznać należy za słuszne i uzasadnione zarówno racjami polityki oświatowej, jak i teorii pedagogicznej.

Ważne miejsce w życiu oświatowym województwa zajmują sesje Wojewódzkiej Rady Narodowej organizowane w latach: 1954, 1959, 1962, 1966, 1971 i 1973, poświęcone wyłącznie szkolnictwu.

Na sesji WRN w dniach 12—13 marca 1954 r. rozpatrzono sprawozdanie Wydziału Oświaty Prezydium WRN z działalności w zakresie wychowania i podnoszenia wyników nauczania. Między innymi oceniono też stan organizacyjny szkolnictwa na terenie województwa. W tym czasie było 19 liceów ogólnokształcących, a w szkołach wszystkich typów uczyło 3385 nauczycieli, w tym 36% niekwalifikowanych (wielu z nich posiadało tylko 7 klas szkoły podstawowej), z których dokształcało się 65%. W szkołach średnich odsetek nauczycieli niekwalifikowanych przekraczał 40%. Zwracano wówczas uwagę na słabą troskę władz powiatowych o mieszkania dla nauczycieli i ich zaopatrywanie w artykuły pierwszej potrzeby. Sygnalizowano też niektóre zjawiska z zakresu procesu nauczania i wychowania, jednakże zatrzymywano się jedynie na zewnętrznych ich przejawach, pomijając głębszą analizę tej problematyki. Radni ostro reagowali na braki w zaopatrzeniu i wyposażeniu szkół, np. podawali konkretne przykłady niedoborów pomocy naukowych, a także umywalek, kranów, opału na zimę. Owa troska radnych WRN o zabezpieczenie szkołom materialnych warunków funkcjonowania była charakterystyczna dla całego 25-lecia.

Sesja WRN, która odbyła się w marcu 1959 r., poświęcona była sprawie rozwoju oświaty i budownictwa szkolnego w latach 1960—1965. W części dotyczącej spraw rozwoju oświaty szczególnie wyeksponowano sytuację kadrową szkolnictwa. Zarejestrowano wówczas, że w liceach ogólnokształcących pracowało 255 nauczycieli, w których 23 nie posiadało ukończonych studiów wyższych, w technikach na 122 nauczycieli było 34 bez kwalifikacji, na 143 nauczycieli liceów pedagogicznych i studiów nauczycielskich 28 nie ukończyło wyższych uczelni. Radni opowiadali się za koniecznością podnoszenia kwalifikacji przez nauczycieli szkół wszystkich typów. W uchwalonym wówczas programie rozwoju szkolnictwa wyeksponowano między innymi problem budowy szkół z inicjatywy ludności w ramach ogólnonarodowej akcji pn. „Budowa 1000 szkół na 1000-lecie”.

W styczniu 1955 roku powołano Wojewódzki Komitet Koordynacyjny Społecznego Funduszu Budowy Szkół. Na jego czele stanął ówczesny

wieceprowadniczący Prezydium WRN, Jan Koleńczuk. Przyjęty wówczas przez WRN plan budownictwa szkolnego został w całej rozciągłości wykonany. W latach 1959—1965 na ten cel zebrano ponad 190 mln zł i wybudowano 26 obiektów szkolnych na terenie województwa.

Kolejne sesje WRN, poświęcone wyłącznie sprawom oświatowym, zajmowały się uchwalaniem planów rozwojowych szkolnictwa na terenie województwa. Szczególnie starannie opracowano materiały na sesję, która odbyła się w marcu 1966 r. Dokonano wówczas oceny szkolnictwa zawodowego na tle potrzeb rozwojowych gospodarki województwa i po raz pierwszy w analizowanym okresie ujmowano rozwój szkolnictwa łącznie z potrzebami kadrowymi różnych działów gospodarki województwa. Stwierdzono wówczas, że potrzeby gospodarcze województwa zielonogórskiego w latach 1966—1970 wynoszą ogółem około 52.000 robotników wykwalifikowanych oraz około 14.600 techników i absolwentów szkół zawodowych równorzędnych. Równocześnie przewidywano, że w tym samym okresie szkolnictwo zawodowe wszystkich typów wyszkoli 59 tys. absolwentów, w tym około 13 tys. z tytułami techników. Ponadto ustalono, że globalne zapotrzebowanie gospodarki województwa na robotników wykwalifikowanych zostanie zaspokojone w 88%, zaś na techników w granicach 90%. W przedłożonym materiale na sesję WRN gruntownie analizowano możliwość rozwoju szkolnictwa oraz warunki nań wpływające; obok kadry nauczycielskiej, istotne znaczenie odgrywała baza lokalowa i materialna oraz budownictwo internatów.

Równocześnie stwierdzić należy, że stałą słabością przyjmowanych planów w dziedzinie oświaty była metoda ich opracowywania, gdyż zaplanowane wskaźniki w planach kilkuletnich z reguły były mało precyzyjne i musiały być każdego roku korygowane.

Problematykę szkolnictwa zawodowego jeszcze dwukrotnie stawiano pod obrady sesji WRN. W 1971 r. zatwierdzono kierunki rozwoju szkolnictwa zawodowego, uwzględniające potrzeby gospodarcze województwa, a w 1975 r. wysłuchano sprawozdania z realizacji dokumentu, przyjętego w 1971 r. W materiałach z 1971 r. akcentowano, że zaspokojenie przez szkolnictwo potrzeb kadrowych regionu nie może być tylko rozpatrywane z pozycji szacunku ilościowego, ale i jakościowego, uwzględniającego zarówno doraźne potrzeby gospodarki narodowej, jak i wynikające z perspektywicznego planu rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Podjęte zagadnienie było omawiane w nowym klimacie politycznym i odmiennych warunkach społecznych. Wskazywano, że przy planowaniu kształcenia zawodowego młodzieży, oprócz potrzeb kadrowych rozwijającej się gospodarki, należy również uwzględnić potrzeby społeczne środowiska, a więc powszechne kształcenie w szkołach ponadpodstawowych, możliwość awansu zawodowego dzieci robotników i chłopów, dostosowa-

nie kształcenia zawodowego dziewcząt do ich struktury psychofizycznej. Rozwiązania na okres 5-letni oparto na stwierdzeniu, że nasycenie kadrami kwalifikowaną zakładów pracy i instytucji w województwie zielonogórskim jest znacznie niższe od średniej krajowej.

Stan organizacyjny szkolnictwa zawodowego obejmował 282 szkoły, z łączną liczbą 52.619 uczniów kształcących się w 67 specjalnościach na poziomie średnim.

Na omawianej sesji podjęto ważną w skali krajowej decyzję o powołaniu 4-letniej szkoły zawodowej dla dziewcząt o kierunku ogólnogospodarczym, której założeniem było przygotowanie wykwalifikowanych kadr ze średnim wykształceniem. Nieco później nadano szkole status liceum zawodowego.

Generalnie przyjęto, że w 5-latce 1971—1975 szkolnictwo zawodowe wykształci około 49 tys. absolwentów zasadniczych szkół zawodowych i 19.800 techników różnych specjalności. Ponadto odrębnie potraktowano kształcenie w szkołach dla potrzeb gospodarki rolnej, wyliczając szacunkowe zapotrzebowanie na 5.600 osób. Rozpatrywany temat kształcenia kadr dla potrzeb gospodarki województwa w omawianej pięcioletce rozszerzono o problematykę modernizacji oraz postępu technicznego i pedagogicznego. Ponadto stwierdzono, że realizacja uchwały z dnia 25 czerwca 1971 r. przebiegała właściwie. Z satysfakcją podkreślono, że duży wzrost kształcenia zawodowego na poziomie średnim wystąpił w omawianym okresie w liceach zawodowych, a więc szkołach przygotowujących „robotników z maturą”. Jeżeli w 1971 r. do tej bliżej nie znanej społeczności szkoły zawodowej przyjęło 887 uczniów (4,5% ogółu absolwentów klas ósmych), to w 1974 r. wstąpiło do nich już 1908 uczniów (10,5% absolwentów klas ósmych).

Dużym uznaniem społecznym, podkreślali radni, cieszą się 3-letnie technika organizowane na podbudowie programowej szkoły zawodowej, które zwiększyły stan przyjęć z 1046 uczniów w 1971 r. do 1665 w roku 1974. Tak więc proces upowszechnienia średniego wykształcenia był coraz realniejszy, zbliżony z aspiracjami oświatowymi społeczeństwa.

Problem dostosowania szkolnictwa zawodowego do potrzeb rozwijającej się gospodarki uzyskał w czerwcu 1975 r. pozytywną ocenę Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze. W okresie swej 25-letniej działalności (1950—1975) tylko jeden raz problematyka wychowawcza była przedmiotem jej obrad. Miało to miejsce 18 czerwca 1973 r. WRN rozpatrywała „Program działania na rzecz wychowania młodzieży i systematycznej poprawy warunków jej życia w województwie zielonogórskim”. Przedkładając radzie materiał podkreślono dwie istotne kwestie, po pierwsze, że: „Program” ten stanowi integralną część perspektywicznego planu rozwoju regionu, jest spójnym jego elementem oraz po dru-

gie, że jest nie tylko zbiorem zadań dla społeczeństwa dorosłych, ale otwiera ogromne pole do działania dla całej młodzieży, organizacji młodzieżowych i wszystkich ludzi z inicjatywą. Zadania zawarte w programie dotyczyły wielu dziedzin życia młodzieży oraz dawały wyraz potrzebie koordynacji frontu wychowawczego, obejmującego dom, szkołę, zakłady pracy, instytucje kulturalno-oświatowe, sport i turystykę oraz placówki różnego typu, świadczące usługi na rzecz młodzieży.

Programowe ustalenia kierunkowe, a jednocześnie w miarę skonkretyzowane, obejmowały następujące dziedziny życia młodzieży: oświatę i wychowanie, zatrudnienie, kulturę i sztukę, wychowanie fizyczne, sport i turystykę, ochronę zdrowia, poprawę warunków socjalno-bytowych oraz zaopatrzenie rynku w potrzebne artykuły. Uwaga radnych koncentrowała się na sprawach perspektyw i zadań młodzieży, problemów opiekuńczo-wychowawczych we współczesnym społeczeństwie, roli szkoły w systemie wychowania oraz roli i zakresu odpowiedzialności rodziny i środowiska społecznego za wychowanie.

Problematyka młodzieży i jej wychowanie, podjęta w sposób kompleksowy i pełny, w ujęciu długofalowym, wymagała dużej troski ze strony rad narodowych wszystkich szczebli, stąd WRN zaleciła odbycie sesji powiatowych rad narodowych oraz uchwalenie powiatowych programów działania na rzecz wychowania młodego pokolenia. Wojewódzka Rada Narodowa realnie patrzyła na rejestr zadań określonych w programie, zalecając włączenie poszczególnych zagadnień do rocznych i pięcioletnich planów społeczno-gospodarczego rozwoju województwa. Jednocześnie, dążąc do podjęcia wszechstronnej działalności na rzecz wychowania młodzieży w regionie zielonogórskim, w dniu 18 czerwca 1973 r. wystąpiła do społeczeństwa z następującym apelem:

„Doceniając rangę i znaczenie wychowania młodzieży, jej rolę w rozwoju społecznym, kulturalnym i ekonomicznym Ziemi Lubuskiej, Wojewódzka Rada Narodowa zwraca się z gorącym apelem do wszystkich zakładów pracy, instytucji, organizacji społecznych, związków zawodowych i samorządów mieszkańców, rodziców i wychowawców młodzieży o stworzenie jak najbardziej sprzyjających warunków wychowania, pracy i życia młodego pokolenia.

Kierunki działania na rzecz młodzieży w naszym województwie zawarte w programie przyjętym przez WRN wymagają zespolenia wysiłków całego społeczeństwa, wyzwolenia inicjatywy i podejmowania szeregiego działania ze strony wszystkich uczestników frontu wychowawczego.

W oparciu o dotychczasowy dorobek pracy z młodzieżą i na rzecz młodzieży zwracamy się do wszystkich zakładów pracy, rad zakładowych i samorządów robotniczych o udzielenie wszechstronnej pomocy materialnej szkołom i placówkom oświatowym, kulturalnym, o stwarzanie odpo-

wiednich warunków młodzieży podejmującej pracę, o jej dalsze kształcenie i awans w zawodzie.

Dokonujące się przemiany społeczno-polityczne w kraju i w województwie, dalszy szybki postęp nauki i techniki w przemyśle i rolnictwie wymagają twórczego udziału młodzieży w tych przemianach, wysokich kwalifikacji, społecznego zaangażowania i ofiarności.

Kierujemy nasz apel do młodzieży miast i wsi, by pod ideowym kierownictwem Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej przodowała w nauce i pracy zawodowej, podejmowała nowe zadania produkcyjne i techniczne, by aktywnie uczestniczyła w życiu kulturalnym, sportowym i społecznym naszego regionu.

Tylko zespolone doświadczenie starszego pokolenia z zapałem i energią młodych jest w stanie zapewnić pomyślną realizację naszych planów dalszego rozwoju i rozkwitu Ziemi Lubuskiej, w których jest miejsce na urzeczywistnienie osobistych dążeń i aspiracji młodego pokolenia".

Planowanie oświatowe oparte było na wielkościach globalnych i procentowych, toteż zachodziła potrzeba dokonywania każdego roku ustalenia tzw. wskaźników budżetowych związanych z działalnością poszczególnych dziedzin życia oświatowego. Okazję ku temu stanowiły sesje budżetowe WRN. Dokonywano na nich sumarycznego bilansu pracy wszystkich typów szkolnictwa, a jednocześnie precyzowano nowe zadania i środki zabezpieczające ich realizację.

Sprawy finansowania szkolnictwa prawie całkowicie uzależnione były od rad narodowych. Na sesjach WRN każdego roku przyznawano na ten cel odpowiednie kwoty w ramach wydatków budżetowych województwa. Stan ten przykładowo ilustruje poniższe zestawienie:

Rok	Wydatki na oświatę i wychowanie w tys. zł
1955	138 506
1960	329 555
1961	426 491
1965	610 137
1967	715 672
1968	643 600
1969	722 390
1970	705 977
1971	767 000
1972	863 826
1973	1 021 751
1974	1 107 688
1975	769 525

Udział wydatków na oświatę i wychowanie w wydatkach budżetowych województwa wynosił ponad 20% każdego roku (tylko w 1960 r. wynosił 18%). Wojewódzka Rada Narodowa zabezpieczała więc odpowiednie środki finansowe na potrzeby szkolnictwa. Budżet oświatowy w wielu przypadkach z różnych przyczyn nie był w pełni wykorzystywany i tak np. w dziale zatytułowanym „Oświata i wychowanie” został zrealizowany w 98,5% w 1965 r., 98,3% w 1967 r., 98,7% w 1959 r., 99,3% w 1975 r., 99,4% przypadało na szkolnictwo ogólnokształcące i 99,6% na szkolnictwo zawodowe.

Zdarzały się też nieliczne co prawda przypadki, że przy okazji sesji budżetowej WRN dyskutowano nad sprawami wyników nauczania i pracy ideowo-wychowawczej na terenie szkoły. Tak np. w sesji WRN w maju 1953 r. uczestniczył minister oświaty Witold Jarosiński, który zabierając głos w dyskusji krytycznie ocenił stan szkolnictwa w województwie zielonogórskim. Podstawę krytycznej oceny stanowił między innymi fakt, że klasy szóste w szkołach zielonogórskich kończy mniejsza liczba uczniów niż na terenie kraju. To samo odnosiło się do klas siódmych. Ponadto istniał problem drugoroczności, która wynosiła wówczas 14% w skali całego województwa.

Ogólnie jednak stwierdzić należy, że na sesjach budżetowych WRN w zasadzie nie zajmowano się sprawami jakości pracy szkół, lecz ich ilościowymi wskaźnikami. Uznać to należy za zjawisko w zasadzie uzasadnione, biorąc pod uwagę charakter i podstawowy cel owych sesji, którym była ocena wykonania planu i budżetu w roku poprzednim oraz ustalenie głównych wskaźników na rok następny dla wszystkich działów gospodarki narodowej w województwie.

Organem wykonawczym Wojewódzkiej Rady Narodowej w sprawach oświaty i szkolnictwa była Komisja Oświaty. Na przykładzie jej funkcjonowania można przedstawić szereg elementów rozwoju WRN w ciągu dwudziestopięcioletniego okresu działania na Ziemi Lubuskiej. Wprawdzie rola tej komisji w latach 1950—1975 nie uległa zasadniczym zmianom, prócz kompetencyjnych, to warto w tym miejscu odnotować, że kompetencje te wyznaczały następujące ustawy: z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej, z 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych oraz z 28 czerwca 1963 r. o zmianie ustawy o radach narodowych z 1958 r.

W pierwszym okresie pracy Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze powołała Komisję Oświaty i Kultury, która przyjęła funkcję organu kontroli społecznej w płaszczyźnie zagadnień oświatowych i kulturalnych. Na sesji w dniu 27 lutego 1953 r. rada podjęła uchwałę, na mocy której dokonano reorganizacji tej komisji i powołano odrębną Komisję Kultury. Uzasadniając tę decyzję podano między innymi, że wprowadza się zmiany

„ze względu na poważny przyrost spółdzielni produkcyjnych oraz stały rozwój życia kulturalnego wsi i miast. Komisja Oświaty i Kultury nie mogła podołać zakresowi zadań w dziedzinie oświaty i kultury, [ponieważ — przyp. B. Ratus] przeważnie miała na uwadze życie oświatowe naszego województwa, zaniedbując zagadnienia życia kulturalnego”.

Drugi okres działalności Komisji Oświaty charakteryzuje się jej inicjatorską rolą jako organu wytyczającego kierunki działania dla administracji szkolnej i placówek przez tę administrację zarządzanych. Powołanie przez WRN Komisji Oświaty i Nauki (uchwała z dnia 11 czerwca 1965 r.) połączone było ze znacznym rozszerzeniem jej kompetencji. Ogólnie biorąc komisja odpowiadała za:

1. utrzymywanie stałej łączności z masami pracującymi i ich organizacjami, przyciąganie ich do współpracy z władzą państwową i jej organami, pobudzanie i wykorzystywanie społecznej inicjatywy przez:
 - współpracę z Wojewódzkim Komitetem Frontu Jedności Narodu w zakresie inicjowania czynów społecznych i organizowania spotkań radnych i członków komisji spoza rady z wyborcami,
 - odbywanie posiedzeń w zakładach pracy dla omówienia interesujących załogę zagadnień, takich jak: podnoszenie kwalifikacji zawodowych, uzupełnianie wykształcenia pracowników, wyjaśnianie uchwał rady i jej prezydium oraz popularyzacja wśród ludności zamierzeń i dorobku rady,
 - organizowanie spotkań środowiskowych z komitetami rodzicielskimi, młodzieżą studiującą w Wyższej Szkole Inżynierskiej, w punktach konsultacyjnych Uniwersytetu im. A. Mickiewicza i innych szkołach wyższych, z członkami ZMS, ZMW, ZHP i Związku Nauczycielstwa Polskiego,
 - udział przedstawicieli komisji w przyjmowaniu skarg i wniosków ludności oraz kontrolę sposobu ich realizacji;
2. przygotowanie materiałów na sesje poświęcone zagadnieniom należącym do zakresu działania komisji;
3. opracowanie projektów uchwał na sesje rady w sprawach dotyczących oświaty i nauki;
4. realizację uchwał i wytycznych rady i organów nadrzędnych;
5. roczne i wieloletnie projekty planów gospodarczych i budżetu oraz kontrolę ich realizacji.

Komisja Oświaty i Nauki kontrolowała działalność Kuratorium Okręgu Szkolnego, jak też podporządkowanych mu szkół i placówek, ze szczególnym uwzględnieniem: realizacji planu gospodarczego i budżetu, planowania inwestycji, sposobu załatwiania postulatów, skarg i wniosków, działalności szkół i placówek oświatowych, organizacji wypoczynku dzieci

i młodzieży, warunków socjalno-bytowych nauczycieli i ich kwalifikacji zawodowych.

Kontrole te przeprowadzane były przez członków komisji, a także wspólnie z Delegaturą NIK, Inspektorem Kontrolno-Rewizyjnym, inną resortową komisją rady i resortowymi komisjami rad narodowych niższego szczebla.

Komisja Oświaty i Nauki WRN posiadała również uprawnienia do wydawania kuratorowi oświaty i wychowania wiążących zaleceń w sprawach: opracowywania materiałów na sesję, usprawnienia organizacji pracy, obsługi interesantów, podnoszenia kwalifikacji zawodowych pracowników, czynów społecznych na rzecz oświaty i nauki oraz terminowej i właściwej realizacji uchwał rady. Poza wymienionymi kompetencjami komisja opiniowała wnioski personalne dotyczące zmian na stanowisku kuratora, a także projekty planów inwestycyjnych (budowa i rozbudowa obiektów oświatowych) i zamierzonych zmian w sieci szkolnej.

Celem ujednolicenia przedsięwzięć dotyczących oświaty i nauki w skali województwa, współdziałała z komisjami rad narodowych niższego stopnia, najczęściej poprzez uczestnictwo swych członków w posiedzeniach tych komisji.

Jest rzeczą charakterystyczną, że tematyka rozpatrywana na posiedzeniach Komisji Oświaty i Nauki powtarza się cyklicznie, od początku istnienia WRN. Do stałych problemów podejmowanych każdego roku należały między innymi sprawozdania Kuratorium Okręgu Szkolnego z realizacji planu i budżetu oraz projekty planu i budżetu w dziedzinie oświaty i wychowania, przygotowania i przebiegu kolonii i obozów letnich oraz ocena wyników nauczania. Pozatem co kilka lat komisja rozpatrywała takie problemy, jak: wychowanie pozaszkolne, oświata dorosłych, remonty szkół, realizacja obowiązku szkolnego, sprawy bytowe pracowników oświaty.

W każdym roku odbywało się około 10—14 posiedzeń. Omawiana tematyka stanowi zarazem odbicie niektórych specyficznych form życia oświatowego w poszczególnych okresach. Oprócz wspomnianych już problemów omawianych przez cały okres 25-lecia, do roku 1956 występowały takie tematy, jak: konferencje sierpniowe, wybory komitetów rodzicielskich, walka z analfabetyzmem, praca oświatowa w spółdzielniach produkcyjnych.

W miarę rozwoju oświaty na terenie województwa poszerzał się też i zmieniał zakres tematyki podejmowanej przez tę komisję. Po 1956 r. coraz częściej zajmowała się sprawami kształcenia i doskonalenia nauczycieli, realizacji reformy szkolnej, świadczeń na Społeczny Fundusz Budowy Szkół i Internatów, postępu pedagogicznego itp.

Szczegółowa analiza tematyki posiedzeń Komisji Oświaty i Nauki uzasadnia stwierdzenie, że organ wykonawczy WRN w zasadzie nie przygotowywał żadnych własnych ocen analizowanych zjawisk oświatowych, opierając się wyłącznie na materiałach przygotowanych przez administrację szkolną. Stąd też wiele zagadnień omawianych przez komisję nosiło nazwę informacji, oceny, zapoznania, co przedstawiają następujące przykłady: „informacja o rekrutacji do szkół średnich”, „ocena wykonania planu i budżetu”, „zapoznanie się z przygotowaniami do akcji letniej”. W takim stanie rzeczy dyskusja na posiedzeniach komisji nie mogła wykraczać zbytnio poza oceny zjawisk, sprecyzowane przez przedstawicieli władz oświatowych.

Efektywność pracy Komisji Oświaty i Nauki WRN uzależniona była od jej składu osobowego. Do 1958 r. w skład komisji wchodził wyłącznie radni, nie zawsze nauczyciele, stąd oddziaływanie tego organu ukierunkowane było przede wszystkim na Administrację szkolną i zagadnienia przez nią podejmowane i rozstrzygane. Po tym okresie w jej skład wchodził wysoko kwalifikowani pracownicy oświaty, nauczyciele i pedagodzy, stąd podejmowane problemy obejmowały również sprawy dydaktyczne i opiekuńcze. Pomimo podejmowanych prób, Komisja Oświaty i Nauki nie zdołała swym zasięgiem objąć szkolnictwa resortowego, a więc szkół będących w gestii resortów rolnictwa, zdrowia oraz kultury i sztuki. Tym samym nie mogła spełnić swej integrującej roli w zakresie całokształtu życia oświatowego na terenie województwa.

W kadencji obejmującej lata 1965—1969 pojawiła się nowa forma kierowania sprawami oświaty. WRN i jej organy wykonawcze coraz częściej podejmowały własne obszerne prace analityczno-statystyczne poświęcone wszystkim aspektom życia społeczno-gospodarczego. W publikowanych opracowaniach szeroko uwzględniana jest oświata i szkolnictwo województwa zielonogórskiego. Na szczególną uwagę zasługują następujące: „Ziemia Lubuska 1985. Koncepcja rozwoju gospodarczego” (styczeń 1968), „Dorobek społeczno-gospodarczy i kierunki rozwoju województwa zielonogórskiego” (sierpień 1968), „Rozwój społeczno-gospodarczy województwa zielonogórskiego w okresie kadencji Sejmu PRL i rad narodowych w 1965—1968” (marzec 1969).

Oświata na terenie naszego województwa w latach 1961—1967 przeżywała dynamiczny rozwój. Przejawiał się on w stworzeniu odpowiednich warunków do wprowadzenia ośmioletniego nauczania w szkołach podstawowych oraz przygotowania bazy i kadry do reformy średniego szkolnictwa ogólnokształcącego i zawodowego. Rozwojowi temu towarzyszyło zintensyfikowanie wysiłku wychowawczego szkół w zakresie kształtowania socjalistycznych postaw młodzieży. W parze z tymi zasadniczymi kie-

runkami szedł wzrost autorytetu wychowawczego szkół, które wydobywały treści nauczania i wychowania, sprzyjające skutecznemu kształtowaniu modelu człowieka socjalistycznego. Trzeba stwierdzić, że nie ma dziedziny w szkolnictwie na terenie województwa, w której nie obserwowaloby się wyraźnych osiągnięć.

Wychowaniem przedszkolnym objęto większy procent dzieci w wieku 3—6 lat, niż wynosi przeciętna krajowa (w roku 1966 kraj — 20,8%, województwo — 23,7%). W roku 1960 opieką przedszkolną było objętych 17,0% dzieci, natomiast w roku 1967 wskaźnik ten wyniósł 29,7%.

W szkolnictwie podstawowym okres ostatnich siedmiu lat zaznaczył się stopniową realizacją reformy. Dla zapewnienia pełnego 8-letniego nauczania rozszerzono znacznie ilość szkół o wyższym stopniu organizacyjnym. Wymagało to budowy nowych obiektów szkolnych, rozbudowy już istniejących szkół oraz dokształcania nauczycieli w studiach nauczycielskich i szkołach wyższych celem uzyskania przez nich dodatkowych kwalifikacji.

Od roku 1967 występuje zjawisko spadku liczby uczniów w szkołach podstawowych. Zjawisko to wpłynęło w pewnym stopniu na poprawę bazy materialnej szkół, przede wszystkim w miastach, gdzie zmianowość nauczania uległa pewnemu zmniejszeniu. W roku 1966 w szkołach podstawowych uczyło się 183.334 dzieci, a jednocześnie przewidywano, że w roku 1975 ilość ta zmaleje do 131.000. Wprowadzenie nowych programów nauczania wymagało unowocześnienia procesu dydaktyczno-wychowawczego, z czym wiązało się organizowanie nowych pracowników i klaso-pracowni oraz dodatkowe wyposażenie już istniejących. Liczba pracowników w szkołach podstawowych wzrosła z 326 w 1960 r. do 925 w 1967 r. i planowany był ich wzrost do 1.350 w roku 1975.

W latach 1960—1967 nastąpił także w szkołach podstawowych znaczny wzrost opieki nad dziećmi, wyrażający się między innymi w organizowaniu nowych świetlic i dożywianiu dzieci. W 1960 r. z dożywiania korzystało 5.360 dzieci, w 1967 r. 16.500. Plan do 1975 r. zakładał objęcie dożywianiem 20.000 dzieci.

Dla zapewnienia powszechności nauczania w celu stworzenia odpowiednich warunków dla dzieci opóźnionych w rozwoju umysłowym i kalekich, zwiększono znacznie liczbę miejsc w szkołach podstawowych specjalnych (z 1.234 w 1960 r. do 2.037 w 1967 r.). Szkolnictwo specjalne w tym okresie nie zapewniało jeszcze powszechnego kształcenia wszystkim dzieciom upośledzonym oraz przewlekłe chorym. Stąd zakładano, że w każdym powiecie zorganizowane zostaną małe szkoły specjalne z własnym internatem. Dzieci przewlekłe chore miały zapewnione wychowanie przedszkolne i nauczanie w zakresie szkoły podstawowej w sanatoriach i prewen-

toriach, a dzieciom kalekim gwarantowano indywidualne nauczanie w domach rodzicielskich.

Nadmienić też należy, że systematycznie poprawiał się wskaźnik absolwentów szkół podstawowych, kontynuujących naukę w szkołach średnich wszystkich typów. Szkoły średnie dysponowały miejscami dla 95,9% dzieci i wskaźnik ten miał utrzymywać się do 1975 r.

Licea ogólnokształcące w zasadzie zaspokajały potrzeby województwa. Przewidywano pewien wzrost uczniów w tym typie szkół. Ponadto od nowa podjęto problem unowocześnienia procesu dydaktyczno-wychowawczego między innymi na drodze tworzenia gabinetów nauczania języka polskiego, języków obcych, historii, wychowania obywatelskiego oraz pracowni fizycznych, chemicznych, a także zajęć z wychowania technicznego.

W tym okresie szczególne osiągnięcia odnotowało szkolnictwo zawodowe zarówno w rozwoju sieci szkół, jak też wzroście liczbowym uczniów i dostosowaniu profilu kształcenia do potrzeb społeczno-gospodarczych regionu.

W latach 1960—1967 zorganizowano 6 nowych techników zawodowych i 5 zasadniczych szkół zawodowych. W szkolnictwie zawodowym liczba wzrosła z 209 w 1963 r. do 423 w roku 1967, a zakładano osiągnięcie stanu 700 w 1975 r. Kadre nauczycielską do pracy w szkołach podstawowych przygotowywały dwa studia nauczycielskie w Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp. Już wówczas zakładano przekształcenie tych placówek w wyższe szkoły nauczycielskie.

Jednym z istotnych problemów w zakresie oświaty dorosłych w latach 1960—1967 było doksztalcanie pracujących. W roku 1960 do szkół podstawowych dla pracujących uczęszczało 7.432 uczniów. Liczba ta w roku 1967 zmalała do 5.300. Zakładano, że w 1975 r. doksztalcaniem w zakresie szkoły podstawowej objętych będzie jeszcze 4.500 pracujących. Szczególną uwagę zwrócono na doksztalcanie załóg z dużych zakładów pracy oraz pracowników PGR.

W roku 1960 w liceach ogólnokształcących dla pracujących doksztalało się 3.175 osób. Liczba ta w roku 1967 wzrosła do 6.361, a w roku 1975 miała osiągnąć 6.500. W celu objęcia doksztalcaniem tak znacznej ilości uczniów, zachodziła konieczność poszerzenia sieci liceów korespondencyjnych. Ważną rolę w zaspokajaniu potrzeb gospodarczych pod względem kadry technicznej spełniały technika dla pracujących, kształcące robotników posiadających wykształcenie podstawowe oraz absolwentów zasadniczych szkół zawodowych.

Niedobór kadr z wyższym wykształceniem spowodował konieczność rozwiązania tego problemu nie tylko na drodze stypendiów dla słuchaczy uczelni na innych terenach, ale również przez zorganizowanie własnego

Przewodniczący WRN Jan Lembas wpisuje się do książki pamiątkowej podczas otwarcia Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Zielonej Górze (2 grudnia 1964 r.)

szkolnictwa wyższego. Pierwszym krokiem na „Lubuskiej drodze do uniwersytetu” było uruchomienie w roku 1962 punktów konsultacyjnych dla studiujących zaocznie w Zielonej Górze i Toporowie.

Za jedno z większych osiągnięć województwa w zakresie oświaty uważać należy powstanie w 1965 r. Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Zielonej Górze. Realizacja tego zadania była możliwa między innymi dzięki przekazaniu nowo wybudowanego obiektu Studium Nauczycielskiego wraz z zapleczem na cele szkolnictwa wyższego oraz życzliwemu poparciu władz centralnych.

Prezentowany bilans dokonań i osiągnięć oświatowych był dziełem Wojewódzkiej Rady Narodowej, jej Komisji Oświaty i Nauki, Prezydium WRN, a nade wszystko ludzi, którzy na co dzień byli odpowiedzialni za kształt i oblicze szkolnictwa zielonogórskiego. Oświata i wychowanie w województwie zielonogórskim w latach 1971—1975 rozwijały się dynamicznie. Dominowały dwa równoległe nurty: opracowanie nowego modelu systemu edukacji narodowej oraz powszechne doskonalenie pracy szkół w ramach obecnej struktury.

Z organizacyjnego dorobku szkolnictwa lubuskiego w latach 1971—1975 odnotować należy następujące osiągnięcia.

Rozwój wychowania przedszkolnego przyniósł widoczne efekty, jeśli porównać liczbę 22.202 dzieci w wieku przedszkolnym (38,5%), uczęszczających do wszystkich placówek wychowania przedszkolnego w 1971 r. z 35 tys. (55%) dzieci 3—6-letnich w roku 1975. Zdecydowane rozwiązanie uzyskano w powszechności wychowania przedszkolnego w odniesieniu do dzieci 6-letnich, co obrazują następujące wskaźniki: 1971 r. — 46,7%, 1972 r. — 73,8%, 1973 r. — 95,8%, 1974 r. — 97,4%, 1975 r. — 100%. Kadra pedagogiczna przedszkoli do 1975 r. uzyskała w 33% dodatkowe kwalifikacje, 344 osoby zostały przeszkolone na kursach specjalistycznych.

Sieć szkół podstawowych objęta była programem rekonstrukcji, który przewidywał docelowo 100 zbiorczych szkół gminnych, 28 szkół ośmioklasowych oraz 513 punktów filialnych. W 1973 r. zapoczątkowano wdrażanie systemu szkół gminnych, powołując 33 zbiorcze szkoły gminne, a w 1974 r. dalszych 37. W roku 1975 bilans tych dokonań zamykał się 70 zbiorczymi szkołami gminnymi, uzyskując najwyższy wskaźnik w kraju. Powołanie zbiorczych szkół gminnych pozwoliło na wydätne poprawienie ich wyposażenia w pomoce naukowe i sprzęt szkolny. Pełniej wykorzystano też nauczycieli specjalistów, a także w znacznym stopniu usprawniono organizację procesu dydaktyczno-wychowawczego.

Placówki kształcenia specjalnego koncentrowały się na upowszechnianiu szkoły podstawowej specjalnej oraz zwiększaniu zasięgu kształcenia zawodowego absolwentów tych szkół. Zarejestrowany ilościowy stan w latach 1971—1975 porównawczo obrazuje zestawienie: szkoły podstawowe specjalne: 35—40, szkoły zawodowe specjalne: 3—6, uczniowie szkół zawodowych specjalnych: 340—600, specjalne zakłady wychowawcze: 18—13, wychowankowie: 837—1300. W tym okresie w działalności władz szkolnych szkół i placówek eksponowano pracę w zakresie: profilaktyki upośledzenia, pracy reedukacyjno-wyrównawczej w szkolnictwie, pełniejszego rozwiązywania spraw dzieci, specjalnej troski w modelu zbiorczych szkół gminnych.

Kształcenie młodzieży w liceach ogólnokształcących ukierunkowane było na przekazywanie gruntownej wiedzy, rozbudzanie zainteresowań, wyrabianie umiejętności samodzielnego uczenia się, dostrzeganie i rozwiązywanie problemów. W organizacji liceów nastąpił znaczny wzrost w odniesieniu do liczby szkół z 25 do 28, oddziałów z 301 do 365, uczniów z 10.611 do 13.020 oraz wskaźnika absolwentów szkół podstawowych przyjętych do klas I z 14,3% do 20%. W omawianym okresie wprowadzono organizację nauczania profilowanego, uzyskując w 1975 r. następujące wielkości: 213 oddziałów o profilu podstawowym, 98 matematyczno-fizycznym, 24 humanistycznym, 26 biologiczno-chemicznym oraz 4 oddziały o profilu sportowym. Ponadto w 1975 r. na terenie województwa 14 oddziałów objętych było rozszerzonym programem nauczania języków obcych (7 — ję-

zyk rosyjski, 6 — język francuski, 1 — język angielski). Na wyposażenie liceów wydatkowano kwotę ponad 20 mln zł.

Dorobek szkolnictwa zawodowego w dziedzinie kształcenia kadr dla gospodarki narodowej zamykał się: wzrostem liczby młodzieży przyjmowanej do liceów zawodowych, organizacją 3-letnich techników na programowej podbudowie szkoły zawodowej, dwukrotnym wzrostem absolwentów szkół zawodowych podejmujących naukę w technikach dla pracujących (w roku szkolnym 1974/75 — 2.897), rozwiązywaniem problemu kształcenia dziewcząt w liceach zawodowych, preferowaniem kształcenia o kierunku mechanicznym, hodowlanym, samochodowym, rolniczym, elektrycznym i usługowym. Łącznie w roku szkolnym 1974/75 w wymienionych zawodach uczyło się około 59 tys. osób, z tego 10 tys. w szkołach dla pracujących. Nastąpiła dalsza poprawa warunków i organizacji audiowizualnego modelu nauczania. Wartość produkcji warsztatów szkolnych wzrosła z 67.428 tys. zł w 1971 r. do ponad 100 mln zł w roku 1975.

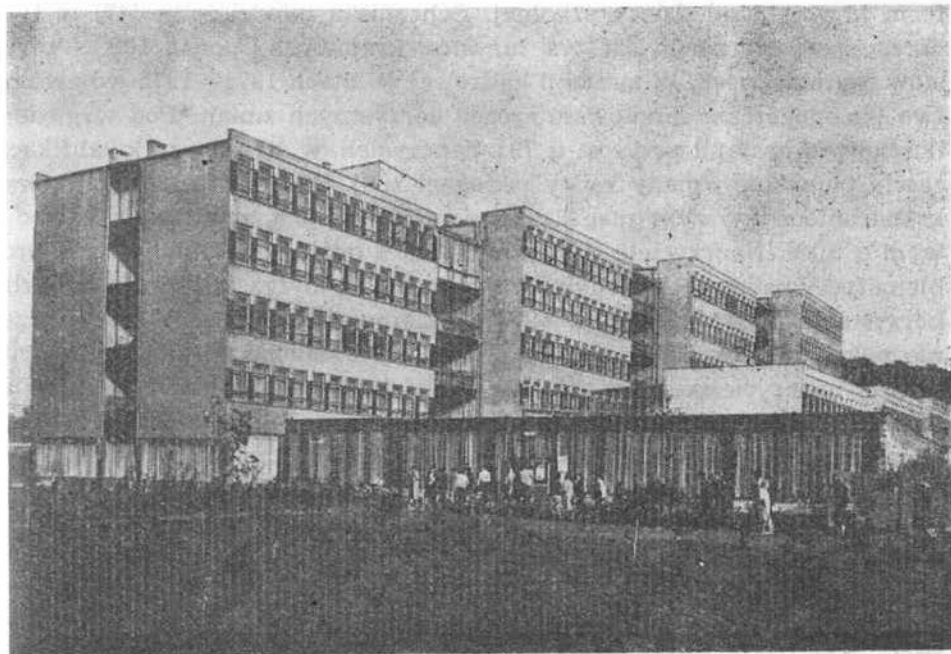
Kształcenie ustawiczne dorosłych w latach 1971—1975 miało intensywny charakter i wyrażało się w ujęciu liczbowym w końcowym okresie liczbą ponad 9.500 absolwentów w zakresie szkoły podstawowej i około 6.800 absolwentów w zakresie szkoły średniej ogólnokształcącej. Rozwijało się również średnie szkolnictwo zawodowe dla pracujących. W roku szkolnym 1971/72 w tym typie szkolnictwa uczyło się 5.818 osób, zaś w roku szkolnym 1974/75 liczba kształcących się wzrosła do 9.500 osób. Wśród niceskolnych form kształcenia ustawicznego dalej rozwijały się: uniwersytety powszechne (60—80 rocznie), uniwersytety dla rodziców (200 rocznie), punkty odczytowe o tematyce pedagogicznej, kursy języków obcych, kursy utrwalania wiedzy, kursy kwalifikacyjne itp.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze w latach 1971—1975 znacznie wzrosły pod względem organizacyjnym. Domy dziecka wzrosły z 7 w 1971 roku do 11 w 1975 roku, zaś miejsca w domach dziecka z 524 do 764 oraz liczba wychowanków z 681 do 1.049. W całym 5-leciu ponad 230 wychowanków zostało usamodzielnionych. Z domów wczasów dziecięcych skorzystało około 5.000 dzieci. W internatach (ogółem 75) zamieszkiwało od 10 do 11 tys. młodzieży. Dwa nowe internaty oddano w Zielonej Górze (588 miejsc), jeden w Głogowie (240 miejsc), Szprotawie (240 miejsc), Świebodzinie (288 miejsc) i Słubicach (288 miejsc). Na bieżącą działalność internatów w pięciolecie wydatkowano 168.109.600 tys. zł.

Wszystkie szkoły i placówki oświatowo-wychowawcze województwa zielonogórskiego w latach 1971—1975 otrzymały sprzęt i środki dydaktyczne poprzez PZS „CEZAS” na kwotę 230.550 tys. zł, w tym: pomoce naukowe na kwotę 109.550 tys. zł, meble i sprzęt na 90.688 tys. oraz druki na 30.312 tys. zł. W obrotach PZS „CEZAS” coraz więcej miejsca zajmowały

techniczne środki nauczania: projektory filmowe, rzutniki przeźroczyste, episkopy, epidiaskopy, rzutniki pisma itp.

W problematyce pedagogicznej lata 1971—1975 charakteryzowały się inicjatywami i przedsięwzięciami służącymi unowocześnieniu procesu dydaktycznego. Taki charakter miały sesje postępu pedagogicznego, akcje odczytów pedagogicznych (na ogólną liczbę 132 odczytów 90 dotyczyło problemów nauczania), konkursy na pracownię przedmiotowe. Powołanie w 1971 r. Wyższej Szkoły Nauczycielskiej w Zielonej Górze, a następnie jej przekształcenie (1 października 1973 r.) w Wyższą Szkołę Pedagogiczną stanowiło konsekwencję prężnego rozwoju organizacyjnego uczelni w pierwszych latach istnienia, w szczególności rozwoju kadry naukowej gwarantującej prawidłowy tok pełnych studiów magisterskich. Dalszym wyrazem tego rozwoju było powołanie z dniem 1 października 1974 roku trzech instytutów: Filologii Polskiej, Nauk Społeczno-Politycznych i Nauk Pedagogicznych.

Gmach Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze

Powołanie uczelni pedagogicznej otworzyło możliwości szerszej współpracy nauczycieli praktyków z pracownikami nauki. W ramach tych kontaktów przeprowadzono szereg prac eksperymentalno-badawczych, między innymi eksperymenty w zakresie: nauki czytania i pisania dzieci 6-letnich, koncepcji organizacji pracy szkoły środowiskowej, fakultetu pedagogicz-

nego w trzech liceach ogólnokształcących, upowszechniania kultury technicznej wśród dzieci i młodzieży, pracy z uczniami uzdolnionymi matematycznie. Wiele szkół wdrożyło i upowszechniło własne systemy wychowawcze.

Działalność środowiskowa szkół zdobywała coraz szerszy zasięg. O rozmiarach wychowania pozalekcyjnego i pozaszkolnego w szkołach podstawowych świadczą dane z roku szkolnego 1974/75: liczba kół wynosiła 2.500, w tym koła przedmiotowe 1.300, techniczne 200, artystyczne 520 i sportowe 620. W zajęciach pozalekcyjnych uczestniczyło około 50% całej młodzieży szkolnictwa podstawowego. W organizacji wypoczynku młodzieży szkolnej dążono do systematycznego rozszerzania zasięgu oraz podnoszenia jakości. Przykładowo w 1974 r. z wszystkich form wczasów w okresie zimowym i letnim skorzystało 232.500 dzieci i młodzieży. Stałymi formami wczasów objęto 110 tys. dzieci i młodzieży, tj. 60% ogólnej liczby dzieci i uczącej się młodzieży. W latach 1971—1975 następował rozwój różnych form turystyki młodzieży szkolnej. Schroniska młodzieżowe (47) w tym okresie przyjęły ponad 326 tys. turystów krajowych i ponad 10 tys. turystów zagranicznych. W sytuacji kadrowej w latach 1971—1975 województwo zielonogórskie zanotowało szereg korzystnych zmian. Pod względem ilościowym nastąpił przyrost o 791 nauczycieli, w strukturze kwalifikacji zaszły pomyślne zmiany kadry pedagogicznej. Odsetek nauczycieli z wykształceniem wyższym magisterskim wzrósł o 40%, z wyższym zawodowym o 6,1%. Nauczyciele ci stanowili 24,5% ogółu zatrudnionych. W problematyce kadrowej ważnymi zagadnieniami były: zwiększanie liczby korzystających z wczasów (w 1974 r. skierowano 3765 osób), zabezpieczenie pełnej możliwości wypoczynku dla dzieci nauczycielskich, wdrożenie „Karty nauczycielskiej” w zakresie satysfakcjonowania nauczycieli (w latach 1972—1974 wyróżniono 1200 osób nagrodami Ministra Oświaty i Wychowania, 970 nagrodami Kuratora, 1853 osoby otrzymały dodatki specjalne, 1351 nauczycielom przyznano odznaczenia państwowe).

Na poprawę bazy szkolnej w latach 1971—1975 wydatkowano 516,3 mln zł. Wartość czynów społecznych w rozbudowie obiektów oświatowych wyniosła 49,3 mln zł.

Oceniając dorobek szkolnictwa zielonogórskiego doc. dr hab. Jerzy Wołczyk, zastępca ministra oświaty i wychowania, uczestnicząc w 1975 r. w Sesji Postępu Pedagogicznego powiedział: „Szkolnictwo województwa zielonogórskiego jest ważnym ośrodkiem ruchu innowacyjnego. Potwierdziła to w całej rozciągłości zarówno nasza dzisiejsza sesja, jak również bezpośrednie obserwacje, jakie przedstawiciele Ministerstwa Oświaty i Wychowania mieli możliwość dokonać w okresie przeszłym”.

Z pewnej perspektywy czasu obiektywnie stwierdzić należy, że wytyczone i realizowane kierunki rozwoju oświaty i wychowania w woje-

wództwie zielonogórskim w latach 1971—1975 były kontynuacją dorobku osiągniętego przez szkolnictwo lubuskie w latach 1967—1970.

W bilansie przedstawionych dokonań ma swój udział Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze, która wytyczyła kierunkowe działania oświaty i szkolnictwa, a także Komisja Oświaty, Wychowania i Nauki WRN, która w sposób wykonawczy węzłowe problemy podejmowała i wskazywała drogę ich rozwiązań.

We wszystkich działaniach oświatowych angażowani byli radni WRN, a przede wszystkim członkowie Komisji Wychowania, Oświaty i Kultury.

PROBLEMY KULTURY W DZIAŁALNOŚCI WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ W LATACH 1950—1975

Utworzenie województwa zielonogórskiego w 1950 r. i powołanie Wojewódzkiej Rady Narodowej, która oficjalnie rozpoczęła działalność na sesji w dniu 10 lipca 1950 r., miało decydujący wpływ na dalszy rozwój tej zachodniej połaci Polski. Z chwilą uruchomienia wszystkich wydziałów WRN na wokandzie pilnych do załatwienia spraw znalazły się także problemy kultury. Choć przed nowo powstałą władzą piętrzyły się ogromne trudności i trzeba było wpierw znormalizować życie w najważniejszych dziedzinach, takich jak przemysł, rolnictwo, ochrona zdrowia, szkolnictwo, które warunkują egzystencję człowieka, wiele uwagi poświęcono już w pierwszym roku sprawom kultury. Niech o tym mówią takie fakty z 1950 r., jak powołanie do życia Wydziału Kultury Prezydium WRN (10 lipca), Wojewódzkiej Komisji Koordynacyjnej do Spraw Kultury (18 sierpnia), Symfonicznej Orkiestry Objazdowej (18 sierpnia), stałego Wojewódzkiego Teatru Objazdowego (18 sierpnia), Państwowego Muzeum (18 sierpnia) i opracowanie planu upowszechnienia kultury w województwie zielonogórskim w 1951 r. (21 grudnia). Już więc w pierwszym roku stworzono prawie wszystkie podstawowe placówki kulturalne.

Początki nie były wcale łatwe. Brak odpowiednio wykwalifikowanych ludzi uniemożliwiał obsadzenie referatów kultury w kilku powiatach, takich jak: zielonogórski, głogowski, sułchowski i skwierzyński. Przed instytucjami kulturalnymi stanął jako główne zadanie problem upowszechnienia kultury — trudny w ówczesnych warunkach do realizacji. Dla przykładu podaje się, że w powiatach funkcjonowało wtedy po kilka świetlic, a do wyjątków należał nieduży powiat wschowski, gdzie poza świetlicą i Domem Społecznym PZZ w mieście egzystowały świetlice w Dębowej Łące, Przyczynie Dolnej, Konradowie, Drzewcach Starych i Kandlewie.

Wzrost zainteresowania Wojewódzkiej Rady Narodowej sprawami kultury w województwie miał decydujący wpływ na postęp w tej dziedzinie życia. Oprócz III kadencji (1958—1961) we wszystkich pozostałych poswięcono na sesjach wiele miejsca sprawom kultury. Informują o tym

dochowane dokumenty i protokoły. Przeważnie dwudniowe sesje dawały okazję do umieszczenia na porządku obrad spraw kultury, co umożliwiło krytykę istniejącego stanu rzeczy, a także szukanie rozwiązań trudniejszych spraw.

W I kadencji (1950—1954) na dwudniowej sesji w dniach 24—25 września 1953 r. wysunięto zagadnienie rozwoju życia kulturalnego na terenie województwa zielonogórskiego. W okresie II kadencji na sesji od 29 do 30 czerwca 1956 r. ponownie rozpatrywano ten problem. W IV kadencji na sesji w dniach 20—21 września 1963 r. omawiano kierunki rozwoju życia kulturalnego w województwie zielonogórskim do roku 1965. Wreszcie w czasie V kadencji sesję w dniu 16 września 1966 r. poświęcono omówieniu i zatwierdzeniu wojewódzkiego programu rozwoju kultury na lata 1966—1970, zaś w dniu 17 stycznia 1969 r. wysłuchano sprawozdania z dotychczasowego wykonania uchwały WRN z dnia 16 września 1966 r. dotyczącej zatwierdzenia programu rozwoju kultury w wyżej wymienionym okresie.

Niezależnie od uwzględnienia spraw kultury na wymienionych sesjach, przy corocznym opracowywaniu planu i budżetu na następny rok i przy analizie jego wykonania, nadarzała się okazja dyskusowania nad zagadnieniami kultury, z której radni niejednokrotnie korzystali. Dokonanie przeglądu problematyki poruszanej na sesjach WRN pozwala ocenić rolę rady, gdy chodzi o rozwój i stałe podnoszenie poziomu życia kulturalnego w województwie.

Ze sprawozdaniem Wydziału Kultury Prezydium WRN, przedłożonym na sesji w dniu 25 września 1953 r., warto zapoznać się bliżej, ponieważ daje ono obraz, jak kształtowało się życie kulturalne w początkowym, najtrudniejszym okresie istnienia województwa. Poświęcono wówczas wiele uwagi sprawie rozbudowania sieci świetlic. Praca w nich oprócz normalnego toku, polegającego na udostępnianiu dóbr kulturalnych wszystkim mieszkańcom województwa, miała także służyć wspieraniu polityki partii i państwa, zmierzającej do kolektywizacji wsi. Uruchomiono w tym czasie 56 świetlic gminnych i około 500 gromadzkich. Ówczesne świetlice przygotowały na eliminacje aż 400 zespołów artystycznych i sprawozdanie stwierdza, że podniósł się poziom artystyczny i polityczny ich występów. Bibliotek powszechnych istniało w tym czasie 171, miejskich 33, powiatowych 17 i gminnych 118, a punktów bibliotecznych 804. Księgozbiory ich obejmowały 548 tys. woluminów, z czego wynika, że na jednego mieszkańca województwa przypadał jeden tom, zaś czytelników zarejestrowano 70 tys. (12%). Istniały dwie szkoły muzyczne w Gorzowie i Zielonej Górze oraz pięć ognisk muzycznych. Działalność teatru pozostawiała jeszcze wiele do życzenia zarówno pod względem repertuaru, jak i poziomu artystycznego. Działał wtedy Artos, który docierał przede wszystkim do

wsi uspołdzielniionych lub uspołdzielnianych. Istniały muzea w Zielonej Górze, Gorzowie, Nowej Soli i Międzyrzeczu, pracowało 48 kin stałych i 8 objazdowych, które wyświetliły 8.247 seansów dla 686 tys. widzów. Władze kulturalne borykały się z brakiem kadr, słabym ich przygotowaniem i płynnością spowodowaną niskim uposażeniem. Sprawozdanie krytycznie oceniało styl pracy Wydziału Kultury i referatów kultury powiatowych rad narodowych, które zbyt mało interesowały się terenem. Koferat i dyskusja wykazały, że pracowników kultury czeka wielka praca, aby usunąć takie mankamenty jak niewykorzystywanie budżetów na cele kultury, niedostateczna kontrola placówek kulturalno-oświatowych itp. Palącą sprawą był brak pomieszczenia na bibliotekę wojewódzką, która mieściła się na strychu szkoły muzycznej.

Referat o problemach kultury w województwie, przedłożony w trzy lata później na sesji w dniu 29 czerwca 1956 r., stwierdzał istnienie w tym czasie czterech domów kultury, 597 świetlic, w tym 78 gromadzkich z etatową obsadą. Wysłunięto propozycję utworzenia rady kultury jako organu opiniotwórczego w stosunku do Wydziału Kultury, a także ustanowiono nagrody artystyczne Ziemi Lubuskiej.

Po dyskusji uchwała nr III/13/56, podjęta przez WRN w sprawach kultury, otworzyła dla jej rozwoju szersze niż dotychczas możliwości. Wiele postulatów w niej wysuniętych doczekało się wkrótce pomyslniej realizacji. Już w 1957 r. Prezydium WRN przyznało po raz pierwszy twórcom i popularyzatorom kultury Lubuską Nagrodę Kulturalną, powołało Wojewódzką Radę Konserwatorską, udzieliło dotacji na urządzenie Klubu Stowarzyszeń Twórczych, zajęło się bliżej zakresem działalności konserwatorskiej. Wreszcie w 1957 r. powstało Lubuskie Towarzystwo Kultury, które reprezentowało odtąd opinię społeczną w sprawach kultury i otoczyło opieką samodzielne środowiska twórcze. W 1958 r. doszło też do wyłączenia oddziałów kultury z inspektoratów szkolnych, co otworzyło szersze możliwości rozwoju kultury w powiatach.

Po długiej, siedmioletniej przerwie, na sesji w dniu 20 września 1963 r. zajęto się znów problematyką rozwoju kultury w województwie. Okazało się wówczas, jak zapładniająco podziałała sesja z 1956 r. oraz sprzyjająca atmosfera, która wytworzyła się po przełomowym VIII Plenum KC PZPR w październiku 1956 r. Powstała w międzyczasie w Zielonej Górze Państwowa Orkiestra Symfoniczna, oddział Związku Literatów Polskich, wspomniane już Lubuskie Towarzystwo Kultury, telewizyjna stacja przekątnikowa w Jemiołowie, stały teatr w Gorzowie, Wojewódzka Poradnia Kulturalno-Oświatowa, Ośrodek Badawczo-Naukowy przy LTK, Lubuskie Towarzystwo Muzyczne im. H. Wieniawskiego, które wkrótce zdołało uruchomić 70 punktów nauczania muzyki, periodyk społeczno-kulturalny „Nadodrze”, począł ukazywać się drukiem Rocznik Lubuski, wydawany

przez LTK i stały Rocznik Gospodarczo-Statystyczny Województwa Zielonogórskiego oraz wydano 40 regionalnych pozycji książkowych. Zweryfikowano też wraz z Ministerstwem Kultury wykaz zabytków. Budżet Wydziału Kultury z 11,5 mln zł wzrósł w 1963 r. trzykrotnie do kwoty 33,5 mln zł. Rzucono hasło: „Powiat ośrodkiem życia kulturalnego” i zwrócono uwagę na konieczność skierowania większych wysiłków celem podniesienia poziomu życia kulturalnego na wsiach i w małych miasteczkach. Szereg nowo powstałych regionalnych towarzystw kulturalnych, sfederowanych w LTK, rozpoczęło współpracę z placówkami kulturalnymi. Działalność kulturalną finansowały już nie tylko rady narodowe, ale zakłady pracy, związki zawodowe (20 mln zł), WZGS i podległe mu placówki terenowe, a także spółdzielczość. Jeszcze wciąż rady narodowe nie umiały wykorzystać w pełni budżetów na kulturę i stosunkowo rzadko stawiano sprawy kultury na prezydiach i sesjach rad. Te stwierdzenia zawierał referat Wydziału Kultury i koreferat Komisji Kultury WRN. Dyskusja wskazała jeszcze na wiele braków, które należałoby zlikwidować w najbliższym czasie. Wiceminister Rusinek, obecny na sesji, zwrócił uwagę na wychowawczy sens pracy kulturalnej, konieczność zapewnienia lepiej przygotowanych kadr oraz opracowanie powiatowych programów działania. Kilku dyskutantów stwierdziło, że zachodzi potrzeba udzielenia większej pomocy dla wsi ze strony rad, poradni ruchu amatorskiego i roztoczenia fachowej opieki nad zespołami amatorskimi. Ostatecznie WRN w uchwale nr III/17/63 wskazała dalsze kierunki działania w dziedzinie kultury na terenie województwa.

Specjalną wymowę posiada potraktowanie zagadnień kultury na jednej z następnych sesji w dniu 6 września 1966 r. WRN dokonała na niej nie tylko podsumowania działalności Wydziału Kultury za lata 1961—1965, ale po raz pierwszy w takich rozmiarach i w takim rozległym ujęciu uchwalono plan pracy w tej dziedzinie na następne pięciolecie 1966—1970.

Ocena rozwoju kultury w latach 1961—1965, którą przedłożono radnym WRN, wypadła pozytywnie. Sprawozdanie podkreślało rolę ożywionego ruchu społeczno-kulturalnego, który wywarł decydujące piętno na minionym okresie, dając początek szeregowi środowisk twórczych, jak np. literackiemu i filmowemu i stworzył dobry klimat dla ich działalności. Plastycy wystawiali swoje prace na wielu ekspozycjach krajowych i zagranicznych, ponadto po raz pierwszy w 1963 roku z ich inicjatywy odbyło się Ogólnopolskie Sympozjum i Wystawa „Złotego Grona”. Druga tego rodzaju impreza w 1965 roku z udziałem artystów zagranicznych wzbudziła już szersze zainteresowanie. Uruchomione w 1965 roku w Zielonej Górze Biuro Wystaw Artystycznych w krótkim czasie istnienia zdołało urządzić w swoim salonie 20 wystaw przy 42 tys. zwiedzających. Od 1961 roku działał w Zielonej Górze oddział Związku Literatów Polskich, a nie-

zależnie od tego egzystował nadal Klub Literacki przy LTK, skupiający młodych twórców. Dorobek twórczy środowiska wzrastał systematycznie od tego czasu i znajdował uznanie krytyki. LTK wydało 22 arkusze poetyckie, w tym kilka debiutów. Miejscowa „Gazeta Zielonogórska”, Zielonogórska Rozgłośnia PR i ukazujące się od 1959 r. pismo społeczno-kulturalne „Nadodrze” (od maja 1965 r. jako dwutygodnik) otworzyły możliwości wypowiedzi dla działaczy i twórców. Bujnie rozwijało się w tym czasie życie teatralne. Teatr im. L. Kruczkowskiego w Zielonej Górze dał np. w 1965 r. 10 premier i 355 przedstawień, obsługując prowincję województwa. Przedstawienia obejrzało 122 tys. widzów (o przeszło 12 tys. więcej niż w 1961 r.). Teatr uruchomił ponadto scenę lalkową, na której wystawiono 301 przedstawień dla 87 tys. młodych widzów. O poziomie spektakli świadczą dwie nagrody Ministra Kultury i nagrody oraz wyróżnienia zdobyte na festiwalach teatralnych w Kaliszu i Wrocławiu. Estrada Ziemi Lubuskiej zdołała zorganizować w ostatnim roku 1722 imprezy przy 665 tysiącach widzów, poważnie przekraczając plany artystyczne. Podobne sukcesy odniosła Orkiestra Symfoniczna.

Pięciolatka ta w decydujący sposób wpłynęła na rozwój sieci placówek kultury w mniejszych środowiskach, a przede wszystkim na wsi. Oprócz 35 domów kultury liczba świetlic i klubów doszła do 942, w których znalazło się 337 klubów „Ruchu” i 104 gminnych spółdzielni. W domach kultury pracowało systematycznie 15 zespołów oświatowych i 116 artystycznych, dając w sumie ponad tysiąc imprez w terenie.

Sieć bibliotek, w zasadzie pełną już w poprzednim okresie, poddano dalszemu doskonaleniu, tak że biblioteki stały się nie tylko miejscami wypożyczeń książek, ale również ośrodkami kultury, przez wprowadzenie bogatych form współpracy z czytelnikami.

Od 1962 r. istniała w Zielonej Górze Średnia Szkoła Muzyczna (II stopnia), a w województwie pracowały ponadto trzy szkoły I stopnia i 36 ognisk muzycznych (w tym trzy państwowe) z 45 filiami. W szkołach tego typu uczyło się 497 uczniów, a w ogniskach 3 065. Sieć muzeów powiększyła się o muzeum biograficzne Wilhelma Piecka w Gubinie i pięć izb pamiątek regionalnych, założonych z inicjatywy LTK i terenowych towarzystw regionalnych w Babimoście, Dąbrowce, Pszczewie, Wschowie i Głogowie. Muzeum w Międzyrzeczu po gruntownej przebudowie zalicza się do najpiękniejszych tego typu placówek w Polsce. Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu uznał je za Pomnik Kultury 1000-lecia Państwa Polskiego. Muzeum w Nowej Soli, specjalizujące się w numizmatyce, zwołało w 1963 r. pierwszą po wojnie ogólnopolską sesję numizmatyczną i opublikowało katalog pn. „1000 lat monety na ziemiach polskich”.

Sieć kin obejmowała 125 stałych placówek państwowych, 16 kin ruchomych i 43 kina społeczne. W ciągu pięciu lat odwiedziło seanse kinowe

37,5 mln widzów, tzn. że przeciętnie każdy obywatel korzystał z kina dziewięć razy w roku.

Młodzież ZMS i ZMW włączyła się szczególnie aktywnie w działalność kulturalną, sprawując opiekę nad klubami w miastach i na wsi. ZMW w Lubuskim Uniwersytecie w Klenicy kształcił kadry kulturalno-oświatowe. Duże zainteresowanie wsią okazało TWP, organizując uniwersytety powszechne i prelekcje. Organizacje społeczno-kulturalne sfederowane w LTK szerzyły wiedzę o przeszłości historycznej i obecnych osiągnięciach regionu, rozbudzając tym sposobem pożyteczny patriotyzm lokalny. LTK wydało ogółem 39 pozycji książkowych, z których niektóre okazały się bardzo cenne i poczytne. Lubuskie Towarzystwo Naukowe, które powstało w 1964 r. z Ośrodka Naukowo-Badawczego przy LTK, współpracowało z ośrodkami naukowymi w całym kraju, organizowało sesje naukowe i wydało szereg publikacji.

W dziedzinie kadrowej stan był jeszcze niezadowalający. Płynność kadr utrudniała tutaj stabilizację. Zbyt mały był też procent kadr z wyższym wykształceniem. W domach kultury na dwustu pracowników tylko sześciu, a w bibliotekach na trzystu osiemdziesięciu pięciu tylko trzynastu posiadało wyższe wykształcenie. Dawał się dotkliwie we znaki brak Wojewódzkiego Domu Kultury, odpowiedniego budynku dla Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej oraz Szkoły Muzycznej w Zielonej Górze, zachodziła paląca potrzeba remontu obu teatrów, Muzeum Okręgowego, sali Orkiestry Symfonicznej i PDK w Szprotawie i Sulęcinie. Powiatowe placówki nie posiadały nowoczesnego sprzętu, w dwunastu powiatach brakowało środków transportu, a w dużych wsiach sal widowiskowych.

Przedłożony na sesji program działania w zakresie kultury na lata 1965—1970 podkreślał, że wartości kulturalne zbliżają ideowo-polityczne założenia socjalizmu do społeczeństwa o wiele skuteczniej niż inne środki i zakładał konieczność troski o prawidłowy i wszechstronny rozwój kulturalny regionu, o stworzenie warunków dla upowszechniania kultury w najszerszych kręgach lubuskiego społeczeństwa. Temu celowi miały służyć wszystkie placówki kulturalne, estetycznie i nowocześnie urządzone, w których umocniony ruch społeczno-kulturalny powinien odegrać niemałą rolę. Właściwe zorganizowanie imprezy z okazji 1000-lecia w 1966 roku i przygotowania do Kongresu Kultury Polskiej stworzyły okazję do podsumowania dotychczasowego dorobku w dziedzinie kultury na Ziemi Lubuskiej i odegrały decydującą rolę. Z natury rzeczy długofalowy plan miał kształty ogólne. Przewidywał, że przez współdziałanie wszystkich zainteresowanych instytucji można podnieść poziom bazy dla działalności kulturalnej i zrealizować jego główne założenia. Zakładał, że trzeba dążyć do stworzenia powiatowych domów kultury w Gorzowie, Międzyrzeczu, Nowej Soli i Żaganiu oraz wzbogacić pracę w stale rosnących liczebnie

klubach wiejskich. Dwadzieścia cztery obiekty kulturalne miały powstać ze środków pozabudżetowych, między innymi MDK w Kostrzynie, 8 świetlic, 4 sale widowiskowe i amfiteatr w Łagowie. Spore kwoty przewidywano na wyposażenie placówek kulturalno-oświatowych i środków transportu oraz urządzeń technicznych (10 mln zł). Kosztem 15 mln zł ze środków budżetowych i 16 mln zł spoza budżetu zamierzano wyremontować szereg placówek. Imprezy tego typu jak Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny od 1967 r., Festiwal Piosenki Radzieckiej, konkursy: recytatorski, „Wieś bliżej teatru” i na najlepszy klub wiejski miały poważnie zaważyć na dalszym wzroście poziomu kultury. Plan przewidywał doskonalenie sieci bibliotek, a przede wszystkim budowę Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Pedagogicznej w Zielonej Górze kosztem 33 mln zł. Zalecał też, aby dążyć do przeniesienia szeregu bibliotek do stosowniejszych pomieszczeń, bowiem ponad 100 lokali nie odpowiadało już minimalnym wymaganiom. W parze z tym siedł plan powiększenia księgozbiorów z 1441 tys. tomów w 1965 r. do 1861 tys. w 1970 r. Liczba czytelników miała wzrosnąć do 198 tys. osób, tzn. z 19 do 21,8% ogólnej liczby mieszkańców.

Z ognisk muzycznych w Głogowie, Żarach i Międzyrzeczu planowano utworzyć państwowe szkoły muzyczne pierwszego stopnia, a liczbę ognisk społecznych zwiększyć do pięćdziesięciu. Przewidywano budowę gmachu Średniej Szkoły Muzycznej w Zielonej Górze, kosztem 16 mln zł.

W zakresie ochrony zabytków postanowiono w 1968 r. zakończyć odbudowę zamku piastowskiego w Głogowie, 5 mln zł przeznaczyć na konserwację zamku w Żaganiu, 3 mln na pałac w Żarach. Odbudowie i adaptacji na schronisko PTTK miał ulec renesansowy dwór w Świdnicy pod Zieloną Górą. W dziedzinie muzealnictwa izba pamiątek w Głogowie miała zostać przekształcona w muzeum regionalne i muzeum miedzi. Nowe izby pamiątek planowano w Krośnie, Żarach, Lubsku i Łagowie, zaś gmach Muzeum Okręgowego zdecydowano poddać kapitalnemu remontowi kosztem 3 mln zł. Przebudowa obu scen teatrów i sali Orkiestry Symfonicznej oraz dążenie do stworzenia w większych miejscowościach sal widowiskowych dla przedstawień miały umożliwić prezentowanie twórczości artystycznej w mniejszych środowiskach. Jako ważne inwestycje plan wymieniał także budowę gmachu Przedsiębiorstwa Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch”, gdzie przewidziano otwarcie Klubu Międzynarodowej Prasy i Książki, pawilonu Polskiego Radia i Telewizji, a także rozbudowę zakładów graficznych.

Powodzenie realizacji planów rozwoju kultury zależało w dużej mierze od udziału w niej społecznego ruchu kulturalnego, szczególnie LTK jako koordynatora działalności wszystkich towarzystw regionalnych. Konieczna była także współpraca rad narodowych wszystkich stopni, związków zawodowych, organizacji młodzieżowych oraz podnoszenie poziomu kadr

Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze

przez wymianę i zatrudnianie osób lepiej przygotowanych do tej pracy i systematyczne szkolenie.

Po przeprowadzeniu dyskusji, w której uczestniczyło kilku radnych, Wojewódzka Rada Narodowa przyjęła uchwałą nr VI/27/66 przedstawiony plan rozwoju kultury jako podstawę działania na lata 1966—1970.

Na sesji w dniu 17 stycznia 1969 r. radni mieli okazję zapoznać się z realizacją wyżej nakreślonych planów.

Warto zwrócić uwagę na sprawozdanie przedłożone przez Wydział Kultury, gdyż obrazuje ono sytuację, jaka miała miejsce pod koniec dwudziestolecia istnienia województwa zielonogórskiego. Wynika z niego, że po raz pierwszy w historii Ziemi Lubuskiej wszystkie rady narodowe i prezydya rozpatrywały na specjalnych posiedzeniach zagadnienia kultury swego regionu, co niewątpliwie zwiększyło zainteresowanie ogółu tą problematyką, a także przyczyniło się do podniesienia poziomu i stylu pracy placówek kulturalnych. Na remonty przeznaczano corocznie 12 mln zł, nie licząc 4—5 milionów wydawanych z funduszy gromadzkich rad narodowych. Wśród większych inwestycji kulturalnych sprawozdanie wymieniało: wybudowanie pawilonu Polskiego Radia w Zielonej Górze, Powiatowej i Miejskiej Biblioteki w Lubsku, amfiteatru w Łagowie, ośrodka kultury w Miodnicy (pow. żagański) i Wiejskiego Domu Kultury w Kuro-

wicach (pow. głogowski). Rozpoczęto budowę wspaniałego budynku Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zielonej Górze, na ukończeniu był Dom Kultury w Międzyrzeczcu. Wykonano bądź kończono remonty kapitalne takich większych obiektów, jak domy kultury w Szprotawie, Czerwińsku, Krośnie, Głogowie, Strzelcach i budynek Orkiestry Symfonicznej w Zielonej Górze. Planowano rozpoczęcie remontów w Muzeum Okręgowym i domach kultury w Sulęcinie, Świebodzinie, Wschowie, Przemkowie i Gubinie. Wygląd wielu placówek był jeszcze zły i czekały na swą kolej w zakresie remontu. W najbliższych latach przewidywano budowę domu kultury i kina w Głogowie, Międzyzakładowego Domu Kultury i kina w Gorzowie, gmachu Szkoły Muzycznej i Wojewódzkiego Domu Kultury w Zielonej Górze.

Wobec spadku frekwencji w kinach zaszła konieczność ich unowocześnienia przez przebudowę ekranów na panoramiczne i zastosowanie nowszej aparatury. Uchwała Prezydium WRN z dnia 23 września 1965 r. w tej sprawie wyprzedziła uchwałę Rady Państwa o dwa lata. Zdołano już przeprowadzić remont kapitalny w czternastu kinach, a modernizację wprowadzono w dalszych trzydziestu ośmiu za kwotę 10,3 mln zł. Istniało w tym czasie 110 kin, a 8 nosiło charakter studyjnych i dyskusyjnych. Udało się dzięki tym zabiegom zahamować spadek frekwencji. Gdy w 1965 r. jeden seans odwiedziło przeciętnie 73,9 widzów, a w 1966 r. 72,2, to w 1967 r. 80 1. Po weryfikacji domów kultury liczba ich zmniejszyła się do 34, część przekwalifikowano na kluby. Liczba świetlic i klubów przekroczyła 1200. Tylko „Ruch” i WZGS miały 600 klubów. Praktycznie biorąc, w każdej wsi znajdowała się czynna świetlica lub klub. Sieć bibliotek ogarnęła wszystkie miejscowości — istniało ich 357, w tym 282 powszechne i 1033 punkty biblioteczne. Księgozbiory bibliotek powszechnych zawierały 1 801 200 woluminów (na jednego mieszkańca przypadały dwie książki), a czytelników w 1969 r. było 197 200, co stanowiło 22,3% ogółu mieszkańców.

Powstały nowe muzea w Głogowie i Wschowie, a na zabezpieczenie zabytków wydawano rocznie około 5 mln zł. Ukończono ratusz w Koźuchowie, dwie gotyckie kamieniczki w Żarach, cztery renesansowe w Żaganiu, trzy we Wschowie i częściowo odbudowano zamki piastowskie w Krośnie i Głogowie. Wszystkie te obiekty mają użytkowników. Zaawansowano prace w zamku w Żaganiu, Łagowie, Siedlisku, Brodach i Słońsku.

Eksperymentalne gromadzkie ośrodki kultury powstały tylko w kilku miejscowościach, a najlepiej pracowały w powiecie żagańskim. Doszło też do wydzielenia wydziałów kultury w powiatowych radach narodowych, co wpłynęło na ulepszenie pracy. Podniósł się poziom artystyczny teatrów w Zielonej Górze i Gorzowie, co znalazło odbicie w sukcesach na spotkaniach kaliskich i wrocławskich. Teatry dały w 1966 r. 752 przedstawienia z udziałem 126 800 widzów, a w 1967 r. 799 z 260 tys. Brak odpowiednich

sał na prowincji uniemożliwiał poszerzenie działalności sceny objazdowej. Orkiestra Symfoniczna zwiększyła liczbę występów i poziom repertuarowy. W roku 1966/67 dała 689 koncertów, podczas gdy planowano tylko 340. Upowszechniły się koncerty dla młodzieży szkolnej.

Stale podnosił się poziom kadr, około 50 pracowników domów kultury kształciło się na studiach zaocznych i kursach specjalistycznych. Dawał się nadal odczuwać brak wojewódzkiego domu kultury, nie dopracowano się także modelu pracy w powiatowych domach kultury, z których każdy miał pod opieką od 60 do 90 placówek. Istniejące placówki przygotowywały młodzież do udziału w imprezach krajowych, jak: Ogólnopolski Konkurs Recytatorski, Konkurs Piosenki Radzieckiej i Festiwal Piosenki Żołnierskiej, osiągając coraz wyższy poziom.

Również ruch społeczno-kulturalny odnosił poważne sukcesy, inicjując wiele czynów społecznych i imprez kulturalnych. Wyróżniły się na tym polu: Towarzystwo Przyjaciół Lubniewic, Głogowskie Towarzystwo Kultury, Towarzystwo Miłośników Ziemi Babimojskiej, zdobywając nagrody ministerialne. Dużymi sukcesami mogły się również poszczycić Strzelce, Drezdenko, Lubsko i Krosno. Koordynatorem tych poczynań było Lubuskie Towarzystwo Kultury. Nawiązano kontakty ze związkami zawodowymi, których celem było dotarcie do środowisk robotniczych, poszerzyła się działalność wydawnicza, amatorski ruch filmowy i plastyczny.

Przegląd problematyki kulturalnej, uwzględnionej na sesjach WRN w minionym dwudziestoleciu, prowadzi do wniosku, że w miarę upływu lat rada wywierała coraz większy wpływ na kształtowanie życia kulturalnego w województwie, a konfrontacja na sesjach sprawozdań i relacji Wydziału Kultury z opiniami i sugestiami wnoszonymi przez radnych w toku dyskusji często rozwiązywała trudności.

Ze wszystkich sesji największą niewątpliwie rolę odegrała odbyta w dniu 29 czerwca 1956 r., która wyprzedziła pod niektórymi względami przemiany w dziedzinie kultury, jakie miały miejsce w Polsce po październikowym VIII Plenum KC PZPR. Plenum otworzyło szerokie możliwości w dziedzinie rozwoju życia kulturalnego, dopuszczając do głosu ruch społeczno-kulturalny. Ważny etap pracy zapoczątkowała również sesja z 16 września 1966 r., która po raz pierwszy nakreśliła realny plan pracy na lata 1966—1970.

Osobnego omówienia domaga się działalność Komisji Kultury WRN w okresie dwudziestolecia. Bezpośrednio po utworzeniu województwa działała Komisja Oświaty i Kultury, wspólna dla obu resortów. Nie wychodziło to na korzyść sprawom kultury, o czym łatwo się przekonać, przeglądając choćby akta tej komisji za 1952 r. Na 13 posiedzeń tylko trzy poświęcono wyłącznie omawianiu spraw kultury, a na dwóch poruszano je obok spraw szkolnictwa. Plan pracy na I kwartał 1952 r. przewidywał

na przykład omówienie tylko spraw radiofonizacji, a w II kwartale sprawy świetlic i obchodów Dni Kultury, podczas gdy główną tematykę powinny stanowić problemy szkolne, jak akcja wyborcza do komitetów rodzicielskich, działalność przedszkoli, oświata dla pracujących, analfabetyzm, plany pracy Wojewódzkiego Wydziału Oświaty, walka z alkoholizmem, wczasy letnie, przygotowanie nowego roku szkolnego i inne. Te dysproporcje stwierdzono zresztą w umotywowaniu decyzji, podjętej na sesji WRN w dniu 27 lutego 1952 r., na mocy której próbowano powołać oddzielną komisję kultury. Czytamy w uzasadnieniu: „[...] ze względu na stały rozwój życia kulturalnego wsi i miast, Komisja Oświaty i Kultury nie mogła podołać zadaniu [...] przeważnie miała na uwadze życie oświatowe naszego województwa, zaniedbując zagadnienia kulturalne [...]”. Nieco obszerniej sprawy kultury omawiała Komisja Oświaty i Kultury tylko jeden raz, na posiedzeniu 27 czerwca 1952 r. Nawet uchwała z 27 lutego 1952 r. wiele nie zmieniła. Nie utworzono bowiem osobnej komisji kultury, lecz podkomisję w łonie istniejącej dotychczas Komisji Oświaty i Kultury. Prezydium WRN czyniło wysiłki, aby pobudzić podkomisję do działania. W kwietniu 1953 r. załatwiła ona szereg ważnych problemów, jak umocnienie aparatu kulturalnego, rozwój kultury na spółdzielnianej wsi, szkolenie kadr, właściwe zorganizowanie Dni Oświaty i Kultury, sprawy muzeum, kin i teatru. Dnia 14 maja 1953 r. w zebraniu podkomisji uczestniczył przewodniczący Prezydium WRN Grochalski, który przeprowadził ostrą krytykę sytuacji kulturalnej w województwie. Zarzucił ogólny chaos, brak powiązań i koordynacji pracy, kontaktów z innymi organizacjami upowszechniającymi kulturę. Pod wpływem tych poczynąń kilkuosobowa podkomisja przeprowadziła kontrolę klubów i świetlic w powiatach i stwierdziła słuszność zarzutów. Od 1954 r. pod wpływem tych poczynąń doszło do pewnego uporządkowania spraw kultury. Oddziały powiatowe zmuszono do opracowania planów pracy i prowadzenia należytej dokumentacji. Od stycznia 1954 r. zaczęły planowo działać komisje kultury i oświaty w powiatach: gorzowskim, gubińskim, słubickim, strzeleckim, sułecińskim, sulechowskim, świebodzińskim i zielonogórskim.

W początkach 1955 r. dokonano wyboru osobnej, piętnastoosobowej Komisji Kultury, która miała się zająć wyłącznie sprawami kultury w województwie. Jednak w 1956 r. nie udało się jeszcze znormalizować pracy komisji, choć zmieniono i uzupełniono jej skład. Weszli doń ludzie, którzy wykazali sporo gorliwości w pracy kulturalno-oświatowej. Dopiero zmiany w składzie komisji, przeprowadzone na sesji WRN w dniu 5 grudnia 1956 r., wpłynęły na zmianę stylu jej pracy. Komisja przeprowadziła w ciągu roku osiem kontroli, w tym Muzeum Okręgowego, Lubuskiego Towarzystwa Kultury, ognisk artystycznych, świetlic, Szkoły Muzycznej, bibliotek, Okręgowego Zarządu Kin, odbyła siedem posiedzeń i po raz

pierwszy podjęła decyzję w ważnych, nie cierpiących zwłoki sprawach, jak np. uporządkowanie pracy w Muzeum Okręgowym. Do końca kadencji w 1961 r. Komisja Kultury pracowała w nie zmienionym składzie, obejmując coraz szerszy wachlarz zagadnień, np. podniesienie poziomu wykształcenia kadr, reklamy kinowe, koordynację odczytów, zatwierdzenie repertuaru teatrów, wreszcie zaczęła wypełniać także podstawowe zadania w zakresie projektowania, planu i budżetu oraz przeprowadzania analiz z wykonania budżetów.

W kadencji 1961—1965 komisja, kontynuując systematyczną działalność, stała się faktycznie jednym z decydujących organów WRN w zakresie zagadnień kulturalnych, szeroko pojmujących swe zadania. Mówi o tym systematyczność posiedzeń, które cieszyły się niezłą frekwencją (w 1961 roku — 6 zebrań, w 1962 r. — 9, 1963 r. — 8 i 1965 r. — 2), i duża liczba kontroli. Komisja omawiała w tym okresie wszystkie ważniejsze problemy kultury w województwie, jak: sprawy teatru, wydawnicze, rozwój placówek kulturalnych, produkcję estradową, problemy Lubuskiego i Żarskiego Zespołu Pieśni i Tańca, działalność Komisji Kultury w powiatach, Rozgłośni PR w Zielonej Górze, powiatowych domów kultury, społecznych ognisk muzycznych, poradnictwa kulturalno-oświatowego, ruchu amatorskiego, kadr, działalność kin i bibliotek. Krótko mówiąc, w okresie jednej kadencji dokonała przeglądu i oceny wszystkich dziedzin życia kulturalnego w województwie. Niezależnie od tego przygotowała koreferat na sesję WRN w dniu 20 września 1963 r., poświęconą kulturze, przeprowadziła gruntowną kontrolę i ocenę pracy Wydziału Kultury Prezydium WRN i uczestniczyła w przygotowaniu planu pracy i budżetu oraz analizowała wykonanie planów i budżetów za każdy rok.

W ostatniej kadencji 20-letniej działalności WRN od połowy 1965 r. znów zmienił się skład osobowy Komisji Kultury. Styl pracy komisji doskonalili się w tym okresie, czego wyrazem stały się kompleksowe badania i ocena działalności muzeów i powiatowych domów kultury w województwie. Komisja odegrała dużą rolę w przygotowaniach do pamiętnego Kongresu Kultury Polskiej w 1966 r. Uczestniczyła też w opracowaniu planu rozwoju kultury na lata 1966—1970, przedstawionego na sesji WRN. Na zebrania komisji zapraszano teraz przedstawicieli placówek, które były przedmiotem kontroli i rozważań. Komisja wielokroć interweniowała w sprawach kultury u różnych władz. Na posiedzeniach formułowano konkretne wnioski, które powierzano do załatwienia Wydziałowi Organizacyjnemu. Trudno byłoby wymienić wszystkie problemy, które stały się przedmiotem zainteresowania komisji. Oprócz dwudziestu siedmiu posiedzeń przeprowadzono liczne kontrole, które umożliwiły właściwe rozczytanie sytuacji. Szczególnie ich nasilenie przypadło na 1966 r.

Praca Komisji Kultury w latach 1970—1974 była bardziej systematyczna niż w kadencjach minionych. W tym czasie odbyło się 27 posiedzeń, na których głównie opiniowano plany i sprawozdania dotyczące działalności i budżetu, przyjmowano relacje o bieżących pracach Wydziału Kultury i oceniano repertuar obu teatrów zielonogórskich. Wprowadzono także wspólne posiedzenia z Komisją Kultury Komitetu Wojewódzkiego PZPR i Związków Zawodowych, na których podejmowano ważniejsze decyzje dotyczące Lubuskiego Lata Filmowego w Łagowie, pięcioletniego planu rozwoju kultury, zjazdu pisarzy itp. Ponadto według corocznie ustalonych planów przeprowadzono szczegółowe badania wybranych dziedzin kultury. W zebraniach tego typu, poprzedzanych zwykle kontrolami w terenie, uczestniczyli działacze i pracownicy placówek kulturalno-oświatowych.

W latach 1970—1974 rozpatrywano szereg problemów istotnych dla rozwoju kultury w województwie. Na sesji w dniu 19 stycznia 1970 r. po raz pierwszy postawiono sprawę budowy artystycznej szkoły plastycznej i innych inwestycji dotychczas nie uwzględnianych, zaś 24 marca i 24 listopada poddano wnikliwej ocenie pracę Lubuskiego Towarzystwa Kultury i kin w województwie.

W omawianym okresie szczególnie akcentowano jakość pracy kulturalno-oświatowej i kulturalnej rozrywki, dostosowanej do coraz większych potrzeb i wymogów odbiorcy. Sprawom tym poświęcono sesję w dniu 16 lutego 1971 r., a w dniu 25 marca tegoż roku program ten Wojewódzka Rada Narodowa uchwaliła. Rada zobowiązywała prezydium do modernizacji teatru, wybudowania nowego gmachu Szkoły Muzycznej, biblioteki i bazy WZKin w Zielonej Górze, kina w Gorzowie, bibliotek w Krośnie i Międzyrzeczu, do zakończenia prac budowlanych w Wojewódzkim Domu Kultury w Zielonej Górze oraz innych mniejszych inwestycji.

Rozwojowi czytelnictwa poświęcono sesję w dniu 18 października tegoż roku. Mimo, że w latach pięćdziesiątych intensywnie rozwijano sieć biblioteczną, a w latach sześćdziesiątych modernizowano bazę, to jednak nadal odczuwano brak bibliotek w takich miastach jak Zielona Góra, Nowa Sól, Głogów i Żagań. Szczególnie dawał się odczuć brak filii Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w nowych osiedlach Zielonej Góry i Gorzowa.

Problemom kultury Gorzowa komisja poświęciła sesję wyjazdową w dniu 24 listopada 1971 r., zaś sprawę awansu Orkiestry Symfonicznej w Zielonej Górze na filharmonię poruszono na posiedzeniu w dniu 21 stycznia 1972 r.

Muzealnictwem i ochroną zabytków zajęła się Komisja Kultury już 21 marca tegoż roku. Na sesji tej zaakceptowano też nową imprezę ogólnopolską — Lubuskie Lato Filmowe, natomiast 5-letni plan rozwoju kultury w województwie zatwierdzono na posiedzeniu w dniu 29 maja.

Rok 1973 poświęcono sprawom kultury na wsiach, szczególnie w państwowych gospodarstwach rolnych, między innymi w Tucznie i Wilkowie oraz w klubach „Ruchu” (w tym czasie istniały 423 kluby).

W roku 1974 zlikwidowano odrębną Komisję Kultury i powołano Komisję Wychowania, Oświaty i Kultury. Na skutek tej zmiany komisja nie mogła poświęcać sprawom kultury zbyt dużo czasu.

Z nowych przedsięwzięć wymienić należy opracowanie ankiety „Problemy oświaty, wychowania i kultury w opiniach przedstawicieli różnych instytucji kulturalno-oświatowych”, dzięki której komisja mogła zapoznać się częściowo z sytuacją w województwie.

Rok 1975 poświęcono przede wszystkim obchodom XXX-lecia Polski Ludowej. W tym okresie odbyły się trzy ogólnopolskie imprezy: Festiwal Piosenki Radzieckiej, Międzynarodowy Festiwal Pieśni i Tańca oraz Lubuskie Lato Filmowe, w których wzięło udział około 120 tys. widzów i uczestników. Imprezy te przyciągały przede wszystkim młodzież, która brała ponadto udział w licznych konkursach, przeglądach i turniejach. Wzmocniono działalność na rzecz załóg robotniczych dużych zakładów pracy, co łączyło się z hasłem wysuniętym przez Ministerstwo Kultury: „Sojusz świata pracy z kulturą i sztuką”. Rozszerzono także współpracę kulturalną z Kulturbundem Okręgu Frankfurt nad Odrą. Warto odnotować w tym miejscu stan ilościowy instytucji kulturalnych w tym czasie, a więc 40 domów kultury, 122 świetlice, 621 klubów, 273 biblioteki z filiami, nie licząc punktów bibliotecznych, 115 kin, 9 muzeów, 9 szkół artystycznych i 20 ognisk muzycznych.

Ostatnie zebranie Komisji Wychowania, Oświaty i Kultury przed wprowadzeniem nowego podziału administracyjnego odbyło się w dniu 14 maja 1975 r. Zajęto się na nim szczegółowym przygotowaniem programu Panoramy Województwa Zielonogórskiego z okazji XXX-lecia Polski Ludowej. Panorama miała prezentować osiągnięcia Ziemi Lubuskiej od 1945 do 1975 r. i obejmowała między innymi wystawę historyczną, łowiecką, dwie fotograficzne, trzy plastyczne, sztuki ludowej, winiarską i projekcje filmów. Z tej okazji wydano też jedenaście folderów i plakatów.

Perspektywiczne spojrzenie na rozwój działalności WRN i jej komisji w zakresie kultury pozwala przeprowadzić merytoryczny podział minionego dwudziestolecia na cztery okresy. Pierwszy to lata od 1950 r. do sesji WRN w dniach 29—30 czerwca 1956 r., kiedy panował jeszcze trudny do opanowania chaos organizacyjny i z wielu względów ani WRN, ani jej komisje nie mogły zająć się skutecznie sprawami kultury. Drugi okres, trwający od 1956 do 1961 r., był okresem korzystnego rozwoju, zaznaczył się zwiększeniem zainteresowania kulturą ze strony rady i komisji, a sprzyjająca koniunktura dla ruchu społeczno-kulturalnego po VIII Plenum KC PZPR w październiku 1956 r. stworzyła dogodne warunki pracy.

Wreszcie okresy trzeci i czwarty, lata 1961—1970 i 1970—1974, można by nazwać okresami stabilizacji, w których dzięki działaniu wielu czynników, a także skutecznej pracy WRN i Komisji Kultury, a następnie Wychowania, Oświaty i Kultury, podniósł się poważnie poziom życia kulturalnego w województwie.

Pierwszy okres, tj. lata 1950—1956, był najtrudniejszy, głównie z tej przyczyny, że nie istniała wtedy faktycznie Komisja Kultury, lecz działała Komisja Oświaty i Kultury, która zajmowała się przede wszystkim trudnymi sprawami szkolnictwa. Piętrzyło się ich wtedy mnóstwo i komisja nie miała zbyt wiele czasu na inne sprawy. Po uchwale WRN z 27 lutego 1953 r. powołano wprowadzić podkomisję kultury, ale nikły jej skład uniemożliwił korzystniejsze zmiany.

Utworzenie 2 września 1954 r. stałej Komisji Kultury stworzyło nowe szanse, ale i wtedy nie doszło natychmiast do zmiany na lepsze. Dopiero następne trzy kadencje przyniosły systematyczną analizę wykonania planów i budżetów, omawianie projektów planów na przyszłość, planowaną kontrolę sytuacji kulturalnej w terenie i omawianie wyników tej kontroli, co prowadziło do trafnych ocen i wniosków, a także wzrostu znaczenia komisji w podnoszeniu kultury regionu.

Trzeba zwrócić uwagę na fakt, że kiedy rozpoczynano te prace w najmłodszym w Polsce województwie, wskutek braku tradycji działacze musieli szukać własnych dróg i metod pracy. Jeśli województwo zielonogórskie zdchyło sobie w dziedzinie kultury dobre imię w Polsce w zakresie bibliotekarstwa i poziomu czytelnictwa, muzealnictwa, teatrów, a szczególnie ruchu społeczno-kulturalnego, który dał zacząć wielu podobnym poczynaniom w całej Polsce, to na pewno nie małą w tym rolę odegrała działalność pracowników Wojewódzkiej Rady Narodowej i jej dwóch komisji do spraw kultury, którzy wspierali pożyteczne inicjatywy, doceniali trud działaczy społecznych w dziele rozwoju kultury i nadawali ich pracy właściwe oblicze polityczne.

CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA WOJEWÓDZTWA ZIELONOGÓRSKIEGO W LATACH 1950—1975

Ziemie wchodzące w skład województwa zielonogórskiego były do wyzwolenia terenami w przeważającej mierze zaniedbanymi, odznaczającymi się bardzo niskim poziomem rozwoju ekonomicznego, a przy tym stałym odpływem ludności. Podstawę gospodarki tworzyło rolnictwo i leśnictwo, w którym pracowało blisko 45% ogółu ludności czynnej zawodowo. W strukturze przemysłowej dominowały wyraźnie gałęzie przemysłu tekstylnego, spożywczego i budowlanego. Główną formą produkcji było rzemiosło, obejmujące około 70% ogólnej liczby zakładów.

Ten stosunkowo niski poziom gospodarczy pogłębiły jeszcze zniszczenia wojenne. Należały one do szczególnie wysokich. W wyniku wojny uległy zniszczeniu w granicach 80-90% takie miasta, jak Głogów, Kostrzyn, Rzepin i Gubin, zaś w 50—60% Krosno Odrzańskie, Gorzów Wlkp., Szprotawa, Żagań, Żary, Sławoborze i Międzyrzecz. Największe szkody poniósł przemysł. Jego potencjał zmniejszył się do 20% stanu z 1939 r., wykazując po województwie białostockim i olsztyńskim najwyższy odsetek strat w kraju. Podobnie przedstawiały się zniszczenia gospodarki rolnej. Praktycznie nie było inwentarza żywego, siły pociągowej, jak również wielu środków produkcji. Zniszczone zostały w znacznym stopniu urządzenia melioracyjne, zabudowania inwentarskie i budynki mieszkalne.

Ziemia Lubuska, jako część składowa Ziemi Zachodnich i Północnych odtrodzonej Polski, przeszła cały łańcuch przeobrażeń ustrojowych i społecznych dokonanych tu przez ludową władzę. Pierwszym i podstawowym krokiem przeobrażeń było zburzenie junkiersko-pruskiej struktury agrarnej. Z setek majątków i posiadłości wydzielono tysiące gospodarstw dla tych, którzy zasiedlali te ziemie. Pierwszymi, którzy zbierali tu chleb dla Polski, byli żołnierze I i II Armii Wojska Polskiego. Na Ziemi Lubuskiej, między innymi w powiatach krośnieńskim, sulęcińskim, ślubickim i żagańskim pozostały grupy osadników wojskowych i ich rodziny. Z dobrodziejstw reformy rolnej skorzystało również kilkadziesiąt tysięcy rodzin repatriantów i osadników z innych terenów wyzwolonej Polski.

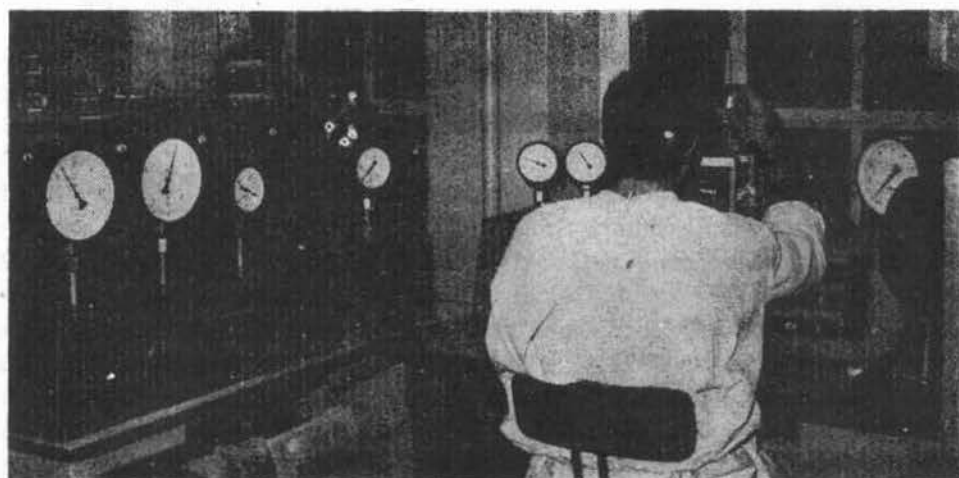
Również w sferze produkcji przemysłowej nastąpiły głębokie zmiany ustrojowe i strukturalne. Państwo przejęło na własność wszystkie fabryki, podstawowe środki produkcji i dobra naturalne. Stopniowo odbudowywane ze zniszczeń ruszały fabryki w Zielonej Górze, Gorzowie, Nowej Soli, Żaganiu i innych miastach województwa. Odbudowa polegała nie tylko na usunięciu zniszczeń i skutków dewastacji wojennej, ale i na całkowitym niemal przestawieniu produkcji. Profil produkcyjny „Zastalu”, „Dozamet”, „Stilonu” i innych fabryk, ukierunkowany dotychczas na produkcję dla potrzeb wojny, zmieniono na produkcję dla potrzeb odbudowy zniszczonego kraju. Uruchamiając produkcję przemysłową i rolną, uruchamiając linie kolejowe, odbudowując mosty i drogi, dokonywano stopniowej i coraz pełniejszej integracji Ziemi Lubuskiej z gospodarką kraju.

Rok 1950 miał dla dalszego rozwoju Ziemi Lubuskiej szczególne znaczenie, gdyż w tym to właśnie czasie podjęto decyzję o utworzeniu województwa zielonogórskiego. Obszary te zostały scalone w jeden zwarty organizm, powstał nowy ośrodek dyspozycji politycznej i administracyjnej w Zielonej Górze, integrujący ziemie niegdyś peryferyjnie położone w stosunku do Śląska, Wielkopolski i Pomorza. Kształtujące się związki gospodarcze i przestrzenne z resztą kraju stworzyły korzystne warunki społeczno-ekonomicznego rozwoju nowego województwa, a zmiany ustrojowe oraz przyjęty kierunek industrializacji zapewniał pomyślne perspektywy rozwoju. Stopniowo dokonywała się więc odbudowa i przebudowa struktury gospodarczej.

Następne lata na Ziemi Lubuskiej charakteryzowały się szybkim przyrostem liczby osiedlonej tu ludności, co generalnie przeobraziło oblicze demograficzne regionu. Rok 1950 zamyka okres spontanicznego, żywiołowego osadnictwa. Warto przypomnieć, że w roku 1946 zamieszkiwało tu zaledwie 362 tys. osób, w 1960 r. już 693 tys., a w 1975 r. ponad 920 tys. Około 60% społeczności to ludzie w wieku poniżej 30 lat, zaś ludzie w wieku powyżej lat 60 stanowili niespełna 10% ogółu. Ponadto zdecydowana większość społeczeństwa to ludzie tutaj urodzeni, młode i twórcze pokolenie kształtujące życie ekonomiczne i kulturalne regionu.

Zasadniczym czynnikiem rozwoju i wzrostu poziomu społeczno-gospodarczego województwa był dynamiczny rozwój jego funkcji przemysłowej. Ten kierunek rozwoju przez cały okres ubiegłego 30-lecia realizowany był konsekwentnie. Uznano bowiem za główny cel wzrost potencjału produkcyjnego, unowocześnianie struktury, postęp techniczny i organizacyjny przemysłu. W szczególności lata 1956—1960 były dla województwa okresem bardzo intensywnego rozwoju. Pod względem wzrostu produkcji przemysłowej Zielonogórskie znalazło się na drugim miejscu za Warszawą, uzyskując wysoki wskaźnik wzrostu produkcji globalnej, wynoszący 213 procent.

Lata sześćdziesiąte zapoczątkowują stopniowe coraz szybsze narastanie wysiłku inwestycyjnego, wynikiem którego jest rozwinięcie szeregu gałęzi przemysłu, powstanie nowych, nie występujących dotąd na tym terenie. Zarysowuje się wyraźniejsza specjalizacja regionu w poszczególnych gałęziach przemysłu. Wyraża się to rosnącym udziałem przemysłu elektromaszynowego, na który składa się produkcja fabryk maszyn budowlanych w Głogowie i Jasieniu, Zakładów Mechanicznych w Gorzowie i „Polmo” w Kozuchowie, Zakładów „Mera-Lumel” w Zielonej Górze i Żarach, „Eltermy” w Świebodzinie, Fabryki Zgrzeblarek w Zielonej Górze czy „Spomaszu” w Żarach oraz „Zastalu” w Zielonej Górze. Przemysł ten wytwarzał w końcu tego okresu 20% ogółu produkcji przemysłowej i zatrudniał też blisko 20% ogólnej liczby pracujących w przemyśle.

Mierniki elektryczne produkowane przez Lubuskie Zakłady Aparatów Elektrycznych „Lumel” w Zielonej Górze

Od podstaw stworzony został na Ziemi Lubuskiej nowoczesny przemysł chemiczny — produkcja syntetycznych włókien poliamidowych. Zakłady „Stilonu” w Gorzowie, stale rozbudowywane, zaopatrują przemysł lekki i oponowy w szereg nowych i nowoczesnych włókien, a także produkują taśmę magnetofonową i filmową. Ich produkcja stanowi 8% całości produkcji przemysłu województwa.

Znaczny udział w strukturze przemysłu ma włókienniczy i odzieżowy (17% ogółu produkcji i blisko 25% zatrudnionych), na który składają się liczne zakłady przemysłu wełnianego, bawełnianego, jedwabniczego i tkanin dekoracyjnych. Ta gałąź przemysłu podlegała dalszej rozbudowie. W 1972 roku oddano do użytku największą w kraju wykończalnię tkanin w zakładach „Silvana” w Gorzowie, w Nowosolskiej Fabryce Nici „Odra”

uruchomiono nowe wydziały produkcji nici syntetycznych, zmodernizowano też szereg zakładów, wśród nich największe i najstarsze ZPW „Polska Wełna” w Zielonej Górze. Intensywnie rozwinięty został przemysł odzieżowy; powstały zakłady w Żarach, Gubinie i Słubicach.

Podjęmowano działania na rzecz wykorzystywania zasobów regionalnych. Zintensyfikowano rozwój przemysłu ceramicznego i szklarskiego w oparciu o zasoby glin i piasków. Wybudowane zostały Zakłady Celulozowe i Papiernicze w Kostrzynie oraz Zakłady Płyt Pilśniowych w Krośnie. Rozpoczęto prace przy budowie fabryki płyt włórowych w Żarach. Zapewnić to ma efektywne wykorzystanie zasobów drobnicy leśnej. W zamiarze pełniejszego wykorzystania naturalnych bogactw podjęte też zostały szeroko zakrojone prace geologiczno-poszukiwawcze, w wyniku których w 1957 r. odkryto bogate złoża rud miedzi, znaczne zasoby gazu ziemnego i niewielkie ropy.

Z racji ogromnego zapotrzebowania gospodarki na miedź — przemysłowe zagospodarowanie rud miedzi, zalegających w rejonie głogowskim oraz sąsiednim rejonie lubińskim w województwie wrocławskim, stało się ogromnym przedsięwzięciem narodowym. Powstał Legnicko-Głogowski Okręg Miedziowy, obszar intensywnych inwestycji górniczych i hutniczych, szybkiej budowy miast.

Dotychczasowe inwestycje związane z miedzią wyniosły ponad 30 mld złotych. W połowie lat siedemdziesiątych funkcjonowały już trzy duże kopalnie miedzi. W Głogowie wybudowano Hutę Miedzi, która pierwszą produkcję podjęła w 1972 r., a jej pełna budowa została zakończona na XXX-lecie PRL.

Równocześnie przystąpiono do budowy kolejnego zakładu hutniczego, a w południowej części powiatu głogowskiego rozpoczęto budowę nowej kopalni rudy miedzi. Miedź stała się wielką szansą dla doszczętnie zniszczonego w ciągu wojny Głogowa. Miasto, jeszcze przed 1968 r. liczące 19 tys. osób, przekroczyło w 1975 r. 30 tys. mieszkańców, których liczba osiągnie w przyszłości 100 tys. osób. W roku 1975 udział przemysłu miedziowego sięgał już ponad 12% produkcji przemysłowej województwa.

W wyniku rozbudowy przemysłu elektromaszynowego, chemicznego i stworzenia przemysłu miedziowego nastąpiły wyraźne zmiany w strukturze gałęziowej przemysłu. Udział tych gałęzi, znamionujących nowoczesny przemysł, wzrósł z 29% w 1960 r. do 40% w 1975 r. W roku 1975 trwał przyspieszony rozwój nowoczesnej bazy technicznej przemysłu, powstawały nowe zakłady, modernizowano już istniejące. Obok wyżej wspomnianych zakładów nowo budowanych i modernizowanych rozpoczęto budowę w Zielonej Górze zakładów mięsnych o docelowym przetworzeniu 60 tys. ton żywca rocznie, zakładów wykładzin podłogowych i zakładów dziewiarskich w Głogowie. Przy współpracy z NRD rozpoczęto budowę zakładów

odzieżowych w Słubicach. Jednocześnie uwidoczniły się znaczne opóźnienia w rozwoju przemysłu drobnego, a likwidacja przemysłu terenowego wpłynęła niekorzystnie na zaopatrzenie rynku.

Rozwój przemysłu nie był też równoważony działaniem na rzecz ochrony środowiska i zabezpieczenia przed niszczącym działaniem ścieków, pyłów i wycieków.

Trudne warunki startu miało lubuskie rolnictwo — drugi podstawowy dział sfery produkcji materialnej województwa. Wzmoczony wysiłek ludzi przyczyniał się do szybkiej poprawy. Dzięki temu już w 1955 r. województwo zielonogórskie zaczęło uzyskiwać wyniki zbliżone do średnich krajowych. Poważniejsze przemiany zaczęły się od roku 1956. Wówczas to skierowano do rolnictwa więcej środków inwestycyjnych oraz nawozów sztucznych, środków ochrony roślin, kwalifikowanego materiału siewnego, maszyn i urządzeń oraz materiałów budowlanych. Ponadto rozbudowano rolnicze szkolnictwo średnie i zawodowe oraz rozwinęto masowe szkolenie rolników. Dzięki utworzeniu Funduszu Rozwoju Rolnictwa nastąpił wzrost mechnizacji procesów produkcji w gospodarce chłopskiej. Stopniowo rozwijany był zakres usług produkcyjnych. W wyniku tych przemian nastąpił wzrost produkcji rolnej. W 1960 roku uzyskano z jednego hektara 17,3 q zbóż, 145 q ziemniaków i 279 q buraków cukrowych. Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych wynosiła już 40,3 szt., a trzody chlewnej 58,8 szt.

W kolejnym 10-leciu 1960—1970 nastąpił dalszy wzrost towarowości rolnictwa. Pogłowie bydła zwiększyło się o 17%, trzody chlewnej o 55%, produkcja żywca towarowego była wyższa o ponad 53% i mleka o 44%.

Ostatnie lata charakteryzowały się nadzwyczaj wysokimi wynikami produkcyjnymi w rolnictwie. Produkcja globalna wzrosła o 23,5%, w tym roślinna o ponad 21%, a zwierzęca o ponad 26%. Pogłowie bydła zwiększyło się o prawie 56 tys. sztuk. Oceniając tę dynamikę pamiętać należy nie tylko o słabych warunkach glebowych, ale i o trudnych warunkach atmosferycznych w połowie lat siedemdziesiątych.

Obok dynamicznego wzrostu produkcji nastąpiły w rolnictwie głębokie przemiany strukturalne. Systematycznie zmniejszała się liczba gospodarstw indywidualnych, przy równoczesnym, jednak niedostatecznym rozwijaniu sektora państwowego. O ile w pierwszym okresie po wojnie sektor państwowy zajmował około 30% użytków rolnych województwa, to w końcu 1974 roku udział jego w użytkowaniu gruntów wynosił blisko 40%.

Ten dynamiczny rozwój społecznienia wsi wiązał się z głębokimi przemianami demograficznymi. Większość z 14 tys. gospodarstw indywidualnych nie posiadała następców i przekazywała ziemię państwu w zamian za rentę. W latach 1966—1973 w tym trybie przejęto ponad 8 tys. gospodarstw o powierzchni bliskiej 82 tys. ha. Jest to efektem dynamicznej

urbanizacji województwa, związanej z szybko rozwijającym się przemysłem i obiektywnym procesem przepływu ludności do pracy w przemyśle. Zjawiskiem negatywnym tych przemian było nienadążanie z zagospodarowaniem ziemi, a sektor nie uspołeczniony nie otrzymał bodźców do rozwoju produkcji.

Tuż po wojnie do problemów wymagających rozwiązania w pierwszej kolejności należały sprawy dostępności oświaty. Istniejąca tu sieć szkół, zwłaszcza na wsi, nie odpowiadała potrzebom nowego systemu oświatowego. Była ona zwłaszcza wobec wyżu demograficznego nazbyt szczupła. W tej sytuacji rozpoczęto intensywną rozbudowę sieci szkół podstawowych, wykorzystując początkowo możliwości adaptacji i remontów, a następnie podjęto budowę szkół nowych. Z samych tylko środków społeczeństwa w latach 1959—1965 wybudowano 26 nowoczesnych na owe czasy szkół tzw. Pomników Tysiąclecia Państwa Polskiego. Systematyczna poprawa bazy materialnej szkół, lepsze ich wyposażenie w sprzęt i pomoce naukowe oraz wzrastające kwalifikacje kadry nauczycielskiej przyczyniały się do ulepszania procesu dydaktyczno-wychowawczego oraz do podnoszenia poziomu nauczania.

Od połowy lat sześćdziesiątych ciężar wyżu demograficznego przesunął się do szkolnictwa ponadpodstawowego. Tym samym zdążano do zabezpieczenia sieci tych szkół. Ilustracją tego może być fakt, że w roku 1950 czynnych było 37 szkół zawodowych wszystkich stopni, podczas gdy w 1975 roku funkcjonowało ponad 300 szkół. Zdobywało w nich wykształcenie blisko 55 tys. uczniów, gdy w roku 1950 było ich zaledwie nieco ponad 8 tys. W liceach ogólnokształcących uczyło się 12 tys. uczniów (3,2 tys. w 1950 r.). W szkolnictwie zawodowym i ogólnokształcącym naukę kontynuowało ponad 97% absolwentów szkół podstawowych. Miało to istotne znaczenie dla potrzeb gospodarki, zwłaszcza w zakresie dopływu kadr kwalifikowanych do przemysłu i rolnictwa.

Z tych samych względów wyjątkowym wydarzeniem było powołanie w Zielonej Górze w roku 1965 pierwszej wyższej uczelni w województwie — Wyższej Szkoły Inżynierskiej. W ten sposób uwieńczone zostały sukcesem wieloletnie starania społeczeństwa i władz Ziemi Lubuskiej o tak potrzebną dla gospodarki kuźnię wysoko kwalifikowanych kadr. Mury tej uczelni opuściło do 1974 r. ponad 800 absolwentów. Nie była to jedyna wyższa uczelnia w województwie. W 1971 r. powołano Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Zielonej Górze, a od 1972 r. filię poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego w Gorzowie. Dla uczelni tych wybudowano szereg obiektów — niezbędnych do ich pełnego i właściwego funkcjonowania. Ponadto działały w województwie punkty konsultacyjne Wrocławskiej Akademii Rolniczej w Toporowie, uczelni poznańskich — Wyższej Szkoły Ekonomicznej i Uniwersytetu im. A. Mickiewicza oraz

Politechniki Szczecińskiej w Gorzowie Wlkp. Wyższym uczelniom przypisuje się szczególne znaczenie nie tylko z racji kształcenia przyszłych kadr, ale również z powodu owocnej współpracy z gospodarką narodową.

W całym XXX-leciu zaszły znaczne zmiany w sferze rozwoju działalności kulturalnej. W lipcu 1945 r. ukazał się w Gorzowie pierwszy numer tygodnika „Ziemia Gorzowska”, a w październiku „Ziemia Lubuska”. Tak rozpoczynała pracę ważna w okresie kształtowania się nowej władzy — prasa. W końcu okresu oprócz wydawnictw naukowych Lubuskiego Towarzystwa Naukowego i Lubuskiego Towarzystwa Kultury ukazuje się dziennik „Gazeta Zielonogórska” w wielu mutacjach, dwutygodnik społeczno-kulturalny „Nadodrze” oraz kilka pism zakładowych. Działa również rozgłośnia Polskiego Radia i Radiowo-Telewizyjne Centrum Nadawcze w Jemiołowie.

Działalność kulturalną prowadziły między innymi 102 kina o blisko 19 tys. miejsc, 272 biblioteki i 932 punkty biblioteczne, 40 domów kultury, 8 muzeów, 4 teatry, Filharmonia Zielonogórska, szkoły muzyczne i wiele innych. Na mapie kulturalnej Polski województwo zielonogórskie stanowiło obszar, na którym zrodziło się szereg ciekawych i twórczych inicjatyw. Wśród nich należy wyróżnić szeroki ruch społeczno-kulturalny prowadzony bądź patronowany przez LTK oraz Lubuskie Towarzystwo Naukowe. Zainteresowaniem społeczeństwa cieszyły się także imprezy kulturalne o znaczeniu krajowym, jak wystawa plastyczna i sympozjum „Złotego Grona”, Festiwal Piosenki Radzieckiej, Międzynarodowy Festiwal Zespołów Pieśni i Tańca, Lubuskie Lato Filmowe w Łagowie i szereg innych.

Syntezą głębokich przemian urbanizacyjnych w województwie oraz skalą wysiłku inwestycyjnego są rozmiary budownictwa mieszkaniowego. W samym tylko 10-leciu 1955—1965 wybudowano i oddano do użytku blisko 81 tys. nowych izb mieszkalnych. W latach następnych efekty budownictwa mieszkaniowego uległy podwojeniu. Tylko w okresie lat 1972—1975 wybudowano około 15 tys. mieszkań o ponad 44 tys. izb, z czego w miastach znalazło się ponad 12 tys. nowych mieszkań. Dominująca stała się przy tym przemysłowa forma tego budownictwa, co niesie z sobą nie tylko pozytyw. Ponad połowa ilości mieszkań budowanych na Ziemi Lubuskiej pochodzi z fabryki domów w Nowogrodzie Bobrzańskim oraz wytwórni wielkich płyt w Gorzowie. Równocześnie z budową nowych dzielnic mieszkaniowych w miastach przebudowano częściowo ich infrastrukturę techniczną. Inwestycje komunalne tylko w zakresie wodociągów, kanalizacji, gazownictwa i budowy ulic miejskich przekroczyły w okresie ostatnich trzech lat kwotę 2 mld zł. Wystąpiły jednak wyraźne opóźnienia w rozwoju infrastruktury technicznej, jak i społecznej.

Region zielonogórski od szeregu lat był terenem intensywnego, globalnego inwestowania. Budowa od podstaw i rozbudowa zarówno potencjału produkcyjnego, jak i usługowego opierała się bowiem na systematycznym inwestowaniu. Łączne nakłady inwestycyjne w województwie w okresie XXX-lecia szacuje się na około 100 mld zł. Procesy inwestycyjne niedostatecznie zharmonizowane i nadmiernie skoncentrowane stworzyły szereg napięć.

W wyniku tych przemian województwo zielonogórskie zajęło znaczące miejsce na mapie gospodarczej kraju. Udział lubuskiego regionu w przemysłowej produkcji globalnej Polski wzrósł z poziomu 1,5% w roku 1950 do 3% w roku 1973. W produkcji szeregu asortymentów województwo zajmowało czołowe miejsce w kraju. Dotyczy to zwłaszcza włókien sztucznych poliamidowych typu „Stilon” oraz nici syntetycznych (100% produkcji krajowej). Poważny był również udział województwa w produkcji miedzi elektrolitycznej, nici szwalnych (ponad 60%), wagonów towarowych (blisko 45%), celulozy (10,5%), tkanin wełnianych i wełnopodobnych (11%), mebli (6%) i wielu innych.

Postęp i odczuwalna poprawa notowana była również i w innych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego. Postawiło to region zielonogórski w wielu pozycjach na dobrym miejscu w kraju. Wiele jednak nieprawidłowości i błędów w założonej koncepcji rozwoju społeczno-gospodarczego kraju uwidoczniło się również na Ziemi Lubuskiej.

Zróżnicowanie zmian w systemie administrowania państwem i prowadzenia nowego podziału administracyjnego kraju należy szukać w opracowanym i zaakceptowanym w 1974 roku projekcie perspektywnego planu przestrzennego zagospodarowania kraju do roku 1990. Plan ten zakłada szereg celów; za najważniejsze uważane są między innymi:

- wzmocnienie integracji poszczególnych obszarów kraju,
- zmniejszenie regionalnych różnic w warunkach rozwoju jednostki i poziomu życia ludności przez aktywizację obszarów słabiej rozwiniętych i przyspieszenie ich rozwoju.

Konstrukcja planu zagospodarowania kraju opiera się na koncepcji umiarkowanej koncentracji policentrycznej. Zgodnie z nią rozwój kraju oparty ma być na intensywnie rozwijanych ośrodkach, będących ogniskami postępu gospodarczego, cywilizacyjnego i kulturalnego. Ośrodki te to aglomeracje miejskie oraz wybrane ośrodki miejskie, które stanowić będą trzon układu osadniczego Polski.

Z inspiracji VII Plenum KC PZPR Rada Ministrów, po uzyskaniu pozytywnych ocen Rady Legislacyjnej oraz opiniujących władz, w dniu 29 maja 1975 r. przedstawiła Sejmowi PRL projekty aktów normatywnych związanych ze zmianą podziału administracyjnego kraju. Po zatwierdzeniu ustaw z dniem 1 czerwca 1975 r. formal-

nie przestały istnieć powiaty (314 jednostek) i dotychczasowe województwa (17 jednostek). W to miejsce powołano 49 nowych województw, przyjmując dwustopniowy system administrowania gmina—województwo. Ogólną cechą przeprowadzonych zmian jest dążenie do zwiększenia skuteczności, centralnego sterowania krajem przy równoczesnym wzmocnieniu rangi ogniw podstawowych organizacji gospodarczych w systemie zarządzania przemysłem i innymi działami oraz wzmocnienie gmin i miast w strukturze zarządzania terenowego.

Wraz ze zmniejszeniem ilości ogniw pośrednich w gospodarce i aparacie państwowym przyspieszeniu ulec ma i obiektywność informacji, powstać mają lepsze przesłanki do podejmowania racjonalnych decyzji. Ułatwić to powinno elastyczność zarządzania i oznacza przybliżenie szczebli podejmujących decyzje do ludzi działających bezpośrednio w produkcji i w sferze usług, do ludzi mieszkających na danym obszarze.

Jest to przejawem dążenia do dostosowania systemu kierowania państwem i gospodarką do poziomu równowagi sił wytwórczych poprzez systematyczne doskonalenie struktur i metod działania aparatu państwowego.

Wyodrębniając nowe województwa dążono do uwzględnienia jednorodności warunków geograficznych, klimatycznych, demograficznych w oparciu o istniejący już i przewidywany potencjał gospodarczy. W wyniku reformy ogniwo podstawowe — gmina lub miasto — stało się zasadniczą instancją o funkcjach bezpośredniego zarządzania i administracji, a ogniwo nadrzędne — województwo — otrzymało funkcje programujące, koordynacyjne i kontrolne.

Zmianom podziału terytorialnego kraju towarzyszą zmiany zasad i warunków planowania przestrzennego na szczeblu ponadwojewódzkim (makroregionalnym) oraz wojewódzkim (regionalnym). Stworzono 8 regionów planowania, mających charakter wyłącznie studialno-planistyczny.

Z punktu widzenia zagospodarowania przestrzeni istotnie nowymi zjawiskami po wprowadzeniu nowego podziału administracyjnego są następujące fakty:

- nastąpiły zmiany granic wszystkich dotychczasowych województw, co stawia w nowym świetle problemy rozwoju poszczególnych obszarów,
- nastąpiło zmniejszenie obszaru województw, co sprzyja ich większej integracji,
- obok 24 aglomeracji miejskich powstało 25 stolic województw, przy czym w niektórych przypadkach są to zaledwie potencjalne ośrodki wzrostu.

Powstała więc inna struktura społeczno-gospodarcza i przestrzenna kraju, zmieniająca proporcje i zróżnicowania międzywojewódzkie. Pojawił się znaczny zbiór problemów występujących na styku województw, któ-

rych rozwiązanie może nastąpić w planowaniu makroregionalnym. Na obszarach wielu województw powstały nowe ciężenia i związki funkcjonalno-przestrzenne, co wiąże się z problemem kierunku i skali rozwoju ich stolic, a także wyspecjalizowanych ośrodków wzrostu i ośrodków „degradowanych” administracyjnie. Jednak wkrótce nowy podział administracyjny okazał się bardzo kontrowersyjny, niosąc szereg zjawisk negatywnych.

Ustawa z dnia 28 maja 1975 roku o dwustopniowym podziale administracyjnym państwa i o zmianach ustawy o radach narodowych (Dz. U. Nr 16, poz. 91) przekreśliła dotychczasowe struktury. W kraju zostały utworzone 32 nowe województwa, zatem łącznie z dotychczasowymi 17, kraj został podzielony na 49 województw. Granice województw określiła Rada Ministrów w rozporządzeniu z dnia 30 maja 1975 roku w sprawie miast i gmin wchodzących w skład województw (Dz. U. Nr 17, poz. 92).

W ramach studiów nad planem krajowym oraz w związku z propozycjami zmian podziału administracyjnego kraju, Zielona Góra wymieniana była zawsze jako aglomeracja potencjalna pełniąca rolę ośrodka wzrostu o znaczeniu krajowym.

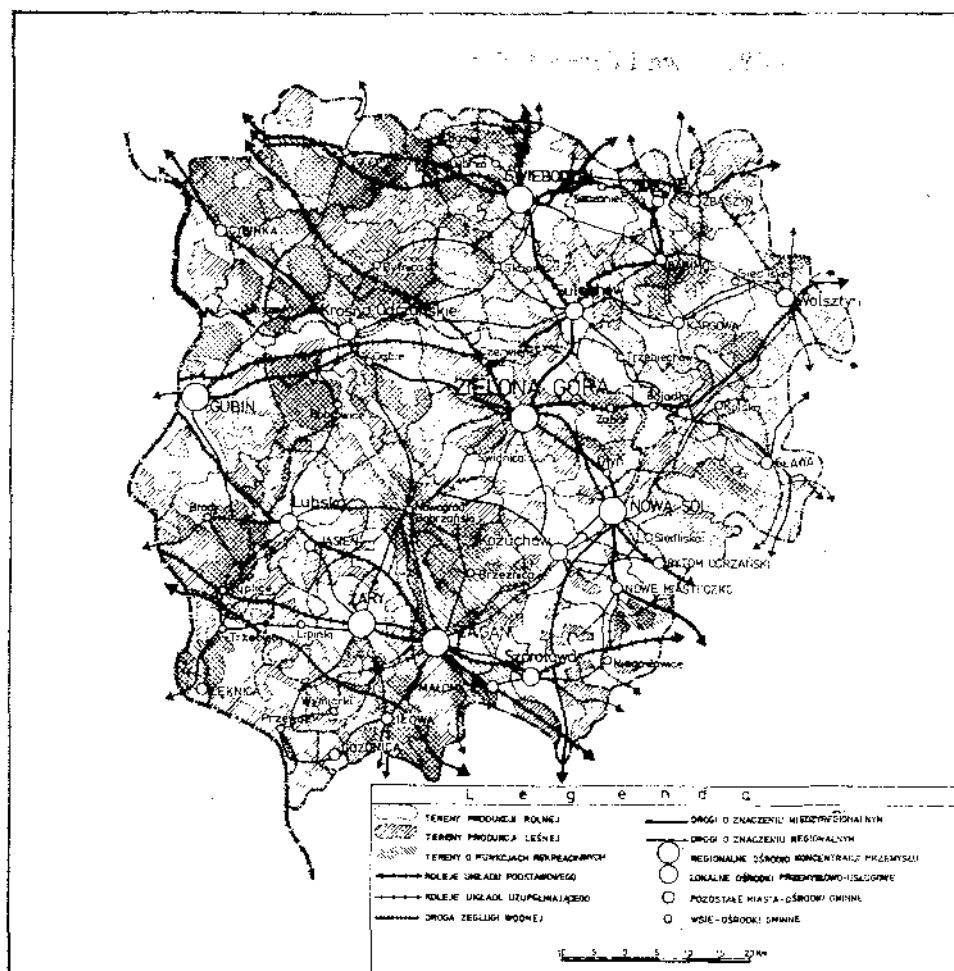
Województwo zielonogórskie z połowy 1975 r., jedno z 49, powstało na bazie byłego województwa zielonogórskiego.

W skład województwa zielonogórskiego weszło 13 miast, 13 miast i gmin oraz 48 gmin. Z dotychczasowych granic województwa zielonogórskiego włączono do województwa gorzowskiego: miasta — Gorzów Wielkopolski, Kostrzyn, Międzyrzecz, Rzepin, Słubice, Strzelce Krajeńskie, Sulecin; miasta i gminy — Dobiegniew, Drezdenko, Ośno, Skwierzynę, Trzciel i Witnicę; gminy — Bobrowko, Bogdaniec, Bledzew, Brójce, Deszczno, Gościm, Górzycę, Kamień Mały, Kłodawę, Kowalów, Krzeszyce, Lipki Wielkie, Lubiszyn, Lubniewice, Międzyrzecz, Przytoczną, Pszczew, Santok, Słońsk, Słubice, Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie, Sulecin i Zwierzyn. Do województwa legnickiego włączono miasto Głogów; miasto i gminę Przemków; gminy — Gaworzyce, Głogów, Grębocice, Jerzmanowa, Kotłę, Pęcław, Radwanice i Żukowice. Do województwa leszczyńskiego włączono miasto Wschowę; miasto i gminę Szlichtyngowę; gminy — Wijewo i Przyczynę Dolną.

Trzonem sieci osadniczej nowego regionu jest zielonogórska aglomeracja miejsko-przemysłowa, pod której wpływem bezpośrednim (strefa ciężenia) są, poza Zieloną Górą, Nowa Sól, Czerwieńsk, Sulechów i Kozuchów.

Województwo obejmuje obszar 8,8 tys. km², co stanowi 2,8% powierzchni kraju. Pod względem obszaru zajmuje siódme miejsce. W nowych granicach województwo sąsiaduje¹:

na północy	— z woj. gorzowskim,
na wschodzie	— z poznańskim i leszczyńskim,

1. Województwo zielonogórskie — rozmieszczenie funkcji

na południu --- z legnickim i jeleniogórskim,
na zachodzie — z NRD.

Dyspozycyjna odległość krańcowa Zielonej Góry w stosunku do obszaru województwa wynosi 60 km, a odległość średnia 45 km.

Użytki rolne stanowią 41,5% powierzchni regionu, a lasy obejmują 48,2%, co oznacza pierwszą lokatę w kraju pod względem obszaru leśnego i drugie miejsce pod względem lesistości (rys. 1).

Przez zielonogórskie przepływa Odra w środkowym jej biegu na długości 153 km, niosąc największe na polskim odcinku masy wodne. Ośią komunikacyjną regionu w układzie krzyżowym jest linia kolejowa Śląsk—Wrocław—Szczecin oraz droga kołowa E-14 ze Szczecina do Wrocławia.

Siecią wspomagającą o znaczeniu ponadlokalnym jest linia kolejowa Berlin—Poznań—Warszawa i droga E-8 o tym samym kierunku. Gęstość linii kolejowych i dróg kołowych jest znaczna i wynosi 11,1 km torów na 100 km² (kraj 7,5).

Pod względem liczby mieszkańców województwo zielonogórskie zajmuje 25 miejsce wśród 49 województw. W końcu 1975 r. mieszkało tu 580 tys. osób, tj. 1,7% ludności kraju. Wskaźnik urbanizacji jest wysoki, 55,6% (322 tys. osób) ludności regionu zielonogórskiego mieszka w miastach (kraj 55,4%). Do największych miast zalicza się:

Zieloną Górę	— 84,2 tys. mieszkańców,
Nową Sól	— 36,4 tys. mieszkańców,
Zary	— 33,7 tys. mieszkańców,
Żagań	— 22,8 tys. mieszkańców,
Świebodzin	— 16,2 tys. mieszkańców.

Na terenie wsi zamieszkiwało 258 tys. osób, czyli 1,6% mieszkańców wsi w Polsce.

Struktura wieku ludności wskazuje na wysoki udział młodzieży do lat 18 (32,4%). W gospodarce społecznej pracuje 224 tys. osób (1,8% wielkości krajowej). Najwięcej osób pracuje w przemyśle (89 tys., tj. 40,1% zatrudnionych), w rolnictwie 11,2%, w transporcie 9,2% i w handlu 10%. Ogólnie biorąc około 75% ludności utrzymuje się ze źródeł pozarolniczych, a wskaźnik aktywności zawodowej kobiet jest wysoki i wynosi 45,1%.

Potencjał ludzki i pozarolniczy potencjał produkcyjny koncentruje się w miastach. Z ogólnej liczby 26 miast dziewięć liczy ponad 10 tys. mieszkańców, z tego trzy ponad 30 tys. Połowę stanowią miasta małe do 5 tys. mieszkańców (24% mieszkańców miast), zaś miasta powyżej 30 tys. mieszkańców grupują 48% ludności miejskiej.

W regionie wyróżnia się dwa obszary koncentracji przemysłu: obszar środkowej Odry, stanowiący zielonogórską aglomerację miejsko-przemysłową (krajowy ośrodek wzrostu) i drugi obszar, przyległy do zespołu miejskiego (ośrodka) Żar—Żagania.

Obszary o dużej randze atrakcyjności turystycznej obejmują rejon Łagowa, Niesulic, Krosna Odrzańskiego, Zbąszynia, Wolsztyna i Sławy. Łącznie 32% powierzchni województwa zalicza się do I—III rangi atrakcyjności turystycznej w skali krajowej.

Potencjał przemysłowy województwa scharakteryzować można półtoraprocentowym udziałem w produkcji krajowej i 20 miejscem pod względem wartości produkcji. Poziom uprzemysłowienia regionu nie różni się zasadniczo od średniej krajowej, co potwierdza porównanie podstawowych wskaźników w regionie na tle kraju (s. 195).

W strukturze gałęziowej przemysłu mierzonej wielkością zatrudnienia dominujące pozycje zajmują przemysły: lekki 36,6%, elektromaszynowy

Tabela 1

Poziom uprzemysłowienia województwa zielonogórskiego w 1975 roku

Wyszczególnienie	Kraj	Region
Udział zatrudnionych w przemyśle do zatrudnienia ogółem w gospodarce uspołecznionej w proc.	40,2	40,1
Liczba zatrudnionych w przemyśle w przeliczeniu na:		
— km ²	14	9
— 1000 mieszkańców	133	143
Wartość produkcji globalnej w przemyśle na:		
— jednego zatrudnionego w przemyśle w tys. zł	314,0	298,5
— 1 km ² w mln zł	4,5	2,7
— 1000 mieszkańców w mln zł	42,1	42,7

30,3%, spożywczy 9,2% oraz mineralny 9,1%. W strukturze rozpatrywanej pod względem wartości produkcji pierwsze miejsce zajmuje przemysł lekki — 29,5%, spożywczy — 26%, elektromaszynowy — 26%.

Natomiast w rolnictwie pod względem wielkości użytków rolnych, stanowiących 1,8% obszaru krajowego, województwo zajmuje dalekie 33 miejsce. Jakość gleb jest bardzo niska. W klasie I—III jest zaledwie 18,7% gruntów, gdy w kraju średnio 27,4%; natomiast w klasach IV—VI w województwie jest 48,7% gruntów, w kraju natomiast 32,4%. Produkcja globalna rolnictwa w 1975 roku wyniosła 7,7 mld zł, średnie plony z ha zbóż 24,8 q, oleistych 24,1 q, ziemniaków 130 q, buraków cukrowych 256 q, siana łąkowego 56 q. Pogłowie bydła w przeliczeniu na 100 ha liczyło 66,1 szt., trzody 102,9 szt. Należy zauważyć, że rok 1975 nie był pomyślny ze względu na niesprzyjające warunki atmosferyczne. Intensywnie rozwijano gospodarkę państwową i spółdzielczą na wsi, szczególny nacisk kładąc na budownictwo inwentarskie i melioracje.

Analogicznie do rozwoju gospodarczego, na treść procesów rozwoju społecznego składają się liczne elementy ilościowe oraz jakościowe i strukturalne. Rozwój społeczny regionu należy rozumieć jako systematyczną poprawę warunków bytu ludności, wzrost świadczeń socjalnych i kulturalnych opartych na powszechności i równości dostępu do urządzeń socjalnych, kształtowanie optymalnych warunków rozwoju jednostek i społeczeństwa.

Na pojęcie rosnącej stopy życiowej ludności składa się coraz większa różnorodność zaspokajanych potrzeb. Umownie przyjąć możemy, że zaspokojenie (spełnienie) optimum biologicznego w zakresie konsumpcji sprowadza się do zabezpieczenia dóbr konsumpcyjnych oferowanych przez handel i usługi, a to zależy od poziomu produkcji w kraju oraz importu. Handlowa dostępność dóbr zależy niewątpliwie od rozwoju handlu i usług. Na 1000 mieszkańców przypada obecnie 403 m² powierzchni handlowej oraz 37,5 miejsc konsumpcyjnych. Poziom ogólny handlu

i usług w regionie jest determinowany niedoinwestowaniem i brakiem siły roboczej.

W wyniku realizacji programu budownictwa mieszkaniowego uzyskano znaczną poprawę wskaźnika zagęszczenia izb mieszkalnych: 1,17 osób na izbę w miastach, przy wskaźniku krajowym 1,24.

Jednakże na koniec roku 1975 deficyt mieszkań szacowany był na 22—25 tys. Pełnoprawnych członków spółdzielni oczekujących na mieszkania było przeszło 13 tysięcy, zarejestrowanych też było 7 tysięcy kandydatów. Z tych względów okres wyczekiwania na uzyskanie mieszkania sięga 6—7 lat i ma tendencję do wydłużenia się.

Stosunkowo dobrze kształtują się wskaźniki dotyczące odsetka ludności miejskiej korzystającej z urządzeń sieciowych: wodociągu 88%, kanalizacji 74,2% i gazu sieciowego 70,6%. Rozpatrując jednakże ten problem na tle poszczególnych miast stwierdzić trzeba mniej korzystną sytuację, bowiem na ogólną liczbę 26 miast sieć wodociągową posiada tylko 19 (73%), kanalizacyjną 16 (61,5%), oczyszczalnie ścieków 8 (27%) i sieć gazową 13 (50,1%).

Wychowaniem przedszkolnym zajmuje się 300 placówek z liczbą 16,2 tys. dzieci, tj. 42% dzieci w wieku 3—6 lat. Sieć szkół podstawowych obejmuje 235 szkół. Uczęszcza do nich 75 tys. dzieci, a wskaźnik uczniów przypadających na jedno pomieszczenie do nauki kształtuje się na poziomie 29 uczniów. Szkół licealnych ogólnokształcących jest 13, o 7,7 tys. uczniów. Szkolnictwo zawodowe dysponuje 147 szkołami, w tym 79 liceami i technikami zawodowymi, liczbą 71 zasadniczych szkół zawodowych, 6 szkół artystycznych. W szkołach zawodowych uczy się 29 tys. młodzieży. W Zielonej Górze istnieją dwie szkoły wyższe: Wyższa Szkoła Inżynierska oraz Wyższa Szkoła Pedagogiczna, nadto punkty konsultacyjne Akademii Rolniczej we Wrocławiu — w Toporowie, oraz Akademii Ekonomicznej i Uniwersytetu w Poznaniu. Ogółem aktualnie studiuje 5,5 tys. osób.

Wypożyczenie województwa w obiekty i urządzenia dla kultury, sportu i turystyki jest niewystarczające. Kin jest 74 o łącznej liczbie 15 tys. miejsc, w tym tylko jedno kino nowoczesne. Domów kultury jest 24, są to z reguły obiekty przystosowane do tego celu z obiektów mieszkalnych. W Zielonej Górze działa teatr z dwiema scenami (dramatyczną i lalkową) oraz Filharmonia Zielonogórska. Na terenie województwa istnieje 6 muzeów, a w Okręgowym Muzeum w Zielonej Górze znajduje się jedyny w Polsce dział poświęcony winiarstwu. Wydawany jest dwutygodnik społeczno-kulturalny pt. „Nadodrze”, kwartalnik pt. „Przegląd Lubuski”, codziennym czasopismem jest „Gazeta Lubuska”. W 1975 roku oddano do użytku w Zielonej Górze nowoczesny obiekt Wojewódzkiej i Miejskiej

Biblioteki Publicznej. Pod względem upowszechniania czytelnictwa Zielonogórskie zajmuje przodujące miejsce.

Majątek sportu składa się z 475 boisk, 21 stadionów, 12 sztucznych pływalni otwartych, 2 pływalni krytych, 122 sal gimnastycznych, brak natomiast hal sportowych i sztucznego lodowiska. W działalności sportowej w skali kraju wyróżniają się: strzelecko-sportowy KS „Gwardia”, Klub Żużlowy „Falubaz” oraz siatkarki „Zawiszy” Sulechów.

Baza turystyczno-wypoczynkowa (bez miejsc kolonijnych) liczy nieco ponad 16 tys. miejsc, głównie sezonowych. Miejsc hotelowych na koniec 1975 roku było 1054, przy czym jedynie 2 hotele są obiektami zbudowanymi po wojnie (Polan-Orbis w Zielonej Górze i Lubuski w Świebodzinie). Z racji położenia granicznego z NRD obszar województwa stale odwiedza wielu turystów zagranicznych, jest też Zielonogórskie bramą wyjazdową Polaków do NRD. Po pierwszych latach burzliwego rozwoju ruchu turystycznego wielkość jego ustabilizowała się i w 1975 roku notowano przyjazd 697 tys. turystów z NRD oraz wyjazd 1.132 tys. obywateli polskich. Główne przejście graniczne w Olszynie, wybudowane i oddane do użytku w 1974 roku, dotąd nie dysponuje zapleczem usługowym w zakresie obsługi turystów. W wielu miastach występuje ostry deficyt miejsc hotelowych, przede wszystkim w Zielonej Górze, Nowej Soli i Żarach.

Lecznictwo jest w województwie na ogół dostatecznie rozwinięte. Bazę lecznictwa stanowi 2860 łóżek w szpitalach ogólnych, 550 w sanatoriach przeciwgruźliczych, 1760 w zakładach dla nerwowo i psychicznie chorych. Na 10 tys. mieszkańców w 1975 r. przypadało 49,3 łóżek szpitalnych (kraj — 55,1). Ośrodków zdrowia jest 61, miejsc w domach pomocy społecznej 865, w żłobkach 2575. Zatrudnionych jest 678 lekarzy medycyny i 192 lekarzy dentyków, co w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców stanowi odpowiednio 13,9 (kraj — 17) i 3,7 (4,7).

Region, województwo nie jest jednostką autarkiczną, wyizolowaną i samodzielną. W scentralizowanym i nowoczesnym systemie socjalistycznym problem produkcji dóbr ekonomicznych i ich podziału nie może być kwestią układów terytorialnych.

Po reformie wyraźniej niż kiedykolwiek ujawniły się różnice w poziomie rozwoju poszczególnych regionów kraju. Analizując zmiany w poziomie rozwoju gospodarczego Ziemi Lubuskiej stwierdzić można, że proces uprzemysłowienia i rozwoju transportu był tu powolniejszy niż w innych regionach, natomiast produkcja rolnicza rozwinęła się znacznie.

Na tle nowej sytuacji terytorialnej i demograficznej wstępne wnioski do polityki społeczno-gospodarczej i planowania rozwoju województwa winny wynikać z faktu zmienionej struktury gospodarki. Województwo posiada wprawdzie duży udział zatrudnienia w przemyśle w skali

kraju, ale poziom techniczny przemysłu i poziom produkcji jest relatywnie niski. W rolnictwie na rozwój produkcji rzutować będzie niska jakość gleb i znaczne rozdrobnienie gospodarstw indywidualnych. Nie umacnia się znaczenia funkcji turystycznej regionu — mimo predyspozycji.

Zgodnie z perspektywicznym planem rozwoju kraju zakłada się w następnych latach dalszy postęp w terytorialnym podziale pracy, jako podstawę pogłębienia specjalizacji regionalnej dostosowanej do naturalnych warunków i predyspozycji poszczególnych regionów, istniejącego i przewidywanego poziomu zasobów siły roboczej i kadr kwalifikowanych, stanu zainwestowania produkcyjnego i infrastrukturalnego oraz ukształtowanych dotychczas kierunków specjalizacji.

¹ Wszystkie wielkości statystyczne cytowane w niniejszym opracowaniu, zaczerpnięto z roczników statystycznych bądź materiałów źródłowych Urzędu Wojewódzkiego w Zielonej Górze.

ZMIANY W PODZIALE TERYTORIALNYM WOJEWÓDZ- TWA ZIELONOGÓRSKIEGO OD 1950 DO 1977 ROKU

1950 rok

1. Utworzenie 6 lipca 1950 r. na podstawie ustawy z dnia 28 czerwca 1950 r. województwa zielonogórskiego, składającego się z powiatów:
— woj. poznańskiego — zielonogórski, gorzowski, strzelecki, skwie-
rzyński, sułeciński, międzyrzecki, świebo-
dziński, rzepiński, babimojski, krośnieński,
gubiński i wschowski;
— woj. wrocławskiego — głogowski, żagański, żarski, szprotawski
i kożuchowski.

1951 rok

1. Zniesienie z dniem 1 stycznia 1951 r. powiatu babimojskiego.
2. Utworzenie z dniem 1 stycznia 1951 r. powiatu sulechowskiego.

1953 rok

1. Przeniesienie siedziby powiatu z Kożuchowa do Nowej Soli.
2. Zmiana nazwy powiatu kożuchowskiego na powiat nowosolski.

1954 rok

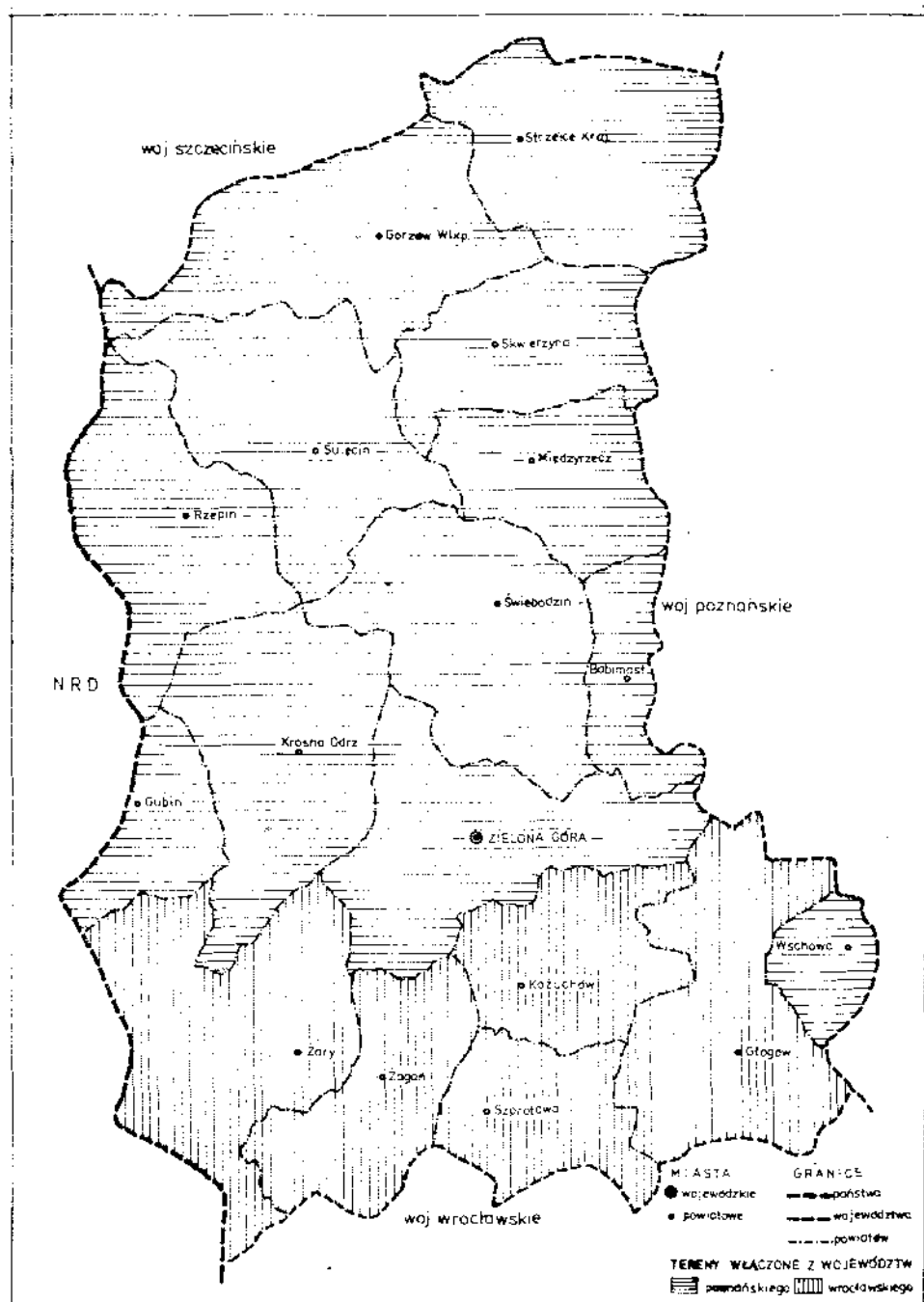
1. Utworzenie z dniem 1 października 1954 r. nowego powiatu lubskiego.
2. Utworzenie z dniem 5 grudnia 1954 r. 264 gromad w woj. zielonogór-
skim na podstawie ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podzia-
łu administracyjnego wsi i powołanie gromadzkich rad narodowych.
3. Utworzenie z dniem 5 grudnia 1954 r. osiedla Przemków.

1955 rok

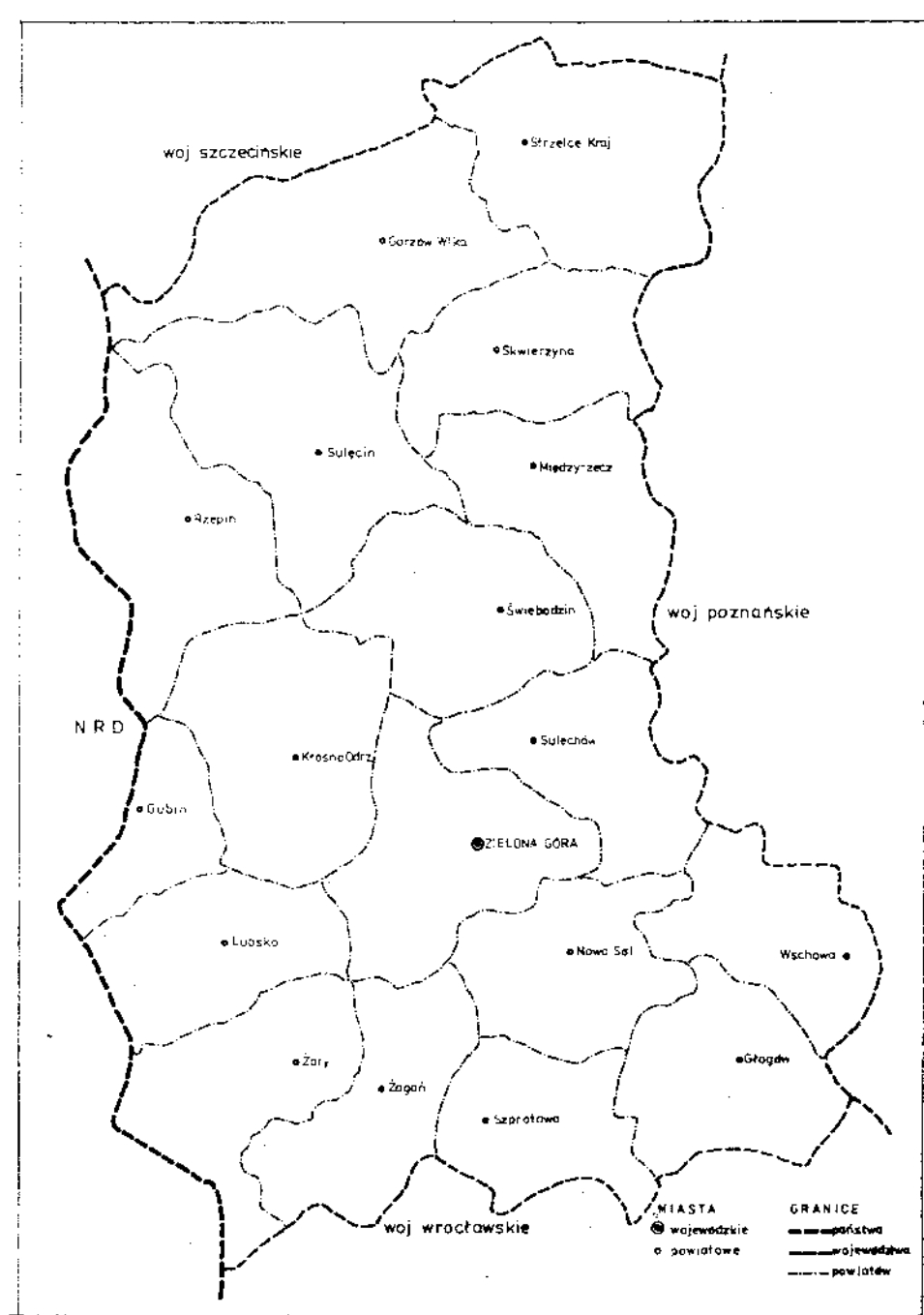
1. Utworzenie z dniem 1 lipca 1955 r. osiedla Gozdnicza.

1956 rok

1. Zmiana granic powiatów głogowskiego i szprotawskiego poprzez włą-
czenie wsi Wilczyce do powiatu szprotawskiego.

1. Obszar województwa zielonogórskiego. Stan w dniu 6 lipca 1950 r.

2. Obszar województwa zielonogorskiego. Stan w dniu 1 stycznia 1955 r.

2. Zmiana granicy miasta Gorzowa Wlkp. poprzez wyłączenie Osiedla Poznańskiego.
3. Z dniem 1 stycznia 1956 r. utworzenie osiedla Łęknica.
4. Zmiana granic miasta Kostrzyna poprzez wyłączenie wsi Łąki i Ługi Gorzyckie.
5. Zmiana granic miasta Szprotawy poprzez wyłączenie użytków rolnych o powierzchni 2124 ha.

1957 rok

1. Utworzenie osiedla Czerwieńsk z dniem 1 stycznia 1957 r.
2. Utworzenie osiedla Iłowa z dniem 1 stycznia 1957 r.

1958 rok

1. Zmiana nazwy powiatu rzepińskiego na powiat słubicki.
2. Zniesienie z dniem 1 stycznia 1958 r. 39 gromad.
3. W związku z powyższą decyzją zmiana przebiegu granic powiatów: głogowskiego, nowosolskiego, zielonogórskiego, żagańskiego, gorzowskiego, sulęcińskiego i słubickiego.
4. Utworzenie osiedla Kunice Żarskie z dniem 1 stycznia 1958 r.

1959 rok

1. Zniesienie z dniem 1 stycznia 1959 r. 21 gromad.
2. W związku z powyższą decyzją zmiana przebiegu granic powiatów: żagańskiego, zielonogórskiego, świebodzińskiego, sulechowskiego, słubickiego i sulęcińskiego.
3. Utworzenie z dniem 1 stycznia 1959 r. miasta Przemkowa (dotychczas osiedle).
4. Utworzenie osiedla Małomice z dniem 1 stycznia 1959 r.

1960 rok

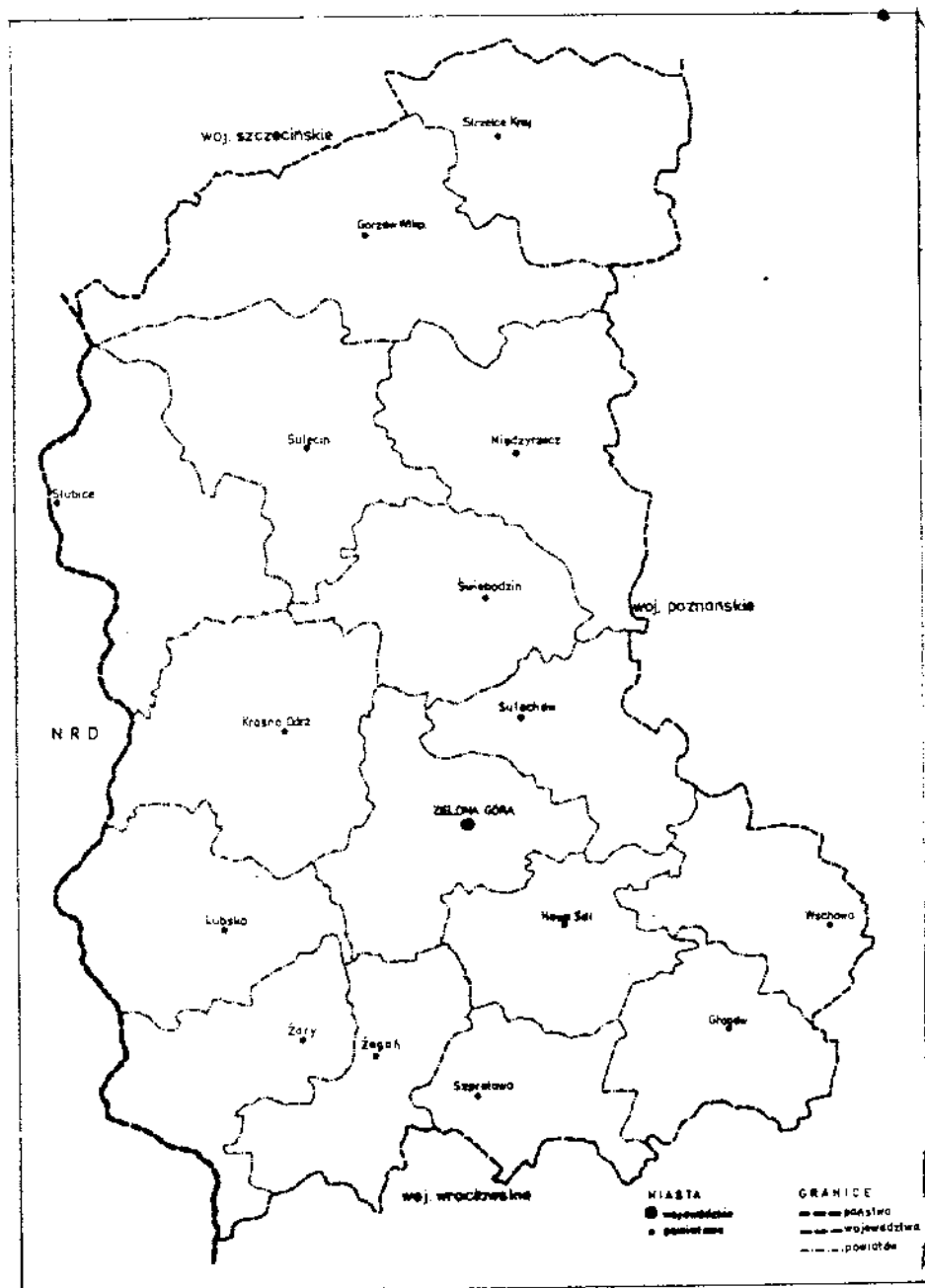
1. Zniesienie z dniem 1 stycznia 1960 r. czterech gromad.

1961 rok

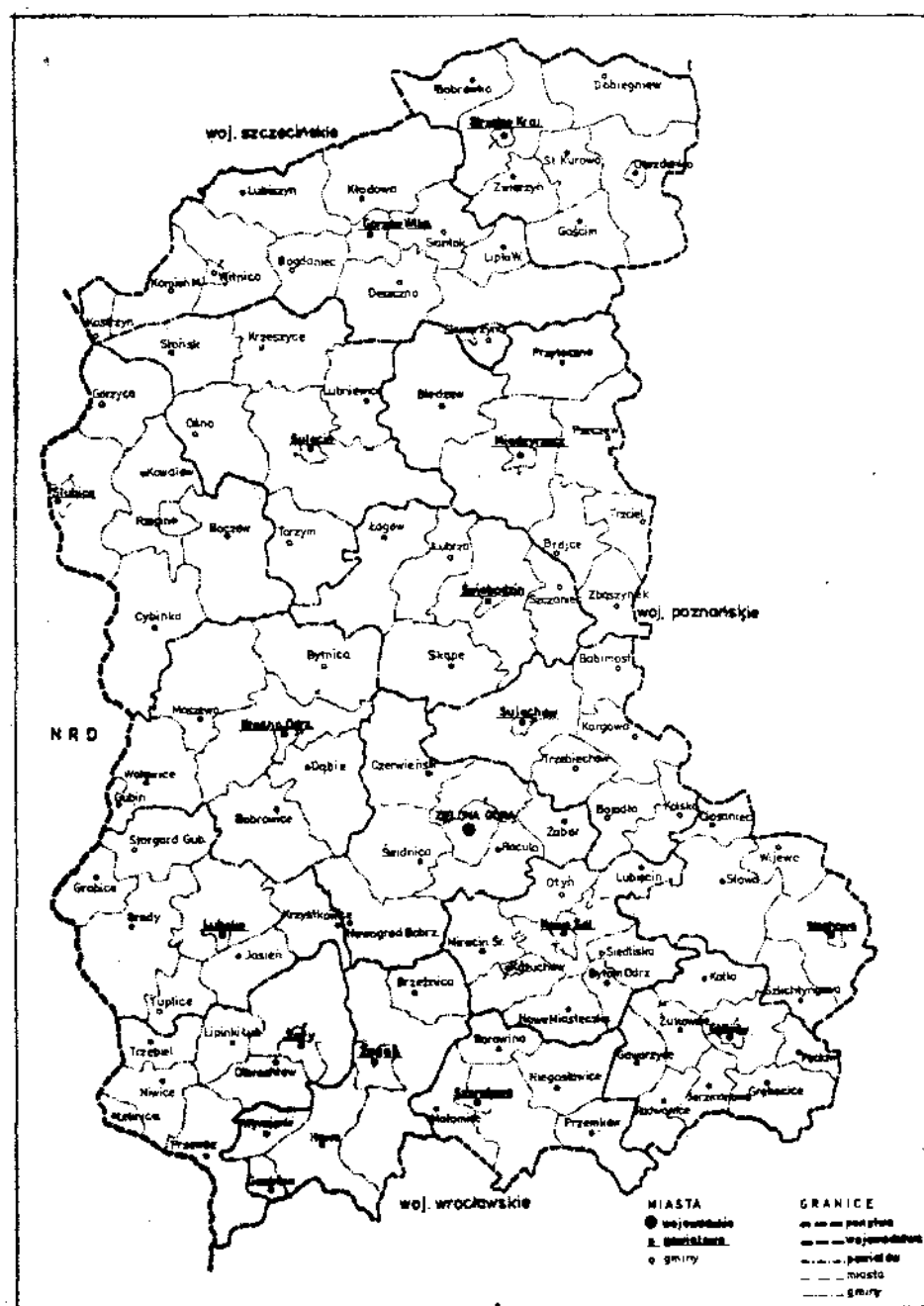
1. Zmiana granicy administracyjnej miasta Gorzowa Wlkp. poprzez włączenie wsi Siedlice, Chwałęcice i Wieprzyce.
2. Zmiana granicy administracyjnej miasta Zielonej Góry poprzez włączenie wsi Jędrzychowa i Chynowa.
3. Zmiana granicy administracyjnej miasta Nowej Soli poprzez włączenie wsi Stare Żabno.

1962 rok

1. Zniesienie z dniem 1 stycznia 1962 r. powiatu gubińskiego i skwierzyńskiego.

3. Obszar województwa zielonogórskiego. Stan w dniu 1 stycznia 1962 r.

2. Utworzenie z dniem 1 stycznia 1962 roku miasta Łowcy (dotychczas osiedle).
3. Zniesienie z dniem 1 stycznia 1962 r. 12 gromad.

1966 rok

1. Zmiana granicy administracyjnej miasta Drezdenka poprzez włączenie wsi Nowego Drezdenka.

1967 rok

1. Utworzenie miasta Gozdnicy z dniem 1 stycznia 1967 r. (dotychczas osiedle).

5. Obszar województwa zielonogórskiego. Stan w dniu 1 czerwca 1975 r.

1968 rok

1. Zniesienie z dniem 1 lipca 1968 r. 10 gromad.

1969 rok

1. Utworzenie z dniem 1 stycznia 1969 r. miast: Małomice, Kunice Żarskie, Czerwieński, Łęknica (dotychczas osiedla).

1972 rok

1. Likwidacja z dniem 1 stycznia 1972 r. 29 gromad.

6. Obszar województwa zielonogórskiego. Stan w dniu 1 stycznia 1976 r.

Źródła: Dzienniki Urzędowe WRN w Zielonej Górze za lata 1950—1976.

2. W związku z powyższą decyzją zmiana przebiegu granic powiatów: głogowskiego, nowosolskiego, ślubickiego, sulęcińskiego, szprotawskiego, żagańskiego, żarskiego i lubskiego.
3. Zniesienie miasta Kunie Żarskich poprzez przyłączenie do miasta Żar.
4. Zmiana granicy administracyjnej miasta Trzciela poprzez włączenie miejscowości Trzciel Odbudowa z powiatu nowotomyskiego.

1973 rok

1. Utworzenie z dniem 1 stycznia 1973 roku 100 gmin.

1975 rok

1. Zniesienie z dniem 28 maja 1975 r. wszystkich powiatów.
2. Określenie nowych granic województwa zielonogórskiego z dniem 1 czerwca 1975 r. w związku z nową strukturą podziału administracyjnego kraju.

1976 rok

1. Utworzenie z dniem 1 stycznia 1976 r. jednej gminy i zniesienie dwunastu gmin.

**SESJE WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ
W LATACH 1950—1975***

1950

8 lipca	— Ukonstytuowanie się WRN.
— Referat o zadaniach i funkcjonowaniu terenowych organów jednolitej władzy państwowej.
— Uchwalenie tymczasowego regulaminu obrad WRN.
— Wybór Prezydium WRN.
— Wybór komisji WRN.
21 lipca	— Referat przewodniczącego Prezydium WRN.
— Wręczenie Sztandaru Pokoju załodze „Polskiej Wełny”.
20 i 21 listopada	— Zatwierdzenie projektu budżetu terenowego województwa zielonogórskiego na 1951 r.
— Zagadnienie planowego skupu zboża.
— Realizacja planu finansowego podatku gruntowego i FOR-u oraz innych obciążeń wsi.
— Ocena przebiegu akcji siewno-wykopkowej.
— Sprawozdanie z akcji zwalczania analfabetyzmu.
— Zatwierdzenie planów pracy komisji WRN.
— Sprawozdanie z dotychczasowej działalności wojewódzkiego komisarza do spraw Narodowego Spisu Powszechnego.
29 grudnia	— Sprawozdanie z wykonania uchwał sesji WRN.
— Sprawozdanie z działalności Prezydium WRN.
— Wybór ławników do Sądu Wojewódzkiego i Wojskowego Sądu Rejonowego.
— Uchwalenie planów pracy WRN, jej komisji i prezydium na I kwartał 1951 r.

1951

- 8 i 9 marca
- Referat z okazji Międzynarodowego Dnia Kobiet, meldunki o zobowiązaniach, wręczenie odznaczeń i wysłanie depeszy do prezydenta Bolesława Bieruta.
 - Sprawozdanie z przebiegu akcji skupu zboża.
 - Wybór dalszych ławników do Sądu Wojewódzkiego i Wojskowego Sądu Rejonowego.
 - Zatwierdzenie planów pracy do końca roku dla WRN, komisji i prezydium.
 - Sprawozdanie z przygotowań do wiosennej akcji siewnej.
 - Zagadnienie walki z alkoholizmem.
 - Sprawozdanie z działalności niektórych komisji WRN.
- 29 marca
- Przyjęcie rezygnacji przewodniczącego Prezydium WRN Jana Musiała.
 - Wybór przewodniczącego Prezydium WRN Czesława Studnickiego.
 - Wprowadzenie publicznej gospodarki lokalami w niektórych miejscowościach województwa zielonogórskiego.
 - Sprawozdanie z przebiegu walki z analfabetyzmem na terenie województwa zielonogórskiego.
- 4 maja
- Sprawozdanie Prezydium WRN z wykonania uchwał rady.
 - Uchwalenie budżetu i planu gospodarczego województwa zielonogórskiego na rok 1951.
- 21 lipca
- Referat o Feliksie Dzierżyńskim.
 - Sprawozdanie Prezydium WRN z dotychczasowych osiągnięć.
 - Meldunki z Czynu Lipcowego.
 - Wręczenie sztandaru Komitetu Obrońców Pokoju załodze Fabryki Syntetycznego Włókna w Gorzowie Wlkp.
 - Wybór delegacji dla złożenia wieńca na grobach bohaterów Armii Czerwonej.
- 27 i 28 września
- Zagadnienie zdrowia publicznego na terenie województwa zielonogórskiego.
 - Ocena przebiegu akcji żniwno-omłotowej.

- Przebieg skupu zboża i kontraktacji.
- Przygotowania do jesiennej akcji siewnej.

1952

10 stycznia	--- Sprawozdanie z wykonania uchwał rady. --- Ocena pracy Prezydium WRN w roku 1951. — Sprawozdanie z działalności komisji WRN. — Uchwalenie instrukcji w sprawie działalności komisji radzieckich. — Zatwierdzenie planów pracy dla WRN i jej komisji.
9 lutego	— Projekt Konstytucji PRL. — Zadania rad narodowych w walce o rozwój produkcji rolnej i spółdzielczości produkcyjnej.
18 marca	— Przygotowanie do obchodów 60 rocznicy urodzin prezydenta Bolesława Bieruła. --- Wręczenie odznaczeń państwowych przodującym rolnikom. --- Sprawozdanie z wykonania uchwał rady. — Sprawozdanie z przygotowań do wiosennej akcji siewnej. — Powołanie kolegium orzekającego karno-administracyjnego przy Prezydium WRN.
26 kwietnia	— Sprawozdanie z wykonania uchwał rady. — Zatwierdzenie planów pracy komisji WRN. --- Przyjęcie rezygnacji przewodniczącego Prezydium WRN Czesława Studnickiego i wybór nowego przewodniczącego Franciszka Grochalskiego.
15 maja	— Wręczenie odznaczeń spółdzielcom produkcyjnym. --- Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa zielonogórskiego na rok 1952.
21 lipca	--- Referat o osiągnięciach i dorobku województwa w dziedzinie gospodarczej, kulturalnej, oświaty, zdrowia i innych. — Dekoracja zasłużonych obywateli.
10 i 11 września	— Sprawozdanie z wykonania planu przedsiębiorstw komunalnych województwa zielonogórskiego za I półrocze 1952 r. --- Analiza pracy rad narodowych na odcinku przyjmowania i załatwiania skarg i zażaleń. — Rola rad narodowych w powstaniu i umacnianiu spółdzielni produkcyjnych.

- Sprawozdanie Komisji Rolnictwa i Leśnictwa WRN.
- 11 i 12 grudnia — Odznaczenie zasłużonych obywateli krzyżami za-
sługi.
- Sprawozdanie z I sesji Sejmu PRL.
- Wybory ławników do Sądu Wojewódzkiego.
- Analiza przebiegu dostaw zboża, ziemniaków,
żywca i mleka.
- Analiza wykonania planu gospodarczego i budże-
tu za III kwartał 1952 r.
- Wybór rzeczoznawców do postępowania wywła-
szeniowego.
- Analiza zaopatrzenia ludności pracującej w arty-
kuły pierwszej potrzeby.

1953

- 14 lutego — Referat „W 8 rocznicę wyzwolenia Ziemi Lubus-
kiej”.
- 27 lutego — Sprawozdanie z przygotowań do wiosennej akcji
siewnej.
- Zatwierdzenie wykonania budżetu wojewódzkiego
za rok 1951.
- 28 i 29 maja — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu woje-
wództwa zielonogórskiego na rok 1953.
- Opieka zdrowotna nad ludnością miast i wsi wo-
jewództwa zielonogórskiego.
- Sprawozdanie z przebiegu wiosennej kampanii
siewnej i przygotowań do akcji żniwno-omłoto-
wej na terenie województwa zielonogórskiego.
- 21 lipca — Referat o osiągnięciach województwa zielonogór-
skiego.
- Odznaczenia państwowe obywateli.
- 24 i 25 września — Analiza wykonania planu gospodarczego woje-
wództwa za I półrocze 1953 r.
- Rozwój życia kulturalnego na terenie wojewódz-
twa.
- Informacja o przebiegu dostaw wsi na rzecz pań-
stwa.
- 18 i 19 grudnia — Zadania rad narodowych województwa zielono-
górskiego w świetle uchwał IX Plenum KC PZPR.
- Ocena działalności drobnego przemysłu i rzemio-
sła w zakresie produkcji i usług.

- Działalność prezydiów rad narodowych województwa zielonogórskiego na odcinku załatwiania skarg i zażaleń.

1954

- 15 lutego — Referat okolicznościowy z okazji rocznicy wyzwolenia Ziemi Lubuskiej.
- 12 i 13 marca — Ocena przygotowań do wiosennej kampanii siewnej.
- Sprawozdanie z działalności Wydziału Oświaty Prezydium WRN w zakresie wychowania i podniesienia wyników nauczania w szkołach.
- 22 maja — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1954.
- 2 września — Informacja o przebiegu bieżących zadań rolnych i obowiązków wsi wobec państwa.
- 5 października — Zmiany w podziale administracyjnym województwa zielonogórskiego w związku z powołaniem nowych gromad.
- 15 grudnia — Referat przedstawiciela Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu.
- Wybór Prezydium WRN (przewodniczący Szczepan Jurzak).
- Wybór komisji WRN.

1955

- 15 lutego — Uroczysta sesja z okazji 10 rocznicy wyzwolenia Ziemi Lubuskiej.
- 4 marca — Analiza przygotowań do wiosennej kampanii siewnej.
- Powołanie ławników do Sądu Wojewódzkiego.
- Powołanie Odwoławczej Komisji Wywłaszczeniowej.
- 26 kwietnia — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1955.
- 14 czerwca — Sprawozdanie z wykonania uchwał partii i rządu oraz bieżące zadania w zakresie rozwoju rolnictwa.
- 14 lipca — Zadania rad narodowych i ich organów w przeprowadzeniu tegorocznych żniw i omłotów.
- 21 lipca — Uroczysta sesja dla uczczenia 11 rocznicy Manifestu lipcowego.

- 14 października — Przebieg bieżących prac rolnych i realizacja obowiązkowych dostaw wsi dla państwa.
 — Podjęcie uchwał w sprawach podziału terytorialnego.
- 20 i 21 grudnia — Analiza wykonania zadań w zakresie gospodarki komunalnej i mieszkaniowej.
 — Działalność przemysłu terenowego i spółdzielczości pracy w zaspokajaniu codziennych potrzeb ludzi pracy.
 — Sprawozdanie Prezydium WRN z wykonania uchwał rady.

1956

- 28 lutego — Sprawozdanie z wykonania uchwał rady.
 — Sytuacja na odcinku przygotowań do wiosennych siewów.
- 14 i 15 maja — Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa zielonogórskiego za rok 1955 oraz projekt planu i budżetu na rok 1956.
- 29 i 30 czerwca — Rozwój życia kulturalnego w województwie zielonogórskim.
 — Sprawozdanie z przygotowań do żniw i omłotów.
- 21 lipca — Uroczysta sesja z okazji rocznicy Manifestu lipcowego.
- 17 i 18 września — Analiza przebiegu bieżących zadań rolnych i realizacji dostaw obowiązkowych.
 — Sprawozdanie z działalności nad podnoszeniem zdrowotności ludzi pracy.
- 25 i 26 października — Sprawozdanie z działalności Sądu Wojewódzkiego.
 — Wybór ławników.
 — Powołanie okręgowych komisji wyborczych.
 — Poszerzenie uprawnień powiatowych i gromadzkich rad narodowych.
 — Oświadczenie przewodniczącego Prezydium WRN odnośnie sytuacji politycznej w województwie zielonogórskim w ostatnich dniach w związku z VIII Plenum KC PZPR i wyborem tow. Władysława Gomułki na I sekretarza KC PZPR.
- 5 grudnia — Ocena sytuacji i stylu pracy Prezydium WRN.
 — Zmiany w składzie WRN.
 — Wybory Prezydium WRN (przewodniczący Jan Lembas).

1957

- 8 i 9 lutego — Sprawozdanie z działalności na odcinku handlu i zaopatrzenia ludności.
— Sprawozdanie komisji powołanej dla opracowania wniosków w sprawie zmian struktury rad narodowych.
- 12 marca — Plan gospodarczy i budżet województwa na rok 1957.
— Uchwalenie statutu opłat administracyjnych za czynności zarządów architektoniczno-budowlanych.
- 28 i 29 maja — Zmiany w składzie rady, komisjach WRN i Prezydium.
— Wybór Kolegium Orzekającego przy Prezydium WRN.
— Sprawozdanie Prezydium WRN z dotychczasowej realizacji nowego programu rolnego.
- 4 września — Zmiany w składzie rady, komisjach WRN i Prezydium.
— Zatwierdzenie zmian w budżecie województwa.
— Programowe założenia rozwoju gospodarczego województwa zielonogórskiego w latach 1958—1960.
- 15 listopada — Ustalenie liczby radnych PRN i MRN.
— Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1958.
— Zmiany w podziale administracyjnym na terenie województwa zielonogórskiego.
— Wprowadzenie dodatkowych opłat od napojów alkoholowych w województwie zielonogórskim.
- 4 grudnia — Sprawozdanie Prezydium WRN z działalności za okres trzyletniej kadencji.
— Wybór powiatowych i miejskich komisji wyborczych do rad narodowych.

1958

- 11 lutego — Złożenie ślubowania przez radnych.
— Przemówienie przedstawiciela WK FJN.
— Wybór Prezydium WRN (Jan Lembas, Jan Koleńczuk, Jerzy Rumianek, Henryk Wiciński, Franciszek

- szek Wachholz, Antoni Tuhi, Zbigniew Krzyżaniak).
- 28 i 29 marca — Wybór komisji WRN.
 — Uchwalenie regulaminu obrad rady i rocznego planu pracy WRN.
 — Zmiany w składzie Kolegium Karno-Orzekającego przy Prezydium WRN.
 — Zadania rad narodowych w świetle uchwał XI Plenum KC PZPR.
- 22 i 23 maja — Działalność służby zdrowia na terenie województwa.
 — Wykonanie planu i budżetu za rok 1957.
- 3 i 4 lipca — Odczytanie listu przewodniczącego Rady Państwa i Ogólnopolskiego Komitetu FJN tow. Aleksandra Zawadzkiego.
 — Omówienie przygotowań do obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego.
 — Uchwalenie apelu WRN i WK FJN do mieszkańców Ziemi Lubuskiej.
 — Węzłowe zagadnienia rolnictwa na terenie województwa zielonogórskiego.
 — Sprawozdanie Prezydium WRN z wykonania uchwał i interpelacji radnych WRN z poprzedniej sesji.
- 24 i 25 października — Zatwierdzenie regulaminów komisji WRN.
 — Wybór ławników Sądu Wojewódzkiego w Zielonej Górze oraz Ośrodka Zamiejscowego w Gorzowie Wielkopolskim.
 — Uchwalenie planu i budżetu na rok 1959.
 — Rola czynów społecznych w rozwoju województwa zielonogórskiego.
 — Zmiany w podziale administracyjnym.
- 19 grudnia — Uchwalenie planu pracy rady na 1959 r.
 — Realizacja zadań w zakresie budownictwa na terenie województwa zielonogórskiego.

1959

- 5 i 6 marca — Sytuacja na odcinku bezpieczeństwa publicznego i przestrzegania praworządności ludowej.
 — Podjęcie rezolucji w związku z III Zjazdem PZPR i programem rozwoju województwa zielonogór-

- skiego w latach 1959—1965.
- Rozwój oświaty na terenie województwa oraz budowa szkół z inicjatywy ludności.
 - Wybór członków Kolegium Karno-Administracyjnego.
- 19 i 20 maja — Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu za rok 1958.
- 3 lipca — Sytuacja w gospodarce leśnej i drzewnej na terenie województwa.
- 21 lipca — Zmiany w podziale terytorialnym województwa.
- 26 sierpnia — Uroczysta sesja z okazji XV rocznicy powstania Polski Ludowej.
- 13 listopada — Uroczysta sesja wyjazdowa w Głogowie Wojewódzkiej, Powiatowej i Miejskiej Rady Narodowej dla uczczenia 850-lecia obrony Głogowa.
- 11 grudnia — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1960.
- Wprowadzenie i zniesienie publicznej gospodarki lokalami w niektórych miejscowościach województwa zielonogórskiego.
- Rozwój hodowli bydła i trzody chlewnej na terenie województwa.
- Uchwalenie planu pracy WRN na 1960 r.

1960

- 28 marca — Ocena wykonania zadań w zakresie gospodarki komunalnej.
- 5 maja — Sprawozdanie z wykonania planu i budżetu województwa za rok 1959.
- 12 września — Ocena działalności gospodarczej PGR za rok gospodarczy 1959/1960.
- 18 listopada — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1961.

1961

- 27 stycznia — Pięcioletni program rozwoju gospodarki nasiennej i ochrony roślin.
- Sprawozdanie z wykonania programu wyborczego.
- Przygotowanie wyborów do Sejmu i rad narodowych:
- a) ustalenie liczby członków powiatowych i miej-

- skich rad narodowych miast stanowiących powiaty oraz miast nie stanowiących powiatów,
b) powołanie okręgowych komisji wyborczych,
c) powołanie powiatowych i miejskich rad narodowych.
- 28 kwietnia — Inauguracja nowej kadencji WRN.
— Ślubowanie.
— Przemówienie przedstawiciela WK FJN.
— Wybór Prezydium WRN (J. Lembas, J. Koleniczuk, F. Aleksandrowicz, Cz. Słówek, H. Wiciński, E. Duczmał, Z. Krzyżaniak, A. Tuhi, H. Stawski).
- 2 czerwca — Powołanie komisji WRN.
— Uchwalenie regulaminu obrad rady.
— Wykonanie planu gospodarczego i budżetu za rok 1960.
— Rozdział nadwyżki budżetowej za rok 1960.
— Uchwalenie rocznego planu pracy rady.
— Zatwierdzenie regulaminów pracy komisji WRN.
- 14 i 15 września — Zatwierdzenie programu rozwoju hodowli zwierząt gospodarskich w latach 1961—1965 w województwie zielonogórskim.
— Zatwierdzenie programu rozwoju usług dla ludności w latach 1961—1965 w województwie zielonogórskim.
— Sprawozdanie Prezydium WRN z realizacji wniosków i postulatów wyborców, zgłoszonych w czasie kampanii wyborczej do Sejmu PRL i rad narodowych.
— Zatwierdzenie wniosków odnośnie zniesienia niektórych powiatów i gromad w województwie zielonogórskim.
— Utworzenie Wojewódzkiego Funduszu Turystyki i Wypoczynku.
- 16 i 17 listopada — Uchwalenie planu gospodarczego województwa zielonogórskiego na lata 1961—1965.
— Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1962.
— Sprawozdanie Prezydium WRN z dotychczasowej realizacji postanowień uchwały VIII Plenum KC PZPR o podstawowych kierunkach dalszego rozwoju działalności rad narodowych.

- Wybór ławników do Sądu Wojewódzkiego w Zielonej Górze, Ośrodka Zamiejscowego w Gorzowie Wlkp. i Okręgowego Sądu Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu.

1962

- 15 i 16 lutego
 - Utworzenie dróg lokalnych i problemy komunikacji na terenie województwa zielonogórskiego.
 - Uchwalenie pięcioletniego planu rozwoju oświaty na terenie województwa.
 - Ustalenie planu pracy WRN na rok 1962 i I kwartał 1963 r.
- 26 kwietnia
 - Wykonanie planu gospodarczego i budżetu za rok 1961.
 - Rozwój turystyki i planu zagospodarowania ośrodków turystyczno-wypoczynkowych w województwie zielonogórskim w latach 1962—1965.
- 28 i 29 czerwca
 - Analiza działalności służby zdrowia na terenie województwa zielonogórskiego.
 - Uchwalenie podziału nadwyżki budżetowej za rok 1961.
 - Uchwalenie regulaminu pracy i obrad WRN.
 - Ustanowienie odznaki honorowej „Za zasługi w rozwoju województwa zielonogórskiego”.
 - Rozwój przemysłu spożywczego na terenie województwa.
- 21 lipca
 - Przemówienie okolicznościowe.
 - Odznaczenia „Za zasługi w rozwoju województwa zielonogórskiego”.
- 28 września
 - Realizacja zadań i główne kierunki rozwoju melioracji rolnych.
 - Informacja o realizacji zadań w sprawie stosowania nowych zasad polityki mieszkaniowej.

1963

- 11 i 12 stycznia
 - Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1963.
 - Kierunki rozwoju przedsiębiorstw budowlanych w województwie zielonogórskim.
 - Uchwalenie planu pracy WRN.
- 3 i 4 maja
 - Analiza wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa za rok 1962 z uwzględnieniem re-

alizacji postulatów wyborców.

- Rozwój czynów społecznych w województwie.
- Wybór Kolegium Karno-Administracyjnego II instancji.
- 20 i 21 września — Kierunki rozwoju życia kulturalnego w województwie zielonogórskim w okresie do roku 1965.
- Działalność gospodarcza Wojewódzkiego Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”.
- 10 grudnia — Ocena zaspokojenia potrzeb komunalnych mieszkańców województwa zielonogórskiego.

1964

- 23 stycznia — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1964.
- Uchwalenie planu pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej na rok 1964.
- 24 kwietnia — Analiza wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa za rok 1963.
- 26 czerwca — Ocena rozwoju kółek rolniczych w województwie zielonogórskim, ze szczególnym uwzględnieniem mechanizacji rolnictwa.
- Zmiana wzoru odznaki i treści legitymacji do odznaki „Za zasługi w rozwoju województwa zielonogórskiego”.
- 29 września — Zatwierdzenie zarządzenia porządkowego Prezydium WRN o bezpieczeństwie zeglugi na statkach turystycznych i sportowych.
- Uchwalenie nowego regulaminu WRN.
- Zapewnienie poprawy stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego.
- 19 listopada — Rozwój przemysłu materiałów budowlanych na terenie województwa zielonogórskiego w latach 1966—1970.
- Wybór ławników do Sądu Wojewódzkiego w Zielonej Górze, Ośrodka Zamiejscowego Sądu Wojewódzkiego w Gorzowie Wlkp. i Okręgowego Sądu Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu.
- Wyrażenie zgody na przekazanie przez powiatowe rady narodowe niektórych zadań radom narodowym miast nie stanowiących powiatów i radom narodowym osiedli.

- 22 grudnia — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1965.

1965

- 1 i 2 kwietnia — Ocena wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa za rok 1964.
— Ustalenie liczby członków powiatowych i miejskich rad narodowych.
— Powołanie powiatowych i miejskich komisji wyborczych.
— Powołanie okręgowych komisji wyborczych.
— Podsumowanie działalności rad narodowych i ich organów.
— Odczytanie listów do I sekretarza KC PZPR i przewodniczącego Rady Państwa oraz rezolucji w sprawie protestu przeciwko agresji imperialistycznej w Wietnamie.
- 11 czerwca — Sesja inauguracyjna.
— Ślubowanie radnych.
— Przemówienie przewodniczącego WK FJN o przebiegu i wynikach kampanii wyborczej.
— Wybór Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej.
— Ustalenie rodzajów i składu liczbowego stałych komisji WRN.
— Powołanie przewodniczących i składów osobowych komisji WRN.
— Realizacja wniosków i postulatów wyborców.
— Przyjęcie regulaminu WRN.
- 28 września — Ocena przebiegu prac nad realizacją wniosków i postulatów w województwie zielonogórskim.
— Ustalenie planu pracy WRN na rok 1965/66.
- 28 grudnia — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1966 oraz założeń na rok 1967.

1966

- 3 i 4 marca — Program rozwoju produkcji zbóż i pasz na lata 1966—1970.
— Zadania szkolnictwa zawodowego na tle potrzeb rozwojowych województwa.
— Zatwierdzenie regulaminów komisji WRN.

- 26 kwietnia — Ocena wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa za 1965 r.
- 16 września — Ocena działalności przedsiębiorstw remontowo-budowlanych gospodarki komunalnej i ich zadania na lata 1966—1970.
- Zatwierdzenie wojewódzkiego programu rozwoju kultury na lata 1966—1970.
- 18 listopada — Węzłowe zagadnienia gospodarki wodnej w województwie.
- Wyrażenie zgody na dalsze przekazanie przez powiatowe rady narodowe niektórych zadań radom narodowym miast nie stanowiących powiatów i radom narodowym osiedli.
- Powiązanie planów techniczno-ekonomicznych państwowych przedsiębiorstw terenowych i spółdzielczych z budżetami rad narodowych na rok 1966 oraz zmiany planu zrównoważenia budżetu województwa na 1966 r.
- 20 grudnia — Kierunki rozwoju gospodarczego województwa zielonogórskiego na lata 1966—1970.
- Perspektywiczny projekt planu regionalnego Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego.

1967

- 17 stycznia — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1967 oraz podstawowych założeń do planu na rok 1968.
- Uchwalenie planu pracy WRN na rok 1967.
- 25 kwietnia — Wybór Kolegium Karno-Administracyjnego przy Prezydium WRN.
- Sprawozdanie prezydium z wykonania planu i budżetu województwa za rok 1966 i uchwały WRN w sprawie realizacji wniosków i postulatów z kampanii wyborczej.
- 16 czerwca — Sprawozdanie z działalności prezydium w okresie między sesjami oraz z częściowej realizacji uchwały WRN o aktualnym stanie szkolnictwa zawodowego i średniego w województwie zielonogórskim.
- Program rozwoju produkcji zwierzęcej województwa zielonogórskiego.

- 26 września — Zmiana regulaminu WRN w związku z powołaniem Konwentu Seniorów.
- Rozwój usług PKS w województwie.
- 28 listopada — Informacja o działalności ławników Sądu Wojewódzkiego w kadencji 1965—1967.
- Wybór ławników Sądu Wojewódzkiego i Okręgowego Sądu Ubezpieczeń Społecznych.
- Kierunki aktywizacji małych miast w województwie zielonogórskim.
- Informacja o aktywności radnych w bieżącej kadencji.

1968

- 23 stycznia — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa zielonogórskiego na rok 1968 oraz podstawowych założeń do planu na rok 1969.
- Uchwalenie planu pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej na rok 1968 i I półrocze 1969 r.
- 26 kwietnia — Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa za rok 1967.
- Zmiany w podziale administracyjnym województwa na gromady.
- 25 czerwca — Ocena działalności służby zdrowia w województwie.
- 19 września — Ocena melioracji i jej wpływu na rozwój produkcji rolniej.

1969

- 17 stycznia — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1969 oraz podstawowych założeń do planu na rok 1970.
- 18 marca — Wykonanie wojewódzkiego programu wyborczego oraz głównych kierunków rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.
- Ustalenie liczby członków powiatowych i miejskich rad narodowych w miastach stanowiących powiaty oraz w miastach nie stanowiących powiatów.
- Powołanie powiatowych i miejskich komisji wyborczych.
- Powołanie okręgowych komisji wyborczych przed wyborami do Sejmu PRL.

- 28 kwietnia — Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa zielonogórskiego za rok 1968.
- 10 czerwca — Inauguracja nowej kadencji WRN.
— Ślubowanie radnych.
— Informacja Wojewódzkiego Komitetu FJN o przebiegu kampanii wyborczej do Sejmu PRL i rad narodowych w województwie zielonogórskim.
— Wybór Prezydium WRN.
— Rodzaj i skład liczbowy stałych komisji Wojewódzkiej Rady Narodowej — uchwała nr 1/4/69.
— Powołanie stałych komisji WRN.
— Główne kierunki działalności Wojewódzkiej Rady Narodowej w bieżącej kadencji.
— Wybór Prezydium WRN — uchwała nr 1/3/69.
— Powołanie stałych komisji WRN oraz ich przewodniczących.
- 12 września — Zadania w rozwoju podstawowych dziedzin gospodarki komunalnej na terenie województwa zielonogórskiego.
- 19 grudnia — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1970.
— Uchwalenie planu realizacji postulatów i wniosków zgłoszonych w kampanii do Sejmu PRL i rad narodowych.

1970

- 20—21 lutego — Ocena bezpieczeństwa i porządku publicznego w województwie.
— Program rozwoju kultury fizycznej w województwie w latach 1971—1975.
- 27 kwietnia — Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa za rok 1969.
— Sprawozdanie z wykonania uchwały WRN z 1968 roku w sprawie rozwoju służby zdrowia w województwie.
- 2 lipca — Kierunki zagospodarowania państwowego funduszu ziemi w województwie na lata 1971—1975.
- 18 września — Ocena działalności i kierunki rozwoju drobnej wytwórczości w latach 1971—1975.

- 22 grudnia — Ocena i kierunki rozwoju turystyki województwa zielonogórskiego oraz program na lata 1971—1975.

1971

- 26 stycznia — Plan gospodarczy i budżet województwa na rok 1971.
- 25 marca — Program rozwoju w województwie na lata 1971—1975.
- Sprawozdanie z działalności WZGS „Samopomoc Chłopska” z zakresu wykonawstwa usług wpływających na rozwój produkcji roślinnej i zwierzęcej.
- 29 kwietnia — Ocena zaopatrzenia miast w wodę w województwie zielonogórskim.
- 25 czerwca — Kierunki rozwoju szkolnictwa zawodowego uwzględniające potrzeby gospodarcze województwa.
- 24 września — Program rozwoju produkcji zwierzęcej w latach 1971—1975.
- Zmiany w podziale administracyjnym województwa na gromady.
- 30 listopada — Wybór ławników Sądu Wojewódzkiego, Okręgowego Sądu Ubezpieczeń Społecznych i członków Kolegium do Spraw Wykroczeń.
- Sprawozdanie z wykonania uchwały WRN z 1969 roku w sprawie rozwoju podstawowych dziedzin gospodarki komunalnej.

1972

- 28 stycznia — Uchwalenie planu gospodarczego i budżetu województwa na rok 1972.
- 20 kwietnia — Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa za rok 1971.
- 22 czerwca — Plan rozwoju społeczno-gospodarczego na lata 1971—1975.
- Ustalenie regionów intensywnego rozwoju rolnictwa w województwie.
- 21 września — Ocena zaopatrzenia ludności i kierunki rozwoju handlu w województwie zielonogórskim.
- Program walki z pijaństwem i alkoholizmem.
- 5 grudnia — Ocena i kierunki działalności produkcyjnej i usługowej.

gowej kółek rolniczych w województwie zielonogórskim do roku 1975.

- Zmiany w podziale administracyjnym wsi.
- 19 grudnia — Uchwalenie planu społeczno-gospodarczego i budżetu województwa na rok 1973.

1973

- 23 lutego — Program rozwoju produkcji i zaopatrzenia w warzywa i owoce w latach 1973—1980.
- Utworzenie Wojewódzkiego Funduszu Turystyki i Wypoczynku.
- 3 maja — Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa za 1972 r.
- 18 czerwca — Program poprawy warunków życia i wychowania młodzieży w województwie zielonogórskim.
- 18 września — Program rozwoju drogownictwa oraz zaplecza technicznego motoryzacji w województwie zielonogórskim do 1980 r.
- Utworzenie wspólnych rad narodowych dla miast niepowiatowych i gmin w województwie zielonogórskim.
- 5 października — Ocena dorobku gospodarczego, kulturalnego i społecznej działalności rad narodowych w województwie zielonogórskim za okres bieżącej kadencji.
- 17 grudnia — Ślubowanie radnych.
- Wybór Prezydium WRN.
- Powołanie komisji WRN.
- Zaopiniowanie przez radę kandydatury na wojewodę.

1974

- 29 stycznia — Uchwalenie planu rozwoju społeczno-gospodarczego i budżetu województwa na 1974 r.
- 26 kwietnia — Sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego i budżetu województwa za 1973 rok.
- 12 lipca — Ocena dorobku XXX-lecia i główne kierunki rozwoju województwa zielonogórskiego do 1990 roku.
- 28 października — Program zaopatrzenia rolnictwa i wsi w wodę.
- 20 grudnia — Plan rozwoju społeczno-gospodarczego i budżetu województwa na 1975 rok.
- Wybór ławników Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Zielonej Górze.

1975

- 4 marca — Ocena stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w województwie zielonogórskim.
— Sprawozdanie z wykonania uchwały WRN z 1971 roku w sprawie kierunków rozwoju szkolnictwa zawodowego.
- 24 kwietnia — Sprawozdanie z wykonania planu i budżetu za 1974 rok.
- 19 czerwca — Ocena realizacji planu gospodarczego za pięć miesięcy i zadania na najbliższy okres.
— Zmiany w regulaminie WRN.
— Utworzenie wspólnych rad narodowych miast i gmin.
- 27 października — Program rozwoju gospodarki żywnościowej w województwie na lata 1976—1980.

* Wykaz obejmuje skrócony porządek obrad sesji. Pominęto w nim powtarzające się formalne punkty obrad, jak otwarcie, wybór przewodniczącego i sekretarza sesji, ustalenie porządku obrad, przyjęcie protokołu z poprzedniej sesji, zapytania i interpelacje, itp. Pominęto też sprawozdania prezydium z wykonania uchwał rady, które były składane prawie na każdej sesji. W wykazie uwzględniono też uroczyste wspólne sesje WRN i MRN, odbywane z okazji rocznicy wyzwolenia Ziemi Lubuskiej i rocznicy PKWN.

ANEKS II

Przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze*

Lp.	Imię i nazwisko	Okres pełnienia funkcji		Przynależność partyjna
		od	do	
1.	Jan MUSIAŁ	8 VII 1950	29 III 1951	PZPR
2.	Czesław STUDNICKI	29 III 1951	26 IV 1952	ZSL
3.	Franciszek GROCHALSKI	26 IV 1952	15 XII 1954	ZSL
4.	Szczepan JURZAK	15 XII 1954	5 XII 1956	PZPR
5.	Jan LEMBAS	5 XII 1956	19 VI 1975 od 17 XII 1973 do 3 I 1981 wojewoda zielonogórski	PZPR

* Opracował zespół redakcyjny.

SPIS ILUSTRACJI

	Str.
Ferma trzody chlewnej w PGR w Bieganowie koło Cybinki. Fot. Janusz Łomski	95
Sianokosy w gospodarstwie indywidualnym — Jezioro, pow. świebodziński. Fot. Władysław Wolański	114
Zakłady Przemysłu Wełnianego „Polska Wełna” w Zielonej Górze. Fot. Janusz Łomski	123
Lubuska Fabryka Zgrzeblarek Bawełnianych w Zielonej Górze Fot. Czesław Łuniewicz	126
Wagony towarowe produkowane przez Zaodrzańskie Zakłady Przemysłu Metalowego „Zastal” w Zielonej Górze. Fot. Archi- wum LTN	129
Przewodniczący WRN Jan Lembas wpisuje się do księgi pa- miątkowej podczas otwarcia Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Zielonej Górze (2 grudnia 1964 r.). Fot. Archiwum „Gazety Lubuskiej”	160
Gmach Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze. Fot. Janusz Łomski	163
Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze. Fot. Janusz Łomski	174
Mierniki elektryczne produkowane przez Lubuskie Zakłady Aparatów Elektrycznych „Lumel” w Zielonej Górze. Fot. Wła- dysław Wolański	185
Województwo zielonogórskie — rozmieszczenie funkcji	193
Obszar województwa zielonogórskiego. Stan w dniu 6 lipca 1950 r.	200
Obszar województwa zielonogórskiego. Stan w dniu 1 stycznia 1955 r.	201
Obszar województwa zielonogórskiego. Stan w dniu 1 stycznia 1962 r.	203
Obszar województwa zielonogórskiego. Stan w dniu 1 stycznia 1973 r.	204
Obszar województwa zielonogórskiego. Stan w dniu 1 czerwca 1975 r.	205
Obszar województwa zielonogórskiego. Stan w dniu 1 stycznia 1976 r.	206

SPIS TREŚCI

	Str.
ADOLF TRZNADEL — Wojewódzka Rada Narodowa w II kadencji (1958—1961)	5
KAZIMIERZ TURKOWIAK — Wojewódzka Rada Narodowa w IV kadencji (1961—1965)	29
KAZIMIERZ TURKOWIAK — Wojewódzka Rada Narodowa w III kadencji (1965—1969)	47
KAZIMIERZ TURKOWIAK — Wojewódzka Rada Narodowa w V kadencji (1969—1973)	65
KAZIMIERZ TURKOWIAK — Wojewódzka Rada Narodowa w VI kadencji (1973—1975)	83
FRANCISZEK PASTWA — Problemy gospodarki rolnej i warunków życia mieszkańców wsi w działalności Wojewódzkiej Rady Narodowej w latach 1950—1975	93
WŁADYSŁAW HYLĄ — Problemy przemysłu i usług w działalności Wojewódzkiej Rady Narodowej w latach 1950—1975	121
BRONISŁAW RATUŚ, JÓZEF ŻRAŁKO — Problemy oświaty w działalności Wojewódzkiej Rady Narodowej w latach 1950—1975	145
WIESŁAW SAUTER — Problemy kultury w działalności Wojewódzkiej Rady Narodowej w latach 1950—1975	167
MARIAN KOPIJ — Charakterystyka ogólna województwa zielonogórskiego w latach 1950—1975	183
RYSZARD POLUS — Zmiany w podziale terytorialnym województwa zielonogórskiego od 1950 do 1977 roku	199
ZUZANNA SZCZEGÓŁA — Sesje Wojewódzkiej Rady Narodowej w latach 1950—1975. Aneks I	209
PRZEWODNICZĄCY Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze. Aneks II	227
SPIS ilustracji	228

